

Evaluering av tvisteloven

1	Innledning.....	6
1.1	Bakgrunnen for evalueringen	6
1.2	Nærmere om mål, gevinstrealiseringsplan og evalueringsplan	7
1.3	Metode og datagrunnlag	9
1.3.1	Innledning	9
1.3.2	Nærmere om spørreundersøkelsene og analysen av disse	10
1.3.3	Nærmere om analysen av sakskostnader	11
1.3.4	Nærmere om data fra Domstoladministrasjonens dataregistre og analysen av disse	11
1.3.5	Presentasjon av materialet.....	12
1.4	Sammendrag	13
2	Effektivitet.....	17
2.1	Innledning og metode	17
2.2	Målet om en raskere prosess.....	17
2.2.1	Saksbehandlingstid	18
2.2.1.1	Tingrettene	18
2.2.1.2	Lagmannsrettene	23
2.2.2	Overholdelse av tidsfrister	24
2.2.2.1	Tingrettene	24
2.2.2.2	Lagmannsrettene	29
2.2.3	Departementets vurdering.....	31
2.3	Målet om raskere hoved- og ankeforhandlinger.....	32
2.3.1	Analyse	32
2.3.2	Departementets vurdering.....	35
2.4	Andre virkemidler for å oppnå en mer effektiv prosess	36
2.4.1	Aktiv saksstyring	36
2.4.1.1	Analyse.....	36
2.4.1.2	Departementets vurdering	41
2.4.2	Planmøtet	41
2.4.2.1	Analyse.....	41
2.4.2.2	Departementets vurdering	44
2.4.3	Proporsjonalitet.....	44
2.4.3.1	Analyse.....	44
2.4.3.2	Departementets vurdering	46

2.4.4	Avslutning av saksforberedelsen	47
2.4.4.1	Analyse.....	47
2.4.4.2	Departementets vurdering	48
2.4.5	Dommerens innledende klarlegging	49
2.4.5.1	Analyse.....	49
2.4.5.2	Departementets vurdering	51
2.4.6	Advokatenes saksfremstilling (innledningsforedrag)	52
2.4.6.1	Analyse.....	52
2.4.6.2	Departementets vurdering	53
2.4.7	Mer effektive hoved- og ankeforhandlinger	53
2.4.7.1	Analyse.....	53
2.4.7.2	Departementets vurdering	54
2.4.8	Fjernavhør, skriftlige redegjørelser og skriftlige forklaringer	55
2.4.8.1	Analyse.....	55
2.4.8.2	Departementets vurdering	56
2.5	Departementets vurdering – oppsummering.....	56
3	Produktivitet.....	58
3.1	Innledning og metode	58
3.2	Målet om antall allmennprosessaker per dommerårsverk	59
3.2.1	Antall behandlede tvistesaker per dommerårsverk	59
3.2.2	Antall avsagte dommer per dommerårsverk	63
3.3	Målet om antall småkravsaker per dommerårsverk.....	64
3.4	Departementets vurdering.....	65
4	Kvalitet.....	67
4.1	Innledning og metode	67
4.2	Saksforberedelsen før stevning tas ut	68
4.2.1	Analyse	68
4.2.2	Departementets vurdering.....	72
4.3	Saksforberedelsen etter at stevning er tatt ut	73
4.3.1	Analyse	73
4.3.2	Departementets vurdering.....	74
4.4	Belysning av saken i hoved- og ankeforhandling og i sluttbehandling etter småkravprosessen	75
4.4.1	Analyse	75

4.4.2	Departementets vurdering.....	77
4.5	Betydningen av effektivitetskrav.....	78
4.5.1	Analyse.....	78
4.5.2	Departementets vurdering.....	79
4.6	Partenes opplevelse av domstolsbehandlingen.....	79
4.6.1	Analyse.....	79
4.6.2	Departementets vurdering.....	81
4.7	Departementets vurdering – oppsummering.....	81
5	Tilgangen til domstolene.....	83
5.1	Innledning og metode.....	83
5.2	Bruk av nye prosessformer.....	83
5.3	Om terskelen for saksanlegg har blitt lavere.....	87
5.4	Advokatenes og dommernes vurdering av terskelen for saksanlegg.....	90
5.5	Andelen selvprosederende parter.....	93
5.6	Departementets vurdering.....	94
5.6.1	Småkravprosess.....	94
5.6.2	Gruppesøksmål.....	95
5.6.3	Allmennprosess mv.....	96
5.6.4	Oppsummering.....	97
6	Behovet for å reise sak.....	98
7	Sakskostnader.....	101
7.1	Innledning og metode.....	101
7.2	Statistisk analyse av sakskostnadsutviklingen.....	102
7.2.1	Tingrettene.....	102
7.2.1.1	Twistesum under 125 000 kroner.....	103
7.2.1.2	Twistesum på 125 000 kroner eller mer.....	105
7.2.2	Lagmannsrettene.....	109
7.2.3	Høyesterett.....	111
7.3	Utgifter til bruk av vitner og sakkyndige.....	114
7.4	Domstolenes overprøving av sakskostnader.....	115
7.5	Betaling av sakskostnader utover det som kreves dekket i retten.....	118
7.6	Departementets vurdering.....	123
8	Gevinstrealisering og budsjettmessige virkninger av tvisteloven.....	126

9	Vedlegg	129
9.1	Vedlegg A: Fordeling av samlet antall rettsmøtetimer på møtetype	129
9.2	Vedlegg B: Sakskostnadsanalysen	131
9.2.1	beskrivelse av uttrekk av domstoler og antall dommer Innledning	131
9.2.1.1	Beskrivelse av uttrekk av dommer fra tingrettene	131
9.2.1.2	Beskrivelse av uttrekk av dommer fra lagmannsrettene	135
9.2.1.3	Beskrivelse av uttrekk av dommer fra Høyesterett	136
9.2.1.4	Hvilken type sivile saker som er tatt med i sakskostnadsundersøkelsene	136
9.2.2	Statistiske tabeller	136
9.2.2.1	Tingrettene	136
9.2.2.2	Lagmannsrettene	138
9.2.2.3	Høyesterett	140

1 Innledning

1.1 Bakgrunnen for evalueringen

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) trådte i kraft 1. januar 2008 og innebærer på mange måter en reform av sivilprosessen. Gjennom regler som skal sørge for en mer effektiv sivil rettspleie som gir raskere, billigere og riktigere tvisteløsning for partene og som bidrar til rettsavklaring, legges det opp til en kulturendring blant dommere og advokater når det gjelder behandlingen av sivile tvister. Formålet med loven er angitt slik i § 1-1 første ledd:

«Loven skal legge til rette for en rettferdig, forsvarlig, rask, effektiv og tillitskapende behandling av rettsvister gjennom offentlig rettergang for uavhengige og upartiske domstoler. Loven skal ivareta den enkeltes behov for å få håndhevet sine rettigheter og løst sine tvister og samfunnets behov for å få respektert og avklart rettsreglene».

Viktige elementer i reformen er økt dommerstyring, et gjennomgående proporsjonalitetsprinsipp – det vil si at saksbehandlingen og sakskostnadene skal stå i et rimelig forhold til sakens betydning – og en mer konsentrert behandling av sakene i retten. Gruppesøksmål og småkravprosess skal bedre tilgangen til domstolene og fremme rettsavklaring også for krav av mindre verdi, samtidig som regler om avklaring av tvister før sak reises og om mekling skal bidra til å få løst flere tvister utenfor domstolene.

Under behandlingen av loven i Stortinget ble det pekt på at den reformen som loven la grunnlaget for, ikke ville inntre kun ved vedtakelsen av loven, og at resultatene av reformen ville vises over noe tid. Det ble derfor forutsatt at loven skulle evalueres. Ved behandlingen av lovforslaget besluttet Stortinget følgende (Innst. O. nr. 110 (2004–2005) side 8):

«Stortinget ber Regjeringen om å evaluere tvisteloven i løpet av tre år etter at loven er trådt i kraft.»

På bakgrunn av dette anmodningsvedtaket skisserte departementet et nærmere opplegg for evalueringen, med mål og måltall, i tvistelovens ikrafttredelsesproposisjon, Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3 side 44 flg. Evalueringsopplegget ble nærmere bearbeidet i en evalueringsplan og i en gevinstrealiseringsplan, utarbeidet av Justisdepartementet i samarbeid med Domstoladministrasjonen og Senter for statlig økonomistyring (nå Direktoratet for økonomistyring), se punkt 1.2.

I rapporten her presenterer Justis- og beredskapsdepartementet resultatene av den evalueringen av loven som nå er gjennomført. Evalueringen er knyttet opp mot målene og måltallene som ble fastsatt i ikrafttredelsesproposisjonen. Departementets formelle svar på Stortingets anmodningsvedtak vil bli gitt i Prop. 1 S (2013–2014) for Justis- og beredskapsdepartementet, som legges frem høsten 2013. I budsjettproposisjonen – som ikke gir rom for en målrapportering i sin fulle bredde – vil kun hovedfunnene fra denne rapporten presenteres.

Den evalueringen som nå er gjennomført, er på mange måter et «nybrottsarbeid», fordi det – i alle fall etter Justis- og beredskapsdepartementets kjennskap – er

første gang en har hatt et evalueringsopplegg klart allerede ved lovens ikrafttredelse. Arbeidet har gitt nyttig og viktig erfaring, som vil kunne danne grunnlag for tilsvarende prosesser ved senere større lovrevisjoner, på dette området og på andre områder. I tillegg er evalueringsrapporten ment å gi departementet et godt grunnlag for å vurdere om det er behov for å gjøre endringer i tvisteloven. Departementet arbeider i den forbindelse med et høringsnotat med forslag til justeringer i tvisteloven. Høringsnotatet vil bli sendt på ordinær høring og følges opp med en lovproposisjon. Departementet tar sikte på at høringsnotatet sendes ut i 2014 og at proposisjon kan fremmes i 2015.

1.2 Nærmere om mål, gevinstrealiseringsplan og evalueringsplan

I Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3.1 side 45 angir departementet følgende samfunns mål som skal være gjenstand for evaluering:

- Redusert behov for søksmål
- Senket domsterskel når det er behov
- Lavere kostnader for partene
- Raskere prosess
- Den materielle rett slår mer gjennom
- En rettferdig og tillitskapende domstolsbehandling
- Mer effektiv domstolsbehandling

I punkt 4.3.3 side 47 angir departementet dessuten følgende måltall for hvordan loven skal virke, som også skal være gjenstand for evaluering:

- Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, bør partenes faktiske sakskostnader i gjennomsnitt bli redusert med 30 %.
- Et gjennomsnittlig dommerårsverk bør gjennomføre to og en halv ganger så mange saker etter småkravprosessen som det i dag gjennomfører saker som behandles etter tvistemålsloven.
- Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, skal hovedforhandling og ankeforhandling i gjennomsnitt ta 30 % kortere tid enn i dag.
- Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, bør et gjennomsnittlig dommerårsverk gjennomføre 15 % flere saker enn i dag.

Departementet uttaler at måltallene er foreløpige, at den videre utviklingen vil vise realismen i dem og at en ikke ser betenkeligheter ved at det settes ambisiøse måltall. Det fremgår videre at en etterfølgende analyse uansett vil gi verdifull kunnskap om hvilke faktorer som har bidratt til at målene eventuelt ikke er nådd.

Ved behandlingen av ikrafttredelsesproposisjonen, uttalte Justiskomiteen i Innst. O nr. 7 (2006–2007) punkt 2 side 16 følgende:

«[K]omiteen mener en slik reform som tvisteloven representerer, krever en meget grundig evaluering. Komiteen er tilfreds med at man får en slik evaluering etter at loven har virket i tre år.»

På bakgrunn av Stortingets anmodningsvedtak og ikrafttredelsesproposisjonen, satte departementet i gang et arbeid for å utarbeide en plan for evaluering av tvisteloven.

En første evalueringsplan ble utarbeidet i juni 2007 av en arbeidsgruppe som besto av representanter fra Justisdepartementet og Domstoladministrasjonen, med bistand fra Senter for statlig økonomistyring (nå Direktoratet for økonomistyring). Samtidig utarbeidet Domstoladministrasjonen en gevinstrealiseringsplan på oppdrag fra Justisdepartementet.

Disse to planene ble ytterligere bearbeidet i en arbeidsgruppe sammensatt av representanter fra Justisdepartementet, Domstoladministrasjonen og Senter for statlig økonomistyring. Arbeidsgruppen avga en rapport kalt «Konkret opplegg for evaluering av og gevinstrealiseringsplan for den nye tvisteloven» i februar 2008. Rapporten inneholder en begrunnet prioritering og detaljert plan for hvilke måleindikatorer som kan brukes for de forskjellige evalueringsspørsmålene, samt frekvens for innsamling av data til disse indikatorene. Arbeidsgruppen har vurdert når det er relevant å foreta måling av de ulike måleindikatorene. Det er også sett hen til kostnadene ved å samle inn data. Denne rapporten danner rammen for evalueringen som nå er gjennomført, og inneholder både en gevinstrealiseringsplan og en evalueringsplan.

Gevinstrealiseringsplanen gir en kortfattet og systematisk oversikt over de syv samfunnsmålene og de fire måltallene som skal evalueres, samt hvor og når gevinster forventes å oppstå. Gevinstrealiseringsplanen er i første rekke ment som et hjelpemiddel for dem som skal arbeide for å nå målene med tvisteloven. Samtidig legger den fundamentet for hva som skal undersøkes i evalueringen. Betegnelsen «gevinstrealisering» kan i denne sammenhengen både benyttes om spørsmålet om måloppnåelse, jf. kapittel 2 til 7, og som en beskrivelse av eventuelle samfunnsøkonomiske og budsjettmessige gevinster dersom målene anses nådd, jf. kapittel 8.

For hvert av målene er det spesifisert i gevinstrealiseringsplanen hvem som er ansvarlig for å rapportere data om måloppnåelse og hvem som kan påvirke at gevinster oppstår. Domstoladministrasjonen har i stor grad innrapportert data som kan belyse om målene er nådd, men departementet har også innhentet data på egen hånd i spørreundersøker og i sakskostnadsanalysen. Det vil særlig være dommere, Domstoladministrasjonen og departementet som kan påvirke at effektene oppstår. Dommerne kan påvirke gjennom organisering av arbeidet i domstolene og i behandlingen av den enkelte sak. Det er likevel grunn til å understreke at hver enkelt sak skal underlegges en individuell behandling, slik at dommene gir et materielt riktig resultat. Sakenes størrelse og kompleksitet vil være faktorer som det er vanskelig å påvirke. Domstoladministrasjonen kan påvirke ved at den innenfor rammene av stortingets budsjettbevilgninger og en ressursfordelingsmodell fordeler ressursene mellom domstolene. Domstoladministrasjonen skal arbeide for en god utnyttelse av tildelte budsjetttrammer for domstolene og sørge for at domstolenes oppgaver løses innenfor budsjetttrammene. Departementets mulighet til å påvirke effektene av loven er i hovedsak knyttet opp mot justeringer i regelverket. Det at flere aktører

og forhold kan påvirke graden av måloppnåelse, innebærer at det – i alle for enkelte av målene – vil kunne ta tid før effektene av loven viser seg fullt ut.

Evalueringsplanen tar utgangspunkt i Direktoratet for økonomistyrings metodikk for evalueringer og gevinstrealiseringsplaner, og inneholder en oversikt over alle evalueringsspørsmålene og hvilke data for de respektive indikatorene som skal samles inn. Planen beskriver når, hvor og hvem som skal registrere og levere de ulike dataene. Evalueringsplanen legger opp til tre tidspunkter for datainnhenting og evaluering: Første gang for å samle inn data om «førsituasjonen», slik at man får et grunnlag for å sammenlikne data om tvistemålsloven og tvisteloven, andre gang for å gjennomføre en midtveisevaluering av sentrale målsetninger og tredje gang i forbindelse med hovedevalueringen (det vil si den evalueringen som her foreligger).

Flere av målsetningene er umulige eller vanskelige å måle direkte. Departementet har derfor måttet finne registrerbare forhold som kan antas å fungere som tilstrekkelig gode indikatorer på måloppnåelse. De valgte indikatorene for måloppnåelse er prioritert etter kriteriene nytte (om indikatoren er treffsikker og viktig), kostnad og bredde (dvs. slik at hvert av målene og måltallene for loven er dekket av minst en indikator).

1.3 Metode og datagrunnlag

1.3.1 Innledning

Evalueringen er gjennomført ved spørreundersøkelser hos advokater, dommere og forlikradsmedlemmer, som også har blitt bedt om å sammenlikne situasjonen under tvisteloven med situasjonen under tvistemålsloven. Det er videre foretatt en gjennomgåelse av statistikk fra domstolenes saksbehandlingssystem Lovisa, i tillegg til at det er gjennomført en statistisk analyse av utviklingen i sakskostnader basert på et representativt utvalg dommer fra tingretter, lagmannsretter og Høyesterett. Det er også gjennomført en brukerundersøkelse i utvalgte ting- og lagmannsretter. Denne var det dessverre under 6 % som svarte på, og departementet har derfor valgt å ikke bruke denne i evalueringen.

Departementet har også hatt omfattende dialog med aktørene i rettspleien, og har i den forbindelse gjennomført møter med de fleste av landets tingretter og lagmannsretter høsten 2011 og våren 2012, der det ble diskutert og utvekslet synspunkter både på regelverket og på graden av måloppnåelse. I tillegg har departementet hatt møter med Regjeringsadvokaten og Universitetet i Oslo om samme tema.

Departementet har dessuten mottatt verdifulle innspill blant annet fra Domstoladministrasjonens regelutvalg, Den Norske Advokatforening, Politidirektoratet og Samarbeidsutvalget for forlikråd og namsmenn.

Flere av innspillene departementet har fått er knyttet opp mot behov for regeljusteringer, og ikke i så stor grad opp mot de målene som er gjenstand for evaluering. For eksempel gjelder dette forlikradsordningen, som i sine grunntrekk er videreført i tvisteloven. Det er gjennomført en spørreundersøkelse rettet mot

medlemmene i forlikrådene. Resultatene fra denne og øvrige mer regelrelaterte innspill vil bli vurdert nærmere i et eget høringsnotat, jf. punkt 1.1.

Under departementets møter med domstolene i 2011 og 2012 ga enkelte dommere uttrykk for at tilpasningene til den nye loven hadde begynt allerede da loven ble vedtatt i mars 2005. Departementet antar at dette gjelder et relativt lite antall domstoler og dommere, og det er ikke hensyntatt i evalueringen.

1.3.2 Nærmere om spørreundersøkelsene og analysen av disse

Spørreundersøkelsene er gjennomført elektronisk med utsendelse av lenke til undersøkelsen i e-post til alle dommere og alle advokater som er medlem av Advokatforeningen. Det er gjennomført tre undersøkelser i 2008, 2010 og 2012 om dommernes og advokatenes erfaringer i henholdsvis årene 2007, 2009 og 2011. Deler av resultatene fra spørreundersøkelsene for 2007 og 2009 har departementet tidligere presentert i rapporten «Midtveisevalueringen av tvisteloven» i februar 2010.

For å sikre respondentenes anonymitet, har departementet benyttet Questback til å gjennomføre spørreundersøkelsene. Firmaet drifter et system for utvikling og utsending av spørreundersøkelser på internett med konsesjon fra Datatilsynet. For hver undersøkelse velger brukeren (departementet) om undersøkelsen skal være anonym. Hvis man velger at respondentene skal være anonyme, fremgår dette på forsiden av spørreskjemaet og det vil være umulig for brukeren (departementet) å knytte sammen svar og respondentens e-postadresse. Questback kan imidlertid se hvem som ikke har svart og sende ut purringer på vegne av sine brukere.

På bakgrunn av tilbakemeldinger fra respondentene i den første spørreundersøkelsen, ble formuleringen av noen få spørsmål i de etterfølgende undersøkelsene litt endret for tydeligere å få frem hva departementet er ute etter å vite. En del spørsmål fra 2007-undersøkelsen er ikke med i 2009-undersøkelsen, men er tatt med i 2011-undersøkelsen. Samtidig har både 2009- og 2011-undersøkelsene en del nye spørsmål som gjelder erfaringene med bestemmelser som er nye med tvisteloven.

Tabellen under viser antallet utsendte elektroniske spørreskjemaer, antallet svar og svarprosent:

	2007		2009		2011	
	Advokater	Dommere	Advokater	Dommere	Advokater	Dommere
Sendt	6581	701	7052	545	7387	815
Svar	1089	235	2288	328	2501	441
Andel svar	16,5 %	33,5 %	33 %	60 %	34 %	54 %
Andel svar erfaring med tvisteloven	1021	217	1735	327	1585	432
Andel reelle svar	15,5 %	30 %	25 %	60 %	22 %	53 %

Enkelte advokatfirmaer har meddelt at de har valgt å sende ett svar på vegne av sitt firma. Dette er registrert som ett svar i undersøkelsen.

Det er generelt små endringer mellom 2009 og 2011. Undersøkelsen for 2011 har imidlertid en langt større andel respondenter som er dommerfullmektiger, og disse svarer i stor grad «vet ikke» på spørsmål som går på sammenlikning mellom situasjonen under tvistemålsloven og situasjonen under tvisteloven. Der samme spørsmål er stilt i undersøkelsene for 2009 og 2011, har den store andelen i spørreundersøkelsene for 2011 som svarer «vet ikke» resultert i at svarandelen fra de øvrige respondentene er «vannet ut» og at det er noe vanskelig å sammenlikne svarandelene fra de to årene. En del diagrammer viser derfor svarfordeling uten dommerfullmektiger.

Analysemetoden som benyttes for spørreundersøkelsene er å sammenlikne svar fra de tre innsamlingstidspunktene og å stille spørsmål om erfaringene med sentrale bestemmelser i tvisteloven, for å vurdere om målene i ikrafttredelsesproposisjonen er nådd. Det er gjennomført statistiske analyser av utviklingen i svarandeler i spørreundersøkelsene for å avgjøre hvor sannsynlig det er at endringer er reelle eller skyldes tilfeldig variasjon. For de enkelte endringene er det også gjennomført beregninger av sannsynlighetsintervaller for hvor store endringene er.

1.3.3 Nærmere om analysen av sakskostnader

Data til undersøkelsen av sakskostnader er innhentet ved at utvalgte tingretter har søkt etter tvistesaker etter en fastsatt prosedyre og har notert opplysninger om sakskostnader og tvistesum. Dommene i utvalget er begrenset til saker kodet som «alminnelig tvistesak» og «alminnelig tvistemål». Data om sakskostnader fra lagmannsrettene og Høyesterett er innhentet manuelt etter gjennomgåelse av et utvalg dommer fra Lovdata.

Innsamlingen har gitt data om sakskostnader fra et representativt utvalg dommer fra 2006–2007 og 2009–2011. 2008 er holdt utenfor undersøkelsen, se nærmere om bakgrunnen for dette i punkt 7.1. Det er gjennomført statistiske analyser i utviklingen av sakskostnader på grunnlag av de innsamlede dommene, se punkt 7.2 og vedlegg B i punkt 9.2.

1.3.4 Nærmere om data fra Domstoladministrasjonens dataregistre og analysen av disse

Fra Domstoladministrasjonens dataregistre er det hentet ut data om saksavviklingen i domstolene. Disse dataene er levert i to omganger; i 2010 og i 2013. I tillegg har departementet fått utviklet et eget dataprogram for å hente ut data tilpasset evalueringen.

Da Domstoladministrasjonen ble etablert, begynte arbeidet med å overføre domstolene til Lovisa, som er et felles saksbehandlingssystem. Fra mai 2005 er alle domstolene med i systemet. Det første hele året med fullstendig statistikk er dermed 2006. Statistikken fra før 2006 er noe mer usikker, og Domstoladministrasjonen har anbefalt tilbakeholdenhet med å legge stor vekt på tall forut for 2006. Departementet har derfor tatt utgangspunkt i statistikk fra og med 2006 i analysene av utviklingen i produktivitet og saksbehandlingstid.

I tillegg til Domstoladministrasjonens egen statistikk, har departementet fått utarbeidet et eget uttrekk av sivile saker som omfatter alle alminnelige tvistesaker, saker som går etter arbeidsmiljøloven kapittel 17 og saker etter barneloven og ekteskapsloven. De aller fleste alminnelige sivile saker er dermed omfattet. For hver av disse sakene er det registrert samlet antall rettsmøtetimer, bruk av fjernavhør og fremlagte skriftlige redegjørelser og forklaringer.

Det er foretatt enkelte endringer i Domstoladministrasjonens registrering av statistikk som medfører at alle år ikke uten videre kan sammenliknes. Dette har nødvendiggjort enkelte justeringer i departementets beregninger. Videre har evalueringen et annet formål enn det Domstoladministrasjonen bruker dataene til, og det har derfor vært nødvendig å gjøre enkelte endringer i hvordan dataene presenteres. I den forbindelse ble saker om midlertidig sikring frem til 2008 registrert i Lovisa som tvangssaker, og fra 2008 registrert som tvistesaker. Fra 2008 er dermed antallet sivile tvistesaker økt tilsvarende. For å kunne sammenlikne nyere tall med tall fra årene før 2008, er saker om midlertidig sikring trukket fra antallet tvistesaker for årene 2008–2012.

Dessuten er Oslo tingrett og Oslo byfogdembete i undersøkelsene betraktet som én domstol, ettersom tingretts-porteføljen i Oslo er delt mellom disse domstolene.

1.3.5 Presentasjon av materialet

Departementet har stort sett ikke funnet det formålstjenlig å beskrive mindre variasjoner eller forskjeller i data fra de ulike årene selv om de er statistisk signifikante. Dette har sammenheng med at loven fortsatt anses «ung», og at det må påregnes en del variasjon med hensyn til erfaringsgrunnlag og graden av måloppnåelse. At en forskjell er statistisk signifikant, betyr ikke nødvendigvis at den er viktig i denne evalueringen. I presentasjonen av resultatene fra spørreundersøkelsene har departementet som hovedregel derfor ikke omtalt signifikansanalysene av resultatene av spørreundersøkelsene. Resultatet fra analysene viser generelt at endringene er reelle når forskjellene som vises i diagrammene ikke er små. Beregnede sannsynlighetsintervaller for hver endring er ikke omtalt i presentasjonen siden de ikke endrer hovedinntrykket. En fremstilling med utgangspunkt i de svarprosentene som fremgår av diagrammene er dessuten betydelig enklere.

Resultatene av datainnsamlingen er stort sett sammenstilt i stolpe- og linjediagrammer for enkelt å vise eventuelle endringer. Overskriftene til diagrammene er forkortelser eller tilpasninger av de spørsmålene som er stilt i spørreundersøkelsene. I diagrammene er svar fra undersøkelsen for 2007 merket med «tvistemålslov», og svar fra undersøkelsene for 2009 og 2011 er merket «tvistelov». Dommerne og advokatene har i noen tilfeller fått noe ulikt formulerte spørsmål uten at det kan ses å innvirke nevneverdig på sammenlikningsgrunnlaget.

I presentasjonen av sakskostnadsundersøkelsen er de viktigste statistiske resultatene tatt inn i vedlegg B i punkt 9.2.

1.4 Sammendrag

I punkt 2 vurderes det om tvisteloven legger til rette for en mer effektiv behandling av rettstvister. I tillegg til målet om en mer effektiv domstolsbehandling, ble det i Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) også satt enkelte mer konkrete effektivitetsmål; nemlig at prosessen skulle være raskere og at hovedforhandling og ankeforhandling i gjennomsnitt skulle ta 30 % kortere tid enn etter tvistemålsloven, når det ses bort fra saker som går etter småkravprosessen. Tvistelovens effektivitetsmål er for det første undersøkt ved å se på saksbehandlingstiden – altså tiden det tar fra sak kommer inn til domstolen og frem til dom er avsagt. For det andre er det undersøkt om hoved- og ankeforhandlingene målt i antall rettsmøtetimer har blitt kortere med tvisteloven. I tillegg er mer konkrete virkemidler vurdert; som hvor aktivt dommerne styrer sakene, om behandlingen av en tvist samsvarer med dens betydning, og hvor konsentrerte forhandlingene er. Vurderingene av de konkrete virkemidlene er i hovedsak basert på spørreundersøkelsene hos dommerne og advokatene.

Både målt ut fra saksbehandlingstid og antall rettsmøtetimer, er behandlingen av sivile saker samlet sett blitt mer effektiv med tvisteloven. Også saksforberedelsen synes å ha blitt mer effektiv, noe som tilsier at de konkrete virkemidlene som planmøte og avslutning av saksforberedelsen to uker før hoved- og ankeforhandling har hatt tilsiktet virkning. Det er også en effektiviseringsgevinst i at saker i større grad synes å finne sin løsning utenfor domstolene, noe som også bidrar til å redusere partenes kostnader. Departementet ser at de nye reglene om hoved- og ankebehandling representerer en kulturendring som krever ytterligere tid, og at behandlingen av de sivile tvistene derfor ikke har blitt så effektiv som ønskelig når det gjelder antall rettsmøtetimer. Målet om 30 % reduksjon i hoved- og ankeforhandlingstidene er antakelig satt noe høyt, men departementet vil likevel vurdere om det er behov for regelendringer for å effektivisere hoved- og ankeforhandlinger ytterligere. Videre vil departementet vurdere om regelendringer kan bidra til en mer ensartet praksis blant tingrettene når det gjelder saksbehandlingstiden i småkravsaker.

I punkt 3 behandles målsetningen om økt produktivitet i form av behandling av flere saker per dommerårsverk. Det har vist seg vanskelig å vurdere hvorvidt målene er nådd, fordi det ikke finnes statistikk om produktivitet. I mangel av sikre indikatorer har departementet derfor vurdert målet om at et gjennomsnittlig dommerårsverk skal gjennomføre 15 % flere saker etter tvisteloven enn etter tvistemålsloven når det ses bort fra småkravsaker, ut fra sakstilfanget generelt i domstolene sammenholdt med antallet dommerårsverk. Evalueringen viser at antallet behandlede tvistesaker per dommerårsverk i tingrettene har økt med 7,5 % fra 2006–2007 til 2010–2012. For lagmannsrettene har det i samme periode vært en reduksjon i antallet behandlede tvistesaker per dommerårsverk. Produktiviteten i sivile saker er blant annet avhengig av sakenes kompleksitet og omfang, og mye tyder på at det de siste årene har blitt flere og mer omfangsrrike saker. En annen grunn til at produktivitetsmålene for allmennprosessen ikke helt har slått til, kan være at målet om kortere hoved- og ankeforhandlinger målt i rettsmøtetimer ikke er nådd fullt ut. Dette må også ses i sammenheng med at tvisteloven på mange måter har forskjøvet tyngdepunktet fra hoved- og ankeforhandlingen til

saksforberedelsen, noe som kan ha innvirkning på produktiviteten. På tross av at 15 %-målet ikke er nådd, ser departementet positivt på at det samlet sett har vært en ikke ubetydelig produktivitetsøkning i tingrettene. Selv om departementet er trygg på at det generelt i domstolene arbeides med å utnytte ressursene på en god måte, synes det fortsatt å være et visst urealisert effektiviseringspotensial. Departementet vil se nærmere på behovet for regelendringer, særlig når det gjelder ankeforhandlingene.

For å få en indikasjon på produktiviteten i småkravsakene, er rettsmøtetimene i disse sakene sammenholdt med antallet rettsmøtetimer under tvistemålsloven. Dette har vist seg som den beste indikatoren for å undersøke om en har nådd målet om at et gjennomsnittlig dommerårsverk bør gjennomføre to og en halv ganger så mange saker etter småkravprosessen som det ble gjennomført saker etter tvistemålsloven. Sammenlikningen kan tyde på at dommerne per småkravsak i snitt bruker 40 % av den tiden det tok å behandle en sak etter tvistemålsloven. Departementet er tilfreds med denne indikasjonen.

I punkt 4 presenteres evalueringen av målene knyttet til kvalitet i prosessen. Tvisteloven skal legge til rette for en rettferdig, forsvarlig og tillitskapende behandling av rettstvister, jf. tvisteloven § 1-1, og flere av de prinsippene som gjennomsyrrer loven er egnet til å bidra til kvalitet i prosessen. Blant annet legger loven til rette for større konsentrasjon om det som er relevant, at dommerne aktivt skal styre saken for å finne frem til tvistens kjerne og at behandlingen av en tvist skal samsvare med dens betydning (proporsjonalitet). Samtidig kan ønsket om høy kvalitet i prosessen bli utfordret av småkravprosessen, som innebærer at mindre saker gis en enklere behandling. I Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) er det formulert to mål som skal evalueres for å undersøke kravet til kvalitet; for det første om den materielle rett slår mer igjennom med tvisteloven enn med tvistemålsloven, og videre om domstolsbehandlingen er rettferdig og tillitsskapende. Departementet er trygg på at norske domstoler i alminnelighet avsier dommer med høy kvalitet, og at dette også gjaldt under tvistemålsloven. Det er vanskelig å si noe sikkert om en har klart å oppnå dette i enda større grad med tvisteloven. En stor andel av dommerne og advokatene svarer i spørreundersøkelsene at sakene blir bedre forberedt etter saksanlegg enn tidligere, og mange mener at sakene også blir bedre belyst i hoved- og ankeforhandlingene. Departementet har også mottatt signaler fra dommere som antyder at prosessen har blitt ryddigere og at avgjørelsesgrunnlaget har blitt bedre med tvisteloven. Dette er forhold som kan medvirke til at den materielle rett slår igjennom i enda større grad enn tidligere. Advokatenes svar i spørreundersøkelsen for 2011 gir også indikasjoner på at partene opplever prosessen som rettferdig og tillitsskapende. Departementet er tilfreds med dette, men er samtidig oppmerksom på signalene fra en tredel av dommerne om at effektivitetskrav kan gå utover kvaliteten.

I punkt 5 vurderes om en har nådd målet om at tvisteloven skulle medføre en «senket domsterskel ved behov», jf. Ot.prp. nr. 74 (2005–2006). Det er særlig reglene om en egen småkravprosess og bestemmelsene om gruppesøksmål som skulle bidra til å lette tilgangen til domstolene i saker der det er behov for det. Tvistelovens regler om aktiv saksstyring, konsentrasjon av sakene og forholdsmessighet mellom en saks betydning og behandling av den, er imidlertid

også alle virkemidler som er egnet til å dempe kostnadsutviklingen i sivile saker, og har dermed indirekte betydning for tilgangen til domstolene. Basert på svarene fra dommerne og advokatene, synes det alt i alt å være grunnlag for å konstatere at terskelen for saksanlegg er betydelig senket for saker som går etter småkravprosessen, også for personer med begrensede ressurser. Dette er i tråd med målsetningen, og bidrar trolig også til at den materielle rett slår mer igjennom. Ordningen med gruppesøksmål er foreløpig prøvd ut i så liten grad at det er vanskelig å si noe sikkert om denne prosessformen i særlig grad har bidratt til en senket terskel for saksanlegg der det er behov for det. I saker som går etter allmennprosess antar departementet at terskelen er senket noe, selv om det kan synes uklart i hvor stor grad dette er tilfellet. En noe større etterlevelse av reglene om aktiv saksstyring, konsentrasjon og forholdsmessighet vil bidra til å senke terskelen ytterligere.

I punkt 6 presenteres evalueringen av målet om at tvisteloven skal redusere behovet for søksmål. Bestemmelsene om partenes plikter før sak reises i tvistelovens kapittel 5, sett i sammenheng med bestemmelsene om utenrettslig mekling i kapittel 7, legger i større grad opp til at tvister skal løses i minnelighet før de eventuelt bringes inn for domstolene. Advokatenes svar på spørreundersøkelsene antyder at partene i større grad enn under tvistemålsloven klarer å løse tvister uten å måtte anlegge sak. Det kan også se ut til at dette i noe større grad enn før skjer ved avtale om utenrettslig mekling etter tvistelovens kapittel 7. Samlet sett ser det ut til at flere saker finner sin løsning utenfor domstolene enn tidligere, selv om dette også kan skyldes andre faktorer enn tvistelovens regler.

I punkt 7 behandles målet om lavere kostnader for partene. Det følger av Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) at «når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, bør partenes faktiske kostnader i gjennomsnitt bli redusert med 30 prosent». I allmennprosessen vil virkemidlene som skal bidra til å effektivisere prosessen, slik som aktiv saksstyring, konsentrasjon og forholdsmessighet, også være egnet til å bidra til kostnadsreduksjon. Tvisteloven § 20-5 om spesifikasjon av sakskostnadsoppgavene skal bidra til å forenkle rettens kontroll av sakskostnadene. Det er også uttrykkelig fastsatt at retten ved vurderingen av om kostnadene har vært nødvendige, skal legge vekt på om det ut fra betydningen av saken har vært rimelig å pådra dem. Potensialet for reduserte sakskostnader i småkravprosessen er knyttet til at prosessen er lagt opp så enkelt som mulig – avveid mot hensynet til forsvarlig saksbehandling, og at tvisteloven § 10-5 begrenser hvilke sakskostnader som kan kreves av motparten.

Departementet har foretatt en statistisk analyse av utviklingen av sakskostnader under tvistemålsloven for årene 2006–2007 og under tvisteloven for årene 2009–2011. Det er undersøkt om sakskostnadene i seg selv er redusert, og om det har vært noen utvikling i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum. Analysene viser at tilkjente sakskostnader i tingrettene i saker med tvistesum på 125 000 kroner eller mer, i gjennomsnitt er redusert med 33,6 % fra 2006–2007 til 2009–2011. Målet om 30 % reduksjon i sakskostnadene når det ses bort fra småkravsakene, anses dermed nådd for tingrettens del.

Målet om 30 % reduksjon anses ikke nådd for lagmannsrettens del. Dette har trolig sammenheng med at sakene ikke er så konsentrerte som ønsket. Heller ikke for Høyesterett kan det påvise noen reduksjon i sakskostnadene. Høyesterett står imidlertid i en særstilling, og det synes ikke rimelig å forvente en så stor reduksjon i sakskostnadene her som i tingrettene og lagmannsrettene.

Analysene viser at det i liten grad er proporsjonalitet mellom tvistesum og tilkjente sakskostnader, både i allmennprosess i tingrettene og i lagmannsrettene. Dette vil kunne påvirke det generelle kostnadsnivået.

Spørreundersøkelser hos advokatene og dommerne viser at dommernes overprøving av sakskostnader neppe har endret seg med tvisteloven, og at de fortsatt i liten grad nedsetter kravene. Dette kan være en medvirkende årsak til at sakskostnadene generelt ikke er redusert i henhold til målsetningen. Departementet vil vurdere om det er hensiktsmessig med regelendringer for å gjøre dommernes overprøvingsadgang mer effektiv. Domstolenes kontrollfunksjon på dette området er viktig, ikke minst fordi sakskostnadene også har en side til tilgangen til domstolene.

I punkt 8 vurderes hvilke samfunnsmessige gevinster tvisteloven har medført, hvordan disse er realisert, og om dette har budsjettmessige virkninger. Evalueringen viser at tvisteloven har gitt samfunnsmessige gevinster for partene i sivile tvister, blant annet ved at de gjennomsnittlige sakskostnadene i tingrettene er redusert, ved økt kvalitet i saksbehandlingen og ved at bruken av domstolene som tvisteløsningsarena har økt. Dette bidrar også til bedre rettsikkerhet, både i den enkelte tvist og i samfunnet generelt. Evalueringen viser også at det er samfunnsmessige gevinster for domstolene som følge av økt produktivitet, kortere saksbehandlingstid og det at flere saker enn tidligere synes å finne sin løsning utenfor domstolene. Dette må imidlertid ses i sammenheng med at sakstilfanget til domstolene har økt, blant annet som følge av de nye prosessformene. Videre er det også en svak økning i restansene i evalueringsperioden. Departementet har derfor ikke lagt opp til at gevinstene skal realiseres på annen måte enn ved at domstolene behandler det økte tilfanget av saker. Noe annet ville føre til oppbygning av restanser og motvirke tvistelovens formål om å gi partene raskere og billigere tvisteløsning.

2 Effektivitet

2.1 Innledning og metode

Tvisteloven skal blant annet legge til rette for en effektiv behandling av rettsstvier, jf. tvisteloven § 1-1 første ledd. I samsvar med formålsbestemmelsen fremgår det i Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3.1 side 45 at et av målene som skal være gjenstand for evaluering, er om domstolsbehandlingen har blitt mer effektiv. Det ble også satt enkelte mer konkrete effektivitetsmål (proposisjonen punkt 4.3.1 side 45 og punkt 4.3.3 side 47); nemlig at prosessen skulle være raskere og at hovedforhandling og ankeforhandling i gjennomsnitt skulle ta 30 % kortere tid enn etter tvistemålsloven, når det ses bort fra saker som går etter småkravprosessen.

Saksbehandlingstiden er den beste indikatoren på om prosessen har blitt raskere. Dette og hvorvidt hoved- og ankeforhandlingene har blitt kortere med tvisteloven, behandles i punkt 2.2 og 2.3.

I tillegg kan tvistelovens mer konkrete virkemidler for å oppnå en mer effektiv prosess være indikatorer på hvor effektiv den er. I den forbindelse kan det blant annet vurderes hvor aktivt dommerne styrer sakene, om behandlingen av en tvist samsvarer med dens betydning (proporsjonalitet) og hvor konsentrerte forhandlingene er. Slike spørsmål behandles i punkt 2.4.

Det skal nevnes at enkelte av virkemidlene i tvisteloven som vurderes i dette kapitlet også kan påvirke kvaliteten i prosessen og dommernes produktivitet, for eksempel det at tvister av større betydning skal behandles grundigere enn tvister av mindre betydning (proporsjonalitetsprinsippet). Videre sier en saksforberedelse som legger til rette for minnelige løsninger både noe om hvor effektiv prosessen er og hvor god den er. Ettersom disse virkemidlene har en klar side til hvor effektiv prosessen er, er de behandlet i dette kapitlet.

For de fleste virkemidlene finnes det ikke statistikk. For å få informasjon om bruken av virkemidlene, har departementet derfor i spørreundersøkelser spurt dommerne og advokatene om deres erfaring med virkemidlene. Bruk av fjernavhør, pålegg om skriftlige redegjørelser og fremleggelse av skriftlige forklaringer er imidlertid vurdert på bakgrunn av statistikk fra domstolens saksbehandlingssystem Lovisa.

2.2 Målet om en raskere prosess

Domstoladministrasjonen registrerer tidspunktene for når sakene kommer inn og når de er ferdig behandlet. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid kan derfor beregnes og brukes som en god indikator for graden av måloppnåelse. Departementet vurderer dette i punkt 2.2.1.

Hoved- og ankeforhandling i saker etter allmennprosessen kan bare berammes til et tidspunkt senere enn seks måneder fra stevning eller anke ble inngitt hvis særlige grunner foreligger, jf. tvisteloven § 9-4 første ledd bokstav h, jf. § 29-14 tredje ledd. Dom skal avsies senest fire uker etter avslutning av hoved- eller ankeforhandling i saker med flere dommere og innen to uker der det bare er én

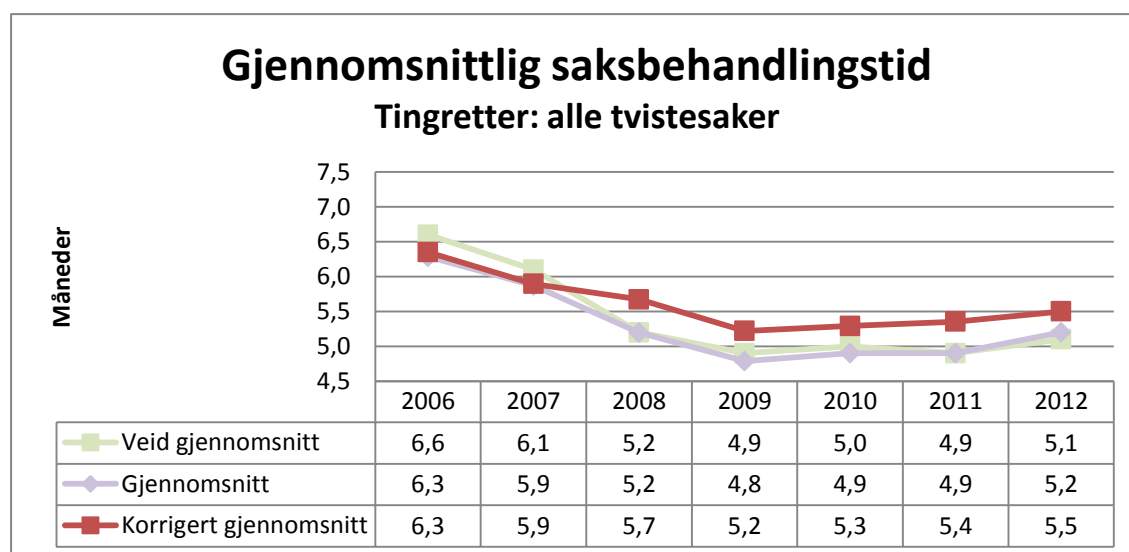
dommer, jf. tvisteloven § 19-4 femte ledd. Småkravsaker skal normalt være avsluttet med dom innen tre måneder etter at stevning ble inngitt, hvis ikke saken avsluttes på annen måte, jf. tvisteloven § 10-4 første ledd. Fra 2008 registreres det hvorvidt disse fristene overholdes. Ved overskridelse registreres årsaken til dette. Det har derfor vært mulig å utarbeide statistikk over antallet overskridelser og årsakene til dette. Slik statistikk behandles nærmere i punkt 2.2.2.

2.2.1 Saksbehandlingstid

I Domstoladministrasjonens årsmeldinger er gjennomsnittlig saksbehandlingstid basert på et «veiet» gjennomsnitt. Det innebærer at saksbehandlingstiden i domstoler med mange saker får tilsvarende større vekt enn saksbehandlingstiden i domstoler med få saker. Dette er en nærliggende fremgangsmåte der gjennomsnittlig saksbehandlingstid i domstolene som helhet skal undersøkes, og det skal gis en rimelig beskrivelse av hvor lang tid man i gjennomsnitt må forvente at det tar å behandle en sak. Ved vurderingen av hvor effektiv selve tvistelovprosessen er, bør imidlertid saksbehandlingstiden i hver domstol telle like mye. Dette har sammenheng med at alle domstolene benytter samme «produksjonsteknologi» – det vil i denne sammenheng si samme sivilprosessuelle regler. Når det gjelder regelverket har alle domstolene dermed samme forutsetninger med hensyn til saksbehandlingstid. Departementet har derfor utarbeidet statistikk med ordinært gjennomsnitt.

2.2.1.1 Tingrettene

Diagrammet nedenfor viser gjennomsnittlig saksbehandlingstid for alle tvistesaker – det vil si både saker som går etter allmennprosess og saker som går etter småkravprosess. Småkravsakene er tatt med for å få til en sammenlikning med tidligere år da alle saker gikk etter samme prosess. Den røde kurven viser et vanlig gjennomsnitt når det ses bort fra saker om midlertidig sikring og når Oslo tingrett og Oslo byfogdembete betraktes som én domstol, jf. punkt 1.3.4. Sammenliknes gjennomsnittet for 2006–2007 med gjennomsnittet for 2010–2012, er gjennomsnittlig saksbehandlingstid redusert med ca. 12 %.

For å illustrere forskjellen om det ikke ses bort fra saker om midlertidig sikring, er det også regnet ut gjennomsnittlig saksbehandlingstid med denne sakstypen. Det er vist med den lilla kurven i diagrammet på neste side. Siden sakene om midlertidig sikring oftest er mindre tidkrevende enn andre sivile tvister – i alle fall saker som går etter allmennprosess – blir gjennomsnittlig saksbehandlingstid kortere når disse sakene tas med, og den lilla kurven ligger derfor lavere enn den korrigerte. Videre er det også tatt med en kurve (i grønt) som viser utviklingen i det veide gjennomsnittet som Domstoladministrasjonen bruker. Her er saker om midlertidig sikring tatt med.

Noe variasjon i saksbehandlingstiden vises når de enkelte årene og de enkelte tingrettene sammenliknes. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for hver tingrett er beregnet for årene 2008–2012, og tingrettene kan dermed «rangeres» etter gjennomsnittlig saksbehandlingstid for den perioden. Det er naturligvis en del variasjon fra år til år, og rangeringen kunne tenkes å ha slått annerledes ut om beregningene var foretatt for et annet tidsrom. For å undersøke om forskjellene mellom tingrettene er stabil over tid er tingrettene delt inn i grupper, og for hver av disse gruppene er det regnet ut gjennomsnittlig saksbehandlingstid for hvert av årene 2008–2012. Dette er tegnet inn i diagrammet under. Hvis det er stor variasjon i saksbehandlingstiden innen gruppen fra år til år, kan det forventes at kurvene krysser hverandre fra det ene året til det andre. Hvis det er lite variasjon, kan det forventes at kurvene ligger mer eller mindre konstante i en viss avstand fra hverandre. Det er det siste som er tilfellet i diagrammet under.

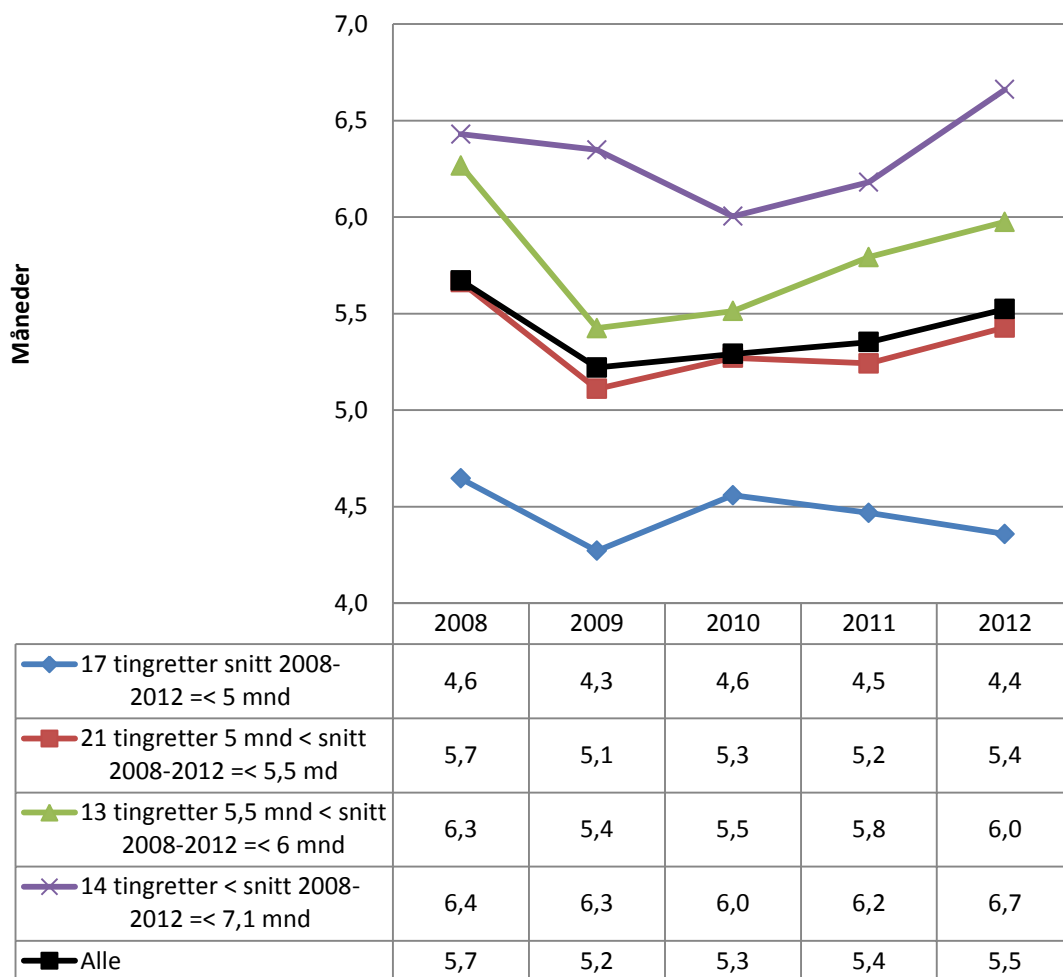
Det finnes ikke statistikk for saksbehandlingstiden i saker med krav under 125 000 kroner for årene før 2008, og det lar seg dermed ikke gjøre å sammenlikne saksbehandlingstiden i småkravsaker med saksbehandlingstiden i tilsvarende saker etter tvistemålsloven. Departementet har derfor begrenset analysen til årene etter at tvisteloven trådte i kraft.

De tingrettene som har en gjennomsnittlig saksbehandlingstid på 5 måneder eller mindre er satt i én gruppe og det er regnet ut gjennomsnittlig saksbehandlingstid for disse tingrettene som gruppe for hvert av årene 2008–2012. Dette er vist med den blå kurven i diagrammet under. De tingrettene som har over 5 og mindre eller lik 5,5 måneder saksbehandlingstid i gjennomsnitt er på tilsvarende måte satt i en gruppe og det er regnet ut gjennomsnittet for disse for de samme årene. Dette er vist med den røde kurven. Tilsvarende viser den grønne kurven de tingrettene som hadde et gjennomsnitt på over 5,5 og mindre eller lik 6 måneder saksbehandlingstid for disse årene, og den lilla kurven de som hadde over 6 og mindre eller lik 7,1 måneder saksbehandlingstid.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Tingretter: alle tvistesaker

Tingretter gruppert etter gjennomsnittlig saksbehandlingstid 2008-2012

Diagrammet viser at forskjellen i gjennomsnittlig saksbehandlingstid varierer, men at de tingrettene som hver for seg har lavest snitt for de siste 5 årene, også som gruppe har lavere gjennomsnitt enn de øvrige for hvert av årene 2008–2012.

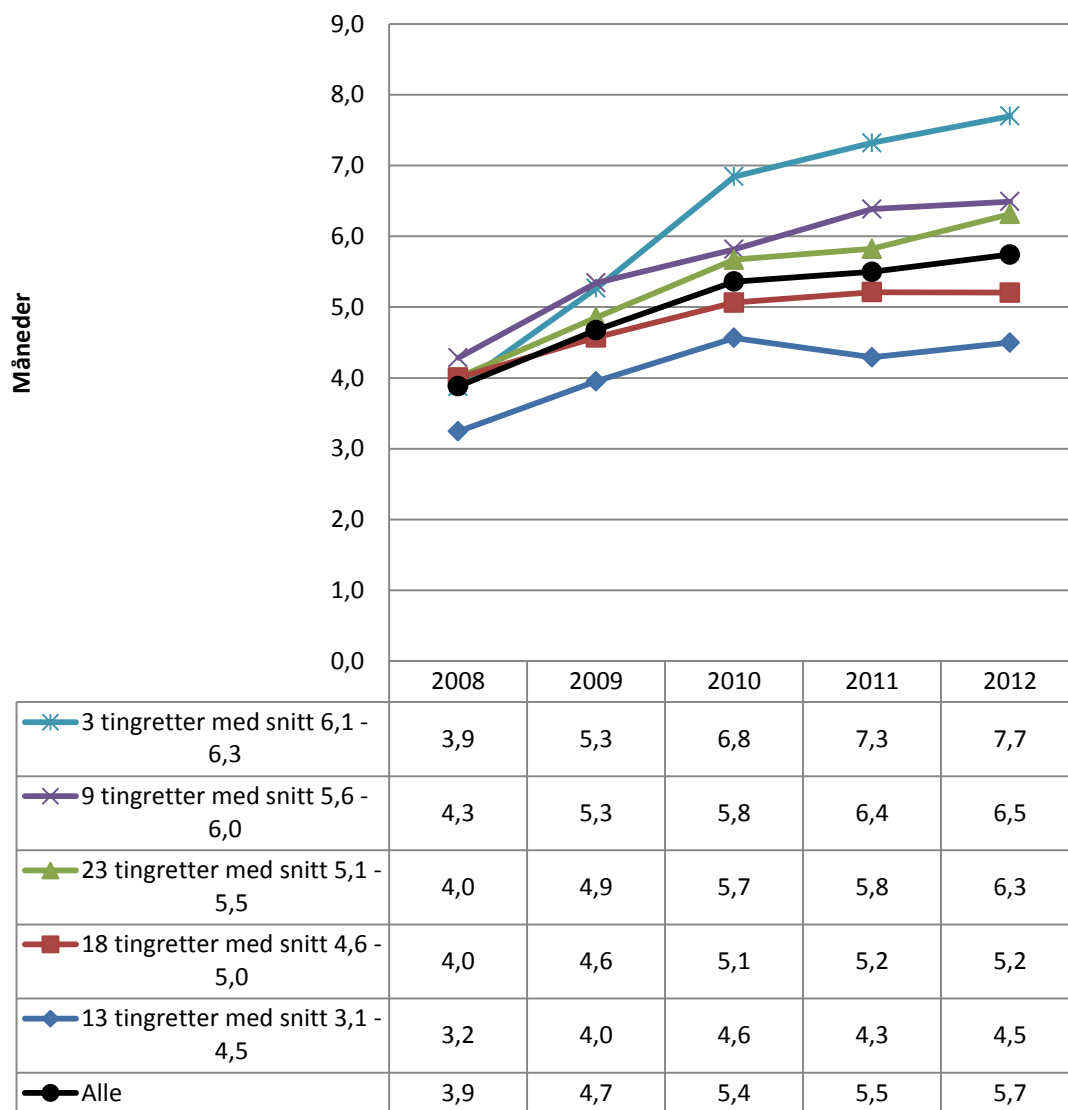
Tilsvarende fremgår det at de som hver for seg har en gjennomsnittlig saksbehandlingstid på mellom 6 og 7,1 måneder, også som gruppe har et gjennomsnitt hvert år som ligger over de andre.

De to neste diagrammene viser tilsvarende fordelt på saker etter allmennprosess og småkravprosess.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Tingretter: Allmennprosess

Tingretter gruppert etter gjennomsnittlig saksbehandlingstid 2008-2012

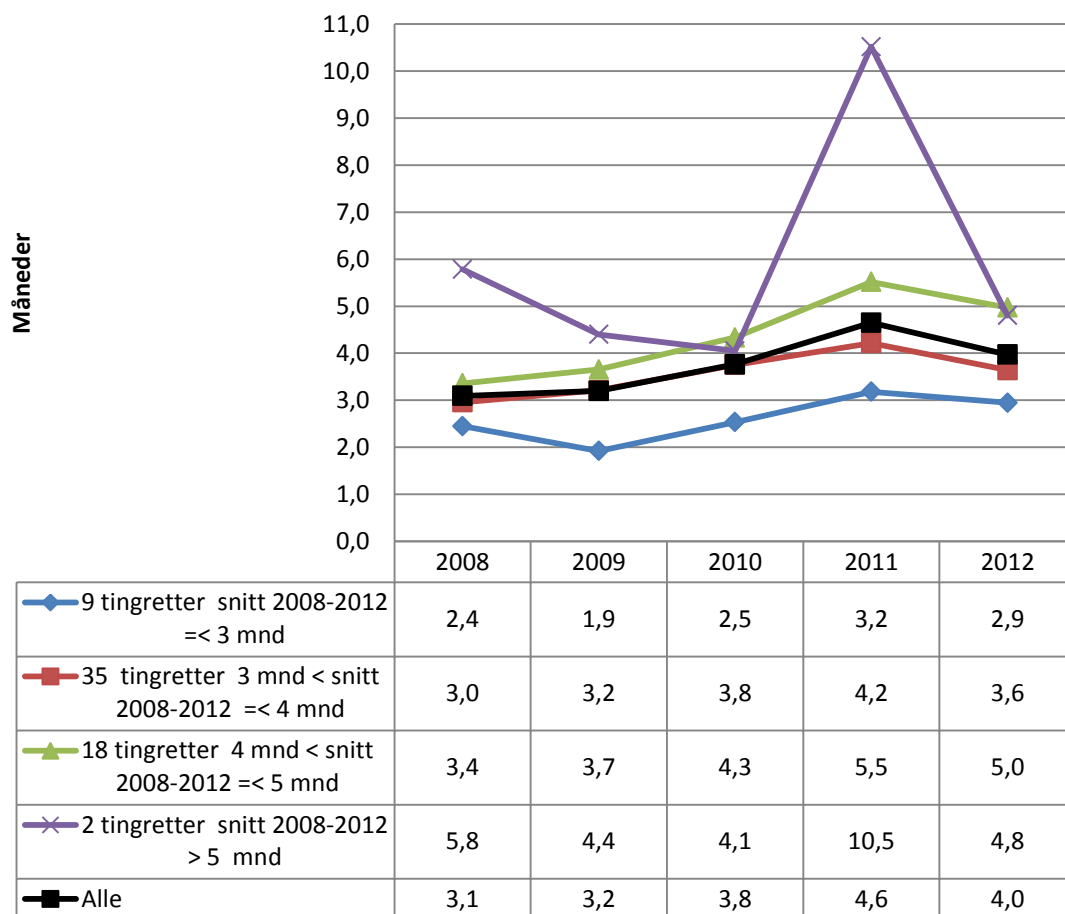

Den sorte kurven i diagrammet viser at gjennomsnittlig saksbehandlingstid i allmennprosessen varierer fra 3,9 måneder i 2008 til 5,7 måneder i 2012. På samme måte som når det gjelder alle tvistesaker sett under ett, er det en del variasjon i saksbehandlingstid i de ulike årene og mellom tingrettene.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Tingretter: Småkrav

Tingretter gruppert etter gjennomsnittlig saksbehandlingstid 2008-2012

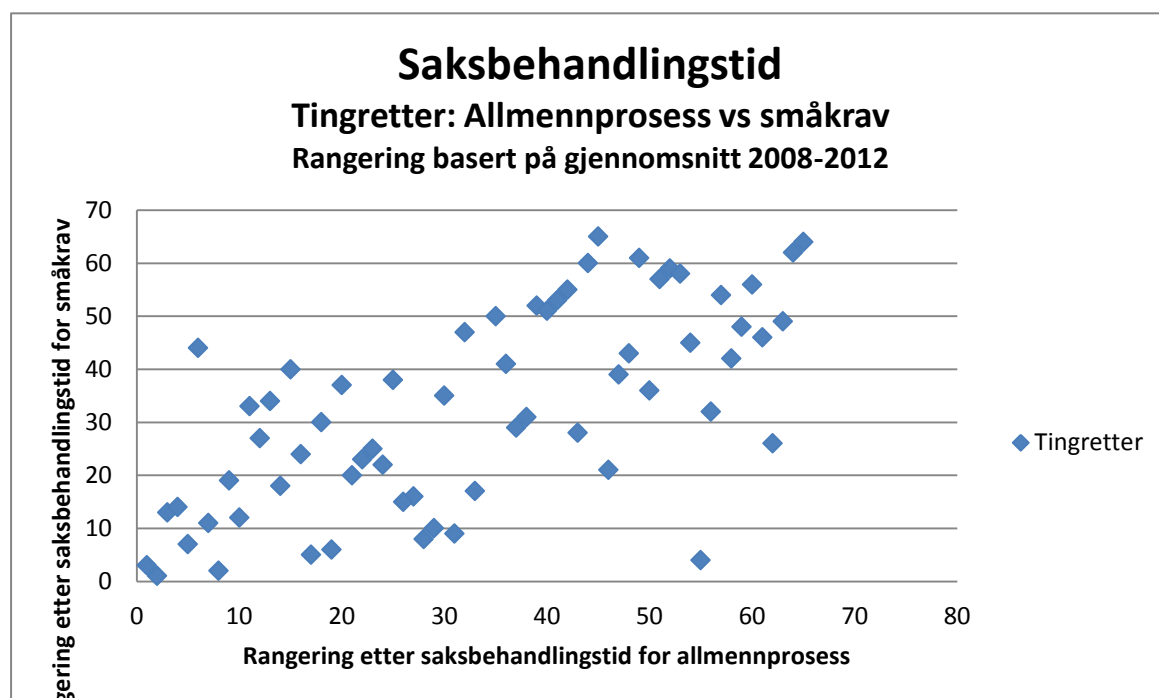
I diagrammet over viser den sorte kurven gjennomsnittlig saksbehandlingstid for småkravsaker for alle tingrettene for hvert av årene 2008–2012. Det fremgår at gjennomsnittlig saksbehandlingstid hvert år varierer mellom 3,1 og 4,6 måneder.

Diagrammene viser at forskjellen i gjennomsnittlig saksbehandlingstid varierer, og at de tingrettene som har lavest snitt over de siste 5 årene også som gruppe har lavere gjennomsnittlig saksbehandlingstid enn de øvrig for hvert av årene.

Tilsvarende viser diagrammet at de som hver for seg har en gjennomsnittlig saksbehandlingstid på mellom 4 og 5 måneder, også som gruppe har et gjennomsnitt hvert år som ligger over de andre. Dessuten er det betydelig sammenfall mellom hvilken saksbehandlingstid de enkelte tingrettene har i saker etter allmennprosessen og hvilken saksbehandlingstid de har i småkravsaker.

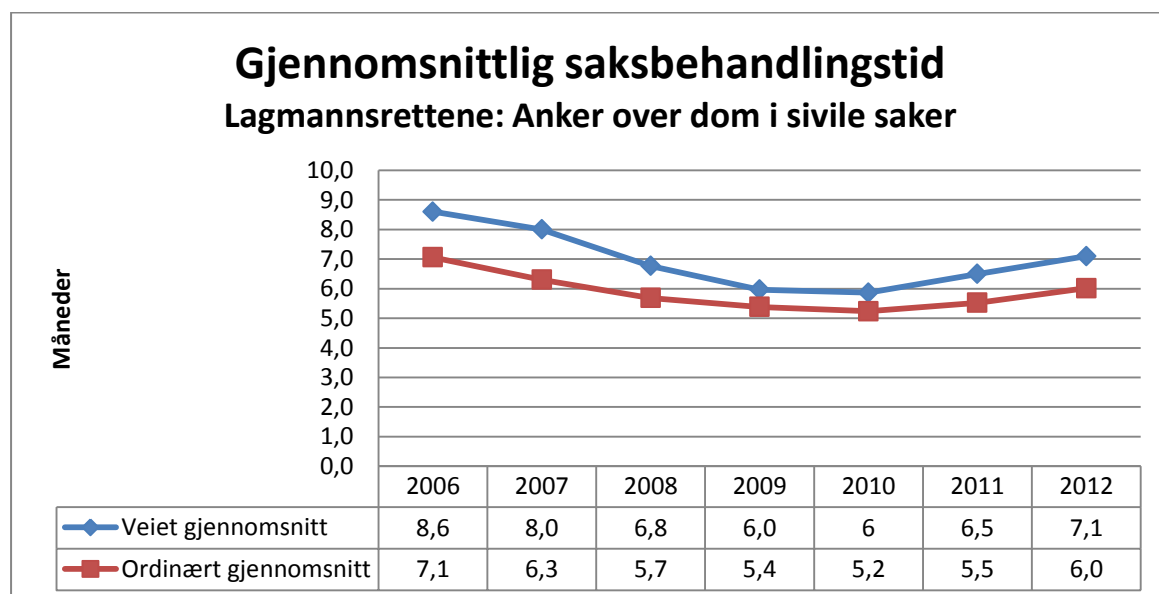
I diagrammet nedenfor vises rangeringen for hver tingrett etter saksbehandlingstid for allmennprosess langs den horisontale aksene, og rangering for saksbehandlingstid i småkravsaker langs den vertikale aksene. Som det fremgår av diagrammet, er det en tydelig sammenheng mellom rangeringen på aksene. De

tingrettene som er raske i saker etter allmennprosessen er dermed oftest raske til å behandle småkravsaker, og de tingrettene som har lang saksbehandlingstid i saker etter allmennprosessen har oftest lang saksbehandlingstid i småkravsaker.

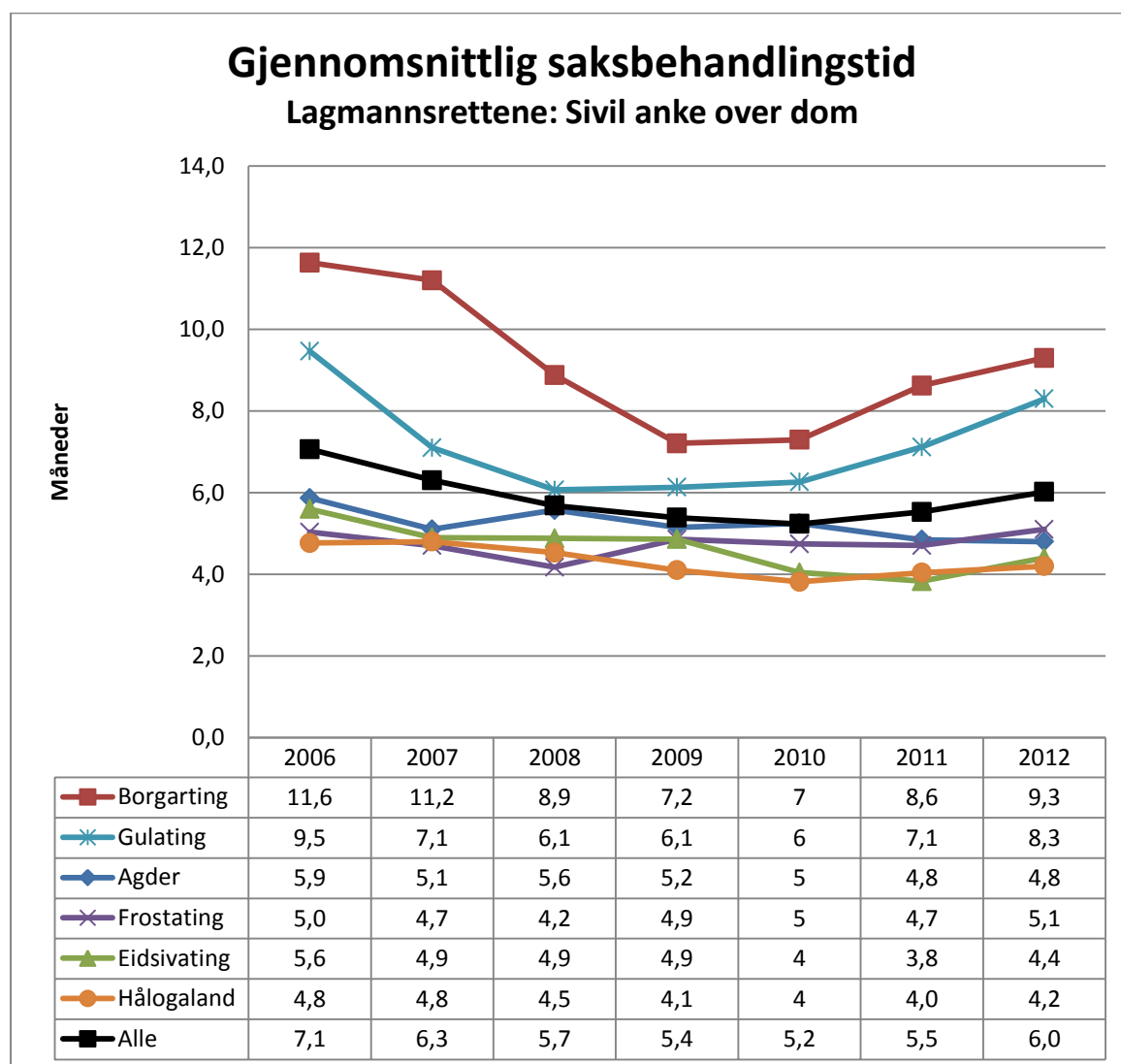

2.2.1.2 Lagmannsrettene

I lagmannsrettene er saksbehandlingstiden avtagende fra 2006 til 2010, og deretter stigende. Om snittet for 2006–2007 sammenliknes med snittet for 2010–2012, er gjennomsnittlig saksbehandlingstid redusert med 17 %. Fra 2010 har imidlertid gjennomsnittlig saksbehandlingstid økt hvert år. Dette vises i diagrammet under:

I diagrammet under er domstolene rangert etter gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2008–2012. Det er en viss systematisk variasjon mellom de ulike lagmannsrettene. Diagrammet viser at to domstoler systematisk ligger over snittet, mens de andre ligger like under.

2.2.2 Overholdelse av tidsfrister

Domstoladministrasjonen registrerer hvorvidt de lovbestemte fristene i saker etter allmennprosess og småkravsaker overholdes, se innledningen til punkt 2.2. Der fristene oversittes, registreres årsaken til dette. I det følgende presenteres statistikk basert på disse dataene.

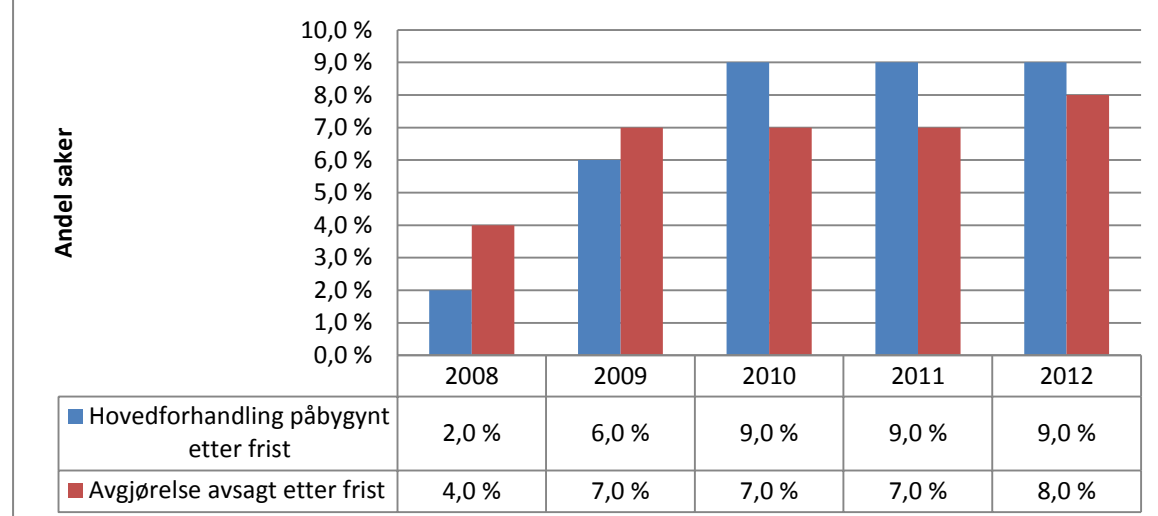
2.2.2.1 Tingrettene

Diagrammet under viser andelen saker der hovedforhandling ble påbegynt etter seks månedersfrist i tvisteloven § 9-4 annet ledd bokstav h og andelen saker som avgjøres etter fristen i tvisteloven § 19-4 femte ledd:

Andel behandlede saker som er forsinket

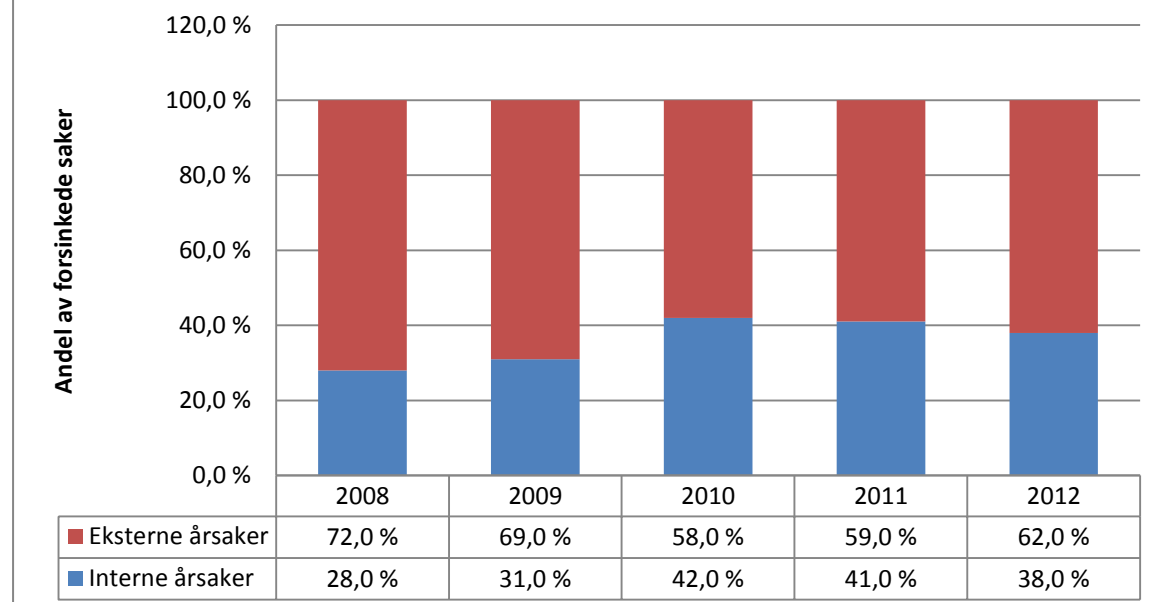
Tingrett: Allmennprosess

Som det fremgår av diagrammet, er andelen forsinkede hovedforhandlinger i underkant av 10 % i alle årene. Det samme gjelder forsinkede avgjørelser. Diagrammet under viser fordelingen mellom interne og eksterne årsaker til at hovedforhandling påbegynnes for sent:

Fordeling mellom interne og eksterne årsaker til forsinket hovedforhandling

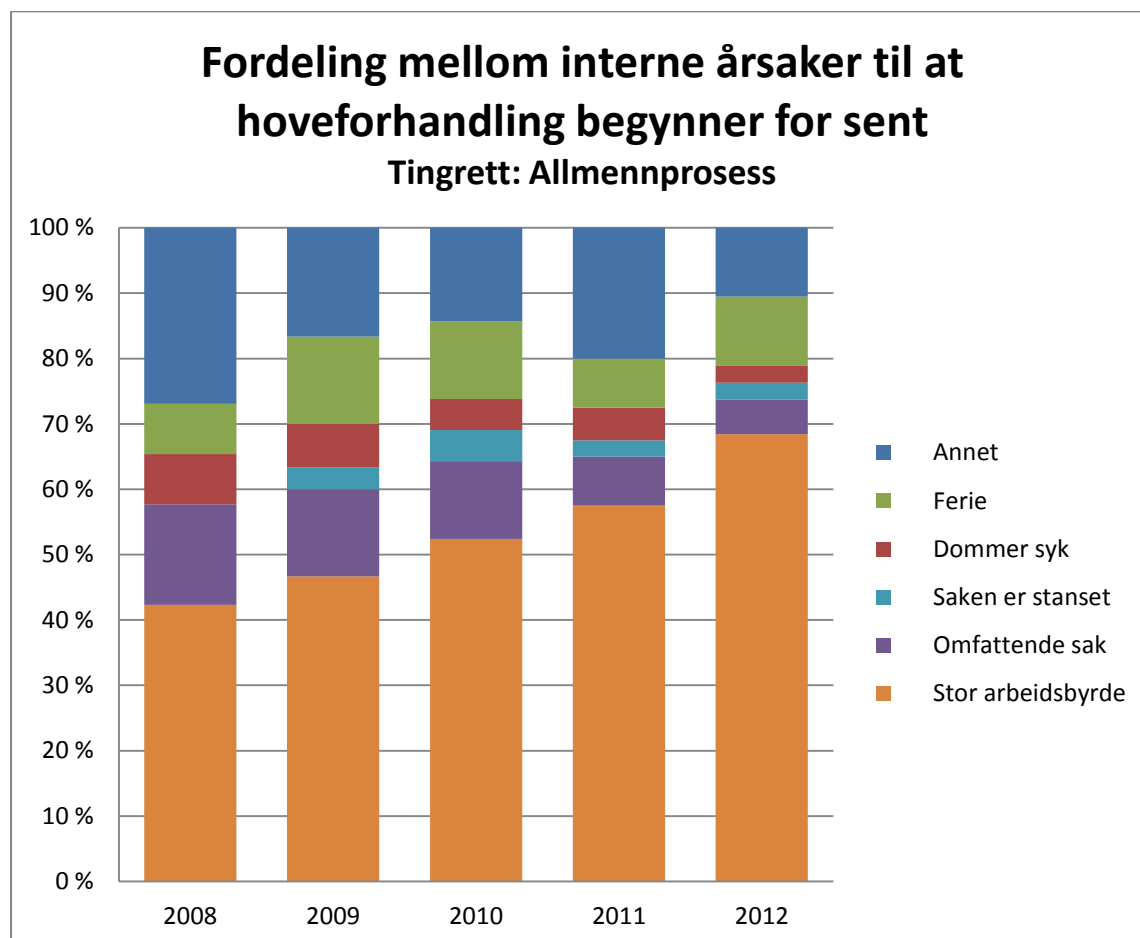
Tingrett: Allmennprosess

Som det fremgår av diagrammet, er det i stor grad eksterne årsaker til at hovedforhandlingene påbegynnes for sent. Omtrent en tredel av sakene blir

forsinket på grunn av at prosessfullmektigen er opptatt eller syk, eller at sakkyndig ikke er tilgjengelig.

Diagrammet nedenfor viser fordelingen mellom interne årsaker til at hovedforhandling påbegynnes for sent:

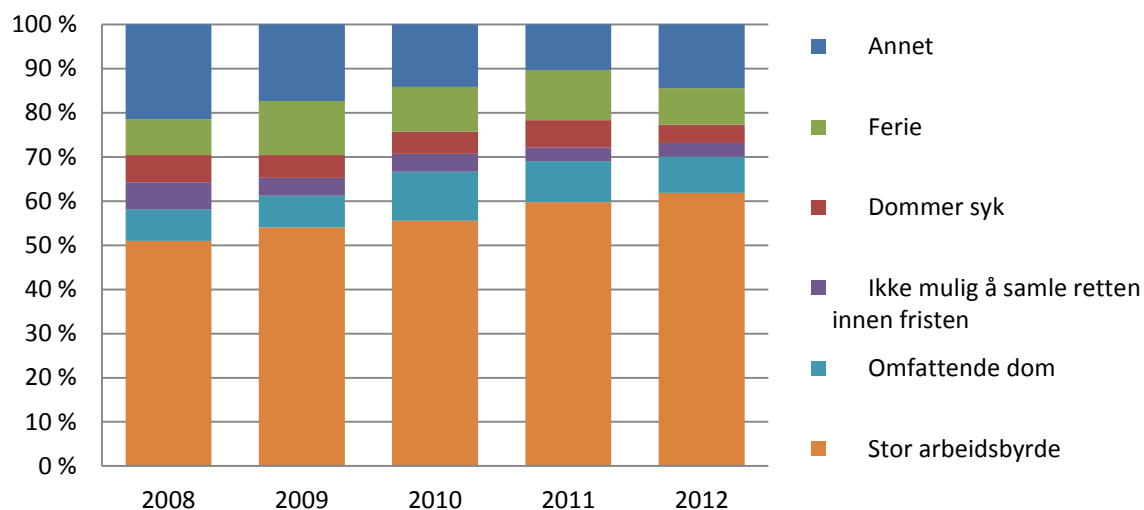

Som det fremgår av diagrammet, er stor arbeidsbyrde en vesentlig – og økende – årsak til at hovedforhandling påbegynnes for sent.

Etter at retten er hevet, har ikke partene innvirkning på dommerens arbeid med saken. For avgjørelser som avvises for sent, gir domstolenes saksbehandlingssystem derfor bare mulighet til å oppgi interne årsaker. I diagrammet nedenfor vises fordelingen mellom ulike interne årsaker:

Fordeling mellom interne årsaker til at avgjørelsen avsies for sent

Tingrett: Allmennprosess

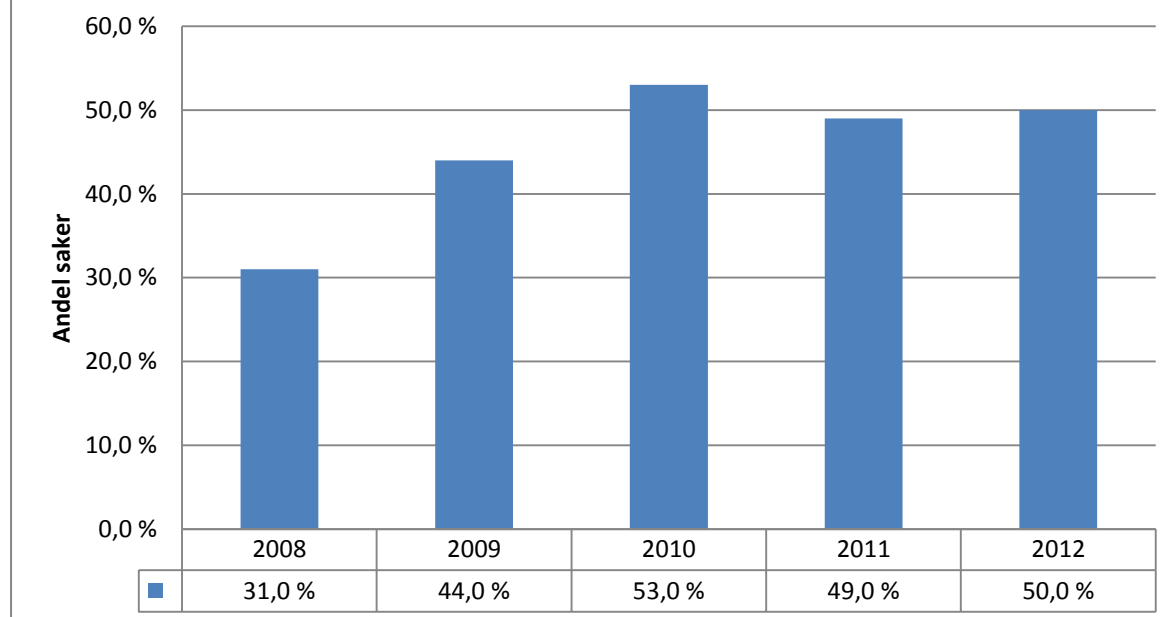

Av diagrammet fremgår det at stor arbeidsbyrde og at dommen er omfattende utgjør en vesentlig del av årsaken til at avgjørelsene avsies for sent.

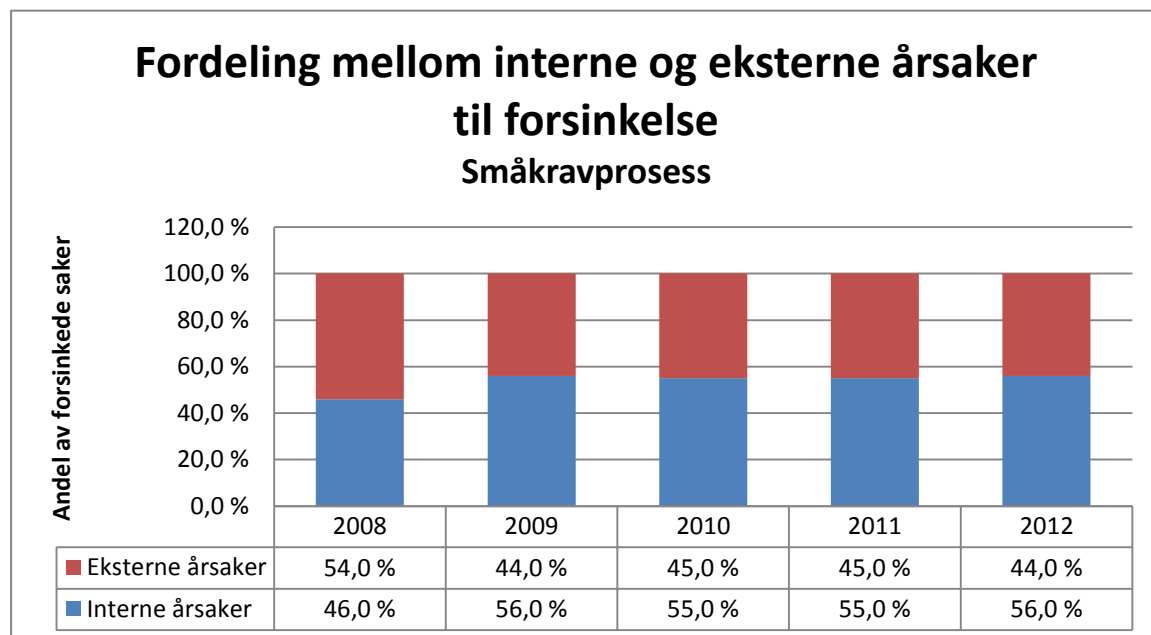
Diagrammet under viser andelen saker der småkravprosess ikke er avsluttet med dom innen tre måneder etter at stevning ble inngitt, jf. tvisteloven § 10-4 første ledd:

Andel behandlede saker som er forsinket

Tingrett: Småkravprosess

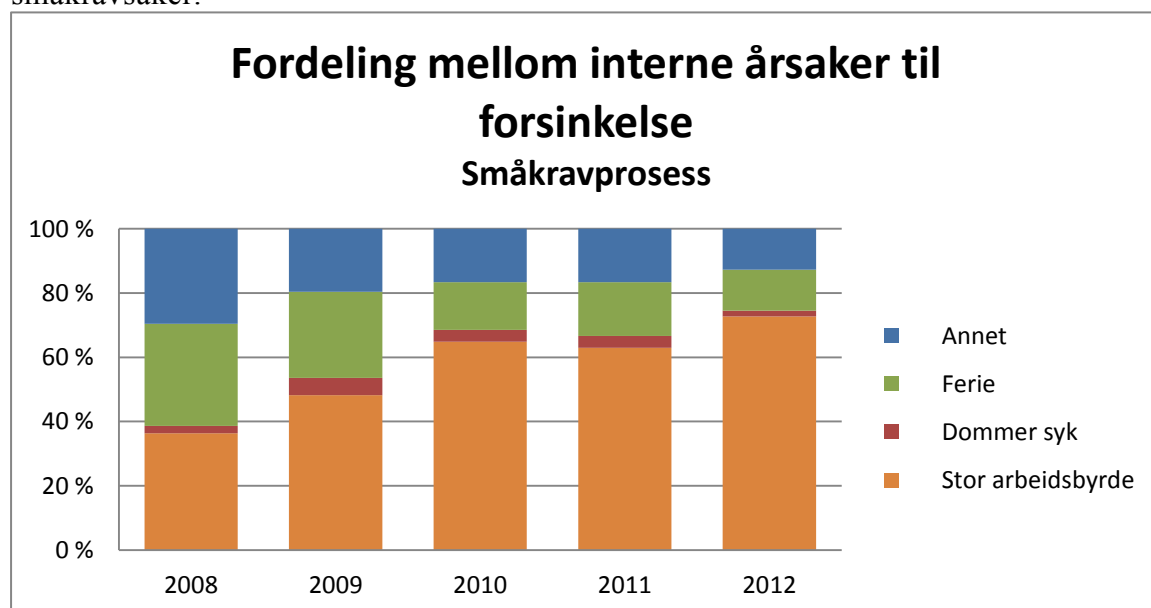
Som det fremgår av diagrammet, er ca. halvparten av småkravsakene de siste årene avgjort etter fristen i tvisteloven § 10-4 første ledd.

Diagrammet viser at forsinkelsene i småkravsaker – i større grad enn i allmennprosess – skyldes interne årsaker.

Blant de viktigste spesifiserte eksterne årsakene til forsinkelse, er det at partene eller prosessfullmektigene er opptatt eller syk eller at det er innledet forlikforhandlinger.

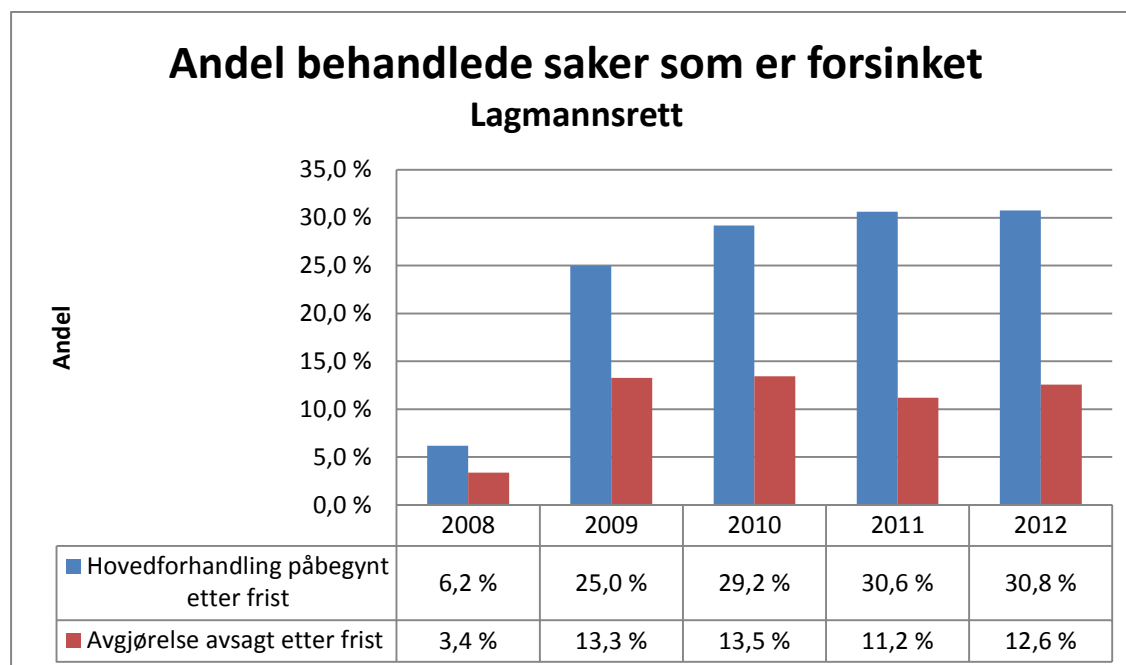
Diagrammet nedenfor viser fordelingen mellom interne årsaker til forsinkelse i småkravsaker:

Som det fremgår av diagrammet, er stor arbeidsbyrde også i småkravsaker en vesentlig årsak til forsinkelser.

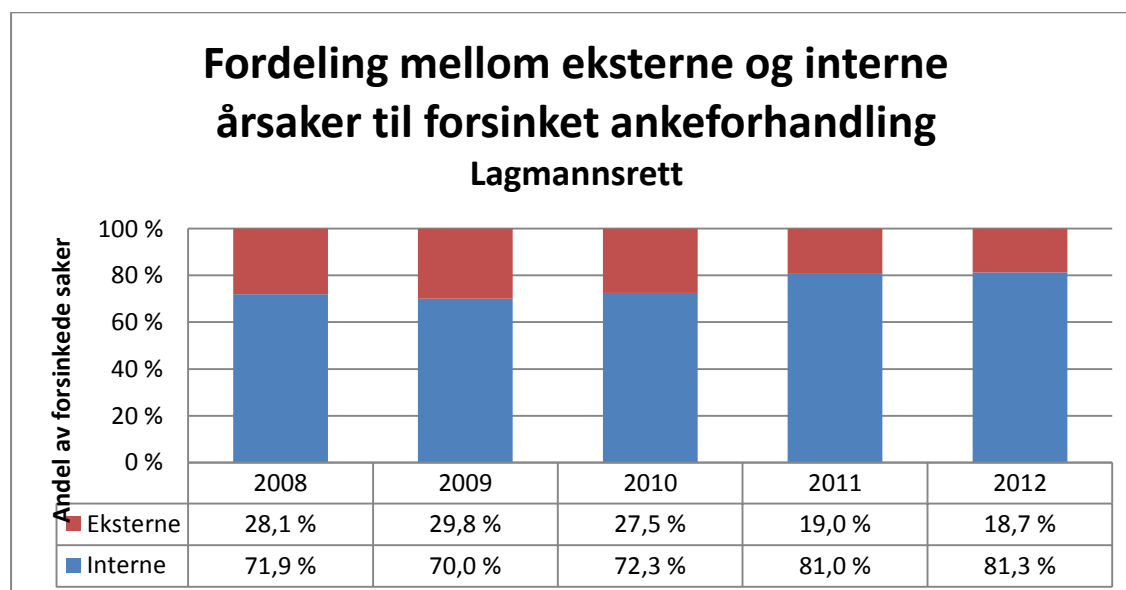
2.2.2.2 Lagmannsrettene

Diagrammet nedenfor viser andelen saker der ankeforhandling ble påbegynt etter seks månedersfristen i tvisteloven § 29-14 tredje ledd, jf. § 9-4 annet ledd bokstav h, og andelen saker som avgjøres etter fristen i tvisteloven § 19-4 femte ledd:

Som det fremgår av diagrammet, er ca. 30 % av ankeforhandlingene påbegynt etter fristen de tre siste årene. Dette er en vesentlig større andel enn i tingrettene, se punkt 2.2.2.1.

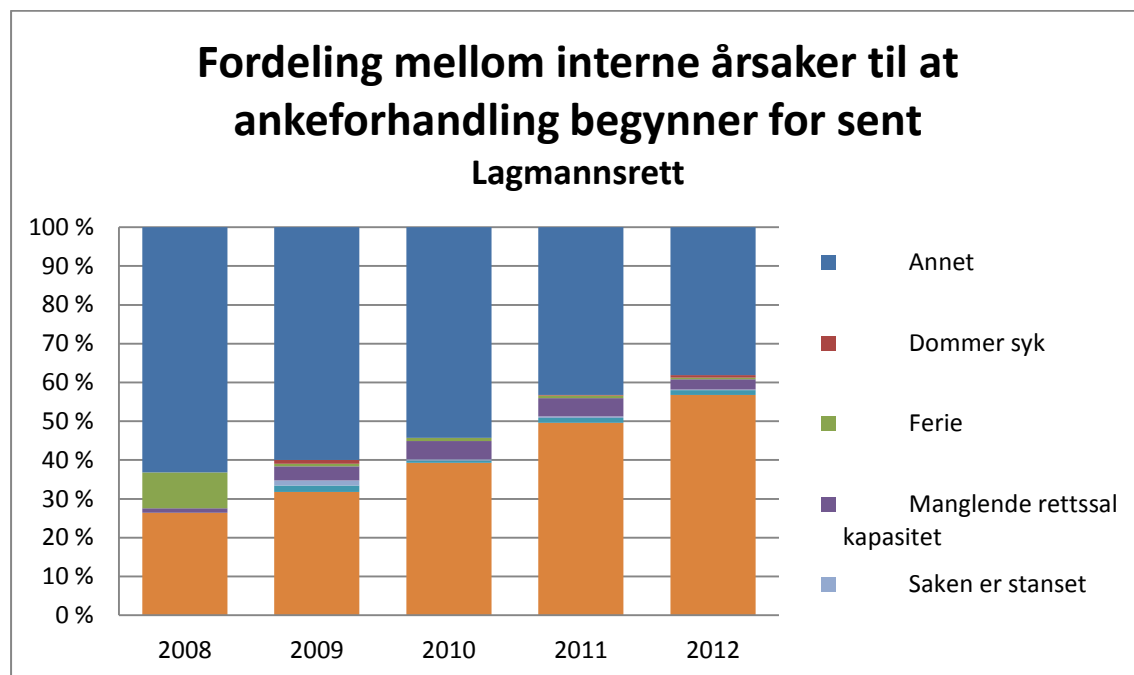
Diagrammet under viser fordelingen mellom interne og eksterne årsaker til at ankeforhandling påbegynnes for sent:

Diagrammet viser – til forskjell fra allmennprosessaker hos tingrettene – at det i stor grad er interne årsaker til at ankeforhandlingene påbegynnes for sent.

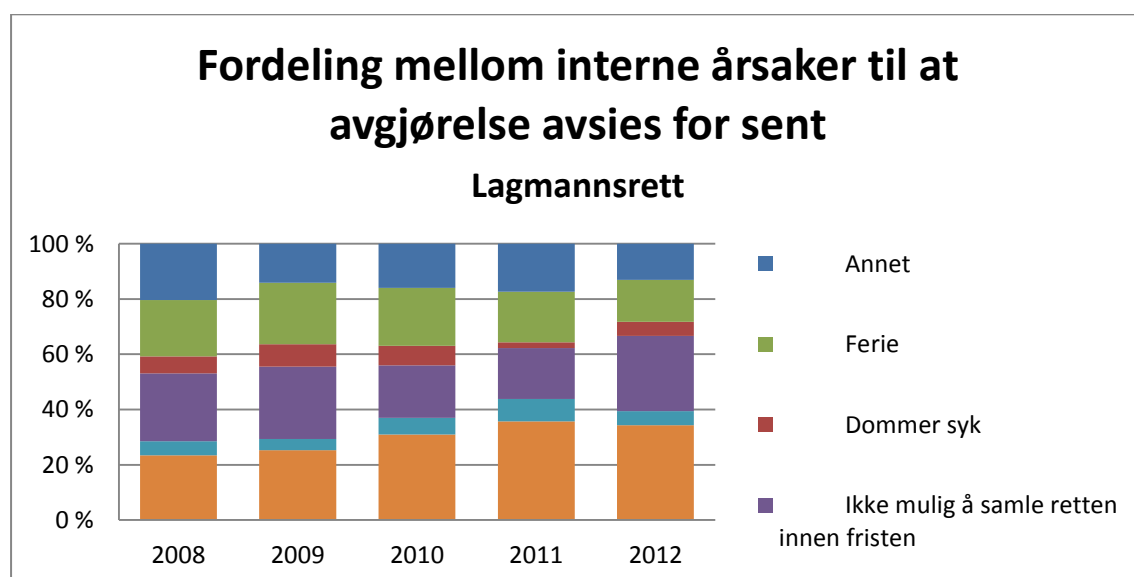
De viktigste årsakene til eksterne forsinkelser som er spesifisert i statistikken, er at sakkyndig ikke er tilgjengelig, eller at partene eller prosessfullmektigene er syk eller forsinket.

Fordelingen mellom de interne årsakene til at ankeforhandlingene påbegynnes for sent er som følger:

Som det fremgår av diagrammet, er stor arbeidsbyrde en vesentlig – og stadig økende – årsak til at ankeforhandlingene påbegynnes for sent.

Fordelingen mellom de ulike årsakene til at dom ikke avsies innen fristen vises i diagrammet nedenfor:

Som det fremgår av diagrammet, er stor arbeidsbyrde og at det ikke i tide er mulig å samle retten, vesentlige begrunnelser for forsinkelsene. Stor arbeidsbyrde er imidlertid en langt mindre fremtredende årsak her enn i allmennprosessaker i tingrettene, se punkt 2.2.2.1.

2.2.3 Departementets vurdering

Fremstillingen foran viser at gjennomsnittlig saksbehandlingstid er redusert med 12 % i tingrettene og 17 % i lagmannsrettene når gjennomsnittet av alle tvistesaker i 2006–2007 sammenliknes med tilsvarende saker for 2010–2012. Dette er en ønsket utvikling i tråd med målet om en raskere prosess som ble satt i tvistelovens ikraftsettingsproposisjon.

Når det særskilt gjelder allmennprosessaker i tingrettene, er gjennomsnittlig saksbehandlingstid under seks måneder. Under 10 % av hovedforhandlingene påbegynnes etter seks månedersfristen i tvisteloven § 9-4 annet ledd bokstav h. I omtrent tilsvarende antall saker avsies dom etter fristen for domsavsigelse i tvisteloven § 19-4 femte ledd. Dette må sies å være et ganske beskjedent antall overskridelser. Departementet merker seg likevel at gjennomsnittlig saksbehandlingstid i allmennprosessaker for tingrettene har økt de siste årene og varierer mellom tingrettene. Departementet vil følge med på denne utviklingen.

Videre konstateres det at gjennomsnittlig saksbehandlingstid i småkravsaker er over tre måneder og at dom i ca. 50 % av sakene avsies etter tremånedersfristen i tvisteloven § 10-4 første ledd. Det er imidlertid grunn til å merke seg at dette er den tiden det *normalt* skal ta å behandle en småkravsak, jf. tvisteloven § 10-4. Det er derfor ikke helt upåregnelig at snittet er over tre måneder. At snittet er såpass mye over tre måneder, og at så mange dommer avsies etter fristen er imidlertid uheldig. Det er stor variasjon mellom tingrettene, og flere tingretter ligger et godt stykke unna målsetningen. Det kan være ulike årsaker til dette, men tilbakemeldinger under møtene med domstolene i 2011 og 2012 tyder på at én årsak i alle fall kan være at embetene i ulik grad har gjort småkravprosessen til en egen prosessform, slik den er ment å være. På flere punkter innebærer tvisteloven et kulturskifte sammenliknet med tvistemålsloven, og departementet forstår at enkelte sider ved loven tar noe lengre tid å gjennomføre enn andre. Departementet forutsetter likevel at domstolene lojalt følger opp at småkravprosessen skal være en egen prosessform. Dette er viktig for å oppfylle proporsjonalitetsprinsippet som gjennomsyrer loven – nemlig at en sak ikke skal underlegges en større behandling enn betydningen av den tilsier. Dette får blant utslag i at en småkravsak ikke skal tilgodeses med en like lang saksforberedelse som en sak som går etter allmennprosessen. Samtidig ser departementet at en behandlingstid på tre måneder noen ganger kan være knapp. Departementet vil vurdere enkelte regeljusteringer som kan bidra til mest mulig lik saksbehandlingstid i småkravsaker. I den forbindelse vil det være nærliggende å vurdere om rettsferien bør komme i tillegg til tremånedersfristen i tvisteloven § 10-4. Samtidig kan det være grunn til å bemerke at en likere saksbehandlingstid ikke først og fremst oppnås ved regelendringer. Domstoladministrasjonen skal følge opp målsetningene om en effektiv saksbehandling med høy kvalitet, herunder særskilt følge opp domstoler som ikke er innenfor målene om saksbehandlingstid.

Lagmannsrettene hadde i 2012 en gjennomsnittlig saksbehandlingstid på seks måneder. Analysen foran viser imidlertid at det er stor variasjon i hvorvidt de enkelte lagmannsrettene oppfyller målet om seks måneders saksbehandlingstid. Videre ble over 30 % av ankeforhandlingene i 2012 påbegynt etter seks månedersfristen i tvisteloven § 29-14 tredje ledd, jf. § 9-4 annet ledd bokstav h. Sammenliknet med allmennprosessaker for tingrettene, er dette et høyt antall. I lagmannsrettene har det vært en stor økning i antallet tvistesaker de senere årene. Dette har sammenheng med tidligere års økning i sakstilfang i tingrettene som nå har ført til flere saker i ankeinstansen. Utviklingen har medført at beholdningen av tvistesaker i lagmannsrettene har økt. Dette kan medføre at saksbehandlingstiden blir noe lengre enn tvisteloven forutsetter. Departementet er kjent med at de aktuelle lagmannsretter og Domstoladministrasjonen er oppmerksomme på denne problemstillingen, og at det arbeides for å redusere saksbehandlingstiden. Departementet vil vurdere om regelendringer kan bidra til en mer effektiv saksflyt i lagmannsrettene, se punkt 2.3.2.

2.3 Målet om raskere hoved- og ankeforhandlinger

2.3.1 Analyse

I Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3.3 side 47 er det som nevnt satt som et mål at når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, skal hoved- og ankeforhandling i gjennomsnitt ta 30 % kortere tid.

Departementet har fått utarbeidet et uttrekk av data med saker kodet i Lovisa som henholdsvis «alminnelige tvistesaker», «saker om offentlig og privat tjenesteforhold», «saker etter barneloven» og «saker etter ekteskapsloven». For hver av sakene er det registrert data om antall rettsmøtetimer. Disse timene er imidlertid ikke fordelt på hovedforhandling, planmøte, saksforberedende møte etter barneloven og andre rettsmøter. Departementet har derfor benyttet samlet antall rettsmøtetimer per sak som ender med dom, som indikator for hoved- og ankeforhandlingstimer.

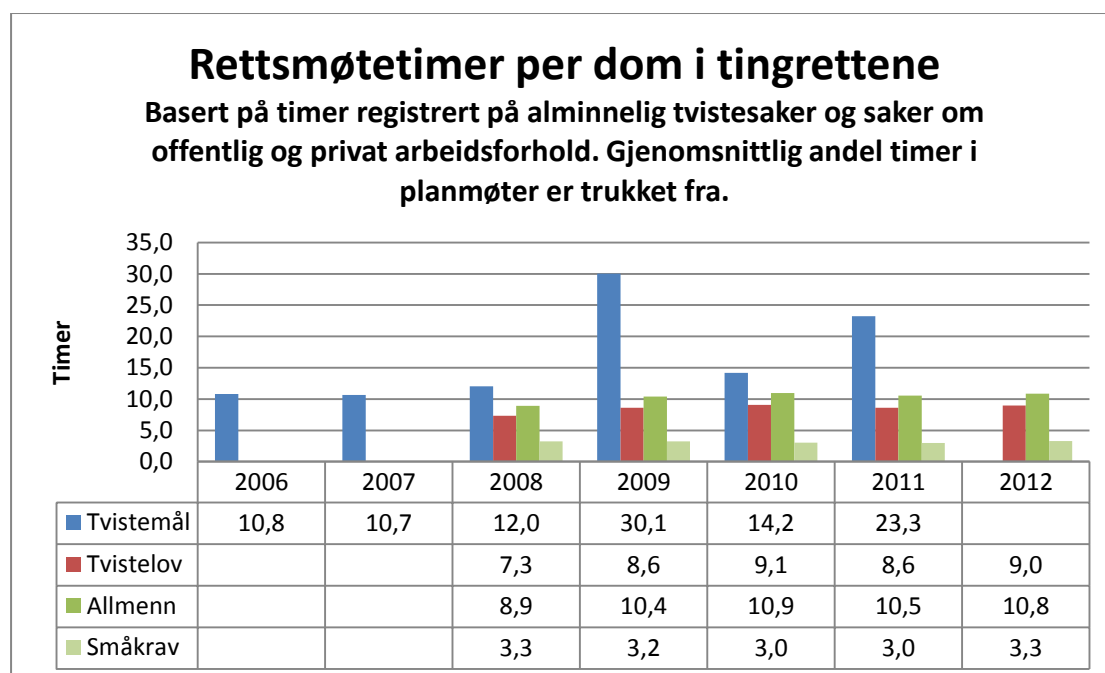
For å få en mest mulig treffsikker indikator, har departementet bare vurdert saker som i Lovisa er kodet som alminnelige tvistesaker og saker om offentlig og privat tjenesteforhold (tvister etter arbeidsmiljøloven kapittel 17). Barnefordelingssaker er holdt utenfor, siden antallet rettsmøtetimer i saksforberedende møter her er stort, og ville ha gitt et misvisende bilde av hvordan rettsmøtetimene er fordelt i alminnelige tvistesaker. For å gi et så riktig sammenlikningsgrunnlag som mulig, er planmøtene – som er nye med tvisteloven – holdt utenfor i den forstand at rettsmøtetimer i allmennprosessaker i tingrettene er redusert med 7,7 %. Dette er gjennomsnittlig andel tid av de totale rettsmøtetimene som brukes på planmøtene (se nærmere vedlegg A punkt 9.1). Dermed benyttes summen av hovedforhandlingstimer og «andre rettsmøtetimer» som indikator for hovedforhandlingstimer. Andelen «andre rettsmøtetimer», som i hovedsak er saksforberedende møter, varierer fra 2,1 til 3,3 % av det totale antallet rettsmøtetimer i tvistesaker i årene 2008–2012. For tvistemålsloven varierer denne andelen imidlertid fra 6 til 37 % i årene 2006–2011. Det er vanskelig å forklare denne store variasjonen, og Domstoladministrasjonen antar at en vesentlig del

skyldes feilregistreringer. Departementet har derfor ved beregningen av hoved- og ankeforhandlingstimer valgt å ikke korrigere rettsmøtetimene for «andre rettsmøtetimer», ettersom det er nærliggende å anta at en ikke ubetydelig del av disse i realiteten er hoved- og ankeforhandlingstimer. Disse dataene antas å gi et tilstrekkelig betegnende bilde for den tiden som er brukt i hoved- og ankeforhandling, og ligger dermed til grunn for statistikken om rettsmøtetimene som er presentert nedenfor.

Statistikken er til slutt supplert med noen funn fra spørreundersøkelsene rettet mot dommere og advokater.

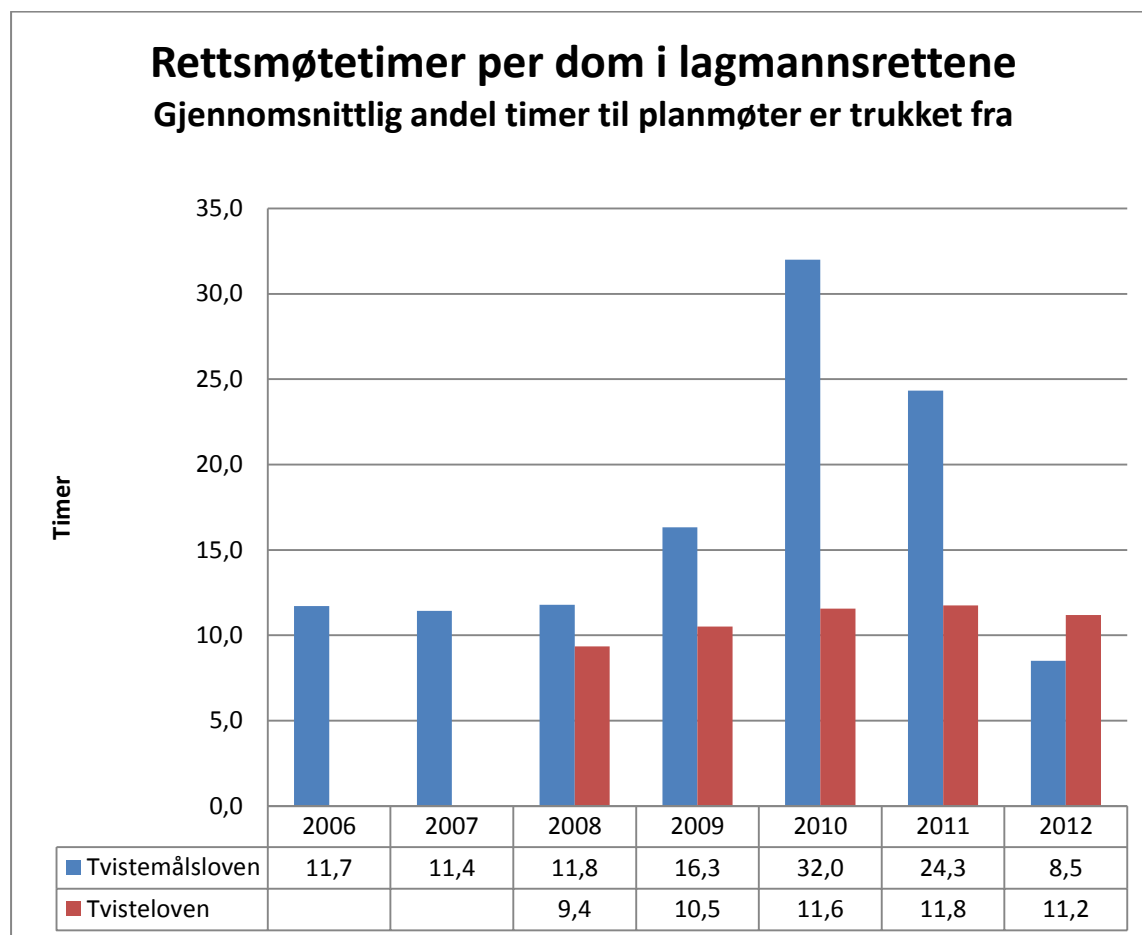
Diagrammet under viser registrerte rettsmøtetimer i tingrettene per år delt på antall saker som ender med dom:

De røde søylene viser rettsmøtetimer for både allmennprosess og småkravprosess, og de grønne viser rettsmøtetimer fordelt på de to prosessformene. Om saker som går etter allmennprosessen (mørkegrønne søyler) sammenliknes med saker etter tvistemålsloven (blå søyler), synes det som om tiden brukt på hovedforhandlinger i tingrettene ikke er redusert. Både snittet for 2006–2007 og snittet for 2010–2012 er tilnærmet 10,75. En slik sammenlikning blir imidlertid ikke helt treffende siden sakene som nå går etter småkravprosessen tidligere gikk i samme prosess som de øvrige sakene, og en må kunne anta at saker med mindre tvistesum også tidligere i snitt hadde færre rettsmøtetimer enn saker med større tvistesum. Den reelle endringen er derfor antakelig at gjennomsnittlig antall rettsmøtetimer etter allmennprosessen er noe færre enn gjennomsnittlig antall rettsmøtetimer i tilsvarende saker etter tvistemålsloven.

Dersom saker som går etter allmennprosess og småkravprosess ses samlet, er snittet for 2009–2012 på 8,9 timer. Dette utgjør en reduksjon på ca 17 % fra tvistemålsloven. Fordelingen av tallene for småkravprosess og allmennprosess viser med tydelighet at småkravprosessen er en hovedårsak til denne reduksjonen.

Også når det gjelder lagmannsrettene er «andre rettsmøtetimer» tatt med i beregningene av om ankeforhandlingene har blitt raskere med tvisteloven. Andelen «andre rettsmøtetimer» varierer imidlertid mindre i lagmannsrettene, og utgjør 0,5–2,6 % av antallet registrerte rettsmøtetimer i årene 2006–2012. Andelen timer brukt i planmøte etter tvisteloven utgjør i snitt 6 % av den totale rettsmøtetiden i lagmannsrettene og er som for tingrettenes vedkommende trukket fra. Diagrammet under viser utviklingen i antall rettsmøtetimer per dom i lagmannsrettene:

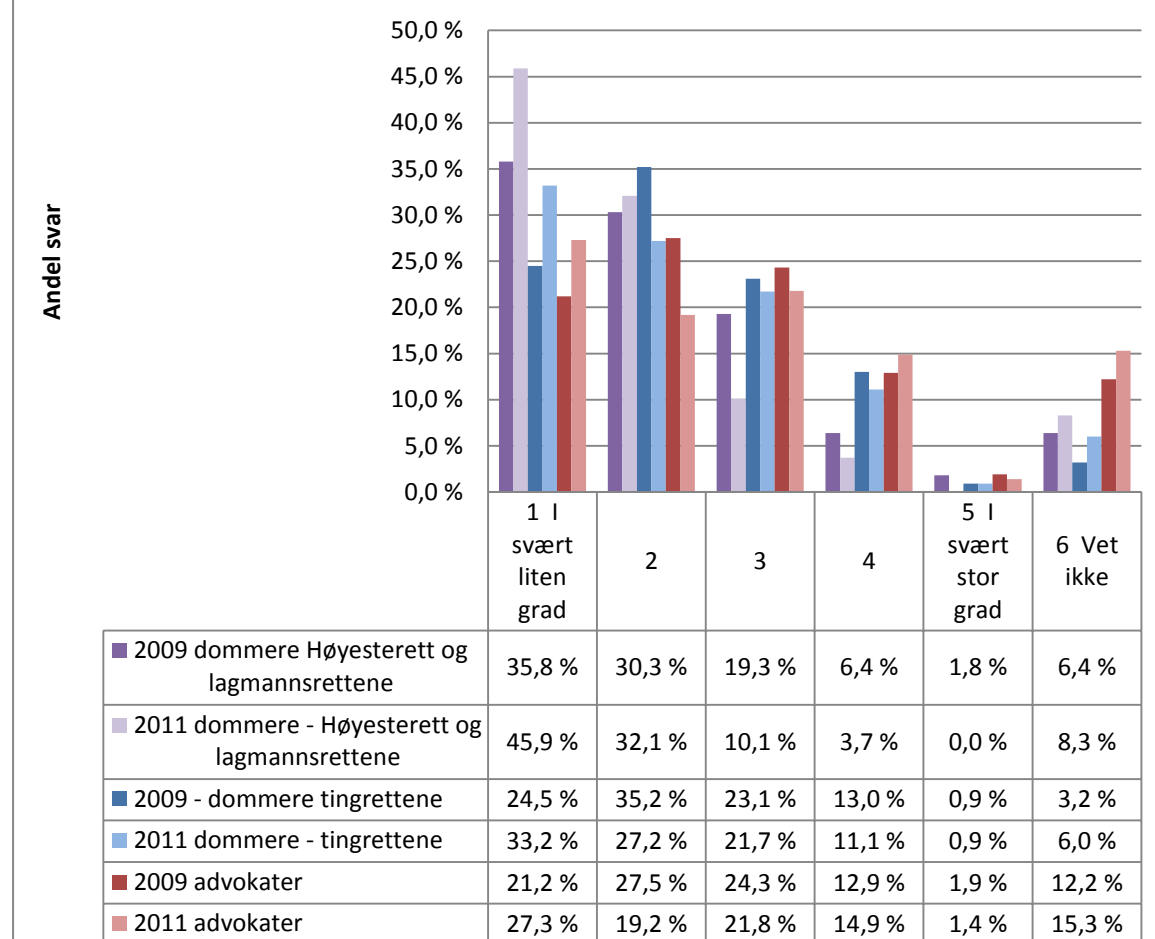

Både snittet for 2006–2007 og snittet for 2010–2012 er ca. 11,5, hvilket tyder på at det for lagmannsrettenes del ikke har vært noen reduksjon i antallet rettsmøtetimer i ankeforhandlingene.

I spørreundersøkelsene for 2009 og 2011 ble dommerne og advokatene spurt om i hvilken grad de erfarer at hoved- og ankeforhandlingene i allmennprosessen er blitt kortere under tvisteloven sammenliknet med under tvistemålsloven. Svarene er oppsummert i diagrammet under:

Er hoved- og ankeforhandlingene kortere enn under tvistemålsloven?

Advokater og dommere unntatt dommerfullmektiger

Svarene er mindre entydige enn det statistiske gjennomsnittet som er presentert ovenfor. Det skyldes muligens at det er noe tilfeldig hva den enkelte dommer og advokat får erfaring med. For alle respondentgruppene fremgår det imidlertid at andelen som svarer at hoved- og ankeforhandlingene i svært liten grad er blitt kortere med tvisteloven, øker fra 2009 til 2011.

2.3.2 Departementets vurdering

Departementets beregninger tyder på at antallet rettsmøtetimer i tingrettene i saker som går etter allmennprosess er redusert sammenliknet med tilsvarende saker etter tvistemålsloven. Det er likevel på det rene at målet om at hovedforhandlinger i gjennomsnitt skal ta 30 % kortere tid når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, ikke er nådd. Departementets beregninger viser at antallet timer i ankeforhandling er omtrent uendret, og målet er dermed heller ikke nådd for lagmannsrettens del.

Tvistelovens regler om aktiv saksstyring, herunder reglene om en mer effektiv gjennomføring av hoved- og ankeforhandlingen, skulle tilsi en ikke ubetydelig reduksjon i antallet rettsmøtetimer. Det skulle også regelen i tvisteloven § 29-18 første ledd annet punktum om at ankeforhandlingen skal konsentreres om det som er tatt opp i anken og er omtvistet. Departementet fikk flere tilbakemeldinger i møter med domstolene i 2011 og 2012 som tyder på at denne regelen ikke benyttes som tiltenkt, og at ankeforhandlingene i stedet fortsatt bærer preg av en full overprøving av tingrettens dom. Departementet legger til grunn at dommerne er mer aktive enn før, se punkt 2.4.1, men det har altså ikke resultert i noen vesentlig reduksjon i hoved- og ankeforhandlingstiden. Videre har man ikke fått den ønskede effekt av dommerens innledende redegjørelse og prosessfullmektigenes innledningsforedrag har ikke blitt særlig kortere, se punkt 2.4.5 og 2.4.6.

Samtidig må det tas i betraktning tilbakemeldinger om at det ser ut til at flere saker er mer omfattende og kompliserte enn det som var tilfellet da målene ble satt. Møtene departementet hadde med domstolene i 2011–2012 etterlater dessuten et inntrykk av at det oftest er behov for den tiden som brukes i retten.

Tilbakemeldinger fra Advokatforeningen i brev 4. januar 2012 tyder på det samme. Departementet vil likevel vurdere nærmere om det er behov for regelendringer for i større grad å oppnå en reduksjon i antallet rettsmøtetimer. Særlig gjelder dette for ankeforhandlingene i lagmannsretten. Som det fremgår i punkt 2.4.6, er departementet opptatt av å dempe kostnadsutviklingen i sivile saker. Når det er sagt, er det ut fra de dataene og det erfaringsmaterialet departementet nå besitter, slik at målet om en reduksjon i rettsmøtetimer i hoved- og ankeforhandling med 30 % antakelig er satt noe for høyt.

2.4 Andre virkemidler for å oppnå en mer effektiv prosess

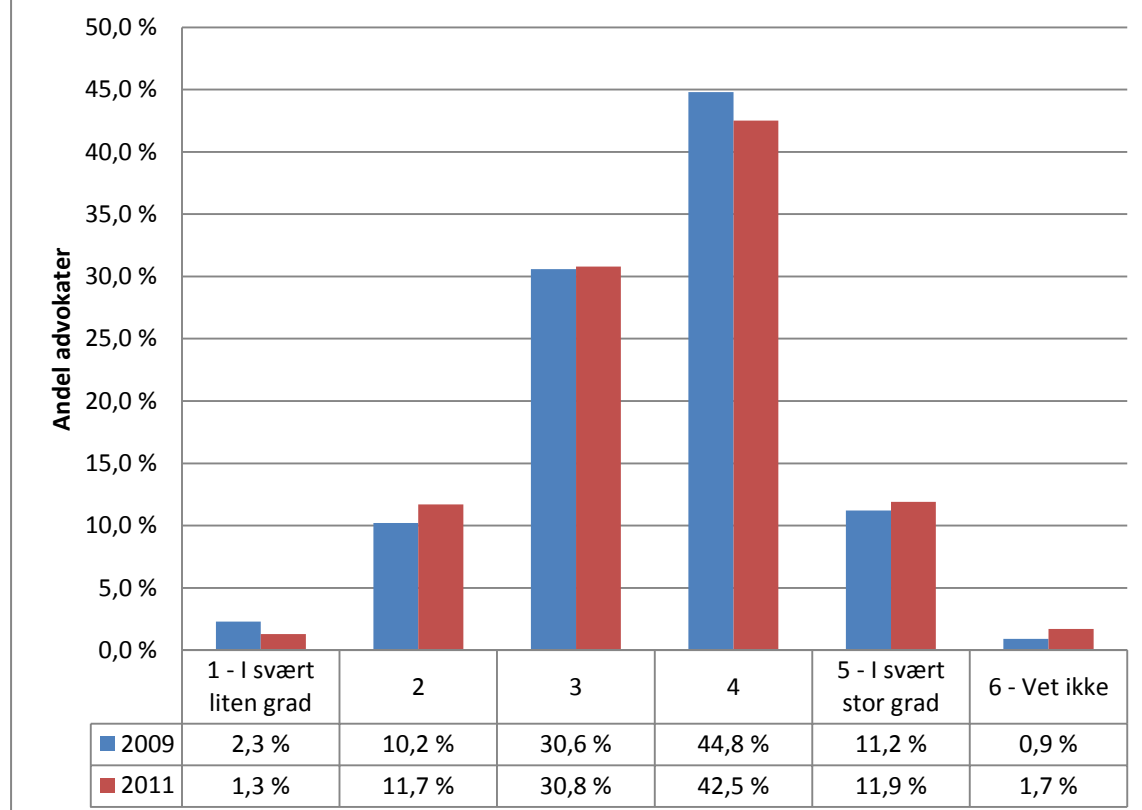
2.4.1 Aktiv saksstyring

2.4.1.1 Analyse

Tvisteloven legger opp til at dommerne skal ha en langt mer aktiv rolle under prosessen enn det tvistemålsloven la opp til. Dette gjelder både under saksforberedelsen og under hoved- og ankeforhandlingen.

En forutsetning for å gjennomføre en effektiv prosess er at dommeren er tilstrekkelig forberedt. Advokatene ble i spørreundersøkelsene for 2009 og 2011 spurt om i hvilken grad de opplever at dommerne er godt forberedt på alle stadier av saken. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

I hvilken grad er dommeren godt forberedt?

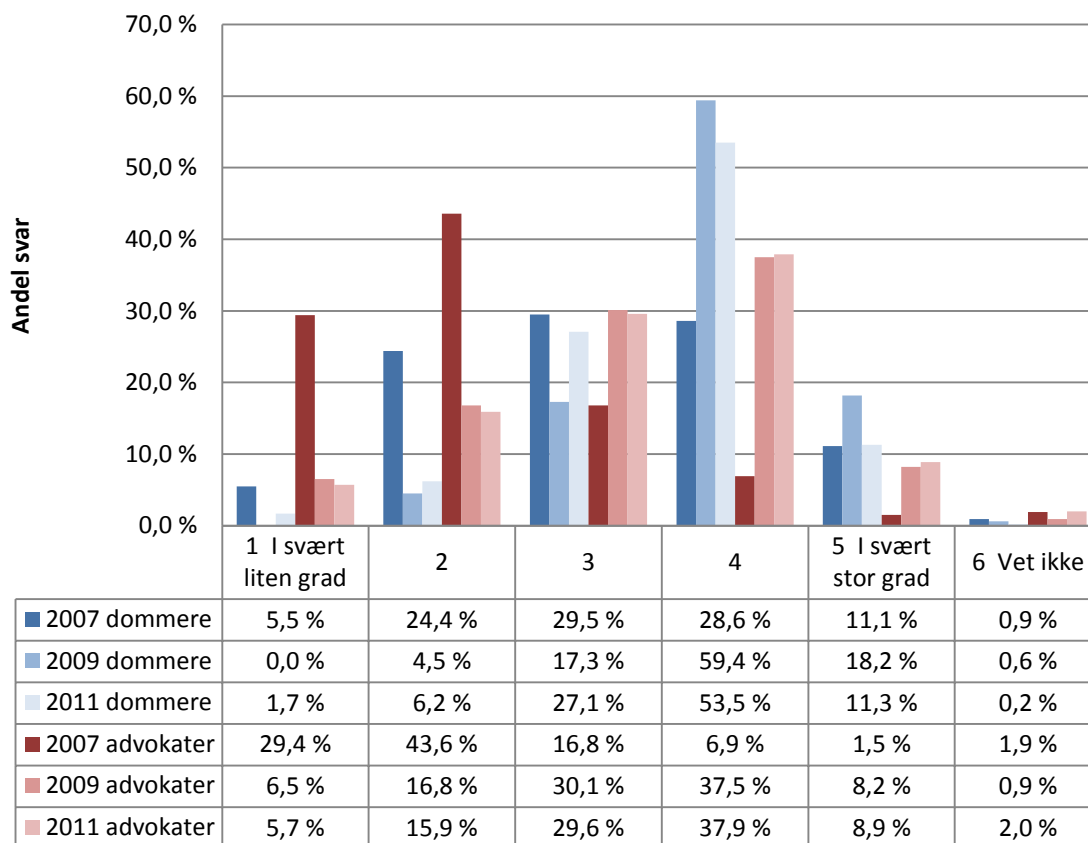

Diagrammet viser at de aller fleste advokater opplever at dommerne er godt forberedt på alle stadier av sakene. At drøyt 10 % svarer at dommeren i liten grad er godt forberedt, ligger etter departementets vurdering innenfor rammen av hva det er realistisk å forvente. Både tidspress og sakenes kompleksitet vil naturlig medføre at dommerne ikke alltid kan oppleves som godt forberedt.

Advokatene ble videre spurt om i hvilken grad de opplever at dommerne bidrar til at saksforberedelsen fra stevning til avsluttet saksforberedelse gjennomføres på en effektiv og forsvarlig måte. Dommerne ble tilsvarende spurt om i hvilken grad de selv oppfatter at de bidrar til at saksforberedelsen fra stevning til avsluttet saksforberedelse gjennomføres på en effektiv og forsvarlig måte. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

I hvilken grad er dommeren aktiv og bidrar til effektiv saksforberedelse?

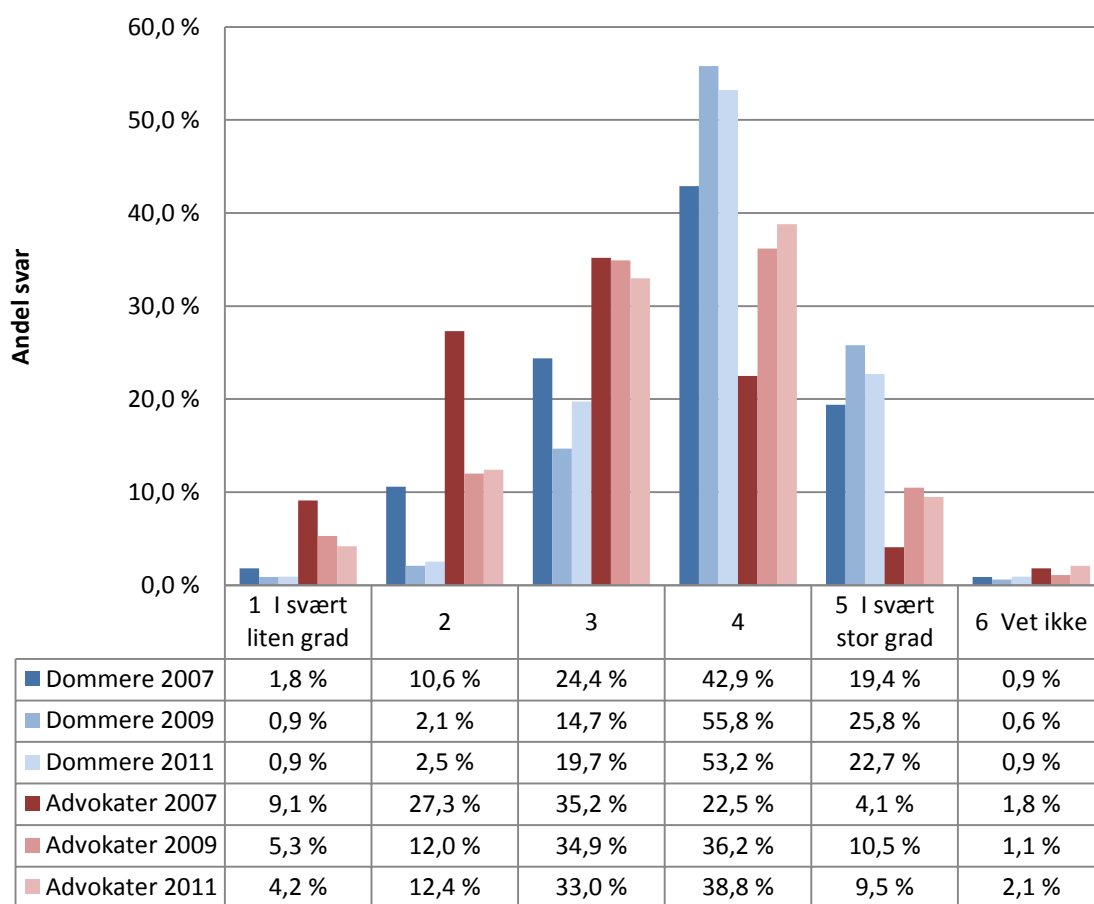
Advokater og dommere i ting- og lagmannsrettene

Diagrammet viser en tydelig endring fra 2007 til 2009–2011. Både dommerne og advokatene svarer i 2009 og 2011 i større grad enn i 2007 at dommerne er aktive og bidrar til en effektiv saksforberedelse. Nesten 50 % av advokatene svarer at dommerne i stor eller svært stor grad er aktive under saksforberedelsen, og det er nesten 5 ganger flere enn under tvistemålsloven. Omtrent 20 % av advokatene svarer at dommerne i liten eller svært liten grad bidrar til en effektiv saksforberedelse.

Advokatene ble også spurt om i hvilken grad de opplever at dommerne er aktive og styrer prosessen under hoved- og ankeforhandlinger i sivile saker. Dommerne ble tilsvarende spurt om hvordan de selv vurderer dette. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

I hvilken grad er dommeren aktiv og styrer prosessen under hoved- og ankeforhandling?

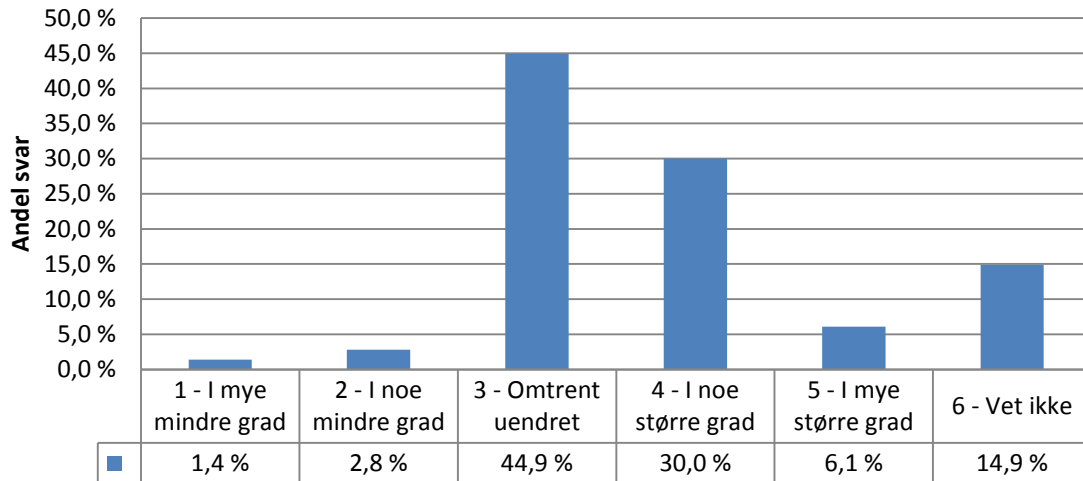

Diagrammet viser – på samme måte som det foregående – en tydelig endring fra 2007 til 2009–2011, som tilsier at dommerne er mer aktive nå enn før. Det er grunn til å merke seg at andelen advokater som svarer at dommerne i stor eller svært stor grad er aktive under hoved- og ankeforhandlingen er omtrent doblet fra 2007 til 2011. I underkant av 20 % av advokatene svarer at dommerne i liten eller svært liten grad er aktive og styrer prosessen.

En god og effektiv sivilprosessordning bør også legge til rette for at partene kan inngå forlik under saksforberedelsen. Kravene til aktiv saksstyring fra dommerne side kan bidra til en større konsentrasjon av sakene og mer kontakt mellom prosessfullmektigene. Spørsmålet er hvilken innvirkning dette har på hvor mange saker som forlikes under saksforberedelsen. I den forbindelse ble advokatene i spørreundersøkelsen i 2011 spurt om i hvilken grad saker nå forlikes under saksforberedelsen sammenliknet med det som var tilfellet under tvistemålsloven. Svarfordelingen er som følger:

I hvilken grad inngås forlik etter stevning og før hovedforhandling sammenliknet med situasjonen under tvistemålsloven?

Advokater

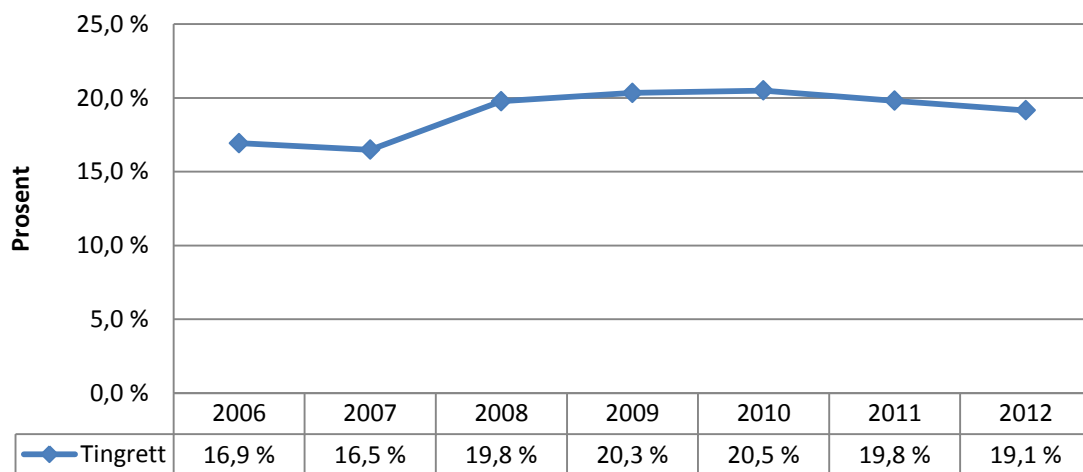

Som diagrammet viser, svarer ca. 36 % av advokatene at sakene i større grad avgjøres under saksforberedelsen før hovedforhandling.

Dette underbygges av statistikk over andel utenrettslige forlik av alle behandlede saker, som vises i diagrammet under:

Andel saker som ender med utenrettslig forlik

Basert på alle saker i JD script

Diagrammet viser at i 2006–2007 var andelen av behandlede saker som endte med utenrettslig forlik i snitt på 16,7 %, mens denne andelen i 2010–2012 i snitt var på

19,8 %. Det er dermed en økning i antallet utenrettslige forlik på ca. 19 % i disse årene.

2.4.1.2 Departementets vurdering

Svarene på spørreundersøkelsene viser at det har skjedd en betydelig endring i dommernes advokatenes syn på hvor aktive dommerne er under saksforberedelse og hoved- og ankeforhandling. Dette må forstås slik at man har kommet langt med å oppnå en mer aktiv saksstyring i sivile saker. Andelen utenrettslige forlik under saksforberedelsen har økt betydelig fra 2006–2007 til 2010–2012. Det kan naturligvis være flere årsaker til dette, men det må antas at reglene om aktiv saksstyring og konsentrasjon av saken på et tidlig stadium har vært en viktig bidragsyter i så måte. Det er imidlertid fortsatt rundt 20 % av advokatene som svarer at dommerne i liten eller svært liten grad er aktive under saksforberedelsen og hoved- og ankeforhandlingen. Fra departementets ståsted hadde det naturligvis vært ønskelig om dette tallet hadde vært noe lavere. Samtidig er det ikke urovekkende høyt, og det må erkjennes at en såpass grunnleggende omveltning som det her er tale om, tar tid å integrere fullt ut. Ved dommerutskiftninger fremover vil en dessuten få et dommerkorps som i større og større grad bare har praktisert tvisteloven og ikke tvistemålsloven, og dette må antas å innvirke på hvor aktive dommerne er.

2.4.2 Planmøtet

2.4.2.1 Analyse

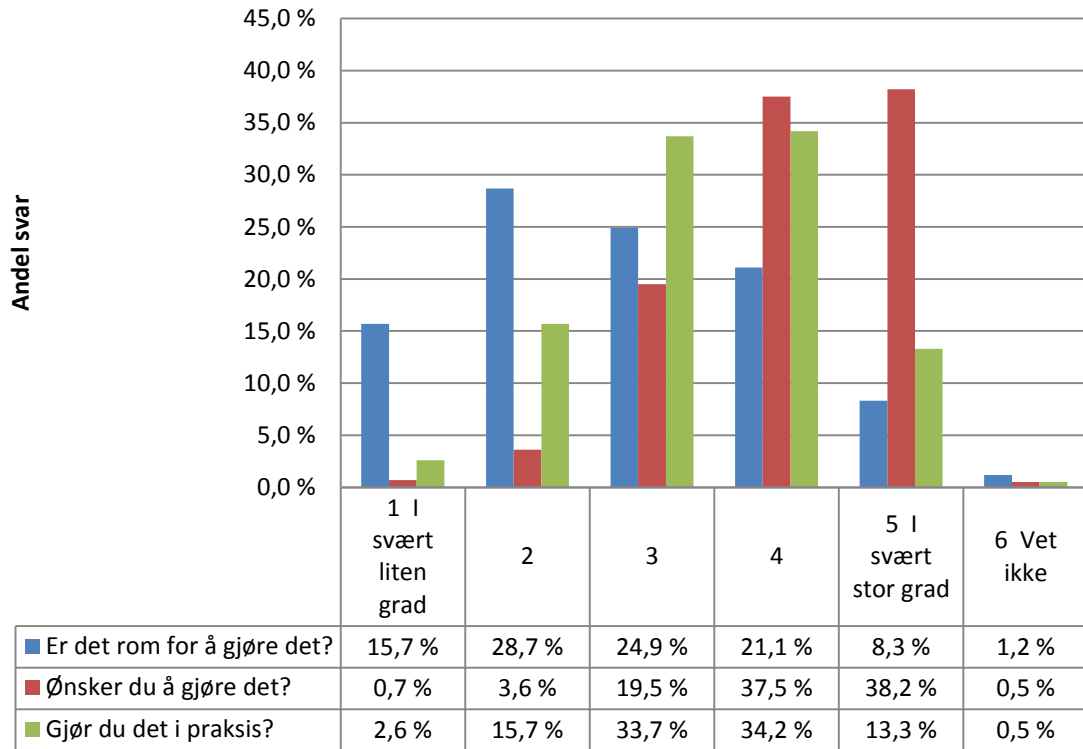
Et av tvistelovens viktigste virkemidler for å oppnå en effektiv saksfremdrift, er regelen i tvisteloven § 9-4 om at retten straks tilsvare er inngitt skal legge opp en plan for den videre behandling etter drøfting med partene, og herunder fastsette frister og treffe nødvendige beslutninger. Dette gjøres normalt i et rettsmøte som skjer per telefon mellom dommeren og prosessfullmektigene – et såkalt «planmøte». Tilbakemeldingene under departementets møter med domstolene var ganske unisont at planmøtet er nyttig for å bidra til avklaringer og en mer konsentrert prosess og for å fastsette tidspunktet for hoved- og ankeforhandlingen tidlig. Domstoladministrasjonens regelutvalg har samme syn i sin rapport om evalueringen 22. november 2011. Også Advokatforeningen viser i brev 4. januar 2012 til at erfaringene med planmøtet i det alt overveiende er positive.

Under møtene med domstolene nevnte imidlertid flere dommere at det kunne være vanskelig å få nok tid til å forberede planmøtene, og at de nok kunne bli brukt enda mer aktivt som et verktøy for å konsentrere saken på et tidlig tidspunkt.

I spørreundersøkelsen for 2011 ble dommerne i ting- og lagmannsrettene spurt om i hvilken grad det avsettes tid til å forberede seg til planmøtene. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

I hvilken grad blir det satt av tid til forberedelse til planmøtet?

Dommere i ting- og lagmannsrettene

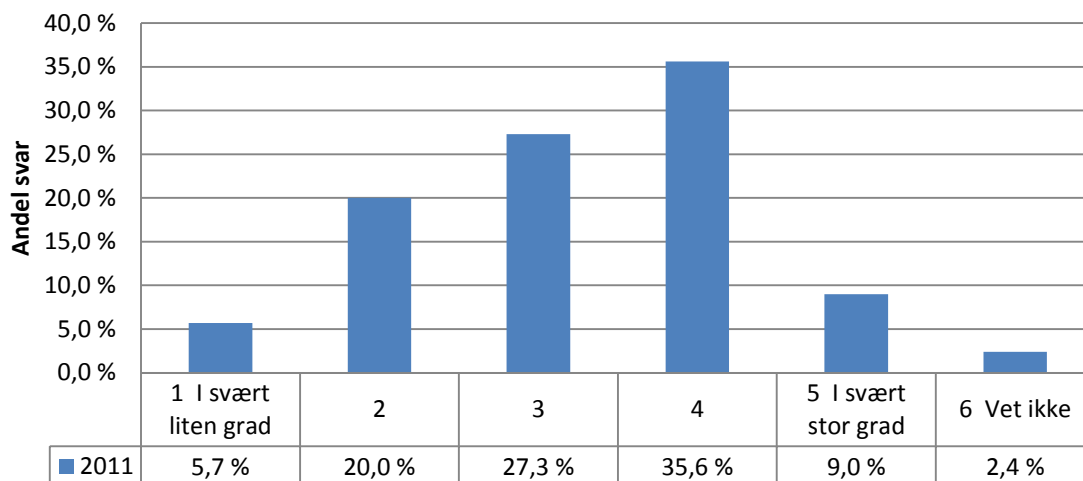

Diagrammet viser at det er et stort flertall som ønsker å avsette tid til dette. Nesten halvparten av dommerne setter i stor grad av tid til å forberede planmøtet, men det er også mange som opplever at det ikke er rom for å gjøre det.

Planmøtet avholdes tidlig i prosessen og forberedelse til møtet vil komme i tillegg til andre forberedelser før hovedforhandling. Tanken er imidlertid at en større innsats på et tidlig tidspunkt hos dommeren og prosessfullmektigene, vil kunne lede til en mer effektiv prosess, for eksempel i form av redusert saksbehandlingstid. Dommerne ble derfor i spørreundersøkelsen for 2011 spurt om i hvilken grad de tror at den totale saksbehandlingstiden kan reduseres ved å avsette tilstrekkelig tid for dommeren til å forberede seg til planmøtet. De ble også spurt om i hvilken grad de tror opplæring i møteplanlegging, gjennomføringsteknikk og møteledelse kan gjøre planmøtet mer nyttig. Svarfordelingen er vist i de to neste diagrammene:

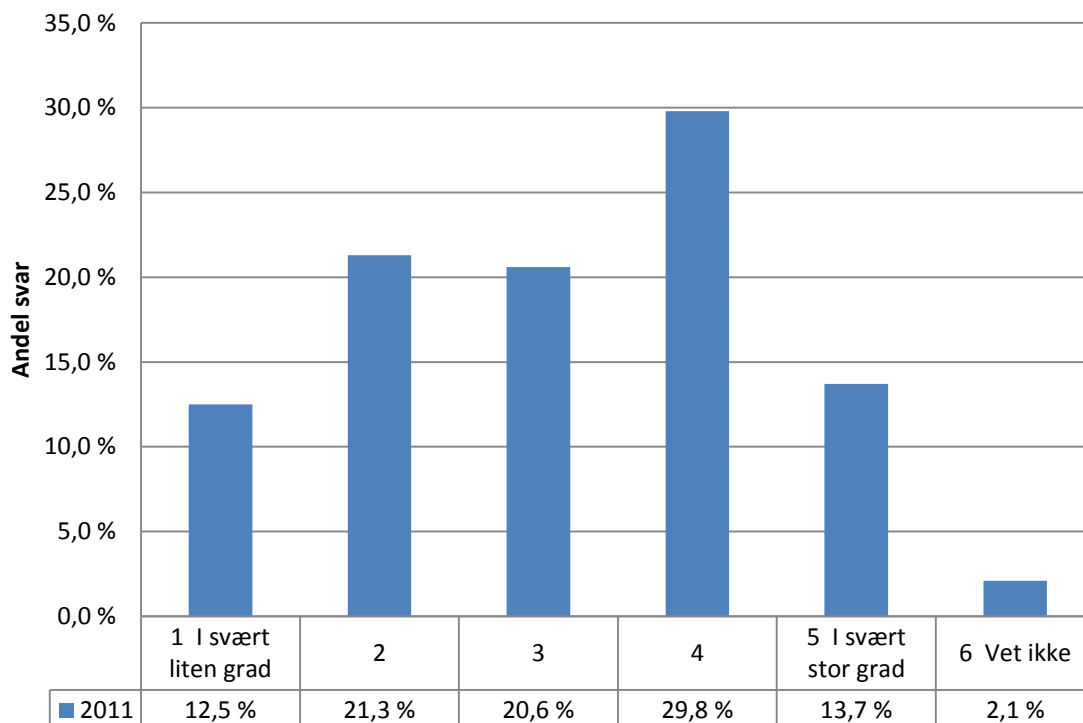
Kan den totale saksbehandlingstiden reduseres ved å avsette tid til å forberede planmøtet?

Dommere i ting- og lagmannsrettene

Kan opplæring i møteplanlegging, -gjennomføring og -ledelse gjøre planmøtet nyttigere?

Dommere i ting- og lagmannsrettene

Av det første diagrammet fremgår det at over 70 % av dommerne velger svaralternativene 3–5. Dette må forstås dithen at et stort flertall av dommerne mener at forberedelse til planmøtet er viktig og kan bidra til at saksbehandlingstiden totalt sett kan reduseres. Videre svarer nesten 65 % at opplæring i møteteknikk kan gjøre planmøtet nyttigere.

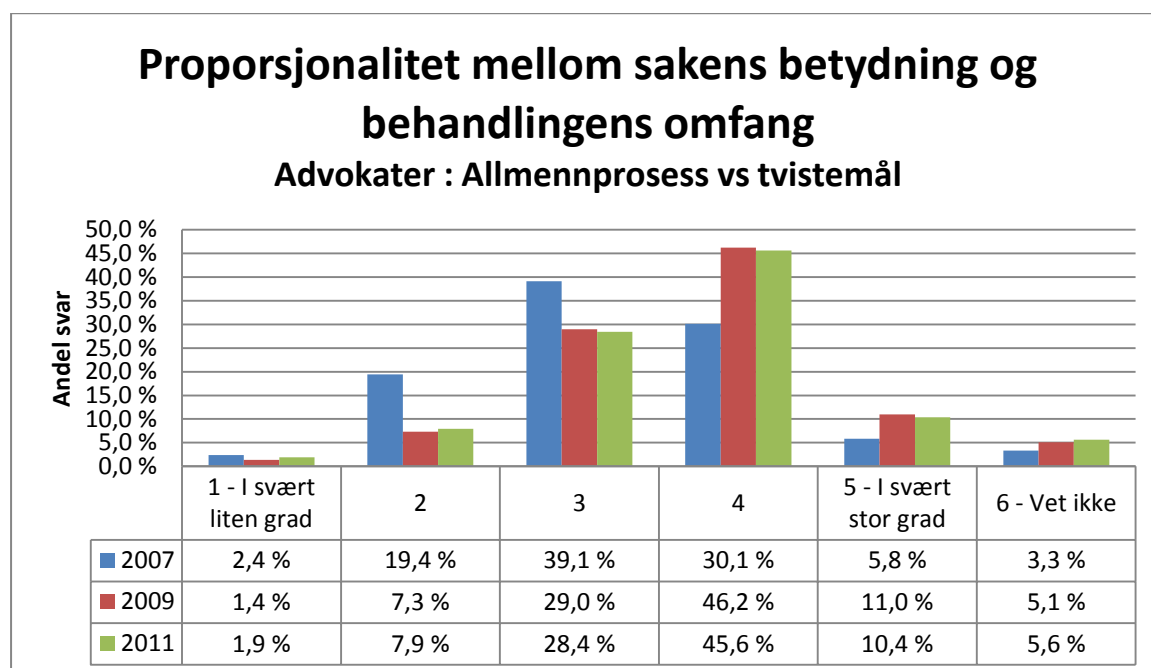
2.4.2.2 Departementets vurdering

Tilbakemeldinger under møtene med domstolene sammenholdt med svarene på spørreundersøkelsen for 2011 viser at de aller fleste dommere opplever at innføring av planmøtet er nyttig og bidrar til en mer effektiv prosess. Svarene kan imidlertid antyde at man ennå ikke har fått ut det fulle potensialet av planmøtene. Blant annet ønsker flere opplæring i hvordan møtet kan brukes mest mulig effektivt. En stor andel dommere mener at den totale saksbehandlingstiden kan reduseres ved å avsette tilstrekkelig tid til å forberede seg til planmøtet. I høringsnotatet med forslag til endringer i tvisteloven ser departementet for seg at det vil foreslå enkelte presiseringer i hva som bør behandles i planmøtet, for om mulig å gjøre møtet enda mer virkningsfullt som ledd i dommerens aktive saksstyring og konsentrasjonen av sakene.

2.4.3 Proporsjonalitet

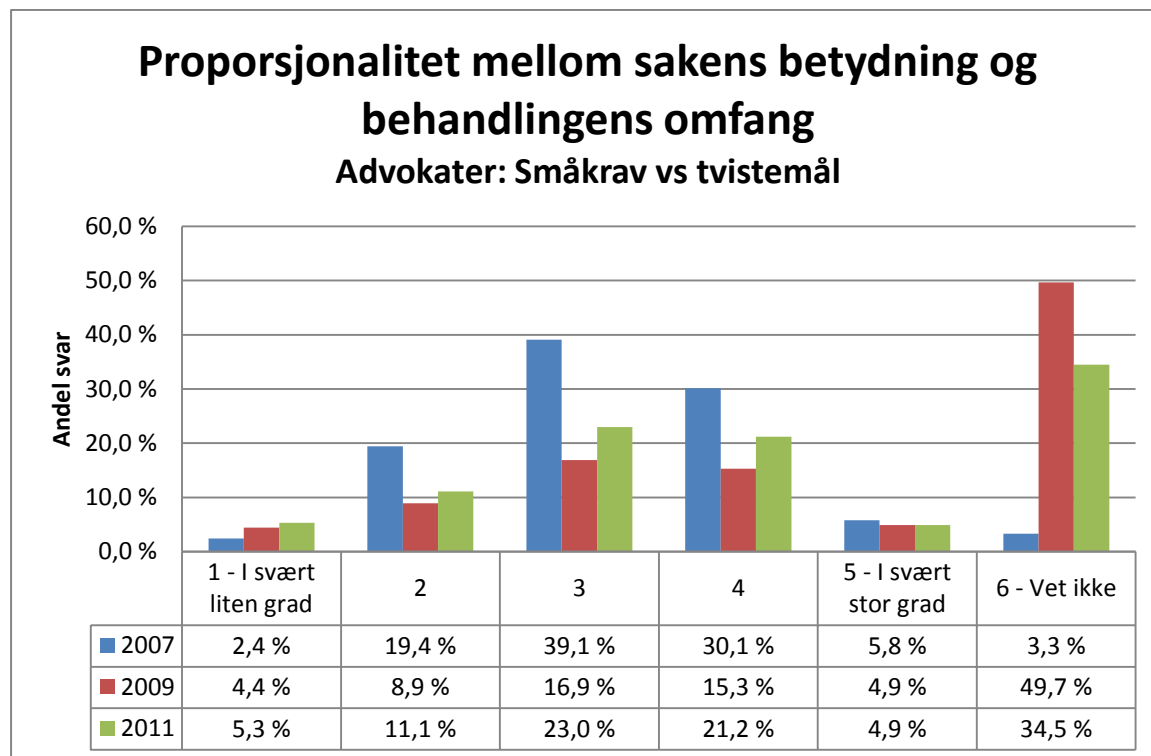
2.4.3.1 Analyse

Et gjennomgående prinsipp i tvisteloven er at sakene skal undergis en behandling som står i et rimelig forhold til verdien av det omtvistede forhold, jf. blant annet tvisteloven § 1-1 annet ledd. Dommerne og advokatene er derfor i spørreundersøkelsene for 2007, 2009 og 2011 spurt om i hvilken grad de opplever at det er rimelig forhold mellom sakenes betydning og saksbehandlingens omfang. Spørsmålene til advokatene for 2009 og 2011 er fordelt på allmenn- og småkravprosess. Svarfordelingene vises i diagrammene nedenfor:

Diagrammet viser at det er en tydelig endring fra 2007 til 2009 og 2011. Det er en langt større andel i 2009 og 2011 enn i 2007 som svarer at det i stor eller svært stor grad er proporsjonalitet mellom sakens betydning og behandlingens omfang. Tilsvarende er andelene som svarer at dette i liten grad er tilfellet betydelig redusert.

Diagrammet under viser fordelingen for småkravprosessen:

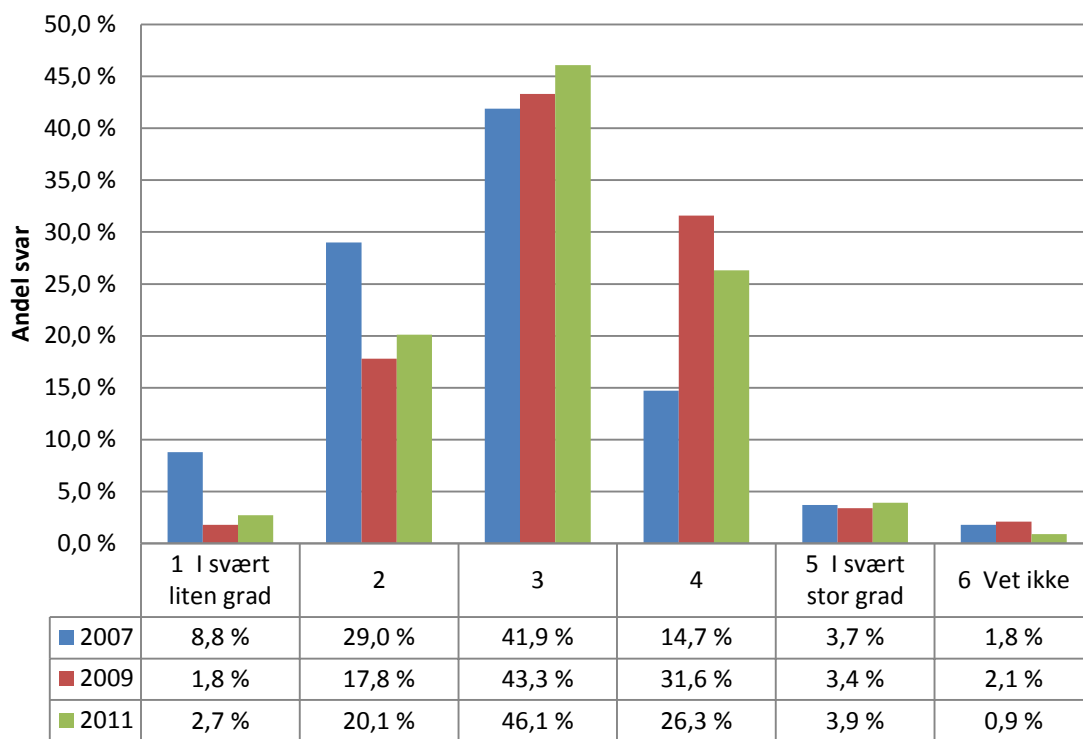
Diagrammet viser at andelen som svarer «vet ikke» er mellom 35 og 50 % i 2009 og 2011. Dette skyldes trolig at mange advokater ikke har hatt oppdrag i denne typen saker. Det medfører at andelen svar på de øvrige svaralternativene blir tilsvarende lavere. Direkte prosentvis sammenlikning med 2007 blir dermed ikke mulig, men den relative fordelingen av svarene kan sammenliknes. En slik sammenlikning viser at det fra 2007 til 2011 er liten forskjell med hensyn til hvilke svaralternativer respondentene fordeler seg på, og at de fleste velger alternativene 3 og 4. Diagrammet viser også at når andelen «vet ikke» reduseres fra 2009 til 2011, er det svaralternativ 3 og 4 som øker mest. Blant de som ikke svarer «vet ikke» er det en noe større andel i 2011 enn i 2007 som svarer at det i stor eller svært stor grad er proporsjonalitet mellom sakens betydning og behandlingens omfang i småkravsaker.

På denne bakgrunn er det tydelig at advokatene opplever at det er betraktelig større grad av proporsjonalitet når allmennprosessen sammenliknes med prosessen etter tvistemålsloven. For småkravprosessen er resultatet mindre tydelig. Det ser ut til at det er en positiv endring, men den er mindre enn for allmennprosessen.

Det neste diagrammet viser svarfordelingen for dommerne. Her er det ikke skilt mellom småkrav- og allmennprosess.

Proporsjonalitet mellom sakens betydning og behandlings omfang

Dommere

Diagrammet viser at det er en tydelig reduksjon fra 2007 til 2009 og 2011 i andelen dommere som svarer at det i liten eller svært liten grad er proporsjonalitet mellom en saks betydning og behandlingens omfang, og en tilsvarende økning i andelen som svarer at dette i stor grad er tilfellet. Dommerne opplever dermed at det i 2009 og 2011 er en større grad av proporsjonalitet i saksbehandlingen enn i 2007, men det er fortsatt over 20 % som svarer at dette i liten eller svært liten grad er tilfellet.

2.4.3.2 Departementets vurdering

Svarene på spørreundersøkelsene viser at det er 15 til 20 % flere advokater og dommere som svarer at det i stor eller svært stor grad er proporsjonalitet i sakene etter tvisteloven sammenliknet med sakene etter tvistemålsloven. Det må dermed kunne legges til grunn at prosessen er effektivisert i en ønskelig retning. Data om småkravprosessen er vanskeligere å trekke slutninger fra, og det kan synes som om målet om proporsjonalitet i noe mindre grad er oppnådd for denne, selv om utviklingen også her synes positiv.

Departementet merker seg dessuten at det i 2011 fortsatt er over 20 % av dommerne som svarer at det i liten eller svært liten grad er proporsjonalitet mellom sakenes betydning og behandlingen av dem. Dette kan ikke sies å være et oppsiktsvekkende høyt tall, men det er for så vidt interessant ettersom dommerne nå har tilgjengelig en rekke verktøy i tvisteloven for å oppnå proporsjonalitet. En

mulig forklaring på at en såpass stor andel av dommerne finner at det i liten eller svært liten grad er proporsjonalitet mellom sakenes betydning og behandlingens omfang, kan være at enkelte dommere finner at småkravsaker skal undergis en for knapp behandling. Dette kan også være grunnen til at en del advokater heller ikke finner at behandlingen av småkravsaker står i forhold til tvistens betydning.

Reglene for når småkravprosessen skal benyttes er knyttet til sakenes økonomiske verdi, og departementet er innforstått med at dette i en del tilfeller kan ha liten sammenheng med sakenes kompleksitet. Departementet fikk enkelte slike tilbakemeldinger i møtene med domstolene i 2011 og 2012. Advokatforeningen viser til det samme i brev til departementet 4. januar 2012. Departementet nevner for ordens skyld at det er adgang til å overføre en småkravsak til allmennprosess dersom «hensynet til forsvarlig behandling nødvendiggjør behandling ved allmennprosess», jf. tvisteloven § 10-1 tredje ledd bokstav d.

Domstoladministrasjonens regelutvalg peker i sitt innspill til evalueringen 22. november 2011 på at tingrettene antakelig i noe større grad kan benytte denne overføringsadgangen uten at det støter mot proporsjonalitetsprinsippet. Ut fra tilbakemeldingene i møtene med domstolene slutter departementet seg til dette.

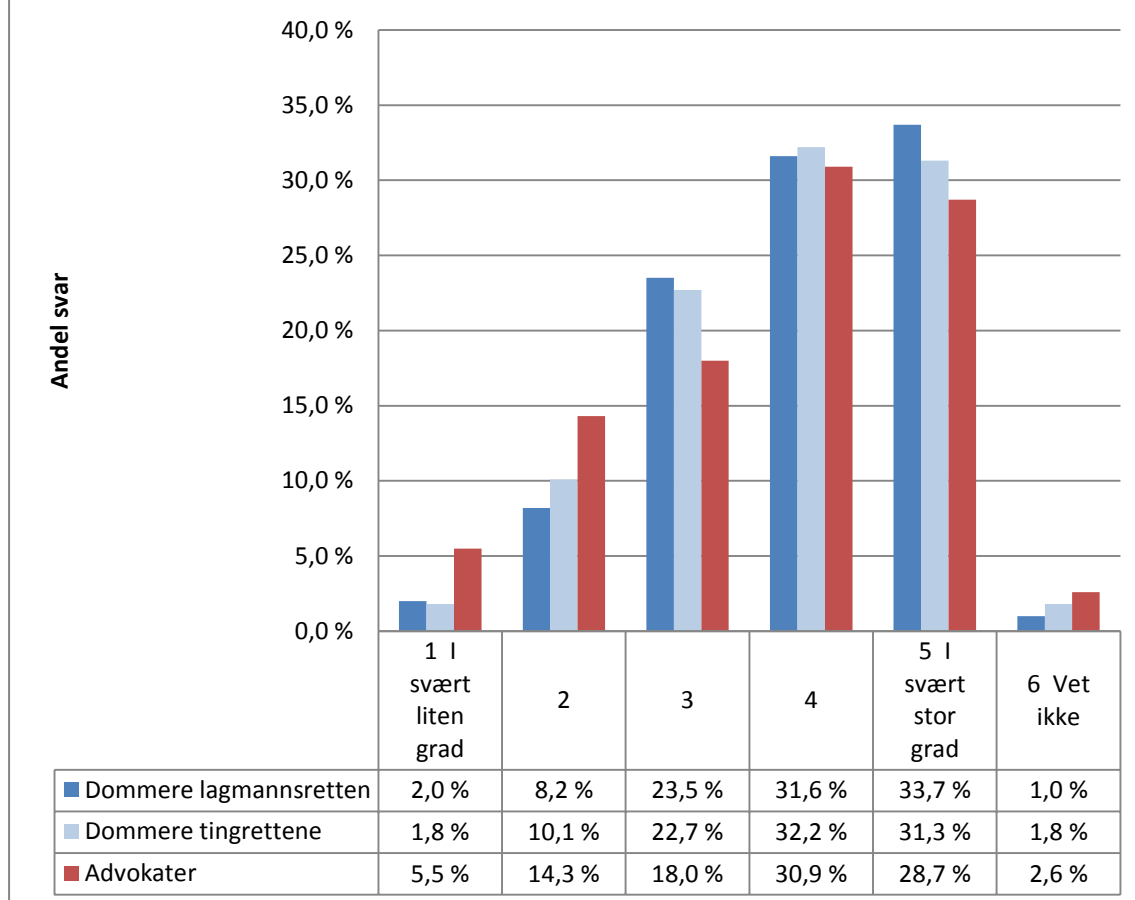
Småkravprosessen er et av de sentrale grepene i tvisteloven for å oppnå større proporsjonalitet mellom en saks betydning og behandlingen av den. Departementet vil neppe gå inn for større omveltninger i småkravprosessen, men vil eventuelt vurdere enkelte sider av den i høringsnotatet som foreslår justeringer i tvisteloven.

2.4.4 Avslutning av saksforberedelsen

2.4.4.1 Analyse

For å unngå at partene presenterer nye påstandsgrunnlag og bevis mv. tett opp til hoved- og ankeforhandling – hvilket kan være egnet til å overrumple motparten – bestemmer tvisteloven § 9-10 første ledd at saksforberedelsen avsluttes to uker før hovedforhandlingen hvis ikke retten fastsetter et annet tidspunkt. Denne regelen har – sammen med annet ledd om at partene innen avsluttet saksforberedelse som regel skal inngi et sluttinnlegg – også til formål å disiplinere partene til å tenke gjennom opplegget for hovedforhandlingen, slik at den kan gjennomføres mest mulig konsentrert. Etter avsluttet saksforberedelse er det meget begrenset adgang til å fremsette nye krav, utvide påstanden, sette frem nye påstandsgrunnlag eller tilby nye bevis, jf. tvisteloven § 9-16. Tvistemålsloven hadde ikke tilsvarende regler, og alminnelige regler om preklusjon var det eneste verktøyet man hadde for å hindre overrumpling. I spørreundersøkelsene for 2011 ble advokatene og dommerne spurt om i hvilken grad de opplever at saksforberedelsen reelt sett avsluttes to uker før hovedforhandling. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Avsluttes saksforberedelsen 2 uker før hovedforhandlingen?

Det fremgår at de fleste opplever at dette gjennomføres i stor eller svært stor grad, men det er nesten 20 % av advokatene som svarer at dette skjer i liten eller svært liten grad. Nesten 20 % velger svaralternativet som ligger i midten. Også tilbakemeldinger under departementets møter med domstolene tyder på at saksforberedelsen stort sett avsluttes to uker før hoved- eller ankeforhandlingen.

2.4.4.2 Departementets vurdering

Undersøkelsen viser at de aller fleste dommere og advokater mener at fristen overholdes. Dette er en klar forbedring fra tvistemålsloven, som er egnet til å skape en større ro før hoved- eller ankeforhandling, og må antas å medføre at denne kan gjennomføres mer effektivt. At nesten 20 % av advokatene svarer at saksforberedelsen i liten eller svært liten grad avsluttes to uker før hoved- eller ankeforhandlingen, kan ikke sies å være oppsiktsvekkende ettersom tvisteloven § 9-16 gir adgang til å gjøre unntak fra dette utgangspunktet der motparten ikke protesterer eller retten ut fra nærmere bestemte vilkår tillater det. Departementet vil likevel vurdere om tvisteloven § 9-10 bør endres slik at sluttinnleggene skal inngis etter at saksforberedelsen er avsluttet og slik at de ikke «krysser» hverandre. På denne måten vil en lettere forhindre at sluttinnleggene bringer nye

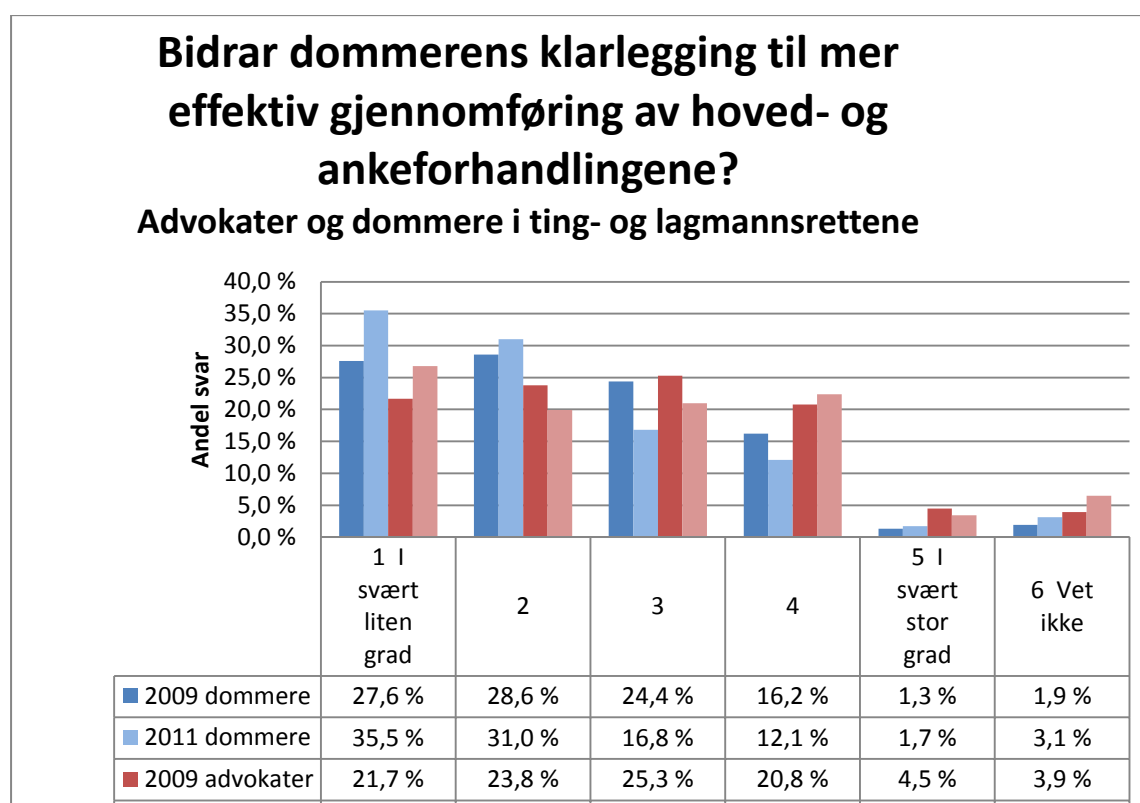
bevis, påstander mv. inn i saken, som foranlediger bemerkninger fra motparten i toukersperioden.

2.4.5 Dommerens innledende klarlegging

2.4.5.1 Analyse

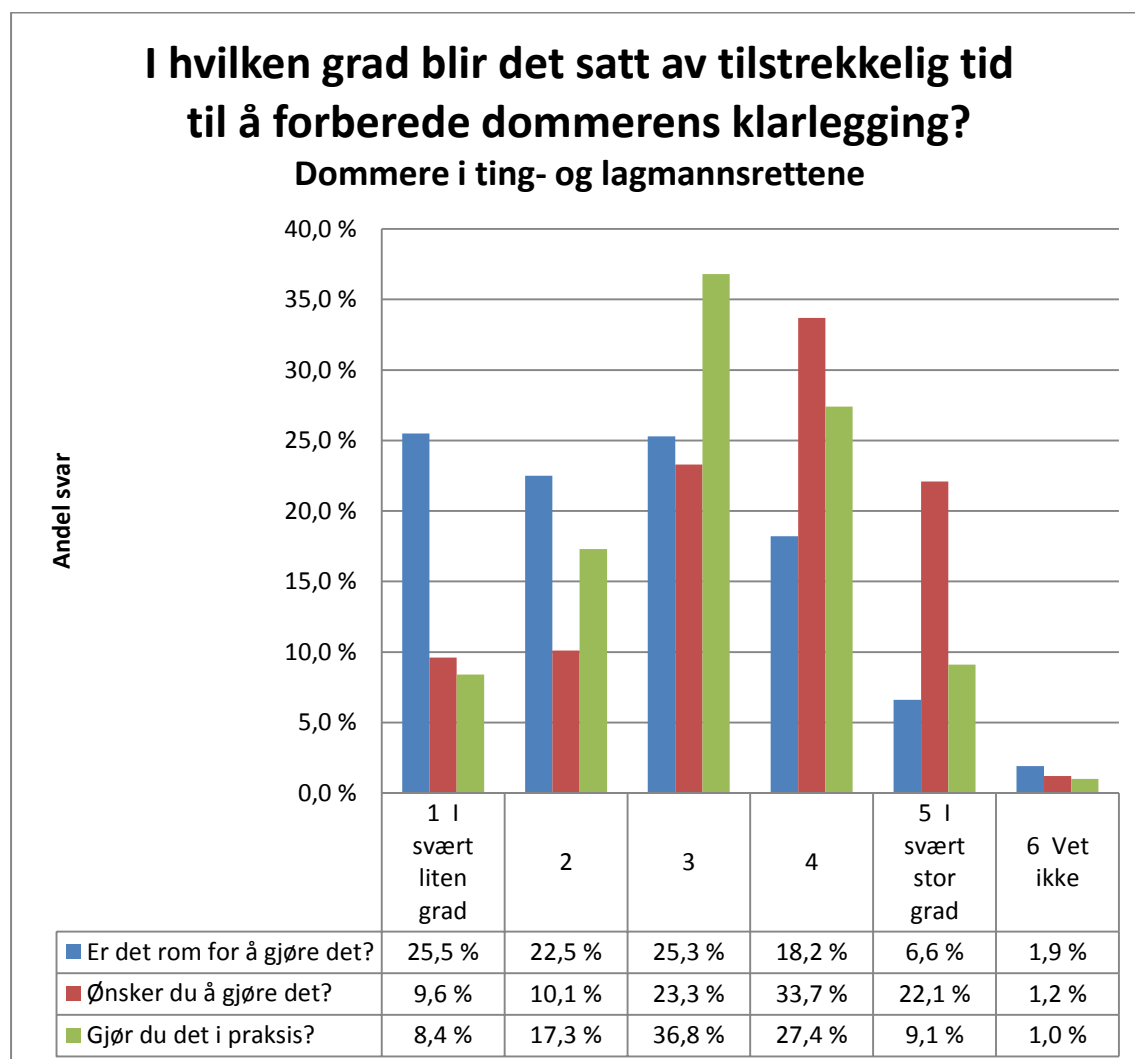
Nytt med tvisteloven er det at dommeren innledningsvis i hoved- og ankeforhandlingene skal klarlegge påstander, påstandsgrunnlag og bebudet bevisføring, jf. tvisteloven § 9-15 første ledd. Denne klarleggingen vil kunne bidra til mer konsentrerte hoved- og ankeforhandlinger og samtidig gi partene visshet om at retten har forstått hva sakene dreier seg om. I tillegg vil misforståelser fra rettens side kunne oppklares på et tidlig stadium i forhandlingen.

Dommerne og advokatene ble i spørreundersøkelsene for 2009 og 2011 spurt om i hvilken grad de erfarer at dommerens klarlegging bidrar til en mer effektiv gjennomføring av hoved- og ankeforhandlingene. Svarfordelingene vises i diagrammet nedenfor:

Diagrammet viser at ca. 60 % av dommerne svarer at klarleggingen i liten eller svært liten grad bidrar til en mer effektiv gjennomføring av hoved- og ankeforhandlingene. Nesten halvparten av advokatene svarer det samme. Dommerne er dessuten blitt mindre positive fra 2009 til 2011. Det kan se slik ut for advokatene også, selv om det for dem er noe mer variasjon i svarene.

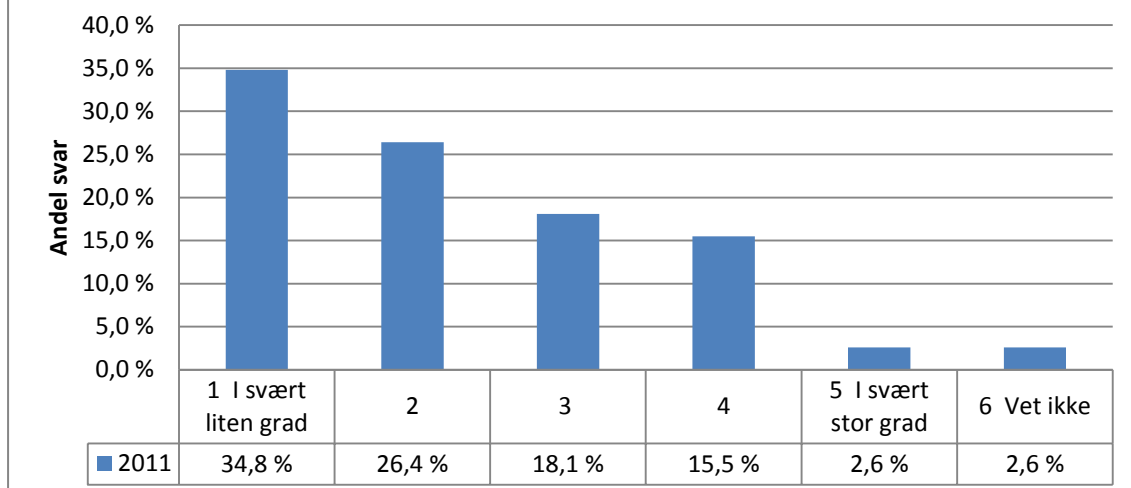
Dommerne ble i spørreundersøkelsen for 2011 spurt om i hvilken grad de erfarer at det avsettes tid til å forberede dommerens klarlegging. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Som det fremgår, ønsker over 50 % av dommerne i stor eller svært stor grad å avsette tid til å forberede rettens klarlegging, mens 20 % svarer at de i liten eller svært liten grad ønsker å avsette tid til dette. En god del svarer at de i relativt stor eller stor grad setter av tid til å forberede klarleggingen, men det er også mange som opplever at det er lite rom for å gjøre det.

Som et oppfølgingsspørsmål ble dommerne spurt om i hvilken grad de tror at den totale saksbehandlingstiden kan reduseres ved å avsette tid for dommerne til å forberede klarleggingen. Svarfordelingen er vist i diagrammet under:

Kan den totale saksbehandlingstiden reduseres ved å avsette tilstrekkelig tid til forberedelse av dommerens klarlegging? Dommere i ting- og lagmannsrettene

Svarene viser at over 60 % av dommerne mener at saksbehandlingstiden i liten eller svært liten grad vil bli redusert om det avsettes tid til å forberede dommerens klarlegging.

Også departementets møter med domstolene tyder på at det er liten effektiviseringsgevinst å hente fra dommerens innledende klarlegging og at det er delte oppfatninger om ordningen. Endel dommere ga uttrykk for at ordningen kan virke disiplinerende og bidra til at misforståelser avklares tidlig i forhandlingene. Dessuten ble det trukket frem at klarleggingen kan bidra til å forsikre partene om at dommeren har satt seg inn i saken. Også Domstoladministrasjonens regelutvalget er i innspillet til departementet 22. november 2011 positiv til ordningen av disse grunner. Advokatforeningen viser i brev 4. januar 2012 til at det er positivt at ordningen «tvinger» dommeren til å forberede seg til rettsmøtet, men finner det problematisk at den praktiseres ulikt.

2.4.5.2 Departementets vurdering

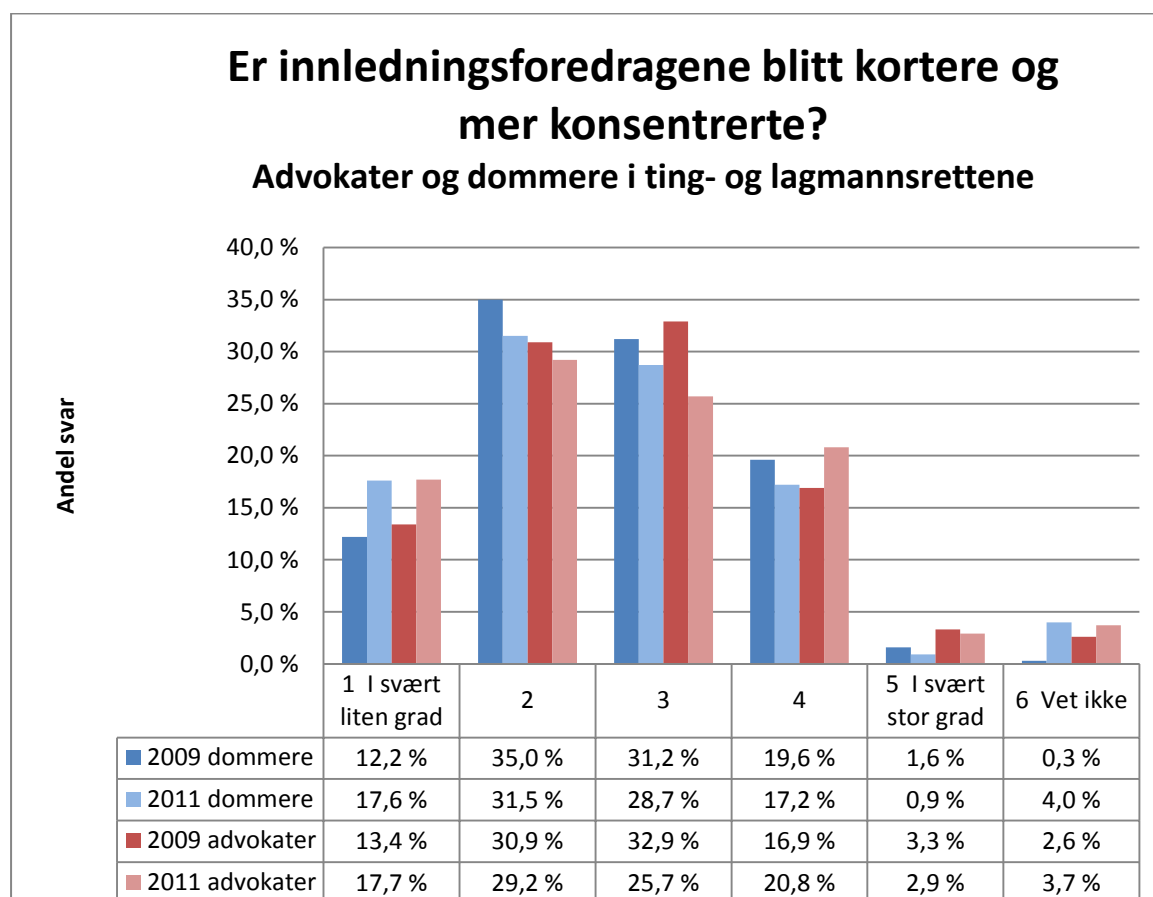
Ca. 60 % av dommerne og 50 % av advokatene svarer at dommerens innledende klarlegging etter tvisteloven § 9-15 første ledd i liten eller svært liten grad bidrar til mer effektive hoved- og ankeforhandlinger. En stor andel advokater og dommere svarer dessuten at de ikke tror den totale saksbehandlingstiden vil reduseres ved å avsette nødvendig tid til forberedelse av dommerens redegjørelse. Departementet leser ut av dette at dommerens klarlegging i de fleste saker neppe er det viktigste virkemidlet for å påvirke effektiviteten i sivile saker. Dette har sin naturlige forklaring i at prosessfullmektigene på dette tidspunktet allerede har forberedt sine innledningsforedrag, og at den vesentligste konsentrasjonen av saken stort sett vil ha funnet sted under saksforberedelsen. Departementet vil vurdere om det er grunn til å opprettholde regelen. I den forbindelse skal det

nevnes at regelens kanskje fremste funksjon ikke er å bidra til mer konsentrerte hoved- og ankeforhandlinger, men til å berolige partene med at dommeren har satt seg inn i og forstått saken. At advokatene ser ut til å være noe mer positive enn dommerne til ordningen, kan være utslag av dette.

2.4.6 Advokatenes saksfremstilling (innledningsforedrag)

2.4.6.1 Analyse

Etter tvisteloven skal saksøkers innledningsforedrag være mindre omfattende enn det som har vært vanlig etter tvistemålsloven, jf. tvisteloven § 9-15 annet ledd. Videre skal saksøkte normalt ikke holde noe selvstendig innledningsforedrag, men fortrinnsvis begrense seg til korrigeringer og suppleringer, jf. tvisteloven § 9-15 tredje ledd. Dommerne og advokatene ble i spørreundersøkelsene for 2009 og 2011 spurt om innledningsforedragene (dvs. både saksøkers og saksøktes saksfremstilling) er blitt kortere og mer konsentrerte med tvisteloven. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Diagrammet viser at dommerne og advokatene har relativt lik oppfatning. I underkant av 50 % svarer at innledningsforedragene i liten eller svært liten grad er blitt kortere og mer konsentrerte. Samtidig er det omtrent like mange som i større grad finner at innledningsforedragene har blitt kortere og mer konsentrerte.

2.4.6.2 Departementets vurdering

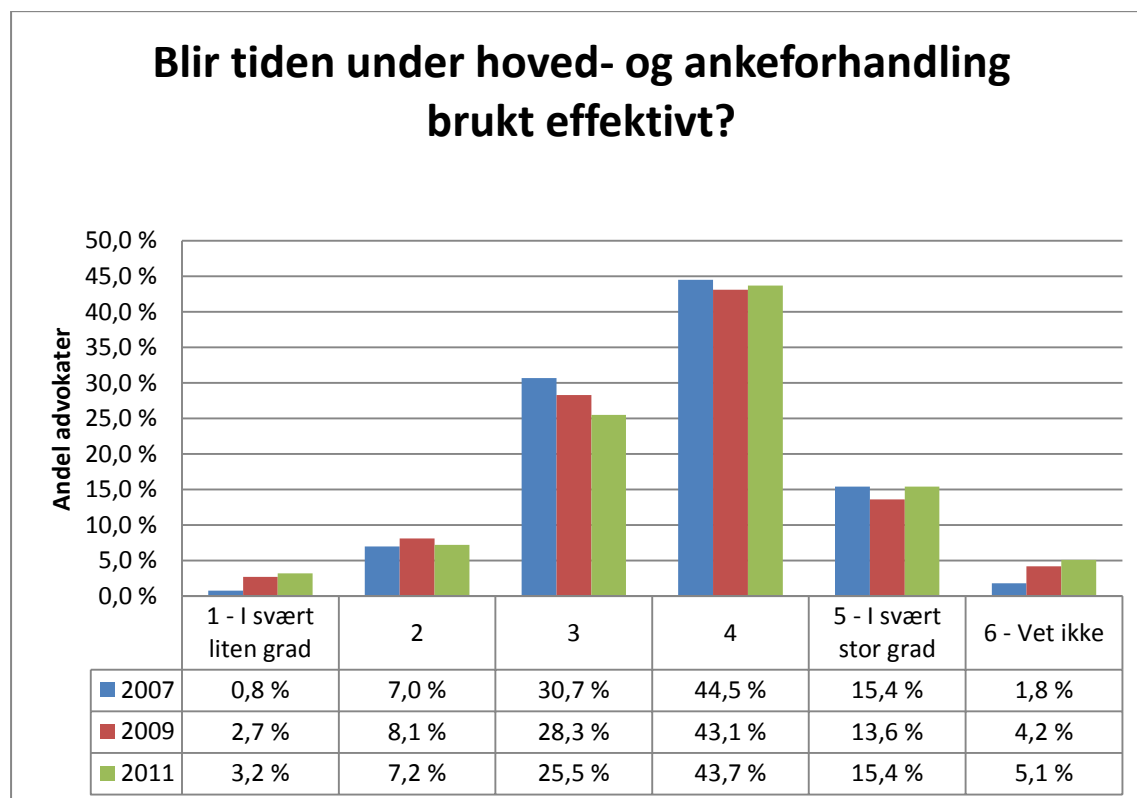
Svarene på spørreundersøkelsene på dette punktet tolkes som at tvistelovens målsetning om mer konsentrerte innledningsforedrag har slått til i mindre grad enn ønskelig. Departementet har både fra advokat- og dommerhold fått enkelte tilbakemeldinger om at særlig regelen om at saksøkte som regel ikke skal holde noe egentlig innledningsforedrag, men bare begrense seg til korrigeringer og suppleringer, kan være vanskelig å overholde. Dette begrunnes ofte med at det av hensyn til partenes tillit til domstolsbehandlingen og behov for å bli hørt, er viktig at også saksøkte gis tilstrekkelig med tid i innledningsforedraget.

Advokatforeningen argumenterer langs disse linjene i sin uttalelse til evalueringen 4. januar 2012. Også Domstoladministrasjonens regelutvalg er i sin uttalelse 22. november 2011 av liknende grunner negativ til de nye reglene. Departementet har forståelse for disse synspunktene, men vil bemerke at de nye reglene om innledningsforedrag anses som et viktig bidrag til å dempe kostnadsutviklingen i sivile saker. Det er dessuten prosedyren som er partenes hovedarena for å forfekte sitt syn på saken. Spørsmålet vil imidlertid bli vurdert nærmere.

2.4.7 Mer effektive hoved- og ankeforhandlinger

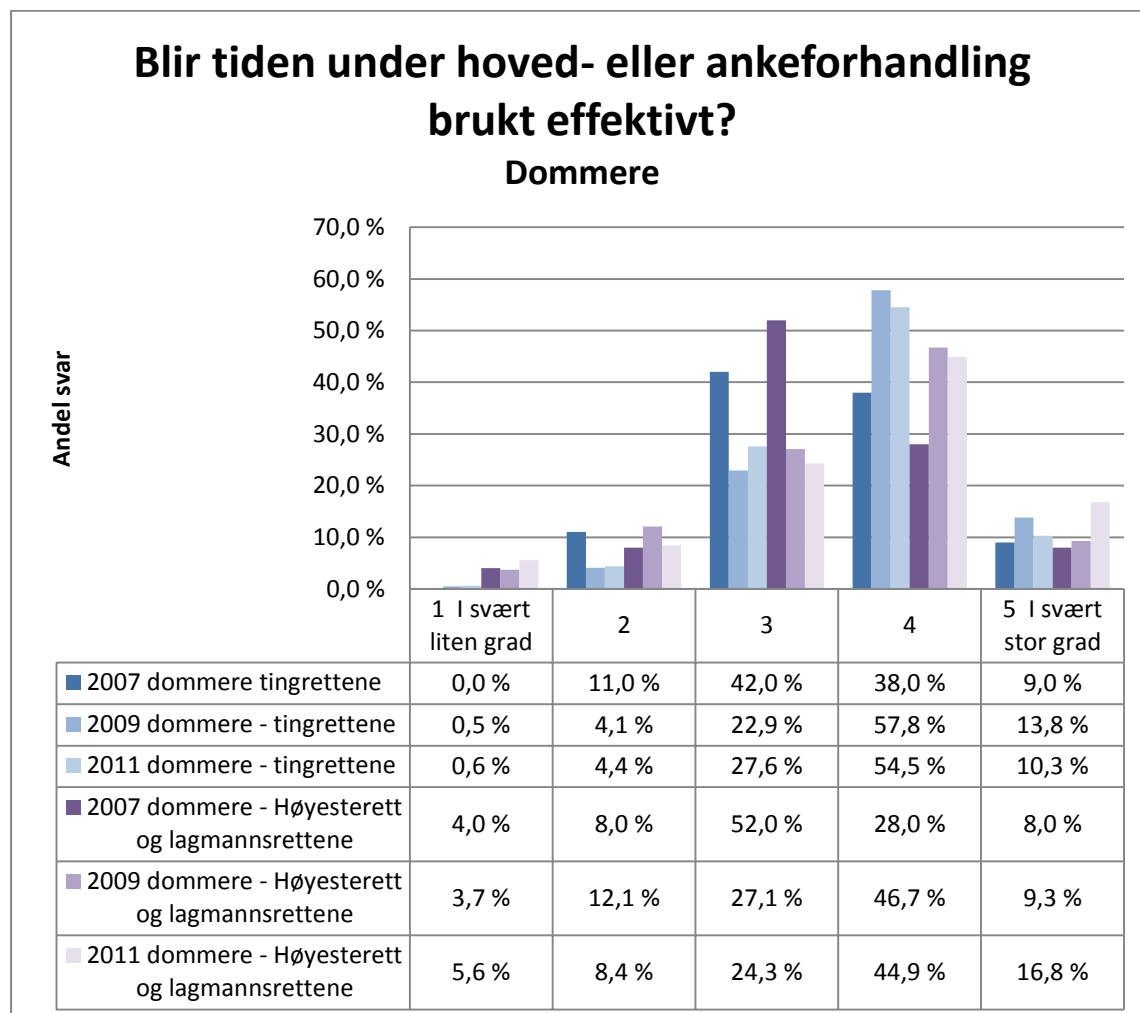
2.4.7.1 Analyse

Dommerne og advokatene ble i spørreundersøkelsene for 2007, 2009 og 2011 spurt om i hvilken grad de erfarer at tiden under hoved- og ankeforhandlingene i retten blir brukt effektivt. Advokatenes svar vises i diagrammet under:

Som det fremgår av diagrammet, mener ca. 60 % av advokatene at hoved- og ankeforhandlingene i stor eller svært stor grad blir brukt effektivt. Diagrammet viser at det er liten endring fra 2007 til 2011 i advokatenes syn på om tiden under hoved- og ankeforhandling brukes effektivt.

Dommerne ble stilt de samme spørsmålene. Diagrammet under viser svarene fra dommerne fordelt på dommerne i tingretten på den ene siden og dommerne i lagmannsrettene og Høyesterett på den andre siden.

Sammenliknes svarene for 2007 med svarene for 2009 og 2011, vises en tydelig økning i andelen dommere som svarer at tiden under hoved- og ankeforhandlingen «i stor grad» blir brukt effektivt og en tilsvarende reduksjon i andelen som svarer alternativ 3.

2.4.7.2 Departementets vurdering

På spørsmål om tiden under hoved- og ankeforhandling brukes effektivt, er det kun ubetydelig forskjell når svarene fra advokatene for 2007 sammenliknes med svarene for 2011. Svarene fra dommerne tilsier imidlertid at det har vært en betydelig økning i effektivitet. Det er vanskelig å vite hvorfor opplevelsene er såpass forskjellige, men det kan tenkes at tvistelovens tydelige krav til dommerne om å være mer aktive bidrar til at dommerne opplever at tidsbruken er mer

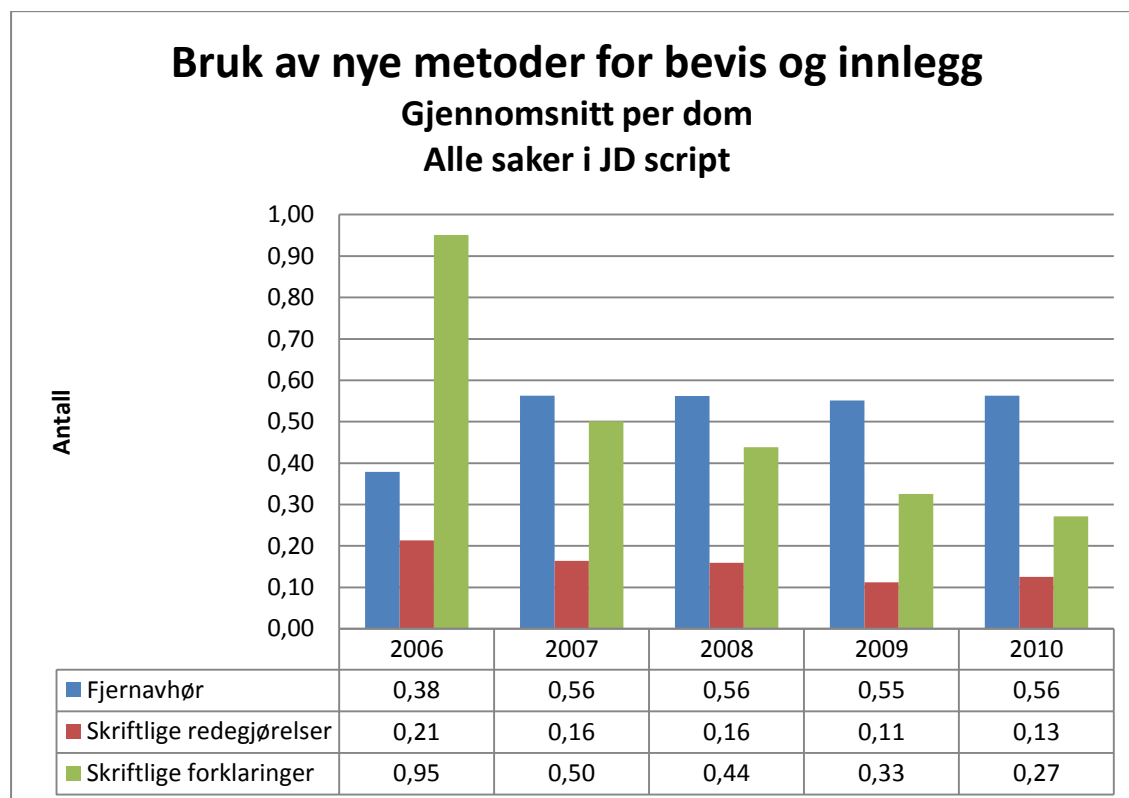
gjennomtenkt enn tidligere. Det kan også være at det en dommer har behov for å høre for å kunne fatte en forsvarlig avgjørelse, ikke fremstår like relevant for en prosessfullmektig – som for eksempel vil kunne mene at motparten gis adgang til å føre for mange vitner e.l. Sammenholdt med undersøkelsen av om antallet rettsmøtetimer er redusert, fremstår det likevel som om det fortsatt er et uforløst effektiviseringspotensial når det gjelder gjennomføringen av hoved- og ankeforhandling, se punkt 2.3.

2.4.8 Fjernavhør, skriftlige redegjørelser og skriftlige forklaringer

2.4.8.1 Analyse

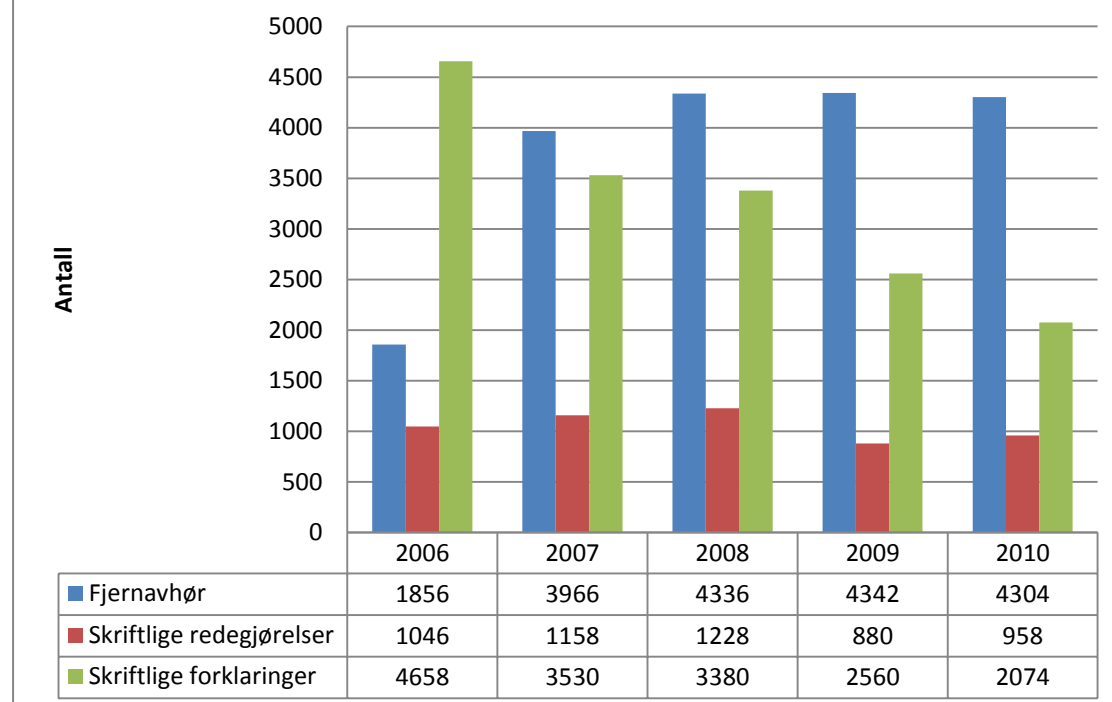
Med tvisteloven ble det åpnet for økt bruk av fjernavhør, jf. tvisteloven § 21-10. Fjernavhør kan lede til reduserte kostnader for partene og det offentlige, og i tillegg bidra til en mer konsentrert og hurtig saksbehandling, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 19.5.4 side 232–233. For å gi dommerne et bedre avgjørelsesgrunnlag og et redskap til å avklare omtvistede spørsmål, er det dessuten åpnet for at retten på nærmere angitte vilkår kan pålegge partene å inngi skriftlige redegjørelser, jf. § 9-9 tredje og fjerde ledd og § 29-16 tredje ledd, og til å føre skriftlige forklaringer som bevis, jf. § 21-12 annet ledd. Også disse virkemidlene vil derfor kunne virke effektiviserende.

Diagrammene under viser statistikk over bruken av disse virkemidlene per dom og over bruken totalt sett. Statistikken er basert på departementets uttrekk av data fra domstolenes saksbehandlingssystem Lovisa.

Bruk av nye metoder for bevis og innlegg

Samlet antall Alle saker i JD script

Diagrammene viser at alle virkemidlene blir brukt i varierende, men samtidig i ganske betydelig grad.

2.4.8.2 Departementets vurdering

Hovedformålet med virkemidlene er å effektivisere prosessen – og dels å klargjøre saken – og ut fra bruken må departementet anta at dette har slått til. Samtidig kan det synes noe overraskende at bruken av skriftlige forklaringer er synkende fra 2008. For departementet er det imidlertid viktigst at disse verktøyene er *tilgjengelige* for dommerne. Det er også grunn til å bemerke at adgangen til å føre skriftlige forklaringer som bevis, utgjør et unntak fra hovedregelen om at alle forklaringer skal føres direkte og muntlig for retten (bevisumiddelbarhetsprinsippet). Det er derfor ikke ment – og heller ikke ønskelig – at forklaringer i sin alminnelighet skal føres som skriftlige bevis. Det er også grunn til å nevne at det som regel ikke vil være ovennevnte virkemidler som i størst grad bidrar til en effektiv og konsentrert hovedforhandling.

2.5 Departementets vurdering – oppsummering

Både målt ut fra saksbehandlingstid og antallet rettsmøtetimer har behandlingen av sivile saker blitt mer effektiv med tvisteloven, om enn ikke så effektiv som ønskelig når det gjelder antallet rettsmøtetimer i hoved- og ankeforhandlinger og saksbehandlingstiden i småkravsaker.

Departementet ser at de nye reglene om gjennomføring av hoved- og ankeforhandling representerer en kulturrendring som det tar noe tid å gjennomføre fullt ut. Departementet vil likevel vurdere om det er behov for regelendringer for å effektivisere hoved- og ankeforhandlingene ytterligere. Ikke minst er dette viktig for å dempe kostnadsutviklingen i sivile saker. Når det er sagt, er det som nevnt i punkt 2.3 ovenfor – ut fra de dataene og det erfaringsmateriale departementet nå besitter – slik at målet om en reduksjon på 30 % i rettsmøtetimene i hoved- og ankeforhandlinger antakelig er satt noe for høyt.

Når det gjelder saksbehandlingstiden i småkravsaker vil departementet vurdere om regelendringer kan bidra til en mer ensartet praksis blant tingrettene.

Domstoladministrasjonen har dessuten som oppgave å følge opp domstoler som ikke er innenfor målene om saksbehandlingstid.

Departementet er for øvrig tilfreds med at undersøkelsene som er gjennomført hos dommere og advokater tyder på at saksforberedelsen er blitt mer effektiv.

Det innebærer også en effektiviseringsgevinst at saker i større grad ser ut til å finne sin løsning utenfor domstolene. Samtidig er dette kostnadsbesparende for partene og det offentlige, se nærmere om sakskostnader i punkt 7.

3 Produktivitet

3.1 Innledning og metode

Tvisteloven er i første rekke ment å innebære en kvalitetsreform, se punkt 4. Det er imidlertid også en målsetning at den skal legge til rette for økt produktivitet med hensyn til behandling av flere saker per dommerårsverk. Flere av lovens regler er egnet til å bidra til dette. Det er i så henseende sentralt at det er innført en egen småkravprosess. Videre er det gitt regler om aktiv saksstyring fra dommerens side, som både gjelder under saksforberedelsen og under hoved- og ankeforhandlingen. Dessuten skal håndteringen av den enkelte sak gjennomgås av et proporsjonalitetsprinsipp, slik at saksbehandlingens omfang står i forhold til tvistens betydning. Også for allmennprosessen er det dermed lagt opp til at det skal kunne behandles flere saker per dommerårsverk. De virkemidlene som er nevnt ovenfor, er også egnet til å medføre en mer effektiv prosess. Ut fra måloppnåelsen når det gjelder effektivitet, som er vurdert i punkt 2, må dette i stor grad sies å ha slått til. Det er imidlertid ingen umiddelbar sammenheng mellom økt effektivitet – for eksempel i form av raskere saksbehandling – og hvor mange saker som behandles i et dommerårsverk. Hvor raskt en sak behandles sier lite om hvor mye dommeren faktisk jobber med saken. I dette kapitlet behandles derfor målene om hvorvidt tvisteloven har medført økt produktivitet isolert sett.

Følgende mål ble i den forbindelse satt i Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3.3 side 47:

- Et gjennomsnittlig dommerårsverk bør gjennomføre to og en halv ganger så mange saker etter småkravprosessen som det i dag gjennomfører saker som behandles etter tvistemålsloven.
- Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, bør et gjennomsnittlig dommerårsverk gjennomføre 15 % flere saker enn i dag.

Det er vanskelig å vurdere hvorvidt disse målene er nådd. Verken for tvisteloven eller tvistemålsloven finnes det statistikk om produktivitet. Måling av endringer i sakstilfanget i domstolene sammenholdt med antallet dommerårsverk gir informasjon av begrenset verdi. Dette har blant annet sammenheng med at det under tvistemålsloven ikke ble registrert tvistesum i sakene. Det er dermed ikke kjent hvor mange saker som under tvistemålsloven hadde tvistesum under og over 125 000 kroner. En innhenting av slike opplysninger ville være svært arbeidskrevende og falle utenfor rammene for denne evalueringen. Det er derfor ikke mulig å sammenlikne antallet behandlede allmennprosessaker per år under tvisteloven med tilsvarende antall saker per år under tvistemålsloven.

I mangel av sikre indikatorer for produktivitet, har departementet derfor vurdert sakstilfanget generelt i domstolene sammenholdt med antallet dommerårsverk. I tillegg er antallet rettsmøtetimer i småkravprosessen sammenholdt med antallet rettsmøtetimer under tvistemålsloven, hvilket kan gi en indikasjon på hvor mye tid som brukes på disse sakene. I de neste punktene gjennomgås disse indikatorene, samtidig som det redegjøres nærmere for metodebruken.

3.2 Målet om antall allmennprosessaker per dommerårsverk

3.2.1 Antall behandlede tvistesaker per dommerårsverk

I det følgende behandles målet om at et gjennomsnittlig dommerårsverk bør behandle 15 % flere saker enn etter tvistemålsloven når det ses bort fra småkravsaker.

Domstolene behandler en rekke sakstyper, og tilfanget av saker innen de ulike sakstypene kan påvirke hvilke saker som prioriteres og dermed antallet av de ulike sakstypene som behandles per dommerårsverk. Går antallet straffesaker opp, vil det kunne ha betydning for hvor mange sivile saker en dommer rekker å behandle i løpet av et år. Antallet saker per dommerårsverk kan naturligvis regnes ut for alle sakstyper, og en kan vurdere den samlede utviklingen. Dersom antallet tvistesaker går opp og antallet av andre saker går tilsvarende ned, kan det imidlertid ikke uten videre legges til grunn at produktiviteten samlet er uendret. For å kunne påvise endringer i produktivitet trengs en omforent måte for å avregne de ulike sakene mot hverandre. Per i dag er det ikke utarbeidet noen slik avregningsfaktor og det ligger utenfor rammene for denne evalueringen å utarbeide det. Departementet har likevel utarbeidet statistikk over antall behandlede sivile saker per dommerårsverk og brukt dette som en indikator for produktivitet, med de nevnte begrensninger en slik partiell analyse innebærer.

Som nevnt i punkt 3.1, er det vanskelig å måle hvorvidt et dommerårsverk nå behandler 15 % flere saker enn etter tvistemålsloven når det ses bort fra småkravsaker. Fra tiden under tvistemålsloven er det ikke statistikk som skiller mellom sakene ut fra størrelsen på tvistesummen. Hvis alle småkravsaker utelates fra statistikken over behandlede saker etter tvisteloven, blir det åpenbart feil å sammenlikne antallet behandlede saker per dommerårsverk under nåværende og tidligere lov. Departementet har derfor sett seg nødt til å inkludere småkravsakene ved vurderingen av utviklingen i behandlede saker per dommerårsverk. I punkt 3.3 tar departementet for seg produktiviteten i småkravsaker isolert sett.

I vurderingen av utviklingen i behandlede saker per dommerårsverk er snittet for 2006–2007 sammenliknet med snittet for 2010–2012. Bakgrunnen for dette er at statistikken for 2005 og tidligere år ikke er fullstendig. Når det gjelder årene etter tvistelovens ikrafttredelse, er årene 2008 og 2009 atypiske, ettersom det da fortsatt ble behandlet mange saker etter tvistemålsloven. I årene deretter er det et mindre antall saker som ble behandlet etter tvistemålsloven, og en må fra 2009 forutsette at tvisteloven i alle fall i en viss grad var «innkjørt» i domstolene.

Statistikk fra Domstoladministrasjonen viser at antallet dommerårsverk i tingrettene har økt med ca. 3,3 % dersom snittet for 2006–2007 sammenliknes med snittet for 2010–2012. I lagmannsrettene er økningen på ca. 2,8 %. Av interesse i denne sammenheng er det hvorvidt antallet behandlede saker følger samme utvikling. Tas utgangspunkt i antallet behandlede saker, med unntak for saker om midlertidig sikring, er det en økning i tingrettene på 11,3 % ved sammenlikning av de samme periodene. Når det gjelder lagmannsrettene, behandles ca. 2 % færre saker dersom snittet for 2006–2007 sammenliknes med snittet for 2010–2012. Antallet behandlede saker i lagmannsrettene er imidlertid stigende, og

sammenliknes snittet for 2011–2012 med snittet for 2006–2007, behandles ca. 2 % flere saker.

Diagrammet nedenfor viser utviklingen i antallet behandlede tvistesaker per dommerårsverk for alle tingretter:

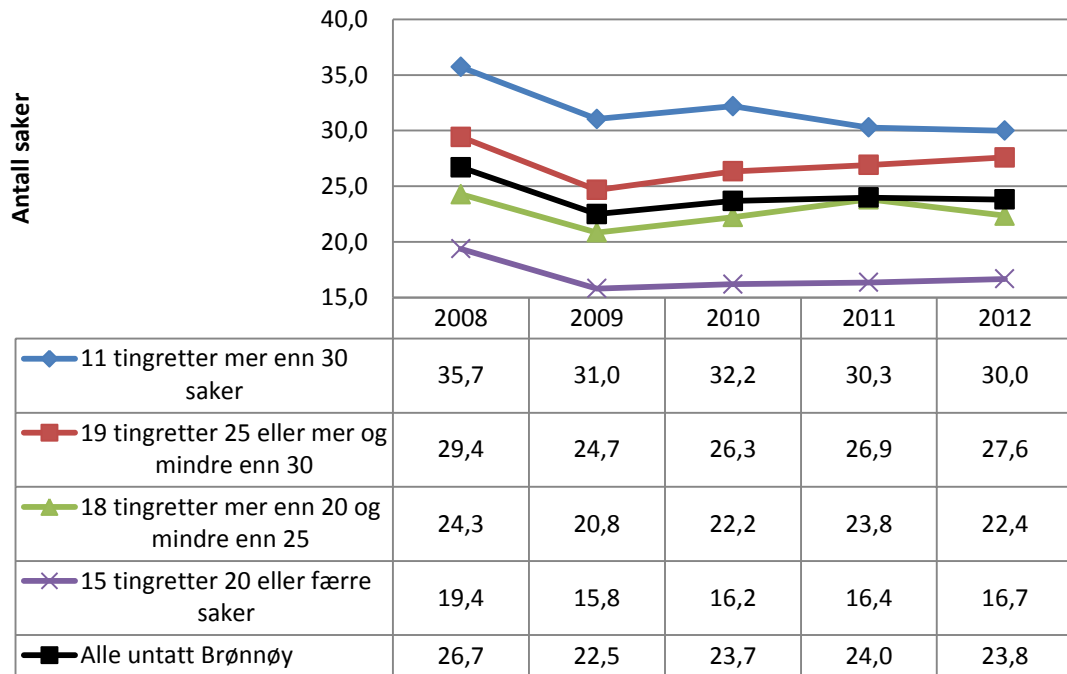
Kurven viser en stigende tendens i perioden. Når gjennomsnittet for 2006–2007 sammenliknes med gjennomsnittet for 2010–2012, behandler et dommerårsverk i tingrettene 7,5 % flere saker.

Det varierer hvor mange sivile saker tingrettene i snitt produserer per dommerårsverk. Departementet har beregnet gjennomsnittlig antall behandlede saker per dommerårsverk for hver tingrett for årene 2008–2012. De tingrettene som har 30 saker eller mer i snitt, er satt i én gruppe, og det er regnet ut gjennomsnittet for disse tingrettene for hvert av årene. Dette er vist med den blå kurven i diagrammet under. Tilsvarende viser den røde kurven de som hadde et snitt på 25 til 29 saker per årsverk. Den grønne kurven viser de som hadde et snitt på 21 til 24 saker, og den lilla kurven de som hadde et snitt på 20 saker eller færre. Den sorte kurven viser snittet for alle domstolene. Brønnøy tingrett er ikke med i denne analysen. Siden alle mortifikasjonssakene er lagt dit, ville det gi et misvisende bilde å ta med tall derfra.

Behandlede saker per dommerårsverk

Tingretter unntatt Brønnøy: Tvistesaker fratrukket midlertidig sikring

Tingretter gruppert etter gjennomsnitt 2008-2012

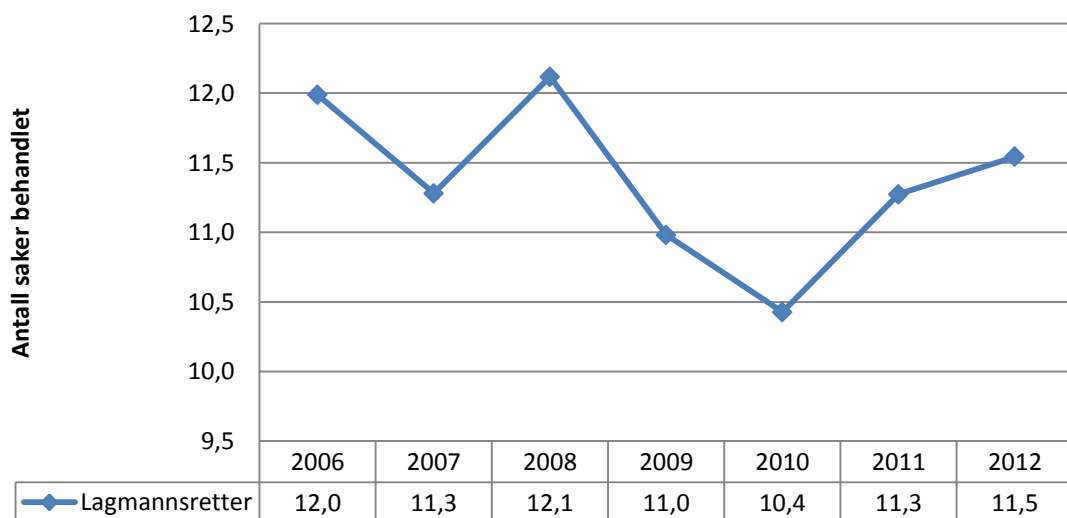

Diagrammet viser at det er stor variasjon i hvor mange saker tingrettene behandler per dommerårsverk.

Diagrammet under viser utviklingen for lagmannsrettene:

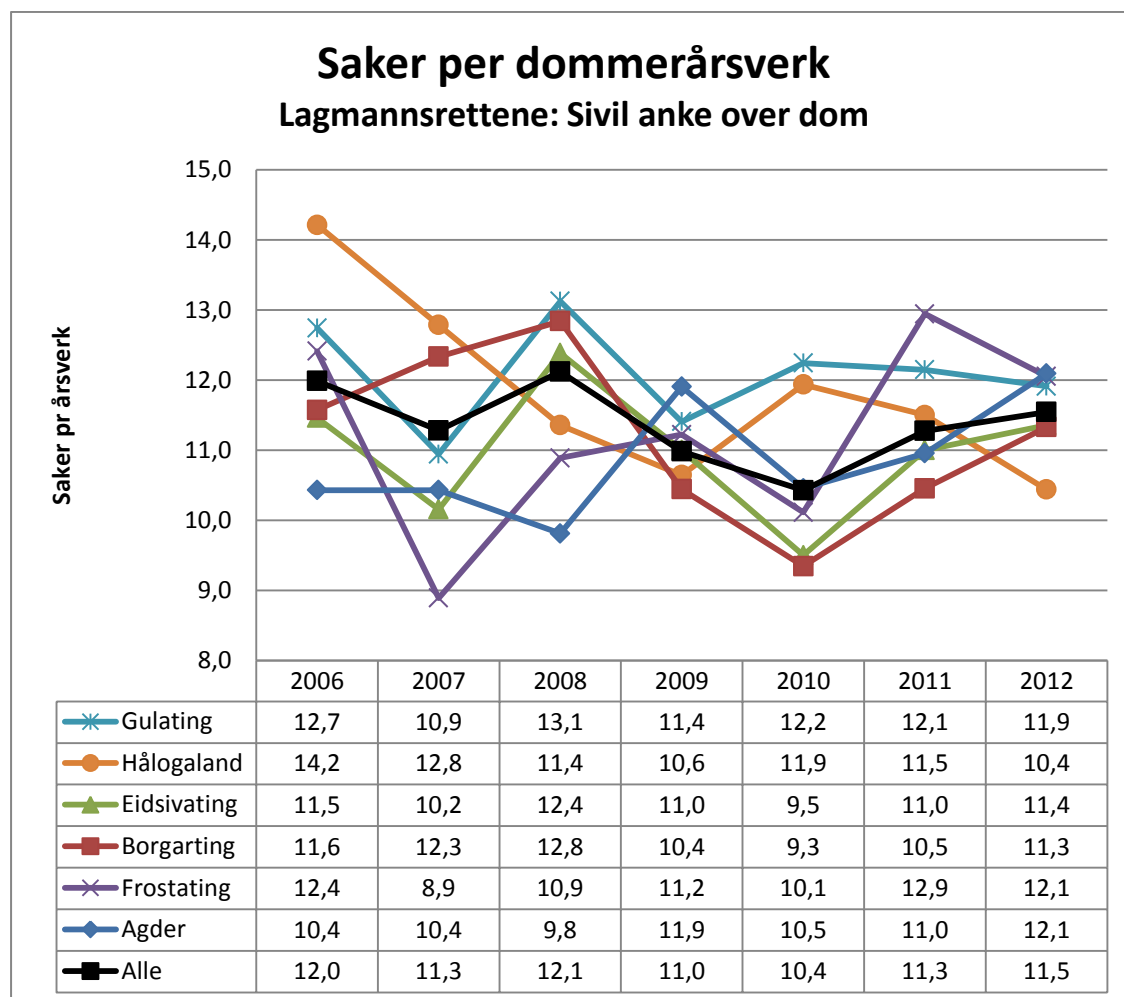
Behandlede saker per dommerårsverk

Lagmannsrettene: Sivil anke over dom

Sammenliknes 2006–2007 med 2010–2012, er gjennomsnittlig antall saker per årsverk redusert med 5 %. Fra 2010 er det imidlertid en jevn økning i antallet behandlede saker per dommerårsverk, og hvis det fortsetter vil man snart være tilbake på nivået under tvistemålsloven.

Diagrammet under viser utviklingen i antallet behandlede tvistesaker per dommersårsverk for de enkelte lagmannsrettene for hvert av årene 2006–2012.

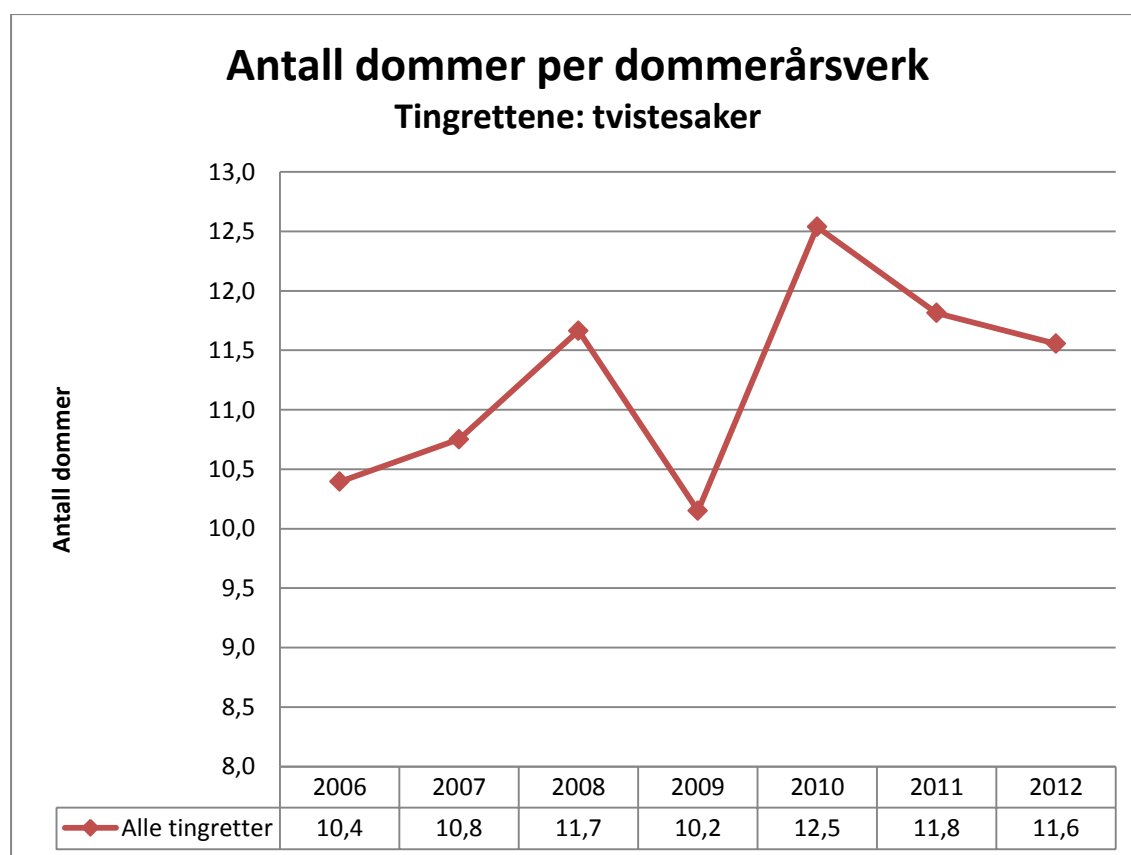

Diagrammet viser at det er forholdsvis små variasjoner mellom de enkelte lagmannsrettene, og det er ingen som systematisk ligger over eller under snittet.

Det skal for øvrig nevnes at statistikk fra Domstoladministrasjonen viser en økning i antallet innkomne saker og at det hvert år er en beholdning av saker ved årets slutt i alle domstolene. For tingrettene er beholdningen nokså konstant, mens den for lagmannsrettene er stigende fra 2008 og nå ligger over nivået for 2006–2007. Reduksjonen i antallet behandlede saker per dommerårsverk i lagmannsrettene kan dermed ikke forklares med at det er overkapasitet i domstolene.

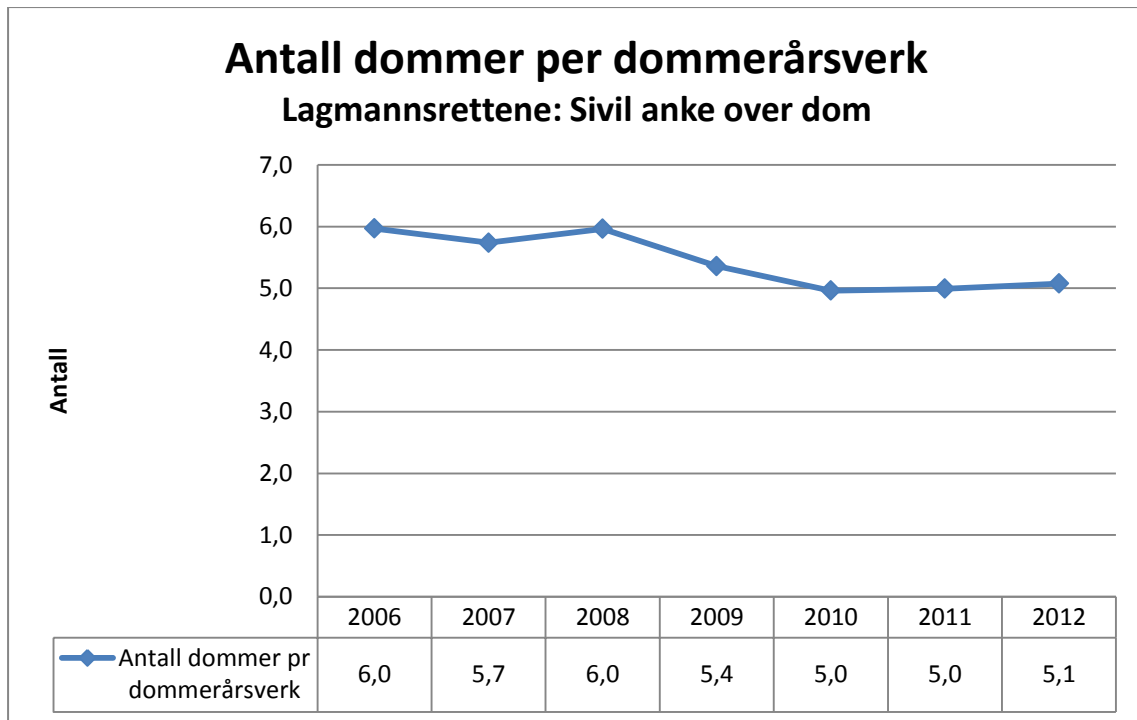
3.2.2 Antall avsagte dommer per dommerårsverk

Ovenfor har departementet vurdert alle tvistesaker, uavhengig av om de avsluttes med dom eller på annen måte. Siden det er de sakene som ender med dom som i alminnelighet krever mest arbeid, har departementet undersøkt særskilt hvor mange dommer som avsies per dommerårsverk i tingrettene og lagmannsrettene. Undersøkelsene viser at det har vært en økning i antallet avsagte dommer i tingrettene fra 2006 til 2012, og at det avsies nesten 17 % flere dommer når snittet for 2006–2007 sammenliknes med snittet for 2010–2012. I lagmannsrettene er det en reduksjon på 12 % når de samme periodene sammenliknes. Fra 2010 er imidlertid antallet avsagte dommer per år i lagmannsrettene stigende, men det er i 2012 fortsatt 10 % lavere enn i 2006–2007. Sammenhengen mellom avsagte dommer og antallet dommerårsverk vises i diagrammene nedenfor. Som det fremgår av diagrammet, er utviklingen her tilnærmet lik utviklingen i hvor mange tvistesaker generelt som behandles per dommerårsverk.

Sammenliknes årene 2006–2007 med årene 2010–2012, avsies det nesten 13 % flere dommer per dommerårsverk i tingrettene enn tidligere.

I lagmannsrettene har det gått motsatt vei, og ved sammenlikning av de samme tidsperiodene blir det gjennomsnittlig avsagt 15 % færre dommer per årsverk. Diagrammet under viser at dette utgjør ca. én dom mindre per dommerårsverk.

3.3 Målet om antall småkravsaker per dommerårsverk

I Ot.prp.nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3.3 side 47 er det som nevnt satt som mål at et gjennomsnittlig dommerårsverk bør gjennomføre to og en halv ganger så mange saker etter småkravprosessen som det ble behandlet saker under tvistemålsloven. Målet innebærer at dommerne skal bruke mindre tid på småkravsakene enn saker etter tvistemålsloven. Omformulert tilsier målet at dommerne i en småkravsak gjennomsnittlig bør bruke 40 % av den tiden det tok å behandle en sak etter tvistemålsloven. Blant annet regelen i tvisteloven § 10-3 annet ledd tredje punktum om at sluttbehandling etter småkravprosessen bare kan vare mer enn én dag hvis sterke grunner foreligger, skal bidra til å oppfylle målet.

Dette lar seg imidlertid ikke måle fullt ut, ettersom den totale tiden en dommer arbeider med en sak verken før eller nå blir registrert. Bare rettsmøtetimene registreres. Departementet er klar over at saksforberedelsene i småkravsaker kan være tidkrevende, ettersom partene ofte ikke har prosessfullmektig (se punkt 5.5) og trenger adskillig rettledning fra dommeren og rettens øvrige personale. I mangel av sikrere holdepunkter vil rettsmøtetiden likevel være en indikator for om målet er nådd.

Som det fremgår i punkt 2.3, er gjennomsnittlig antall rettsmøtetimer for småkravsakene i 2010–2012 3,1 timer, mens det for saker etter tvistemålsloven i 2006–2007 er 10,75 timer. Det innebærer at småkravsakene i snitt krever 28,8 % av rettsmøtetimene en gjennomsnittlig sak etter tvistemålsloven krevde. Ses denne indikatoren isolert sett, er målsetningen om at småkravsakene i snitt skal ta 40 % av tiden i saker etter tvistemålsloven mer enn oppfylt. En viss skjønsmessig oppjustering må foretas ut fra at småkravsakene ofte vil kreve mer saksforberedelse enn rettsmøtetimene skulle tilsi, jf. ovenfor, men ut fra tallene

fremstår det ikke usannsynlig at en småkravsak i snitt kan ta 40 % av den tiden det tok å behandle en gjennomsnittlig sak etter tvistemålsloven.

3.4 Departementets vurdering

Fremstillingen foran viser at antallet behandlede tvistesaker per dommerårsverk har økt med 7,5 % i tingrettene fra 2006–2007 til 2010–2012. Som nevnt er det vanskelig å måle om et gjennomsnittlig dommerårsverk gjennomfører 15 % flere saker enn etter tvistemålsloven, når det ses bort småkravsaker. Som forklart i punkt 3.1, har dette sammenheng med at sakene etter tvistemålsloven ikke ble registrert etter tvistesum. Det er imidlertid grunn til å tro at en god del av økningen i produktivitet skyldes innføringen av en egen småkravprosess, se punkt 5. Samtidig utgjør småkravsakene bare ca. 10 % av det totale antallet tvistesaker, og det fremstår sannsynlig at noe av produktivitetsøkningen skyldes at tingrettene behandler flere allmennprosesssaker enn de behandlet tilsvarende saker etter tvistemålsloven. For lagmannsretten har det vært en reduksjon i antallet behandlede sivile tvistesaker per dommerårsverk. Både for tingrettene og lagmannsrettene er det etter dette klart at en ikke har nådd målet om at et gjennomsnittlig dommerårsverk bør gjennomføre 15 % flere saker enn etter tvistemålsloven, når det ses bort småkravsaker.

Når det gjelder lagmannsrettene, viser statistikk fra Domstoladministrasjonen at samtlige lagmannsretter har restanser, slik at reduksjonen i antallet behandlede saker per dommerårsverk ikke kan forklares med at det er overkapasitet. Det er også grunn til å bemerke at antallet behandlede saker per dommerårsverk i lagmannsrettene er økende, og snart kan være på nivå med situasjonen før tvisteloven trådte i kraft.

Det kan være flere årsaker til at produktiviteten i sivile saker foreløpig ikke er så høy som en ønsket ved tvistelovens ikrafttredelse. Produktiviteten i sivile saker er blant annet avhengig av sakenes kompleksitet og omfang, og mye tyder på at det de siste årene har blitt flere omfangsrike og kompliserte saker. Også tilfanget av andre saker kan ha betydning. I den forbindelse viser årsrapportene fra Domstoladministrasjonen at antallet behandlede straffesaker i tingrettene har økt jevnt med ca. 10 % i perioden 2006–2012. Når det gjelder straffesakene i lagmannsrettene er det derimot en liten reduksjon i antallet straffesaker (bevisanker og begrensede anker sett under ett). Det er imidlertid ikke mulig å fastslå noe sikkert om hvilken betydning dette har for produktiviteten i sivile saker, ettersom det ikke finnes noen avregningsfaktor for vektingen av saker innenfor de ulike sakstypene, se punkt 3.2.1. En grunn til at produktivitetsmålet for allmennprosessen ikke ser ut til å ha slått helt til, kan være at rettsmøtetimene ikke er redusert i henhold til målsetningen, jf. punkt 2.3. Særlig gjelder dette for lagmannsrettene. En mindre grad av konsentrasjon av hoved- og ankeforhandlingene enn det tvisteloven legger opp til, vil også kunne resultere i at domskrivningen blir mer arbeidskrevende. Disse forholdene vil samlet sett kunne ha negativ innvirkning på produktiviteten i sivile saker.

At produktivitetsmålet for allmennprosess ikke ser ut til å være nådd fullt ut, kan også ha sammenheng med at dommerne er langt mer aktive under saksforberedelsen enn før, se punkt 2.4.1. Tvisteloven legger på mange måter opp

til at tyngdepunktet i saksbehandlingen er forskjøvet fra hoved- og ankeforhandlingen til saksforberedelsen. En større grad av aktivitet hos dommerne vil kunne kreve at de i enda større grad enn tidligere forbereder seg. Selv om dette er en ønskelig utvikling, må det erkjennes at det vil kunne ha innvirkning på produktiviteten. Da tallet på 15 % reduksjon ble satt, var det naturligvis vanskelig å vite eksakt hvilken produktivitetsgevinst allmennprosessakene var egnet til å medføre. Departementet tar til etterretning at 15 %-målet ikke er nådd, og ser positivt på at det samlet sett har vært en ikke ubetydelig produktivitetsøkning i tingrettene. Departementet er dessuten trygg på at det generelt i domstolene arbeides med å utnytte ressursene på beste måte. Like fullt er departementet av den oppfatning at det fortsatt er et visst urealisert effektiviseringspotensial i tråd med ovennevnte målsetning. Som nevnt i punkt 2.3, vil departementet se nærmere på behovet for regelendringer, særlig når det gjelder ankeforhandlingene. Samtidig arbeider Domstoladministrasjonen for at domstolene kan nå de målene som er satt for deres virksomhet, og legger i tillegg til rette for at vedtatte lovendringer kan gjennomføres.

Når det gjelder målet om at et gjennomsnittlig dommerårsverk bør gjennomføre to og en halv ganger så mange saker etter småkravprosessen som det ble gjennomført saker etter tvistemålsloven, er som nevnt den beste – om ikke optimale – indikatoren på dette en sammenlikning av rettsmøtetiden i småkravsaker og saker etter tvistemålsloven. En slik sammenlikning kan tyde på at dommerne i småkravsaker i snitt bruker 40 % av den tiden det tok å behandle en sak etter tvistemålsloven. Det fremstår dermed ikke usannsynlig at tvisteloven har muliggjort en behandling av 2,5 småkravsaker per sak etter tvistemålsloven. Departementet er tilfreds med disse indikasjonene.

4 Kvalitet

4.1 Innledning og metode

Tvisteloven skal legge til rette for en rettferdig, forsvarlig og tillitskapende behandling av rettstvister, jf. tvisteloven § 1-1 første ledd. Dette gjenspeiler at tvisteloven først og fremst er ment å innebære en kvalitetsreform. Flere av prinsippene som gjennomsyrrer loven er egnet til å bidra til kvalitet i prosessen; her kan det særlig trekkes frem at loven legger til rette for en større konsentrasjon om det som er relevant, at tvister med stor betydning skal underlegges en grundigere behandling enn mindre saker og at dommeren aktivt skal styre saken – både under saksforberedelsen og i retten – for å finne frem til tvistens kjerne. For partene er det lovfestet plikter før sak reises, som kan bidra til at sakene er bedre opplyst når stevning tas ut.

Samtidig er det grunn til å nevne at det at mindre saker skal gis en enklere behandling gjennom småkravprosessen, kan utfordre ønsket om høy kvalitet i prosessen. Dette kommenteres nærmere avslutningsvis i kapitlet.

I Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3.1 side 45 ble det slått fast at et mål som skulle være gjenstand for evaluering er hvorvidt «den materielle rett slår mer igjennom» med tvisteloven enn med tvistemålsloven – det vil si om avgjørelsene som avsies nå er «riktigere» enn tidligere – og hvorvidt domstolsbehandlingen er rettferdig og tillitskapende. Når det gjelder det første målet, er departementet trygg på at norske domstoler i alminnelighet avsier dommer med høy kvalitet – dette gjaldt også under tvistemålsloven. Det er naturligvis vanskelig å si noe sikkert om en har klart å oppnå dette i enda større grad med tvisteloven.

Ulike forhold kan imidlertid tenkes å gi en indikasjon på kvaliteten i domstolenes arbeid. En mulighet er å sammenholde ankehyppheten med hvor ofte påankede avgjørelser blir opphevet eller ankeinstansen kommer til et annet resultat. En slik undersøkelse vil imidlertid være beheftet med betydelige feilkilder. En rekke forhold kan avgjøre i hvilken grad dommer ankes. Dette kan bero på den økonomiske utviklingen i samfunnet og tilfanget av ny lovregulering som trenger rettslig avklaring. At resultatet i ankesaken blir noe annet enn i tingretten, innebærer heller ikke nødvendigvis at tingrettens dom er feil ut fra tingrettens avgjørelsesgrunnlag. Det kan også skyldes at nye bevis er presentert i ankeinstansen, at sakene på dette stadiet kan være bedre opplyst, eller at ankesaken er konsentrert slik at ikke alle omtvistede punkter er med i ankebehandlingen. I tillegg kan det tenkes at partene anker ut fra resultatet og ønsket om å vinne, og ikke nødvendigvis bare ut fra dommens «godhet». I den forbindelse viser departementet til punkt 7.5, hvor det på spørsmål til advokatene om årsaker til at klientene betaler mer enn det som kreves i retten, fremgår at en stor andel advokater svarer at klientene finner det viktigere å vinne enn å spare penger på prosess. På denne bakgrunn har departementet derfor i stedet i spørreundersøkelser til advokater og dommere stilt ulike spørsmål som kan si noe om kvaliteten i prosessen. Det er stilt spørsmål om hvor godt saken er forberedt før stevning tas ut, hvilket grunnlag saksforberedelsen gir for å gjennomføre hovedforhandlingen og hvor godt saken belyses i hovedforhandlingen. Det er også

stilt spørsmål om effektivitetskrav har innvirkning på kvaliteten i prosessen. Alle disse forholdene må antas å påvirke i hvilken grad den materielle rett slår igjennom.

Videre er det spurt om hvordan advokatene oppfatter at klientene opplever prosessen. Dette belyser i hvilken grad domstolsbehandlingen oppleves som rettferdig og tillitsskapende.

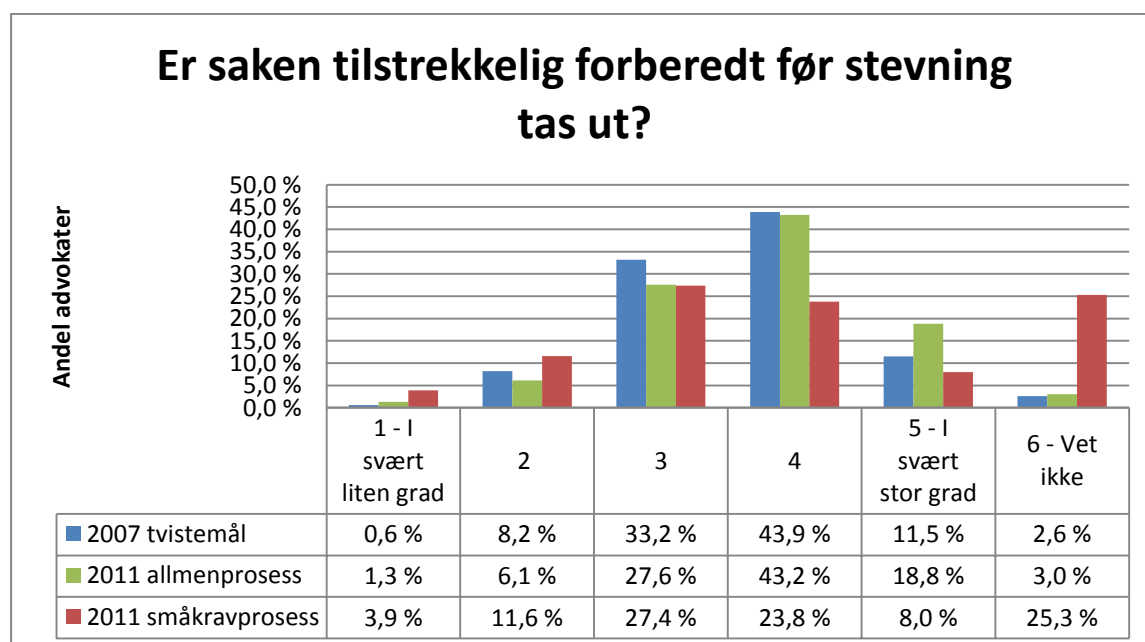
Det er i tillegg gjennomført en spørreundersøkelse hvor partene rett etter at hovedforhandling var avholdt, fikk utlevert et enkelt spørreskjema som de kunne legge i en frankert svarkonvolutt og sende inn til departementet. Av 1 700 utleverte skjemaer til utvalgte tingretter og lagmannsretter har departementet bare mottatt 120 svar. Dette antallet er for lite til å gi noen reell pekepinn om hvordan partene opplever prosessen. Svarene er derfor ikke tatt med i evalueringen.

4.2 Saksforberedelsen før stevning tas ut

4.2.1 Analyse

Tvistemålsloven hadde ikke regler om kommunikasjon mellom partene før sak reises, slik tvisteloven har i kapittel 5. Tvisteloven kapittel 5 må likevel langt på vei anses som en lovfesting av det som også tidligere fulgte av prinsipper om god prosesskikk. Gjennom klare lovfestede regler om dette, er det imidlertid nå i større grad lagt opp til at tvister løses i minnelighet før sak reises. Reglene legger også til rette for at saksforholdet er bedre avklart dersom det tas ut søksmål. Dette vil kunne bidra til å oppfylle målsetningen om at den materielle rett skal slå mer igjennom med tvisteloven.

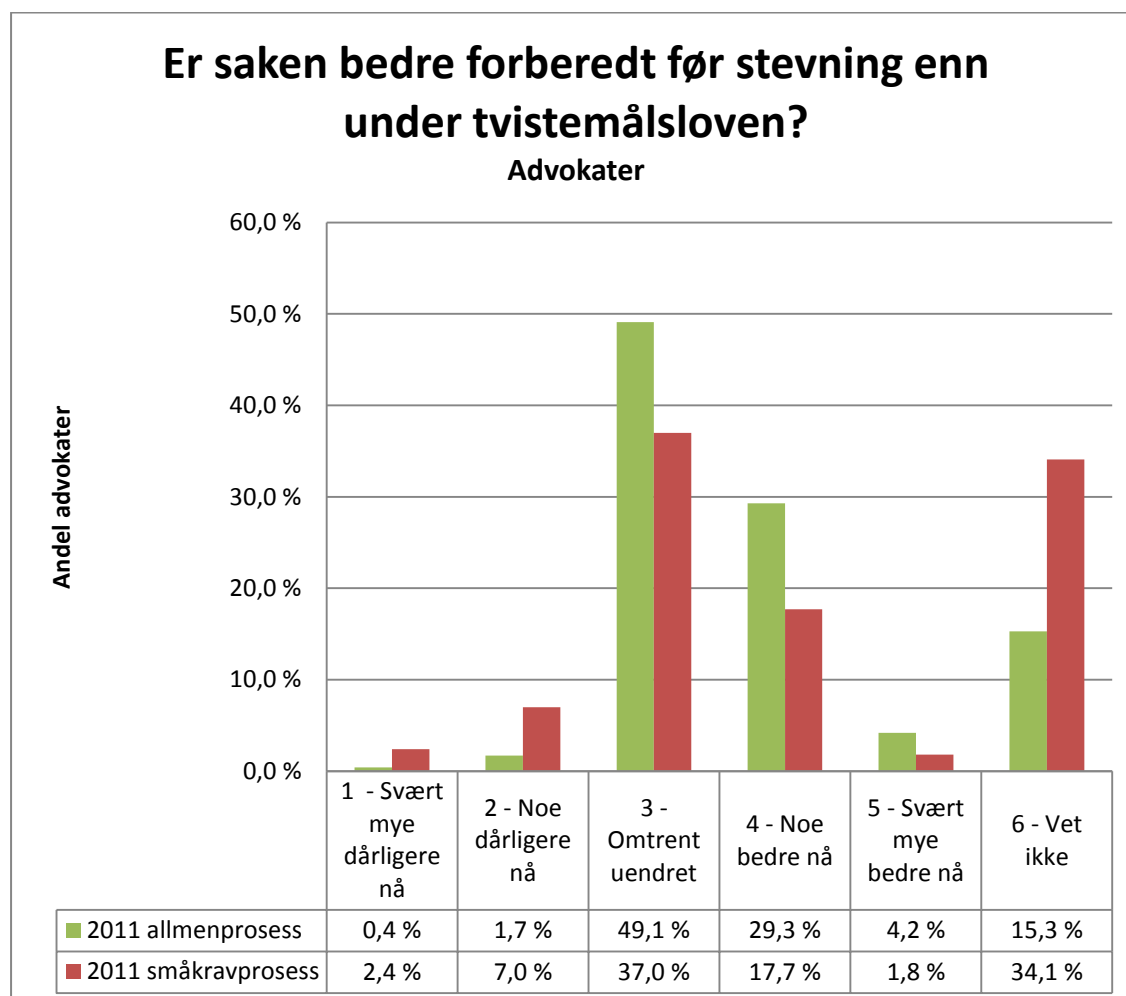
Advokatene ble i spørreundersøkelsene for 2007 og 2011 spurt om i hvilken grad de mener sivile saker som blir behandlet etter henholdsvis tvistemålsloven og tvisteloven er tilstrekkelig forberedt før stevning tas ut. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Når svarene for allmennprosessen for 2011 sammenliknes med svarene for tvistemålsloven for 2007, fremgår det at det er en økning i andelen advokater som svarer at sakene «i svært stor grad» er tilstrekkelig forberedt før stevning tas ut, og at det er en viss reduksjon i andelen som har krysset av for de mindre positive svaralternativene.

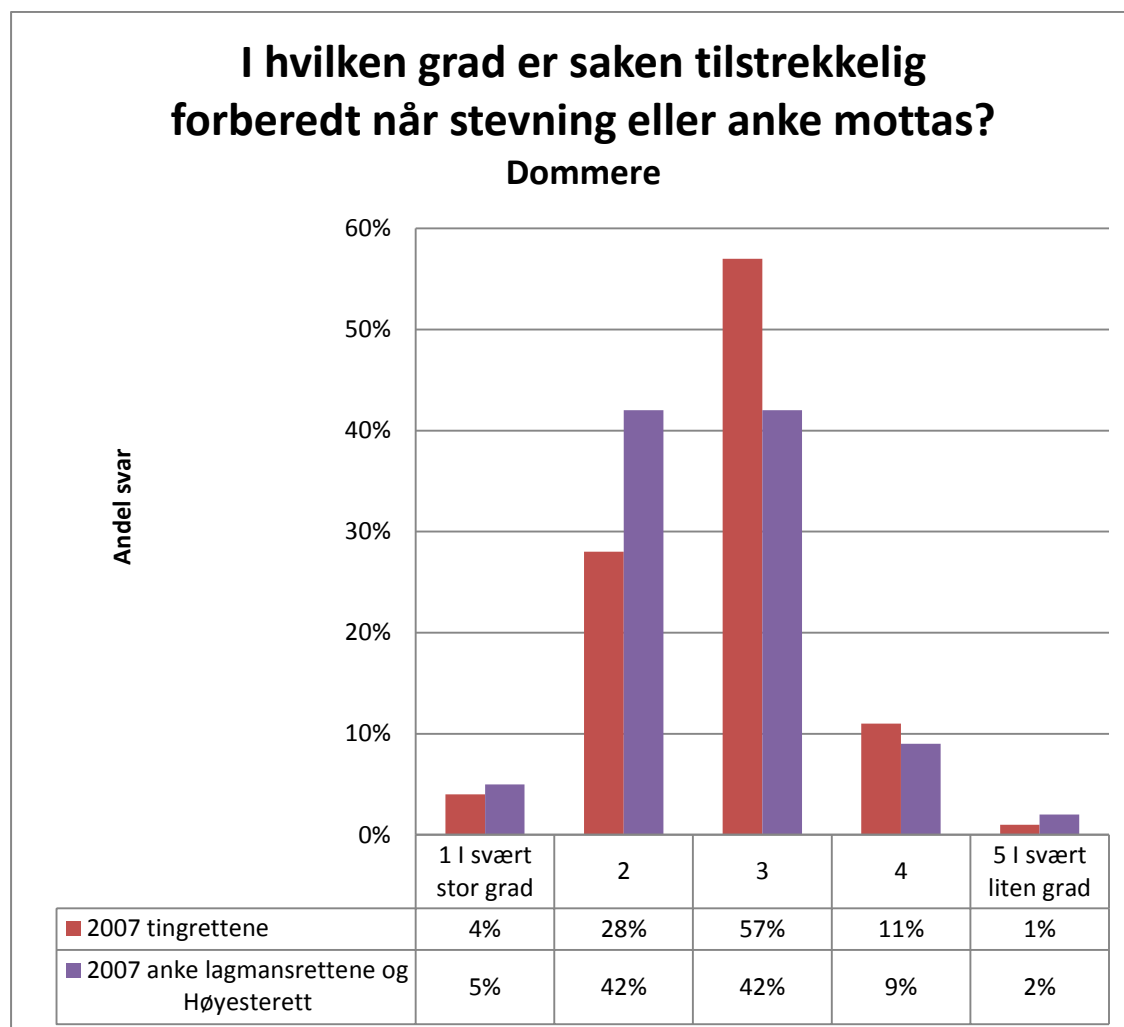
Det er ikke like lett å sammenlikne småkravprosessen med tvistemålsloven, siden andelen som har svart «vet ikke» er stor og dette medfører at svarandelene for de øvrige svarene blir lavere. Av de som har svart (annet enn «vet ikke»), er det imidlertid en større andel i spørreundersøkelsen for 2011 enn i spørreundersøkelsen for 2007 som svarer at sakene i liten eller svært liten grad er tilstrekkelig forberedt. Fordelingen hos de som har svart (annet enn «vet ikke»), viser også at andelen advokater som mener at sakene i stor eller svært stor grad er tilstrekkelig forberedt er redusert. I spørreundersøkelsen for 2011 er likevel andelen som svarer at sakene i stor eller svært stor grad er tilstrekkelig forberedt betydelig større enn andelen som mener at dette i liten eller svært liten grad er tilfellet.

I spørreundersøkelsen for 2011 ble advokatene også spurt om de mener saker etter tvisteloven er bedre forberedt før stevning tas ut enn saker etter tvistemålsloven. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Diagrammet viser at nesten 35 % av advokatene mener at sakene blir bedre forberedt før stevning med allmennprosessen enn med tvistemålsloven. Nesten 20 % svarer det samme om småkravprosessen, men her er det også i underkant av 10 % som svarer at disse sakene er dårligere forberedt enn under tvistemålsloven.

Dommerne ble i spørreundersøkelsen for 2007 spurt om sakene var tilstrekkelig forberedt. Diagrammet nedenfor vises svarfordelingen:

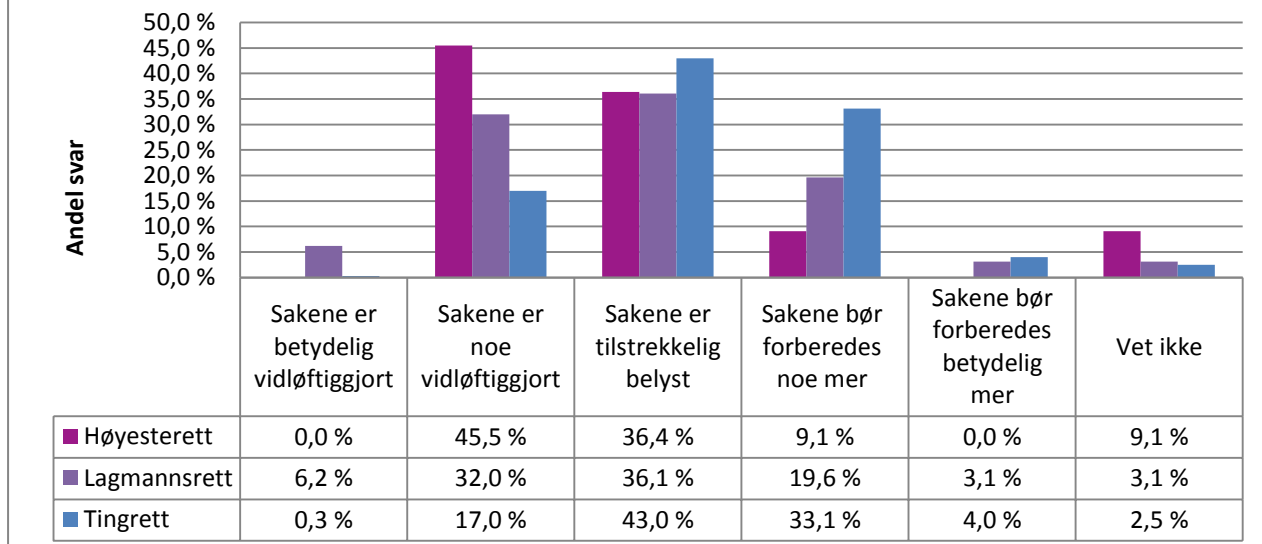

Som det fremgår av diagrammet, velger de fleste dommerne svaralternativ 2 og 3 – det vil si noe mindre positive svaralternativer enn advokatene.

Under møtene med domstolene høsten 2011 og våren 2012 fikk departementet tilbakemeldinger fra en del dommere som mente at en betydelig andel saker var vidløftiggjort. Departementet endret derfor svaralternativene i spørreundersøkelsen for 2011 for i større grad å fange opp dommernes møte med stevningene og ankene. Svarfordelingen vises i diagrammene under for henholdsvis allmennprosess og småkravprosess:

I hvilken grad er saken tilstrekkelig forberedt når stevning eller anke mottas?

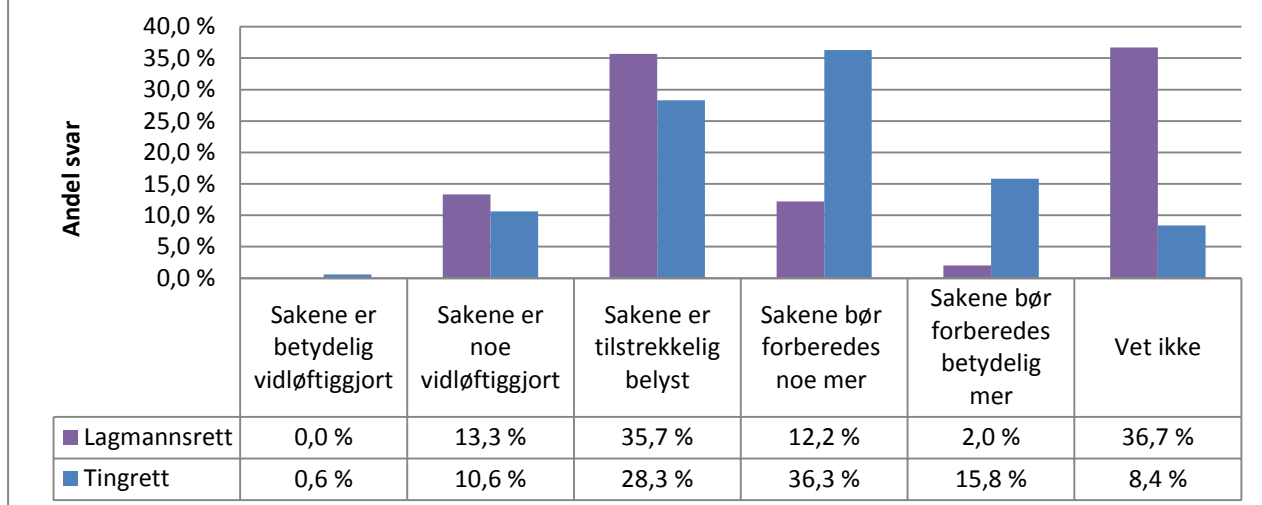
Dommere: Allmennprosess

Diagrammet viser at ca. en tredel av dommerne i Høyesterett og lagmannsrettene svarer at saker etter allmennprosessen er tilstrekkelig belyst i anken. I tingrettene er andelen 43 %. Her mener imidlertid samtidig 37 % av dommerne at stevninger i saker som går etter allmennprosess bør forberedes mer. I lagmannsretten og Høyesterett svarer derimot henholdsvis 38 % og 45 % at sakene er vidløftiggjorte i anken.

I hvilken grad er saken tilstrekkelig forberedt når stevning eller anke mottas?

Dommere: Småkravprosess

Diagrammet viser at i tingrettene svarer nesten 30 % av dommerne at småkravsakene er tilstrekkelig belyst i stevningen. Det er ca. 15 % færre enn for saker etter allmennprosessen. Over 35 % av dommerne mener at småkravsakene bør forberedes noe mer og nesten 16 % svarer at stevningen etter småkravprosessen bør forberedes betydelig mer. Bare 4 % svarer dette om stevning etter allmennprosessen.

For lagmannsrettens del viser diagrammet at over en tredel av dommerne mener at ankene er tilstrekkelig belyst. Den store andelen som svarer at de ikke vet, skyldes antakelig at de fleste anker i småkravsaker ikke tillates fremmet, jf. tvisteloven § 29-13 første ledd.

4.2.2 Departementets vurdering

Departementets spørreundersøkelser viser at nesten 35 % av advokatene mener sakene blir bedre forberedt før stevningen med allmennprosessen enn med tvistemålsloven. Tvistelovens regler om mer kontakt og avklaring mellom partene før stevning tas ut kan ha bidratt til dette. Bedre forberedte saker kan bidra til at domstolene avsier enda «riktigere avgjørelser», jf. målet om at den materielle rett i større grad skal slå igjennom.

Svarene fra dommerne i tingrettene tyder imidlertid på at stevningen ofte bør forberedes mer, mens i lagmannsretten og Høyesterett svarer en større andel av dommerne at sakene er vidløftiggjorte i anken. Denne fordelingen er i og for seg ikke helt overraskende siden sakene blir bedre og bedre opplyst for hver instans. At så mange dommere i tingrettene opplever at sakene ikke er tilstrekkelig forberedt, kan imidlertid være uheldig sett opp mot målsetningen om at den materielle rett i større grad skal slå igjennom. Dette kan tjene som et signal til enkelte advokater om at innsatsen i sakene bør vurderes fordelt annerledes. Departementet nevner i tillegg at planmøtet kan være en god arena for dommerne til å klarlegge uklarheter i stevningen. Dommerne kan også gi frist for retting dersom stevningen er direkte mangelfull, jf. tvisteloven § 16-5 første ledd, jf. § 9-2, selv om dette vel sjelden er aktuelt.

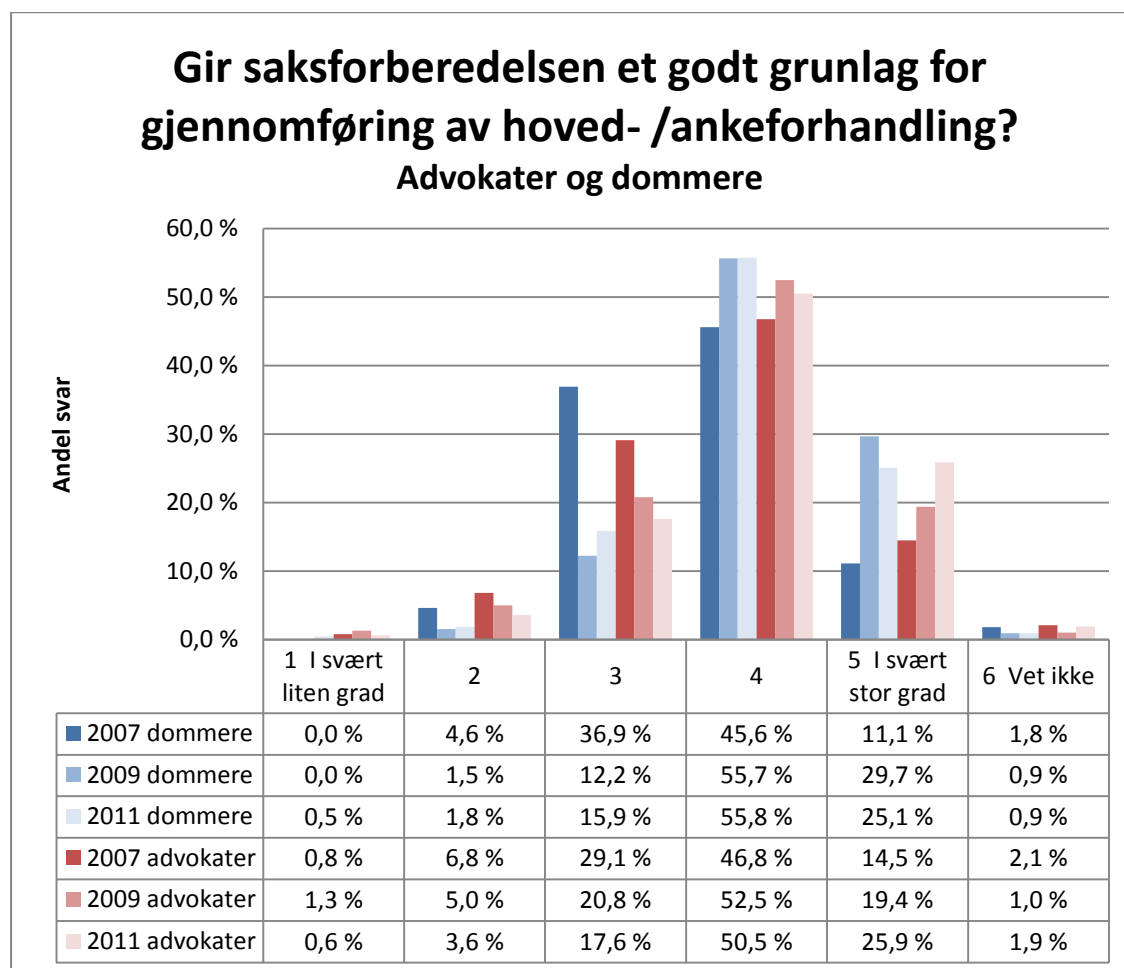
Når det gjelder småkravprosessen, svarer over halvparten av dommerne i tingrettene at stevningen bør forberedes noe mer. Advokatene ser ut til å være mer positive til hvordan småkravsaker blir forberedt før saksanlegg. Ut fra målet om at den materielle rett skal slå mer igjennom, kan det sies å være uheldig at denne typen saker ser ut til å være noe mindre opplyst enn tidligere. Departementet vil imidlertid bemerke at småkravprosessen kanskje er det klareste uttrykket for det proporsjonalitetsprinsippet som ble innført med tvisteloven. Blant annet sakskostnadsbegrensningen i tvisteloven § 10-5 annet ledd legger opp til at advokatene ikke skal legge like mye arbeid i disse sakene som i saker etter allmennprosessen. Med dette som utgangspunkt er det påregnelig – og til og med ønskelig – at mindre saker gis en mindre grundig behandling – både fra advokatenes og dommernes side. I den forbindelse skal det nevnes at flere av de sakene som i dag går etter småkravprosessen ellers ikke ville ha funnet sin vei til domstolene, se punkt 5. En målsetning med tvisteloven er at terskelen for å oppsøke domstolene skal senkes. Småkravprosessen er et av de viktigste virkemidlene for å nå denne målsetningen.

4.3 Saksforberedelsen etter at stevning er tatt ut

4.3.1 Analyse

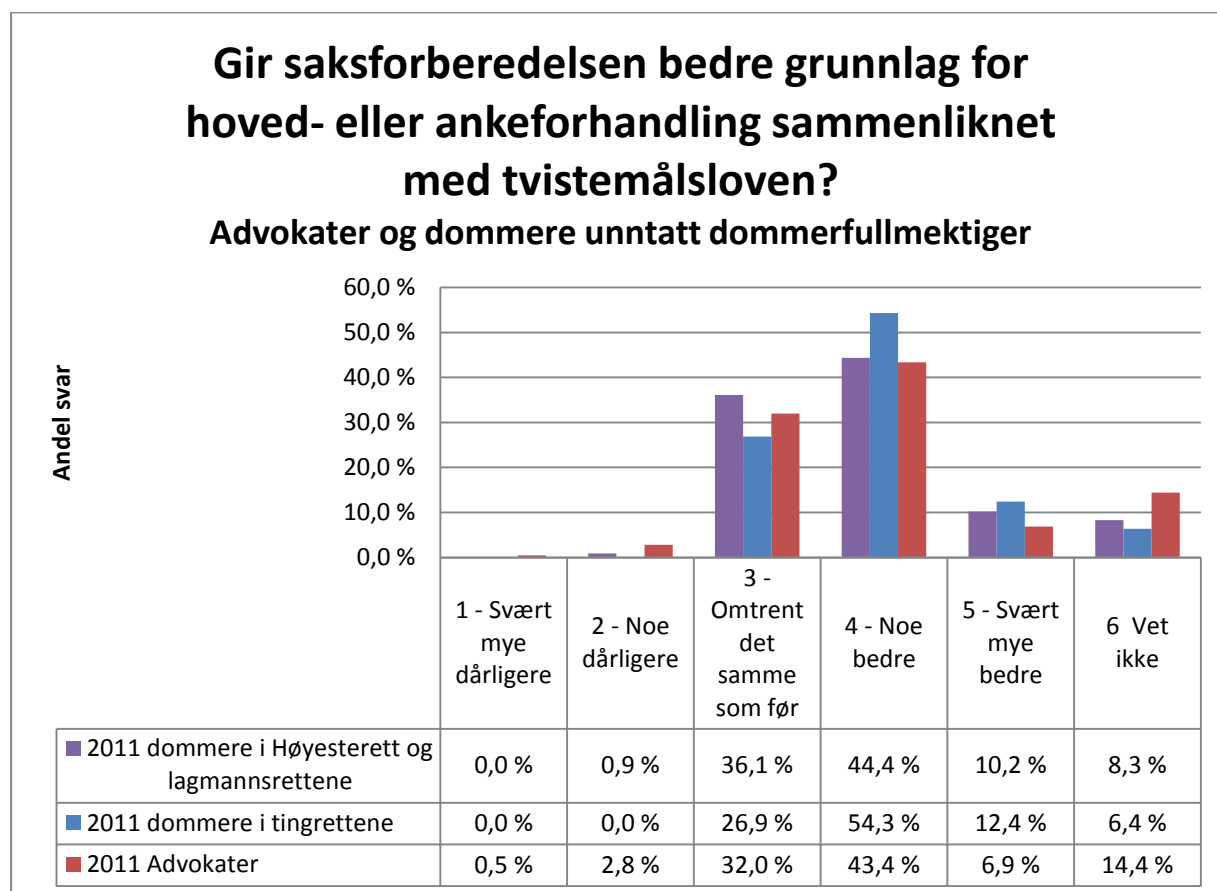
Også saksforberedelsen etter stevning kan ha betydning for i hvilken grad det avvises materielt riktige avgjørelser. Advokater og dommere ble i den forbindelse i spørreundersøkelsene for 2007, 2009 og 2011 spurt om i hvilken grad de erfarer at saksforberedelsen etter stevning gir et godt grunnlag for gjennomføring av hovedforhandlingen. Diagrammet nedenfor viser svarfordelingen hos dommerne og advokatene:

Som det fremgår av diagrammet, har ca. 50 % av dommerne og advokatene krysset av for svaralternativ 4 i alle tre årene. Samtidig er det en reduksjon i andelen som krysser av for svaralternativ 2 og 3 og en økning i andelen som krysser av for svaralternativ 5. I 2011 svarer over 25 % av dommere og advokater at saksforberedelsen i svært stor grad gir et godt grunnlag for gjennomføring av hovedforhandling, og det er 11 til 14 % flere sammenliknet med situasjonen under tvistemålsloven.

Advokatene og dommerne ble i spørreundersøkelsene for 2011 i tillegg spurt om saksforberedelsen etter tvisteloven gir et bedre grunnlag for hoved- eller

ankeforhandlingen enn saksforberedelsen etter tvistemålsloven. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Diagrammet viser at over 50 % av advokatene og dommerne i Høyesterett og lagmannsrettene opplever at saksforberedelsen under tvisteloven gir et bedre grunnlag for hoved- og ankeforhandlingen enn under tvistemålsloven. I tingrettene er andelen som svarer dette hele 66 %. Svært få svarer at det er blitt dårligere.

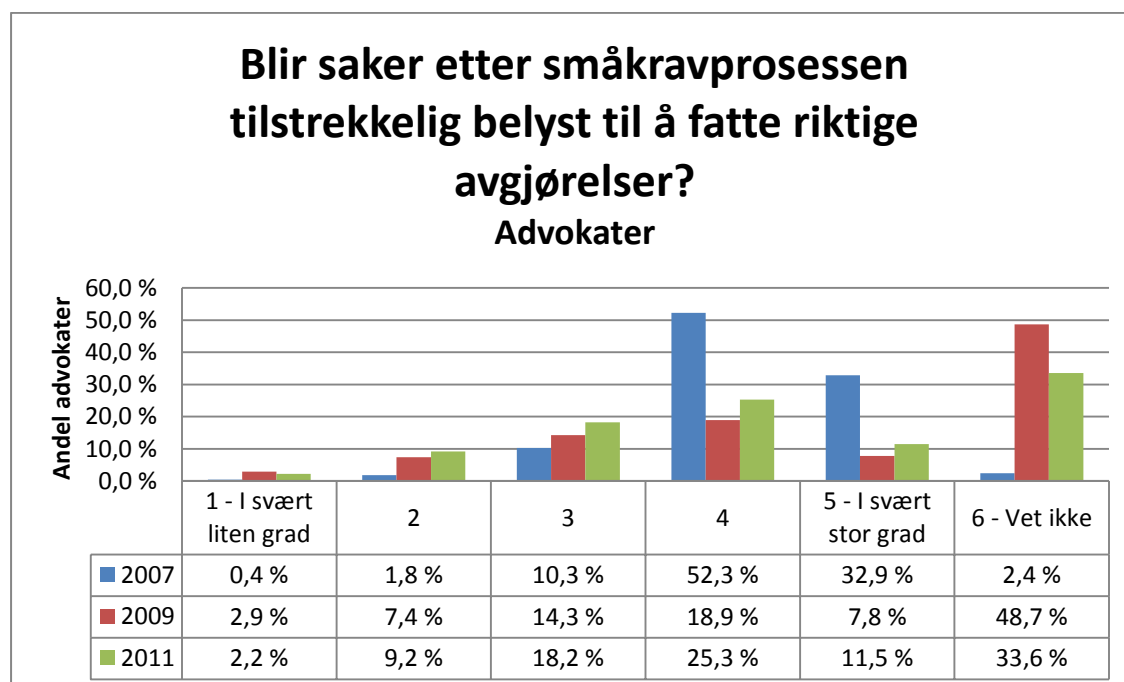
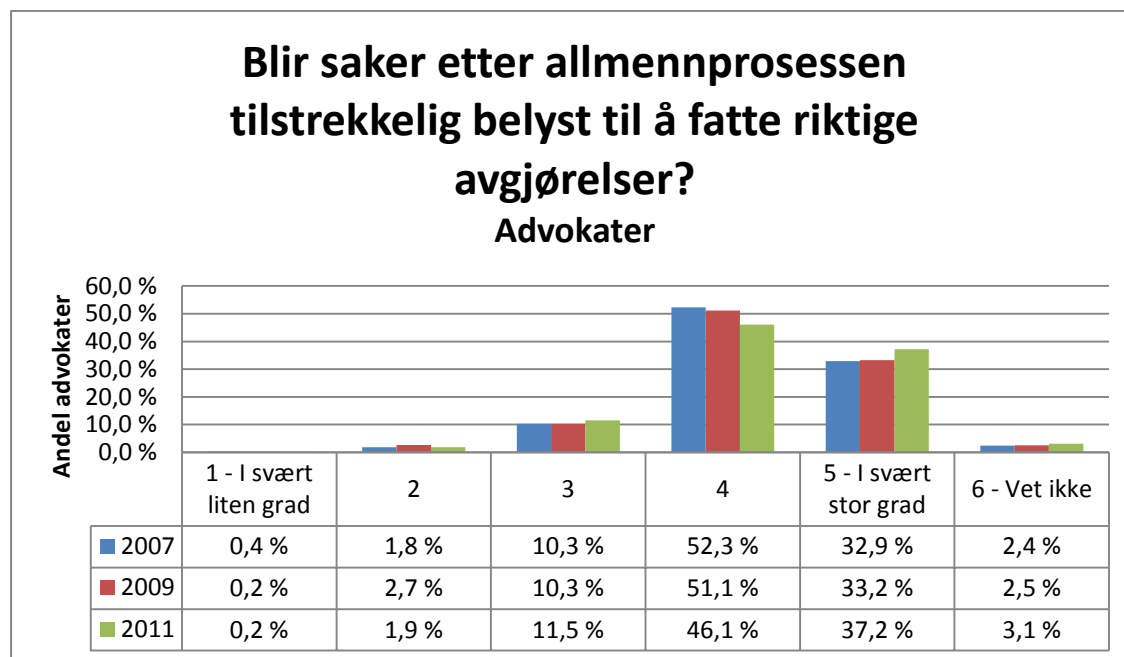
4.3.2 Departementets vurdering

Undersøkelsene hos dommere og advokater viser ganske tydelig at grunnlaget for hoved- og ankeforhandling er blitt bedre med tvisteloven. Over 25 % av dommerne og advokatene svarer at saksforberedelsen i svært stor grad gir et godt grunnlag for gjennomføring av hovedforhandling, og det er en økning på 11 til 14 % sammenliknet med tvistemålsloven. I tillegg svarer over 50 % av dommerne og advokatene at saksforberedelsen etter tvisteloven gir et bedre grunnlag for hoved- og ankeforhandling sammenliknet med tvistemålsloven. Dette legger et grunnlag for at den materielle rett i større grad kan vinne frem, jf. målet i tvistelovens ikrafttredelsesproposisjon.

4.4 Belysning av saken i hoved- og ankeforhandling og i sluttbehandling etter småkravprosessen

4.4.1 Analyse

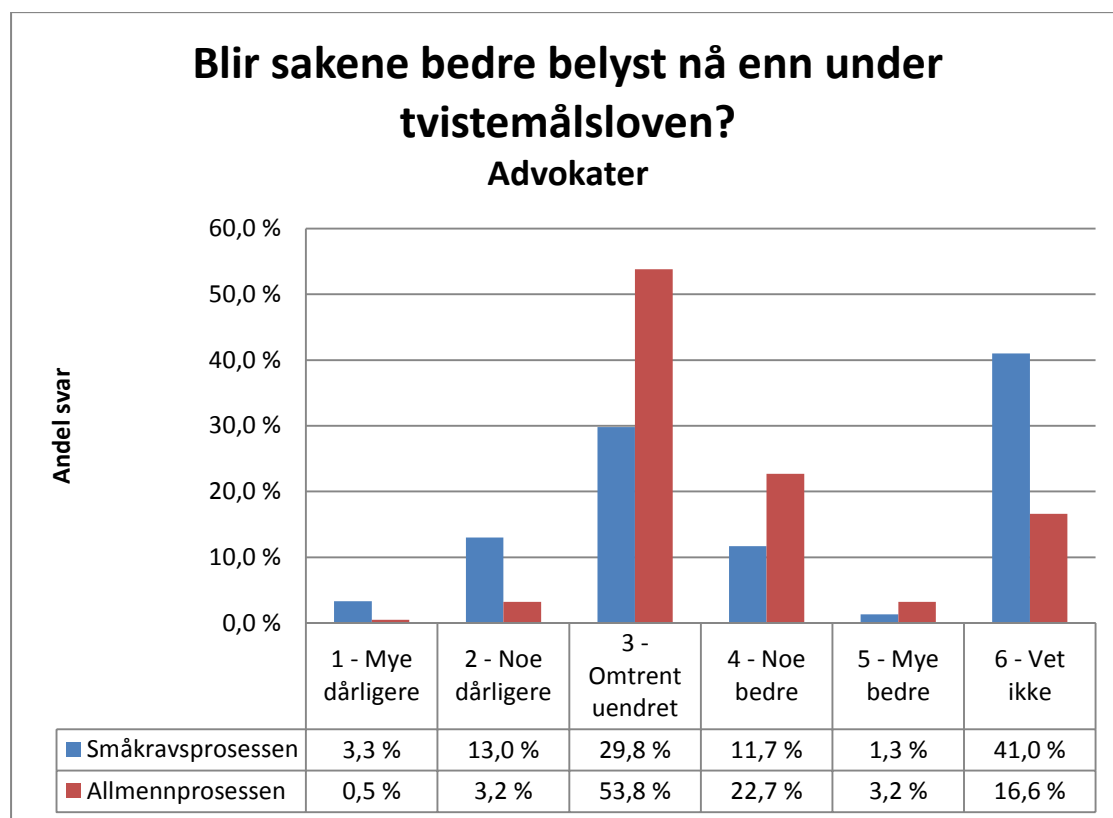
Advokatene ble i spørreundersøkelsene for 2007, 2009 og 2011 spurt om i hvilken grad de mener sakene blir tilstrekkelig belyst i løpet av prosessen til at dommerne kan fatte materielt riktige avgjørelser. Svarfordelingen vises i de neste diagrammene for henholdsvis allmennprosess og småkravprosess i 2009 og 2011 og tvistemålsloven i 2007.

Det første diagrammet viser at når det gjelder allmennprosess har advokatene noenlunde samme syn som under tvistemålsloven på om sakene blir tilstrekkelig belyst, og ca. 75 til 90 % mener at dette i stor eller svært stor grad er tilfellet. Diagrammene viser at det er en liten økning i andelen advokater som svarer at saker etter allmennprosessen i «svært stor grad» blir tilstrekkelig belyst til å fatte en riktig avgjørelse, og en tilsvarende reduksjon i andelen som svarer at dette bare i «stor» grad er tilfellet. Endringen er liten, men på grensen til å være statistisk signifikant.

I diagrammet for småkravprosessen er det noe vanskeligere å sammenlikne årene, siden det er en stor andel advokater i spørreundersøkelsene for 2009 og 2011 som svarer at de ikke vet om saker etter småkravprosessen blir tilstrekkelig belyst til å fatte riktige avgjørelser. Ut fra fordelingen hos de som har svart (annet enn «vet ikke»), fremgår det imidlertid at en noe mindre andel i undersøkelsene for 2009 og 2011 enn i undersøkelsen for 2007 svarer at sakene i stor eller svært stor grad blir tilstrekkelig belyst. De fleste som har krysset av for annet enn «vet ikke» mener likevel at sakene i stor grad blir tilstrekkelig belyst; mens det i 2011 er 11,4 % som krysset av for svaralternativ 1 og 2 er det samme år 36,8 % som krysset av for svaralternativ 4 og 5.

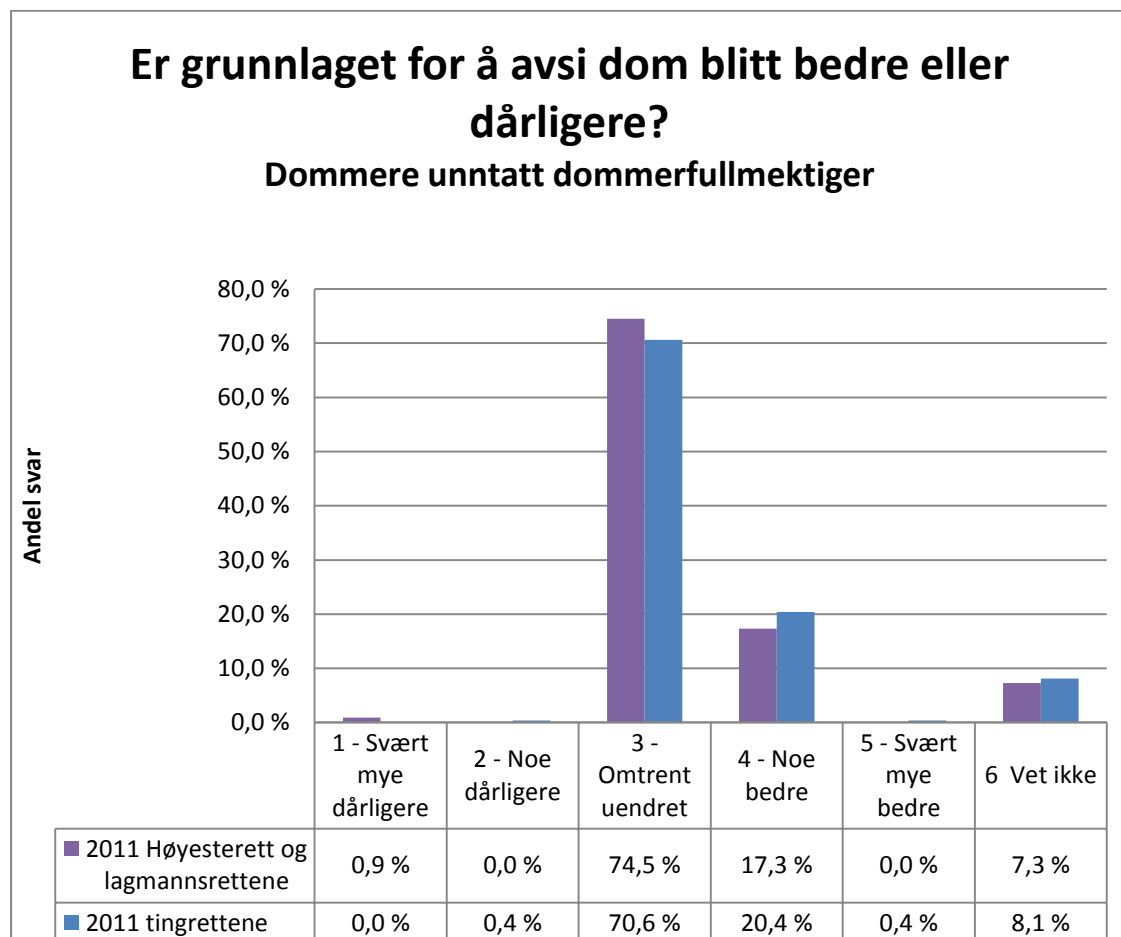
Advokatene ble i spørreundersøkelsen for 2011 også spurt om de opplever at sakene blir bedre belyst etter tvisteloven enn under tvistemålsloven. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Som det fremgår av diagrammet, svarer ca. 25 % av advokatene at allmennprosessaker etter tvisteloven er bedre belyst enn saker etter

tvistemålsloven. For øvrig svarer de fleste at dette er omtrent uendret. Det er noe mer variabelt hvordan småkravprosessen oppleves. Også her er det mange advokater som opplever situasjonen omtrent uendret, mens ca. 16 % mener sakene nå blir dårligere belyst og 13 % mener de nå blir bedre belyst.

På samme måte ble dommerne i spørreundersøkelsen for 2011 spurt om de erfarer at grunnlaget for å avsi dom er blitt bedre eller dårligere sammenliknet med behandlingen under tvistemålsloven. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Det fremgår at ca. 17 til 20 % av dommerne svarer at grunnlaget for å avsi dom er blitt bedre enn under tvistemålsloven. Mindre enn 1 % opplever at det er blitt dårligere. De øvrige svarer at grunnlaget er omtrent som før.

4.4.2 Departementets vurdering

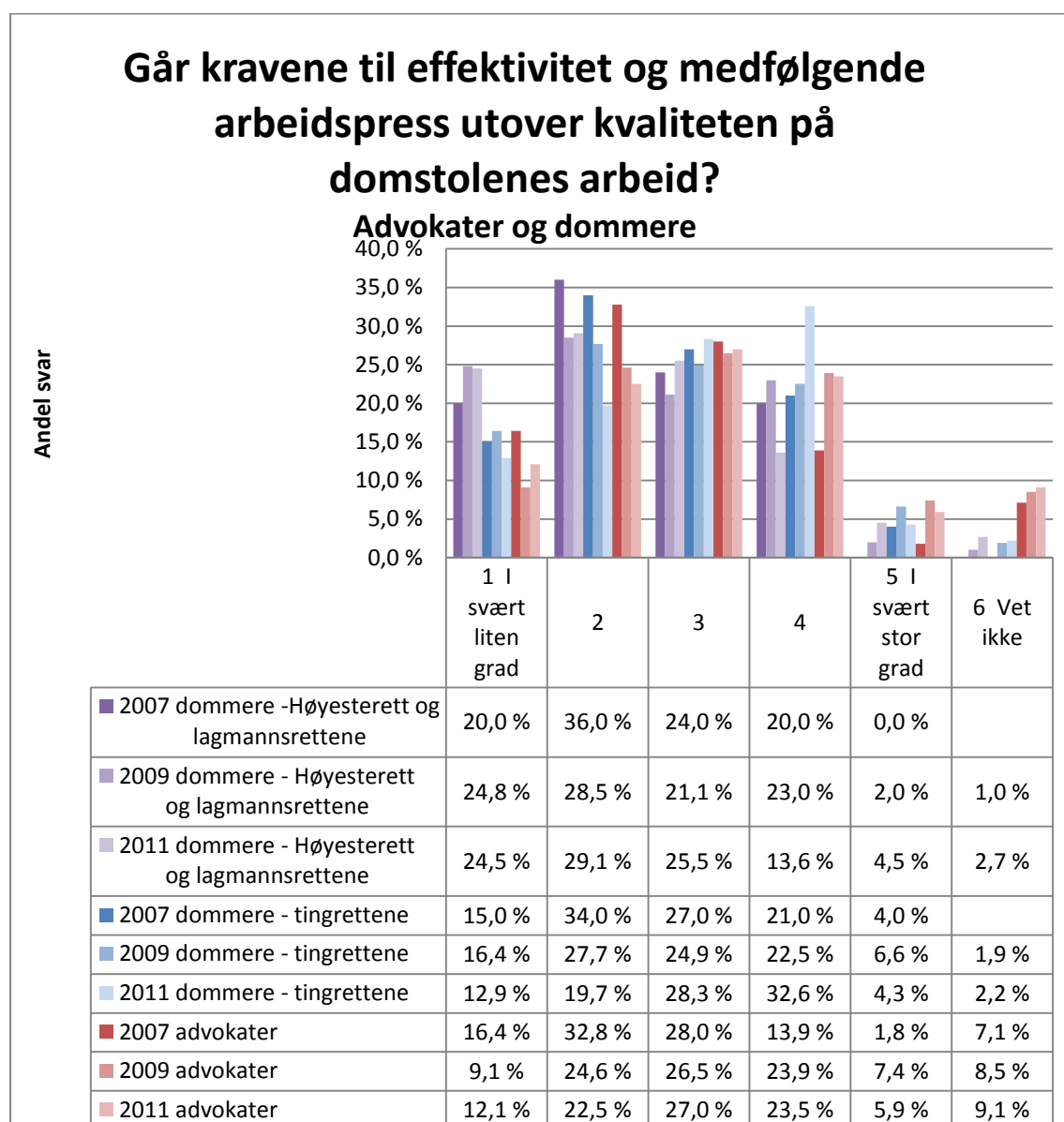
Spørreundersøkelsene viser at ca. 25 % av advokatene mener at sakene blir bedre belyst i allmennprosessen etter tvisteloven enn etter tvistemålsloven. Omtrent 20 % av dommerne svarer – for allmennprosess og småkravprosess sett under ett – at grunnlaget for å avsi dom er blitt bedre. De øvrige finner belysningen av sakene omtrent uendret. Departementet er tilfreds med at såpass mange dommere og advokater opplever at sakene blir bedre belyst enn tidligere. Dette kan igjen tyde på at det i noe større grad enn tidligere avsies materielt riktige avgjørelser, selv om det er vanskelig å si noe sikkert om dette.

Svarene fra advokatene om småkravprosessen er noe mer variable. Mange advokater opplever situasjonen omtrent uendret, mens ca. 16 % mener sakene nå blir dårligere belyst og 13 % mener sakene nå blir bedre belyst. Ut fra at småkravprosessen er ment å være en billigere og raskere behandlingsmåte, er denne svarfordelingen ikke uventet. Det vises til departementets vurderinger i punkt 4.2.2.

4.5 Betydningen av effektivitetskrav

4.5.1 Analyse

Både advokater og dommere ble i spørreundersøkelsene for 2007, 2009 og 2011 spurt om i hvilken grad de opplever at lovens krav til effektivitet og medfølgende arbeidspress går utover kvaliteten på domstolenes arbeid. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Diagrammet viser en reduksjon fra 2007 til 2011 i andelen dommere i tingrettene som svarer at kravene til effektivitet og medfølgende arbeidspress i liten grad går utover kvaliteten på domstolenes arbeid. Motsatt er det en tydelig økning i andelen dommere i tingrettene som svarer at kravene til effektivitet og medfølgende arbeidspress går utover kvaliteten på domstolenes arbeid. For Høyesterett og lagmannsrettene er det ikke de store endringene fra 2007 til 2011. Når det gjelder advokatene, viser diagrammet en reduksjon i andelen som svarer at kravene til effektivitet og medfølgende arbeidspress i liten eller svært liten grad går utover kvaliteten på domstolenes arbeid, og en økning i andelen som svarer at dette i stor eller svært stor grad er tilfellet.

4.5.2 Departementets vurdering

At det både hos dommerne i tingrettene og advokatene er en økning i andelen som opplever at tvistelovens krav til effektivitet går ut over kvaliteten på domstolenes arbeid, kan slå negativt ut for målsetningene om at den materielle rett skal slå mer igjennom og at domstolsbehandlingen skal oppleves som tillitsskapende og rettferdig. Innføringen av småkravprosessen – som for mange domstoler ennå ikke fullt ut er «institusjonalisert» – kan nok antas å være noe av grunnen til endringen. Når det gjelder småkravprosessen, må en – ut fra proporsjonalitetsprinsippet – kunne vente at svarene om kvalitet varierer. Som nevnt i punkt 2.4.3.2, er det neppe aktuelt for departementet å foreslå større omveltninger i denne prosessen. Enkelte forslag til justeringer vil likevel tas opp i høringsnotatet med forslag til endringer i tvisteloven. Også kravene til saksbehandlingstid i allmennprosessen, frister for å avsi dom mv. kan bidra til å øke tidspresset for dommerne. Det kan medføre at dommerne ikke kan bruke like lang tid på en sak som ønskelig. Det er ikke dermed gitt at resultatet blir dårligere. Disse tilbakemeldingene vil eventuelt bli vurdert nærmere etter at tvisteloven har «satt seg» ytterligere og loven er justert.

Departementet er tilfreds med at det for Høyesterett og lagmannsrettene ikke er tegn på at effektivitetskrav oppfattes å gå utover kvaliteten på arbeidet i domstolene.

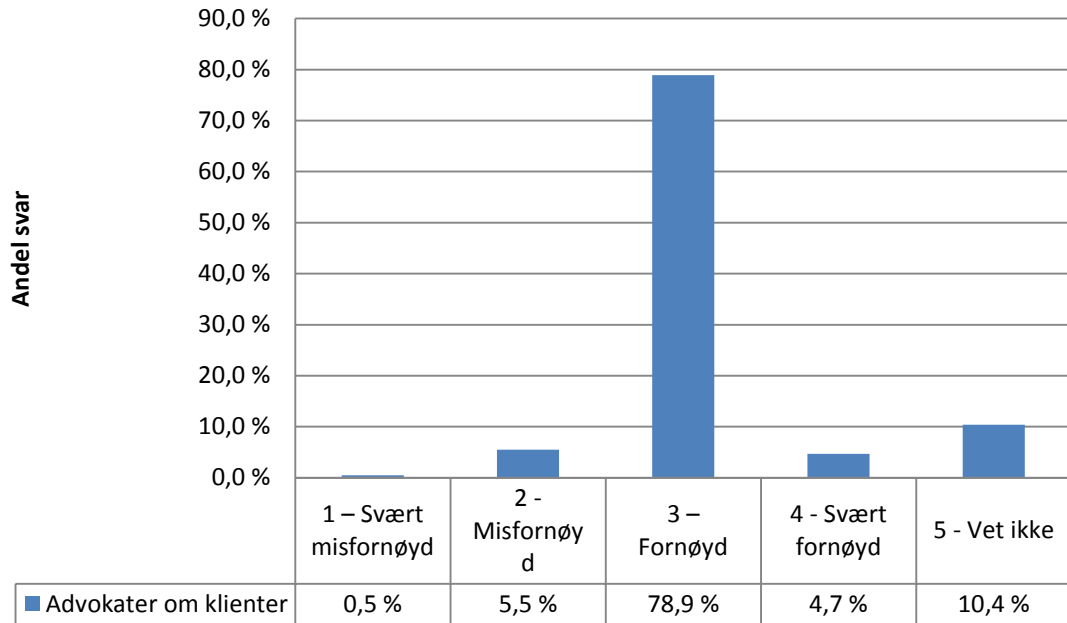
4.6 Partenes opplevelse av domstolsbehandlingen

4.6.1 Analyse

For å undersøke hvordan partene opplever domstolsbehandlingen, ble advokatene i spørreundersøkelsen for 2011 stilt ulike spørsmål om deres oppfatning av klientenes opplevelse. Svarene på dette vises i diagrammene nedenfor:

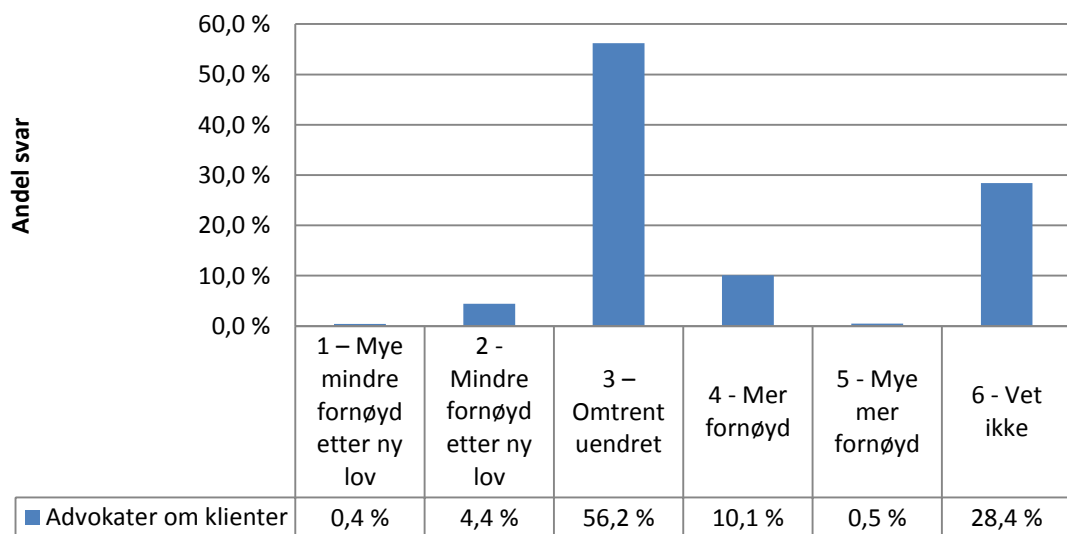
Er klientene fornøyde med måten prosessen er lagt opp på i saker etter tvisteloven?

Advokater

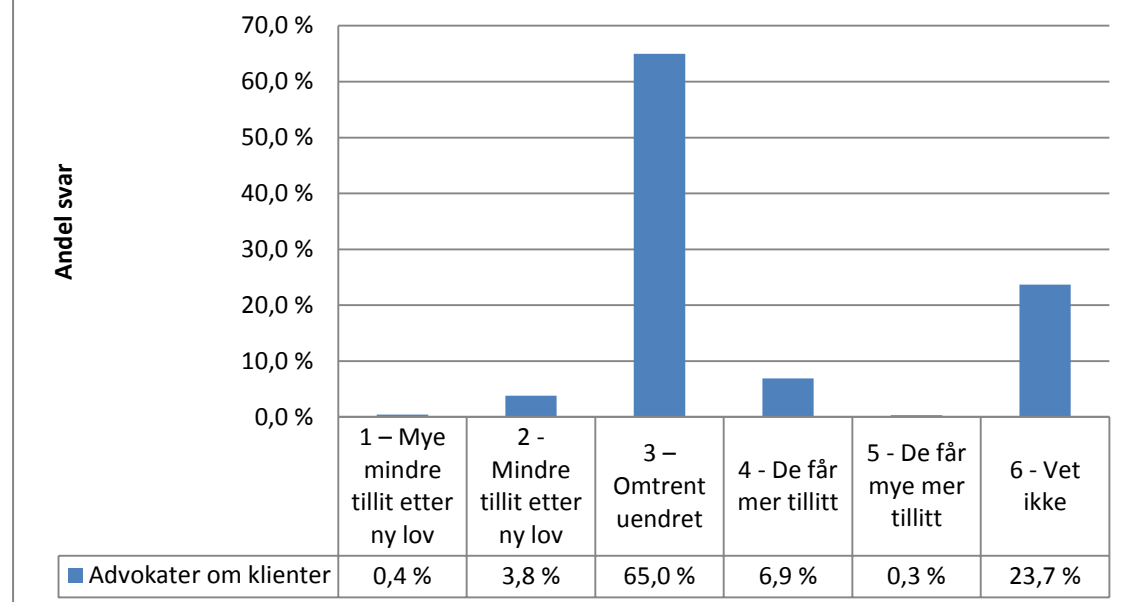
Er klientene mer fornøyd med måten prosessen etter tvisteloven er lagt opp på sammenlignet med prosessen etter tvistemålsloven?

Advokater

Opplever klientene prosessen etter tvisteloven som mer tillitskapende og rettferdig enn prosessen etter tvistemålsloven? Advokater

Som det fremgår av diagrammet, opplever over 80 % av advokatene at klientene er fornøyde med måten prosessen er lagt opp på. Bare 6 % opplever at klientene er misfornøyde. Videre svarer de fleste advokater som har en oppfatning av klientenes syn på prosessen, at klientene er omtrent like fornøyde med prosessen etter tvisteloven som med prosessen etter tvistemålsloven. Det samme gjelder spørsmålet om prosessen har blitt mer tillitskapende og rettferdig. På begge spørsmål er det noen flere advokater som oppfatter at klientene nå er mer fornøyde enn det er advokater som oppfatter at klientene er mindre fornøyde.

4.6.2 Departementets vurdering

Med det faktiske grunnlaget departementet besitter, er det noe vanskelig å si sikkert om målet om en rettferdig og tillitskapende domstolsbehandling i sivile saker er nådd. Svarene fra advokatene antyder likevel at man i stor grad har nådd denne målsetningen.

4.7 Departementets vurdering – oppsummering

Svarene på spørreundersøkelsene viser at dommerne og advokatene har noe ulikt syn på hvor godt sakene forberedes før stevning, men en stor andel i begge grupper ser ut til å mene at sakene etter saksanlegg blir bedre forberedt enn tidligere. Mange mener også at sakene blir bedre belyst i hoved- og ankeforhandlingen enn tidligere. Under departementets møter med domstolene

høsten 2011 og våren 2012 antydte flere dommere at prosessen hadde blitt ryddigere og at avgjørelsesgrunnlaget var blitt bedre med tvisteloven. Departementet er fornøyd med denne utviklingen, som kan medvirke til at den materielle rett i enda større grad enn tidligere slår igjennom.

Som nevnt i punkt 5.6.1, må småkravprosessen sies å ha lettet tilgangen til domstolene. Etter departementets syn kjennetegnes en god prosessordning av økt tilgang til domstolene der hvor det er behov for det – og dermed en økt grad av rettsavklaring. Måloppnåelsen på punktet om økt tilgang til domstolene bidrar dermed også til større måloppnåelse når det gjelder at den materielle rett skal slå mer igjennom.

Tilbakemeldingene fra ca. en tredel av dommerne i tingrettene om at effektivitetskrav går utover kvaliteten på domstolenes arbeid kan peke i en annen retning. Det er imidlertid naturlig å avvente en eventuell nærmere vurdering av disse tilbakemeldingene til etter at tvisteloven har «satt seg» ytterligere med de forestående justeringene i loven.

Departementet er for øvrig tilfreds med indikasjonene på at partene ser ut til å oppleve prosessen som rettferdig og tillitsskapende.

5 Tilgangen til domstolene

5.1 Innledning og metode

For partene er det normalt mest hensiktsmessig at flest mulig tvister løses utenfor domstolene. Særlig gjelder dette tvister om små beløp. På den annen side tilsier behovet for å få fastlåste tvister løst, behovet for rettsavklaring og behovet for å få håndhevet alle typer krav, at det ikke bør være noen nedre grense for hvilke tvistebeløp som kan tas til behandling i domstolene. På denne bakgrunn innførte tvisteloven en egen småkravprosess for krav under 125 000 kroner. Denne er utformet slik at det skal være praktisk mulig å føre saken uten bruk av prosessfullmektig. Behandlingsgebyret er satt lavere enn for allmennprosessaker, og det er begrenset hva som kan kreves erstattet av sakskostnader. I tillegg er det gitt regler om gruppesøksmål, som særlig tar sikte på å sikre en reell adgang til domstolene for flere forbrukere og andre til å ivareta sine rettigheter. Med tvistemålsloven ble slike krav – selv om de skulle være godt fundert – med få unntak ikke behandlet for domstolene fordi dette var upraktisk og kostnadskrevenende. Med disse to prosessformene har tvisteloven som mål å lette tilgangen til domstolene i saker der det er behov for det. I Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3.1 side 45 fremgår det at målet om at tvisteloven skulle medføre en «senket domsterskel når det er behov», skal være gjenstand for evaluering.

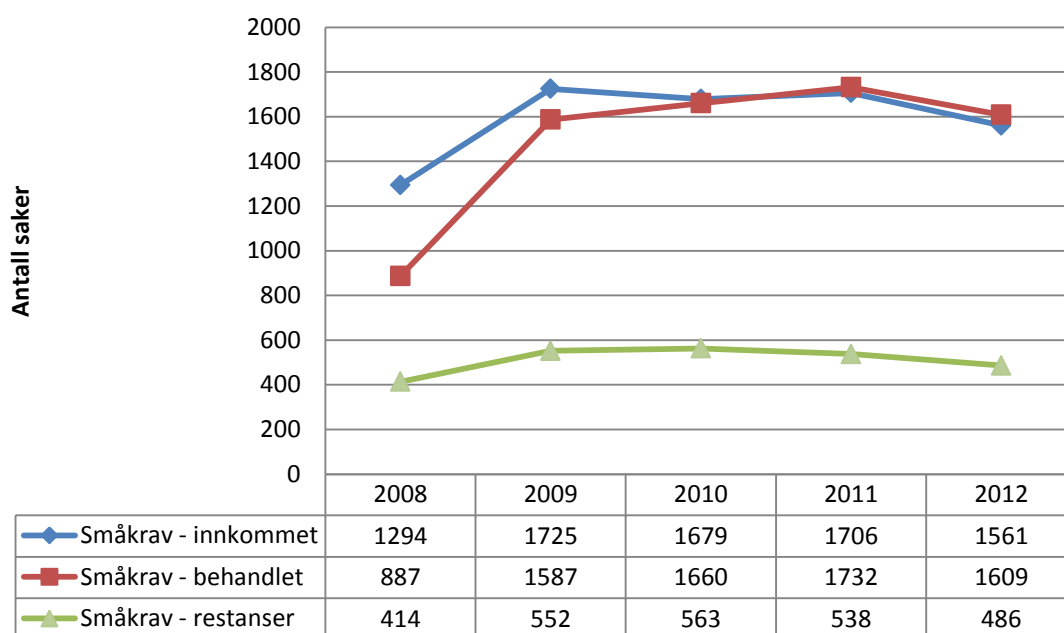
Selv om målet om økt tilgang til domstolene i hovedsak er ment å oppnås gjennom småkravprosessen og ordningen med gruppesøksmål, vil også tvistelovens regler om aktiv saksstyring, konsentrasjon av sakene og forholdsmessighet mellom en saks betydning og behandlingen av den, ha konsekvenser for tilgangen til domstolene. Alle disse virkemidlene er – dersom de benyttes som forutsatt i tvisteloven – egnet til å dempe kostnadsutviklingen i sivile saker, og vil dermed indirekte kunne ha betydning for tilgangen til domstolene. Som vist i kapittel 2.3, er antallet rettsmøtetimer i tingrettene gått noe ned og som vist i kapittel 7 er sakskostnadene i tingrettene redusert. Det er derfor også av interesse å måle om terskelen for å oppsøke domstolene er senket i saker som går etter allmennprosess.

Nedenfor presenteres statistikk over bruken av de nye prosessformene, og svar fra spørreundersøkelsene for advokater og dommere om deres inntrykk av i hvilken grad de nye prosessformene har lettet tilgangen til domstolene. Det er også gjort undersøkelser som belyser tilgangen til domstolene i saker som går etter allmennprosess.

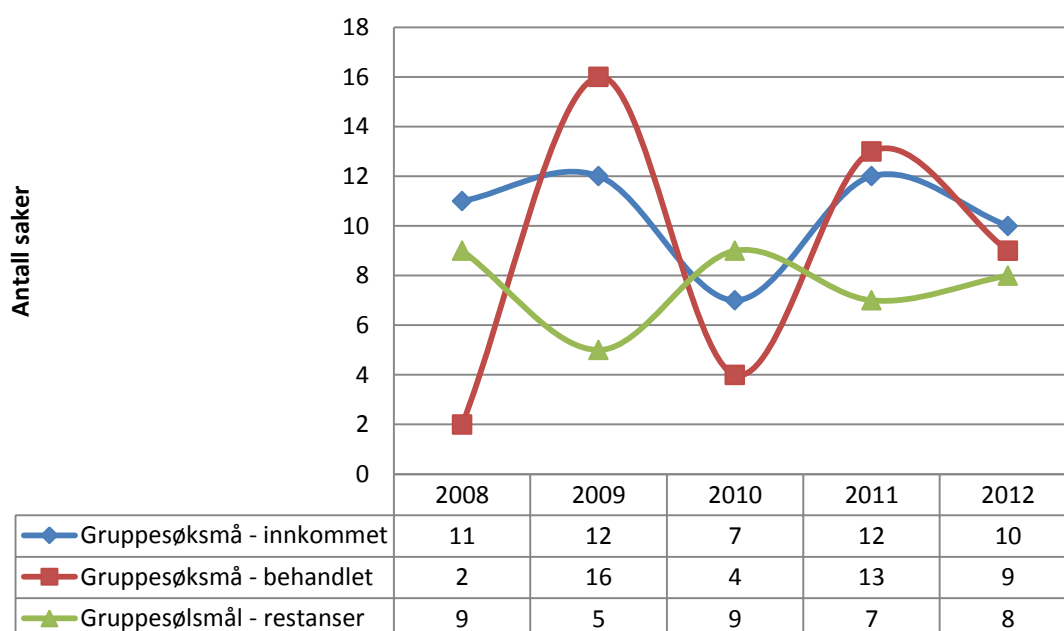
5.2 Bruk av nye prosessformer

Nedenfor vises generell saksavviklingsstatistikk for småkravprosess og gruppesøksmål.

Saksavvikling småkravsprosess

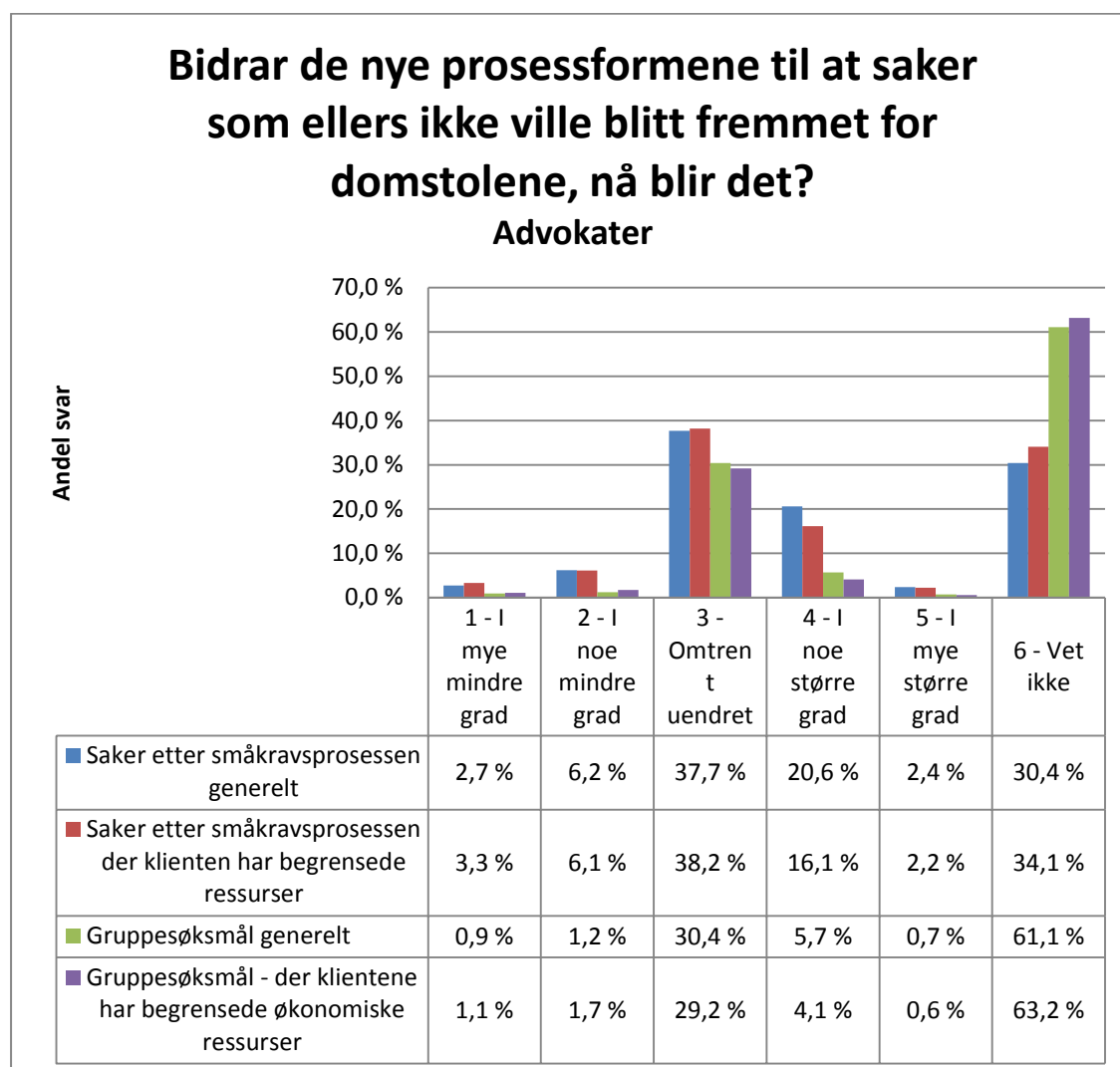
Saksavvikling gruppesøksmål

Småkravsakene utgjør ca. 10 % av alle tvistesaker. Andelen gruppesøksmål er som forventet liten, men hver sak inkluderer en rekke gruppe medlemmer, slik at målt i antall parter er gruppesøksmål mer benyttet enn diagrammet skulle tilsi.

I spørreundersøkelsene for 2011 ble det stilt spørsmål om i hvilken grad dommerne og advokatene opplever at de nye prosessformene bidrar til at saker

som ellers ikke ville blitt fremmet for domstolene, nå får en løsning der. Svarfordelingen fra advokatene vises i diagrammet under:

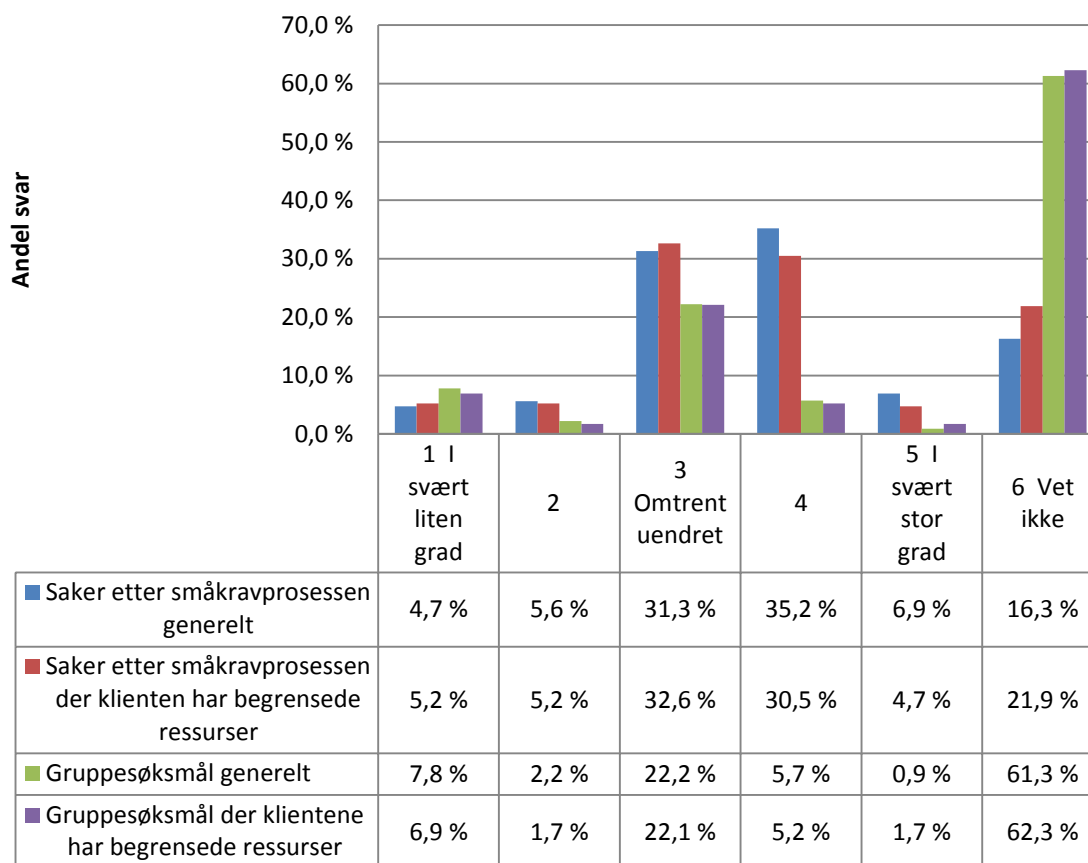

Diagrammet viser at 23 % av advokatene svarer at småkravprosessen generelt bidrar til at saker i større grad fremmes for domstolene. For parter med begrensede ressurser er andelen som svarer dette drøyt 18 %. Andelen som svarer tilsvarende for gruppesøksmål er henholdsvis ca. 6 % og 5 %. For øvrig svarer de aller fleste at det er liten endring eller at de ikke vet, og det er under 10 % som svarer at saker om småkrav nå i mindre grad føres for domstolene. Årsaken til at det er så mange som svarer «vet ikke» må antas å være at mange advokater ikke har erfaring med prosessformene.

Svarfordelingen hos dommerne i tingrettene, unntatt dommerfullmektigene, vises i diagrammet under:

Bidrar de nye prosessformene til at saker som ellers ikke ville blitt fremmet for domstolene, nå blir det?

Dommere i tingrettene unntatt dommerfullmektiger

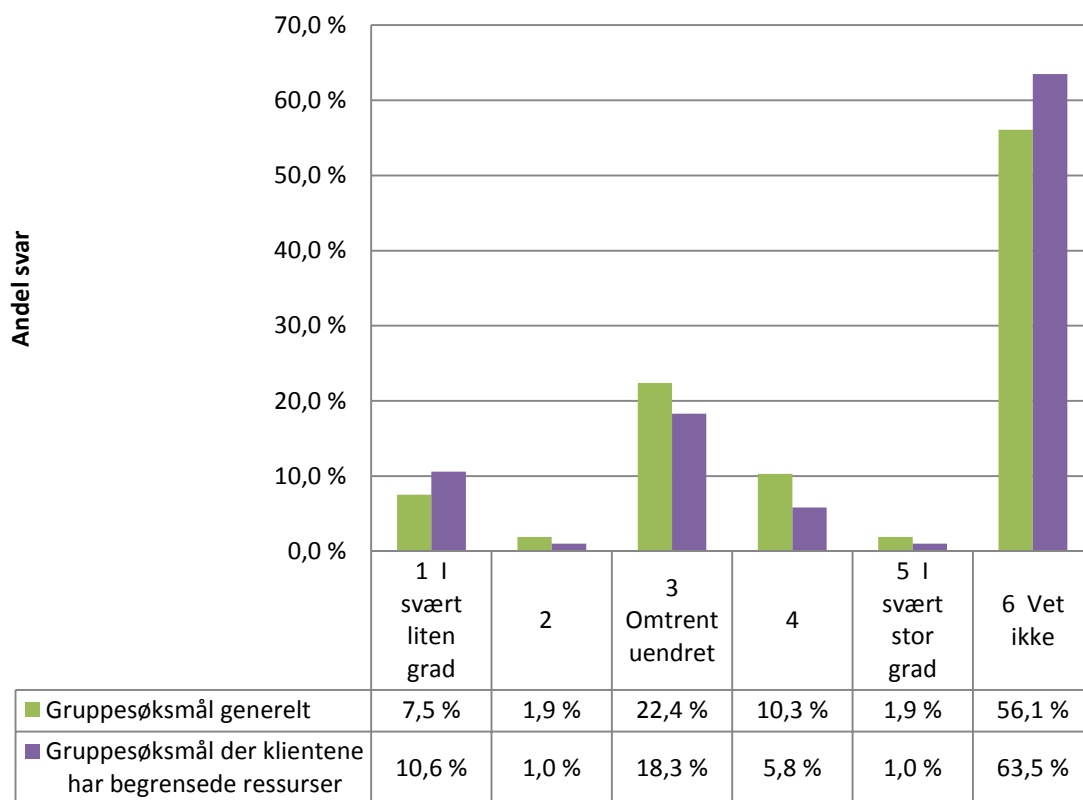

Diagrammet viser at 42 % av dommerne i tingrettene, unntatt dommerfullmektigene, svarer at småkravprosessen generelt bidrar til at saker i større grad fremmes for domstolene. For parter med begrensede ressurser er andelen som svarer dette drøyt 35 %. Andelen som svarer tilsvarende for gruppesøksmål er henholdsvis ca. 6,5 % og 7 %. For øvrig svarer de aller fleste at det er liten endring eller at de ikke vet, og det er under 10 % som svarer at saker som går etter småkravprosessen eller gruppesøksmål nå i liten grad føres for domstolene. Årsaken til at det er så mange som svarer «vet ikke» må antas å være at mange dommere ikke har erfaring med prosessformene.

Svarfordelingen hos dommerne i Høyesterett og lagmannsrettene vises nedenfor. Det er grunn til å nevne at småkravprosess ikke utgjør en særlig prosessformer i disse instansene. Småkravsaker tillates normalt heller ikke fremmet for lagmannsretten. Antallet dommer i gruppesøksmål som ankes er lavt. Den store andelen dommere som svarer «vet ikke» må nok tilskrives dette.

Bidrar de nye prosessformene til at saker som ellers ikke ville blitt fremmet for domstolene, nå blir det?

Dommere i Høyesterett og lagmannsrettene

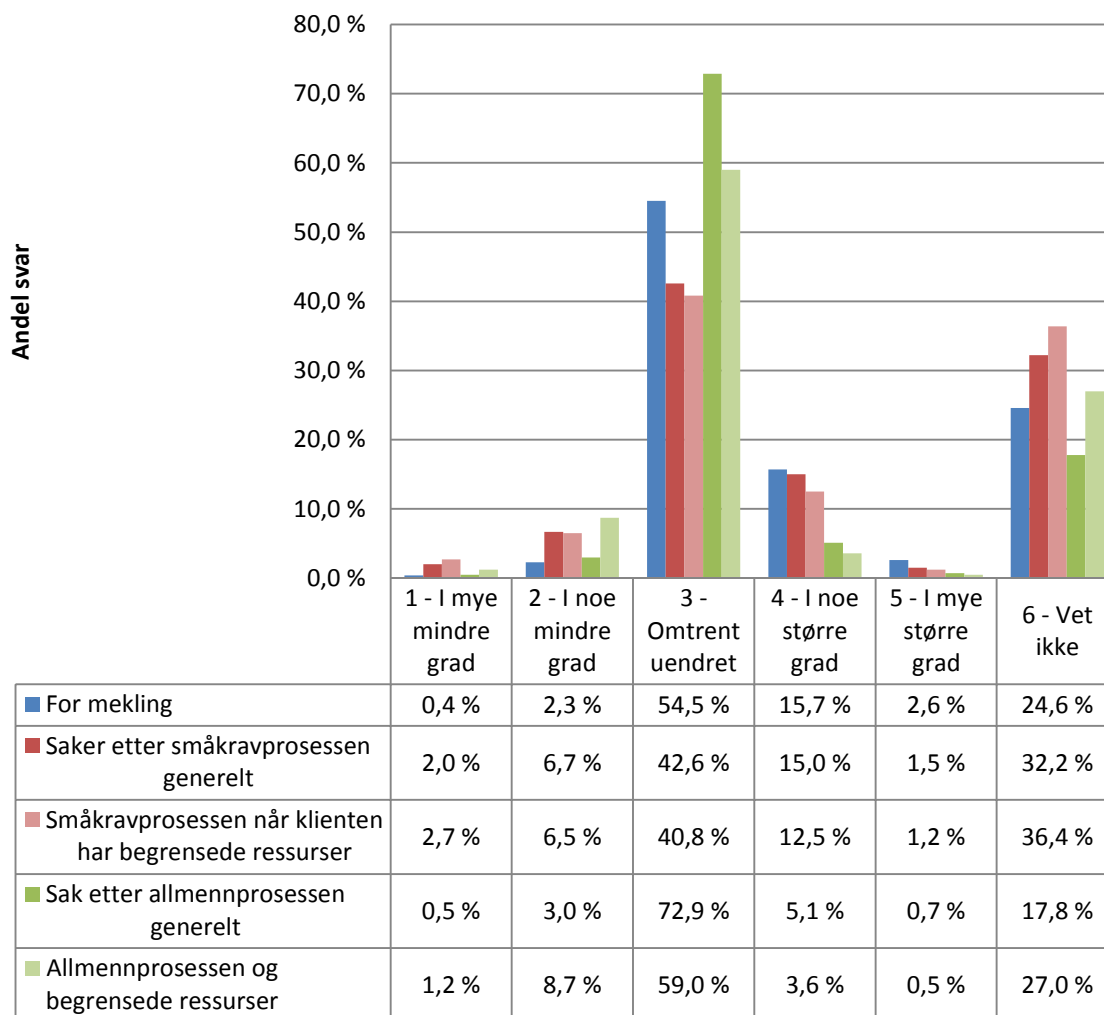
Diagrammet viser at ca. 12 % av dommerne i Høyesterett og lagmannsrettene svarer at gruppessøksmål bidrar til at saker i større grad fremmes for domstolene. For parter med begrensede ressurser er andelen som svarer dette i underkant av 7 %. Det er imidlertid nesten like mange som svarer at prosessen i liten grad bidrar til at slike saker føres for domstolene. For øvrig svarer de aller fleste at det er liten endring eller at de ikke vet.

5.3 Om terskelen for saksanlegg har blitt lavere

Advokater og dommere ble i spørreundersøkelsen for 2011 spurt om i hvilken grad de erfarer at domstolene lettere oppsøkes for å løse konflikter nå enn under tvistemålsloven. Svarfordelingen for advokater vises i diagrammene under:

Oppsøker klienter lettere domstolene sammenliknet med tvistemålsloven

Advokater

Diagrammet viser at nesten 20 % av advokatene svarer at klientene lettere oppsøker domstolene for å mekle nå enn under tvistemålsloven. Videre fremgår det at 16,5 % svarer det samme for saker etter småkravprosessen generelt. For parter med begrensede ressurser er andelen som svarer dette for småkravsaker i underkant av 14 %. Under 10 % svarer at klientene i mindre grad oppsøker domstolene i småkravsaker.

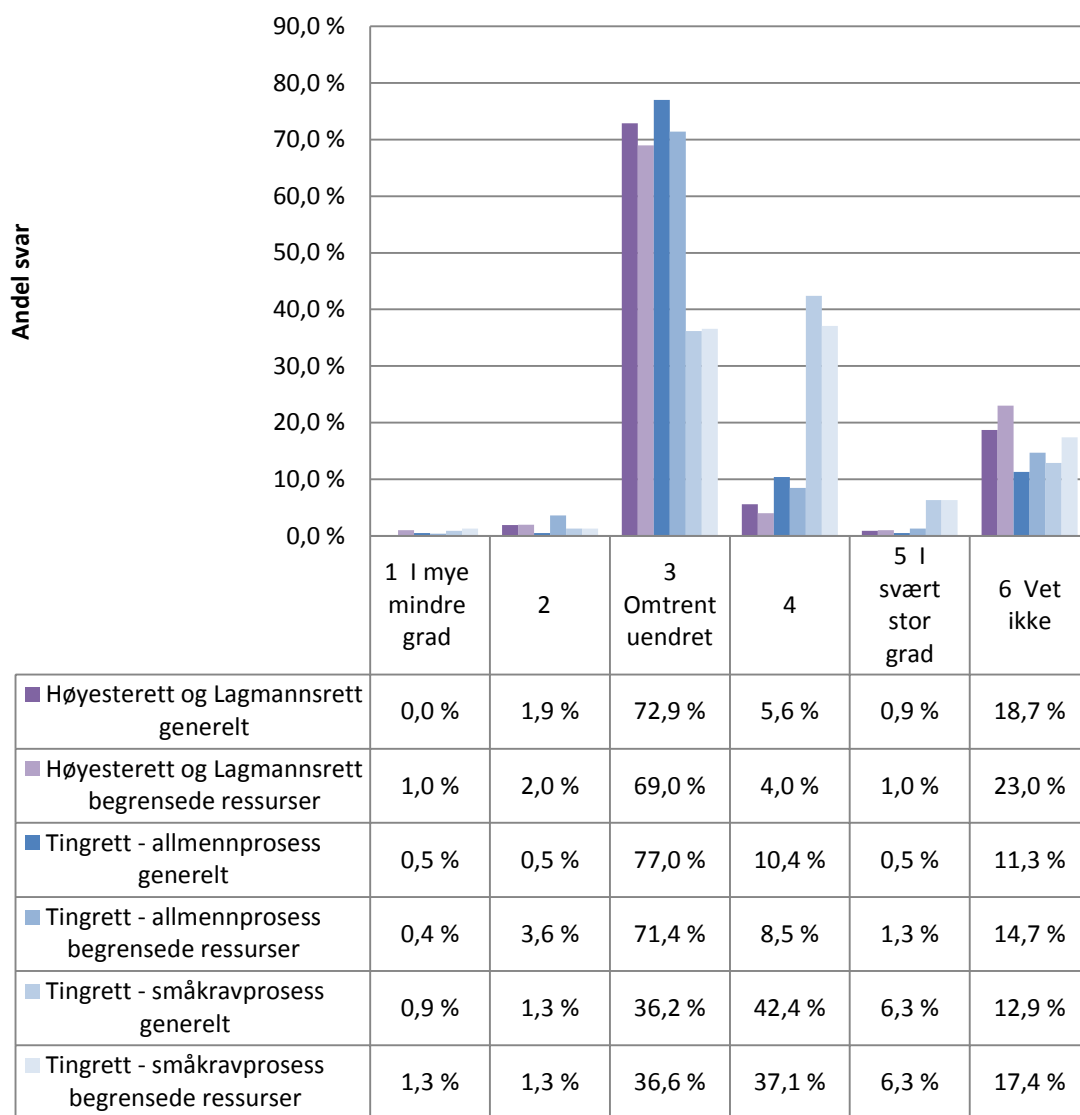
For saker etter allmennprosessen generelt svarer de aller fleste at det er omtrent uendret i hvilken grad domstolene oppsøkes. For parter med begrensede ressurser, mener i underkant av 10 % at klientene i mindre grad enn under tvistemålsloven oppsøker domstolene.

Dommerne, unntatt dommerfullmektigene, ble også spurt om domstolene lettere oppsøkes for å løse tvister nå. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Oppsøkes domstolene lettere nå enn under tvistemålsloven?

Dommere unntatt dommerfullmektiger

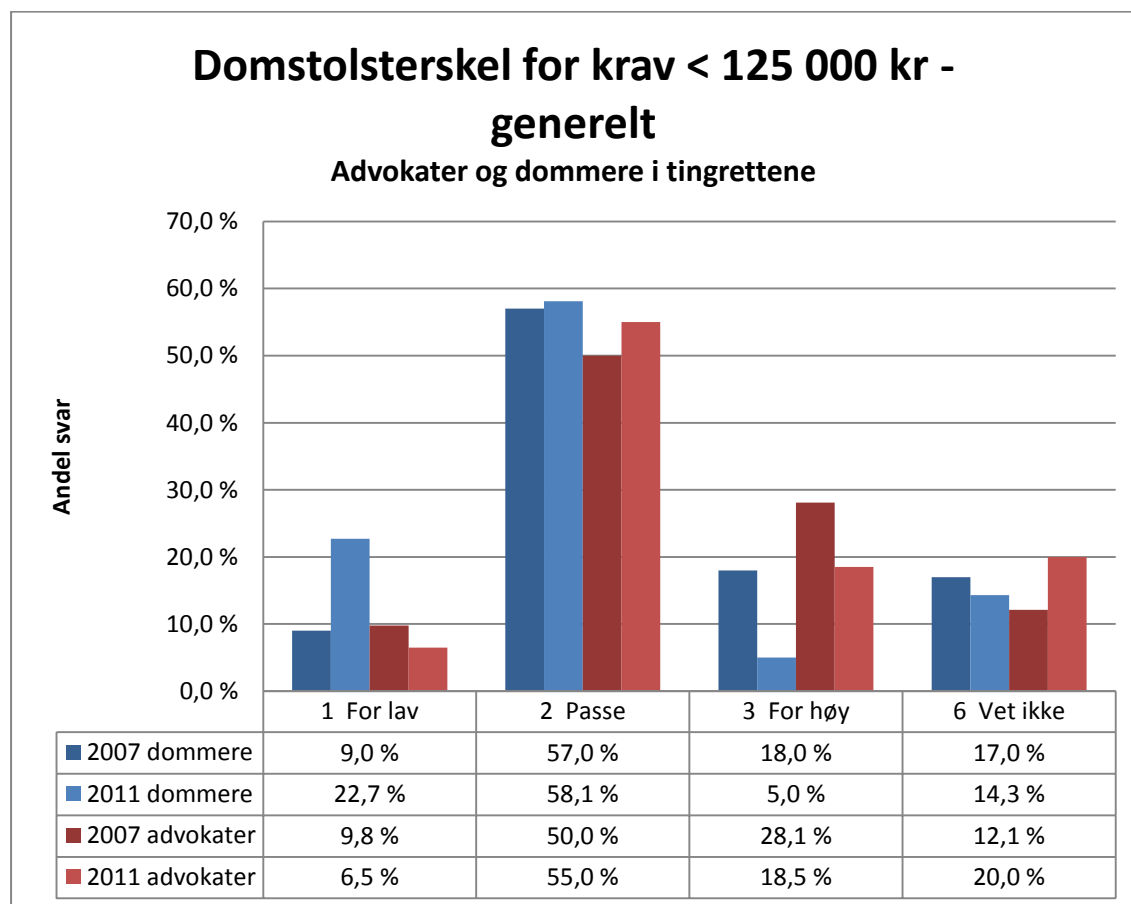

Diagrammet viser at for saker etter allmennprosessen generelt svarer de aller fleste dommere at det er omtrent uendret hvorvidt domstolene nå oppsøkes lettere enn under tvistemålsloven. Ca. 10 % av dommerne i tingretten svarer at domstolene lettere oppsøkes. I Høyesterett og lagmannsrettene svarer 6,5 % det samme. 3 til 4 % i alle tre instanser svarer at domstolene oppsøkes i mindre grad når det gjelder personer med begrensede ressurser.

For saker etter småkravprosessen svarer nesten 49 % av dommerne i tingrettene at domstolene oppsøkes lettere nå enn under tvistemålsloven. Dette reduseres til ca. 43 % når det gjelder parter med begrensede ressurser.

5.4 Advokatenes og dommernes vurdering av terskelen for saksanlegg

Dommere og advokater ble i spørreundersøkelsene for 2009 og 2011 spurt om å vurdere terskelen for å oppsøke domstolene i saker med henholdsvis krav over og under 125 000 kroner, som utgjør grensen mellom småkravprosess og allmennprosess. Svarfordelingene for krav under 125 000 kroner vises i diagrammet under:

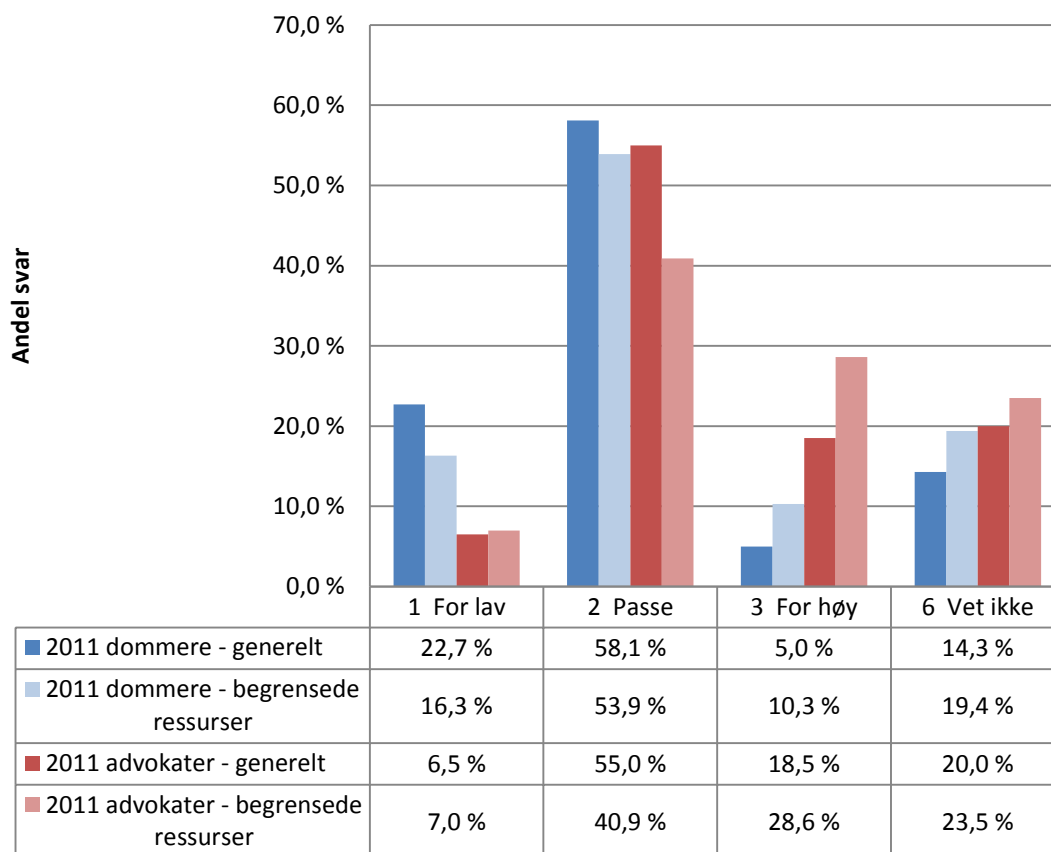

Som det fremgår av diagrammet, svarer ca. 55 til 58 % av advokatene og dommerne i spørreundersøkelsene for 2011 at terskelen for saksanlegg for krav under 125 000 kroner generelt er passe. Dette innebærer en liten endring fra svarene for 2007, da tvistemålsloven gjaldt. Av dommernes svar for 2011 svarer ca. 23 % at terskelen for saksanlegg for krav under 125 000 kroner er for lav. Det er nesten 14 % flere enn i svarene 2007. Det er en tilsvarende reduksjon hos de som svarer at den er for høy, og bare 5 % svarer det for 2011. Blant advokatene er det drøyt 18 % som mener terskelen er for høy, og det er 10 % færre enn i svarene for 2007.

I tillegg ble dommerne og advokatene i spørreundersøkelsene for 2011 spurt om hvordan terskelen for saksanlegg vurderes for parter med begrensede ressurser. Dette er vist i diagrammet under:

Domstolsterskel for krav < 125 000 kr Part med begrensede ressurser vs generelt

Advokater og dommere i tingrettene

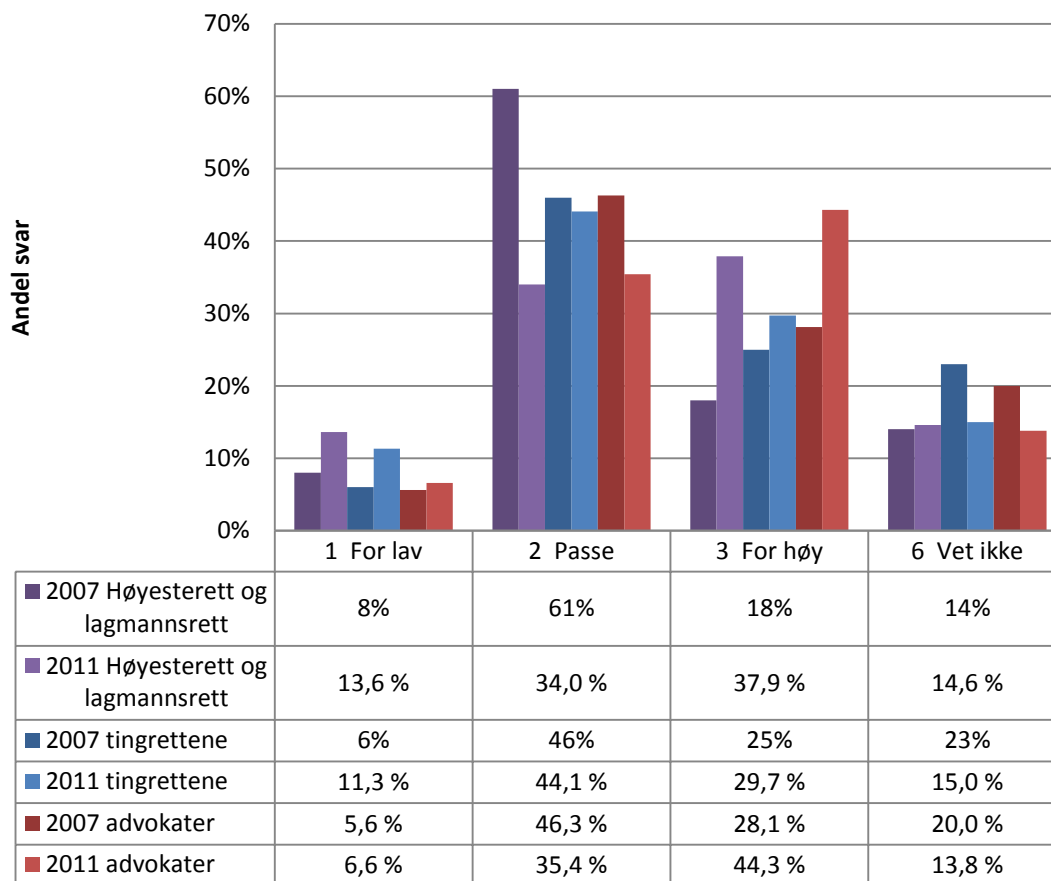
Diagrammet viser både svarene på det generelle spørsmålet for 2011 om domstolsterskel i saker under 125 000 kroner og det samme spørsmålet for parter med begrensede ressurser. Det fremgår at andelen dommere som mener terskelen er for lav reduseres med ca. 6 % når det gjelder parter med begrensede ressurser, og at andelen som mener terskelen er for høy økes tilsvarende når det gjelder parter med begrensede ressurser. For advokatenes del viser diagrammet at det er noen færre som mener terskelen er passe for denne gruppen og noen flere som mener den er for høy for denne gruppen.

Dommerne og advokatene ble i spørreundersøkelsene for 2007 og 2011 også bedt om å vurdere domstolsterskelen for krav over 125 000 kroner når det gjelder parter med begrensede ressurser. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Domstolsterskel for krav > 125 000 kr

Part med begrensede ressurser

Advokater og dommere

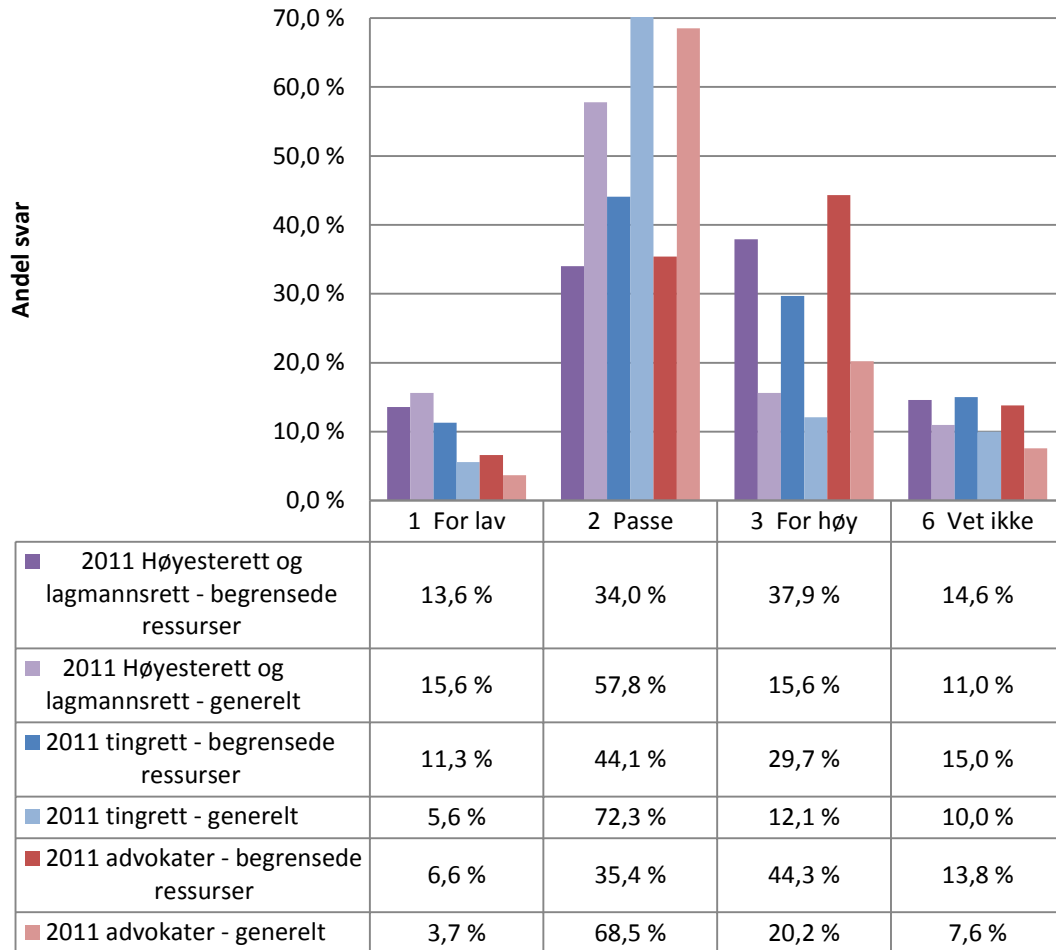

Diagrammet viser at i Høyesterett og lagmannsrettene svarer 38 % av dommerne at terskelen er for høy. Det er 20 % flere enn i svarene for 2007. 34 % svarer at terskelen er passe, og det er 27 % færre enn i svarene for 2007. Svarene fra dommerne i tingrettene er imidlertid i liten grad endret. Knappe 30 % av disse svarer at terskelen er for høy, og det er ca 5 % flere enn i svarene for 2007. Blant advokatene er det drøyt 44 % som svarer at terskelen er for høy, og det er ca 16 % flere enn i svarene for 2007. 35 % av advokatene svarer at terskelen er passe og det er ca 10 % færre enn i svarene for 2007.

Dommere og advokater ble i spørreundersøkelsene for 2011 også spurt om å vurdere terskelen generelt. Svarene på det er vist i diagrammet under, sammen med svarene for parter med begrensede ressurser:

Domstolsterskel for krav > 125 000 kr Part med begrensede ressurser vs generelt

Advokater og dommere

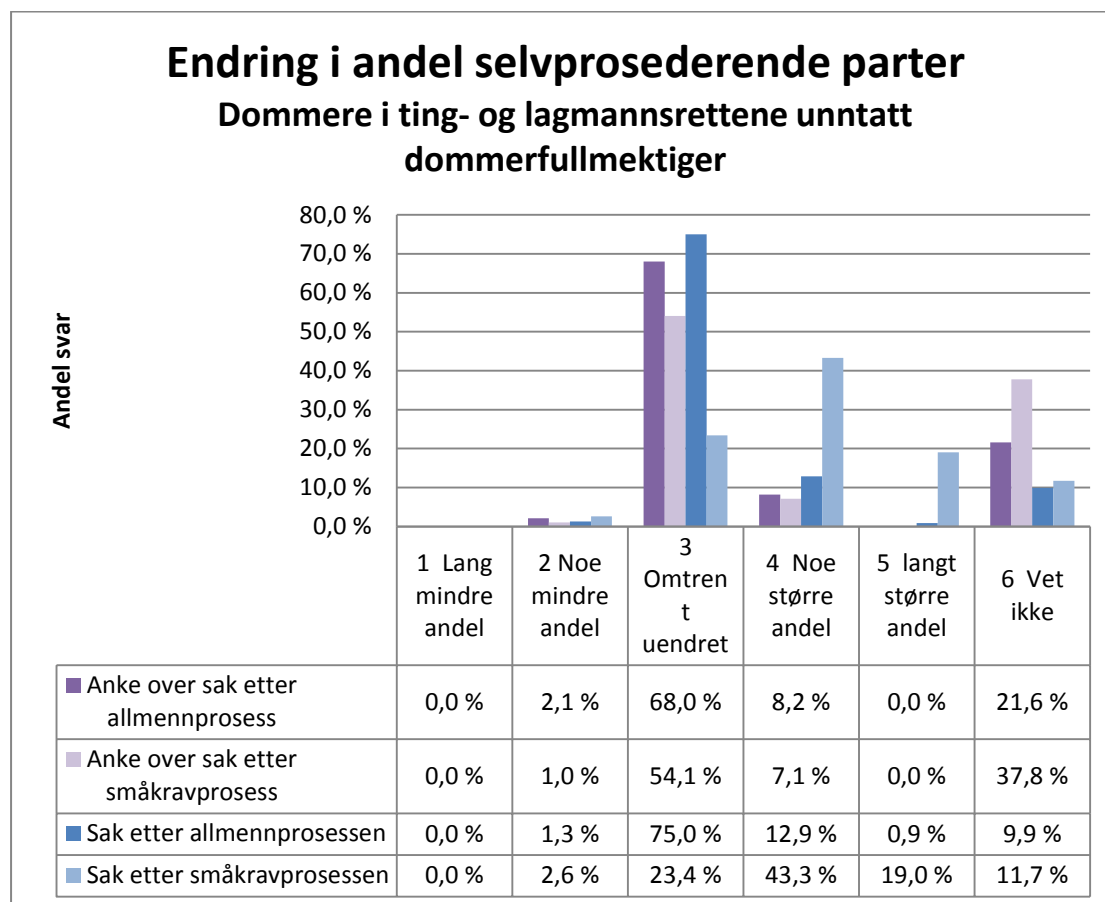

På samme måte som for kravene under 125 000 kroner, fremgår det at både dommerne og advokatene i mindre grad mener domstolsterskelen er for høy når det gjelder parter generelt (uavhengig av ressurser). I Høyesterett og lagmannsrettene svarer nesten 60 % av dommerne at terskelen er passe og rundt 15 % svarer at den er henholdsvis for lav eller for høy. Svarene fra tingrettene er tilsvarende – her svarer over 70 % av dommerne at terskelen er passe, mens ca. 6 % svarer at den er for lav og 12 % svarer at den er for høy. Advokatene svarer etter samme mønster. I underkant av 70 % svarer at terskelen er passe, mens 20 % svarer at den er for høy.

5.5 Andelen selvprosederende parter

For å øke tilgangen til domstolene, er småkravprosessen utformet slik at det skal være praktisk mulig å føre saken uten bruk av prosessfullmektig. Departementet har derfor undersøkt hvordan dette har påvirket andelen selvprosederende parter. Dommerne, unntatt dommerfullmektigene, ble i spørreundersøkelsen for 2011

spurt om de erfarer at det er noen endring fra tvistemålsloven i andelen selvprosederende parter. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Diagrammet viser at over 60 % av dommerne i tingrettene svarer at det er en økning i andelen selvprosederende i saker som nå går etter småkravprosess. Nesten 13 % svarer at det også i saker som nå går etter allmennprosessen er en noe større andel selvprosederende.

Diagrammet viser også at i underkant av 7 til 8 % av dommerne i lagmannsrettene svarer at det under tvisteloven er en noe større andel selvprosederende, mens nesten 70 % svarer at det er omtrent uendret. Andelen som svarer «vet ikke» er ganske stor, og skyldes nok at det er mindre vanlig med selvprosederende parter på dette stadiet av saken og at lagmannsrettene normalt ikke tillater anker i småkravsaker fremmet, jf. tvisteloven § 29-13 første ledd.

5.6 Departementets vurdering

5.6.1 Småkravprosess

Departementets spørreundersøkelser viser at 23 % av advokatene og 42 % av dommerne i tingretten er av den oppfatning at småkravprosessen bidrar til at saker som tidligere ikke ville blitt fremmet for domstolene, nå blir det. Advokatene og

dommerne ble også i spørreundersøkelsene for 2011 spurt om partene lettere oppsøker domstolene nå enn under tvistemålsloven. For saker etter småkravprosessen generelt svarer nesten halvparten av dommerne i tingretten at domstolene oppsøkes lettere nå enn under tvistemålsloven. Når det gjelder parter med begrensede ressurser reduseres dette tallet til ca. 43 %. Andelen advokater som svarer tilsvarende er henholdsvis 16,5 % og 14 %. I underkant av 10 % av advokatene svarer at partene nå i mindre grad enn under tvistemålsloven oppsøker domstolene i saker om småkrav.

Nesten 23 % av dommerne mener terskelen for saker under 125 000 kroner nå er for lav, men dette reduseres til ca. 16 % for parter med begrensede ressurser. Advokatene mener i større grad enn dommerne at terskelen for å anlegge sak om småkrav er for høy. Særlig gjelder dette for parter med begrensede ressurser. Det er imidlertid alt i alt en ganske betydelig nedgang fra 2007 til 2011 i antallet advokater som generelt mener terskelen for saksanlegg er for høy i småkravsaker.

Alt i alt tolker departementet ovennevnte dithen at terskelen for saksanlegg er betydelig senket for saker som nå går etter småkravprosess – også for personer med begrensede ressurser. Dette er i tråd med målet som ble satt i Ot.prp. nr. 74 (2005–2006). Denne måloppnåelsen er i seg selv positiv for et annet mål – nemlig målet om at den materielle rett i enda større grad skulle slå igjennom med tvisteloven, se punkt 4. Større tilgang til domstolene og dermed økt grad av rettslig avklaring for domstolene bidrar til økt måloppnåelse på det punktet.

At en del dommere nå finner domstolsterskelen for lav i småkravsaker, kan muligens tilskrives at det er en økning i andelen selvprosederende – særlig etter småkravprosessen. Under møtene med domstolene høsten 2011 og våren 2012 fikk departementet ikke uventet flere tilbakemeldinger om at saker med selvprosederende parter kan være utfordrende, ettersom de kan kreve en stor grad av veiledning fra dommerens side. Departementet har forståelse for dette, og ser at slikt merarbeid bruker opp noe av effektivitetsgevinsten ved tvisteloven. Samtidig er som nevnt noe av formålet med tvisteloven at domstolene skal være lettere tilgjengelige uten bruk av prosessfullmektig. Denne utviklingen er derfor ikke uønsket fra departementets side.

Når det gjelder andelen advokater som mener terskelen for saksanlegg fortsatt er for høy i saker om småkrav, vil departementet bemerke at saker med tvistesum under 125 000 kroner normalt skal behandles i forliksrådet først. Terskelen for å oppsøke forliksrådene er langt lavere enn for tingrettene – og slik bør det være. På denne bakgrunn fremstår det ikke urimelig at det fortsatt er en viss terskel også for å bringe småkravsaker inn for tingretten. Ved å for eksempel legge opp til en enda mer summarisk småkravprosess og i enda større grad legge begrensninger på hvilke sakskostnader som kan kreves erstattet, er det en fare for at tingrettens behandling av småkrav ikke blir tilfredsstillende.

5.6.2 Gruppesøksmål

Det er få dommere og advokater som har erfaring med gruppesøksmål, men av de som har svart på spørreundersøkelsene er det 5–10 % som svarer at dette er saker som tidligere ikke ville blitt fremmet for domstolene. Ordningen med

gruppesøksmål er foreløpig prøvd ut i så beskjedent omfang at det er vanskelig å si noe sikkert om denne prosessformen i særlig grad så langt har bidratt til at saker som tidligere ikke ville blitt fremmet for domstolene nå blir det. Departementet vil vurdere om det bør foreslås enkelte justeringer i reglene om gruppesøksmål for om mulig å gjøre prosessformen mer anvendelig.

5.6.3 Allmennprosess mv.

For saker etter allmennprosessen svarer de aller fleste advokater og dommere at det er omtrent uendret i hvilken grad domstolene nå oppsøkes lettere. Ca. 10 % av dommerne i tingretten svarer at domstolene oppsøkes lettere. I Høyesterett og lagmannsrettene svarer 5 til 6,5 % det samme. Ca. 4 til 6 % av advokatene mener at domstolene oppsøkes lettere. Det er flere dommere og advokater som mener at domstolene oppsøkes lettere enn det er dommere og advokater som mener det motsatte.

Når det særskilt gjelder parter med begrensede ressurser, er bildet noe annerledes hos advokatene. Her mener nesten 10 % av advokatene at partene i mindre grad oppsøker domstolene sammenliknet med situasjonen under tvistemålsloven.

Spørreundersøkelsene viser dessuten en økning i andelen advokater og dommere i Høyesterett og lagmannsrettene som svarer at domstolsterskelen for krav over 125 000 kroner der parten har begrensede ressurser, er for høy. I tingrettene er det små endringer.

Samlet sett kan disse funnene sies å antyde at også allmennprosessen i noen grad har lyktes med å oppnå at saker som tidligere ikke ville blitt ført for domstolene, nå får en løsning i retten, selv om det ut fra spørreundersøkelsene ikke er mulig å påvise noen klar tendens i denne retning. Ut fra advokatenes svar, kan det dessuten synes tvilsomt om domstolsterskelen i denne typen saker er senket for parter med begrensede ressurser. I punkt 7 er det påvist at sakskostnadene i saker for tingrettene er betydelig redusert. Reduserte sakskostnader er et av de viktigste virkemidlene for å senke domstolsterskelen. Den påviste reduksjonen i sakskostnader i tingrettene skulle kunne gi en indikasjon på at terskelen er senket noe mer enn det spørreundersøkelsene skulle tilsi.

Det er også positivt at nesten 20 % av advokatene i spørreundersøkelsen for 2011 svarer at partene nå lettere oppsøker domstolene for å mekle enn tidligere. Selv om tvisteloven først og fremst legger opp til at partene gjennom reglene om plikter før sak reises skal kunne forlike saken utenrettslig, er departementet fornøyd med at domstolene oppfattes som kompetente meklingsorganer.

På tross av ovennevnte, må det erkjennes at det fortsatt vil være en betydelig terskel for mange å oppsøke domstolene. Spørreundersøkelsene viser at flere dommere og advokater mener at terskelen for å oppsøke domstolene i saker med tvistesum over 125 000 er for høy for parter med begrensede ressurser. Dette vil kunne endres dersom lovens regler om konsentrasjon, aktiv saksstyring og proporsjonalitet benyttes i enda større grad. Departementet ser også for seg at grensen mellom småkravprosess og allmennprosess vil foreslås hevet, slik at flere saker omfattes av småkravprosessen. Grensen bør minst oppjusteres i samsvar med økningen i konsumprisindeksen. Departementet er særlig opptatt av at terskelen

for saksanlegg ikke skal være for høy – heller ikke i saker med tvistesum av en viss verdi. Departementet ser derfor for seg at det kan være aktuelt med en ytterligere heving av grensen mellom småkravprosess og allmennprosess enn det økningen i konsumprisindeksen skulle tilsi. Spørsmålet vil drøftes i høringsnotatet med forslag til endringer i tvisteloven.

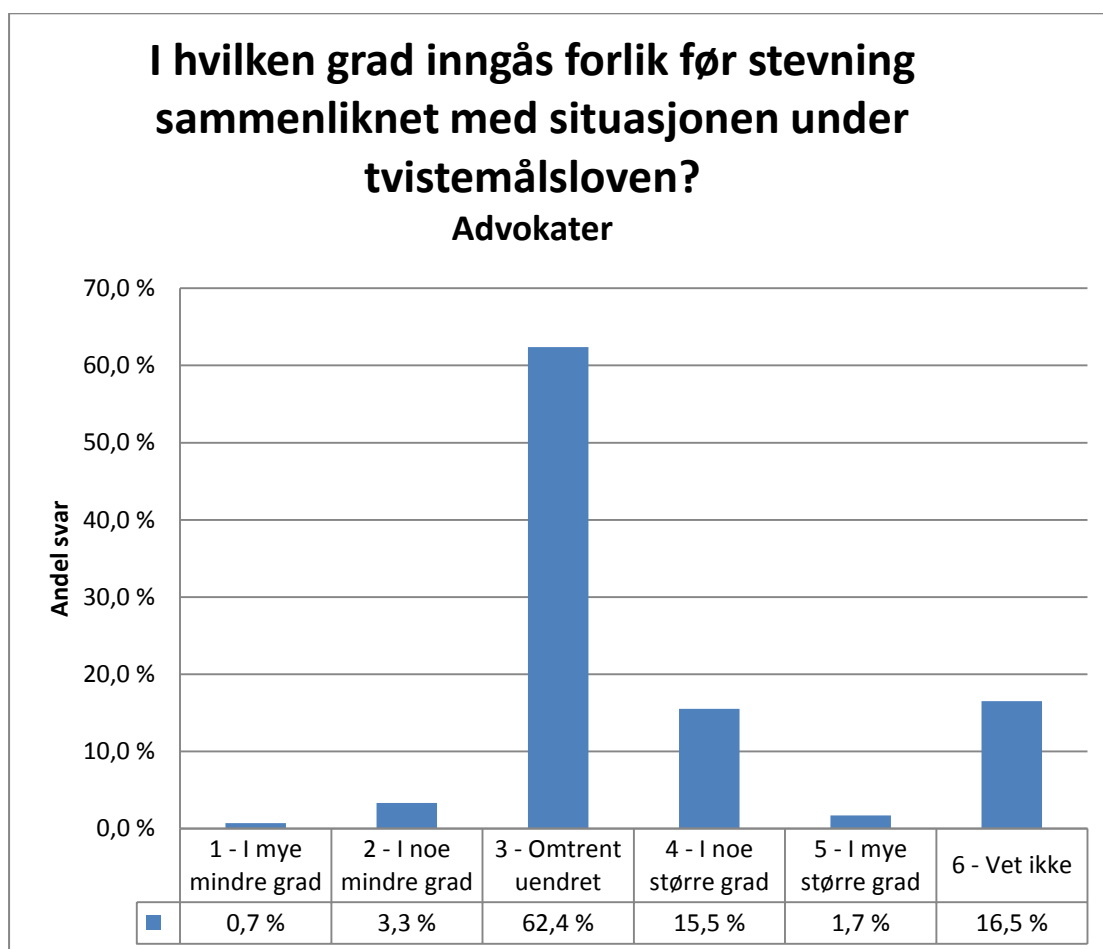
5.6.4 Oppsummering

Evalueringen viser etter departementets syn at småkravprosessen i stor grad har bidratt til å senke domstolsterskelen i sivile saker. Når det gjelder gruppesøksmål er denne ordningen foreløpig ikke tilstrekkelig utprøvd til at det kan konkluderes tilsvarende her. I saker som går etter allmennprosess antar departementet at terskelen er senket noe, selv om det kan synes uklart i hvor stor grad dette er tilfellet. Dersom lovens regler om aktiv saksstyring, konsentrasjon og forholdsmessighet fremover benyttes i noe større grad, vil dette bidra til å senke terskelen ytterligere.

6 Behovet for å reise sak

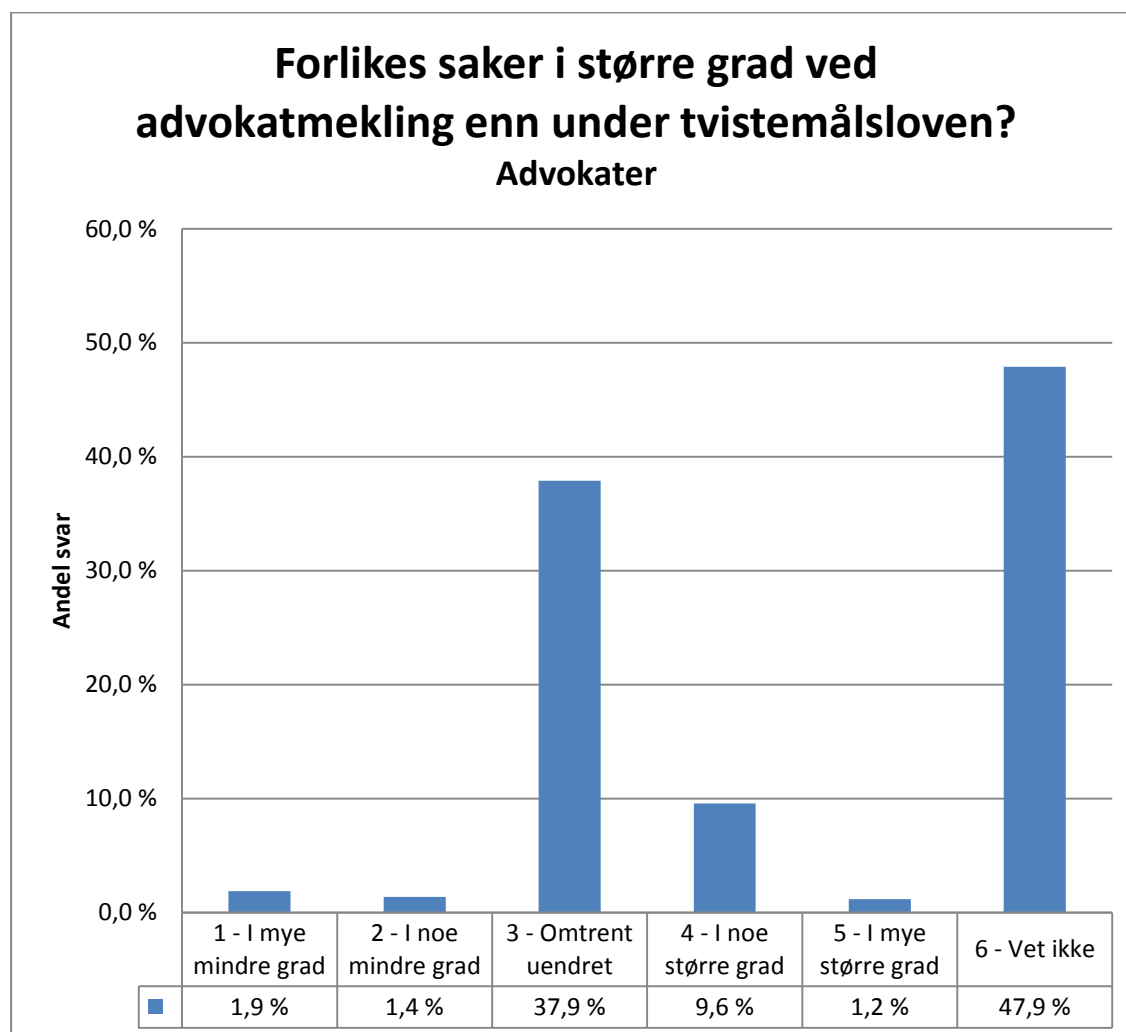
Gjennom reglene i tvisteloven kapittel 5 om plikter før sak reises, legger tvisteloven i større grad enn tvistemålsloven opp til at tvister løses i minnelighet før de eventuelt bringes inn for domstolene, se punkt 4.2. Disse reglene må ses i sammenheng med tvisteloven kapittel 7 som oppstiller regler som partene kan avtale skal komme til anvendelse ved utenrettslig mekling dem imellom. Det har til enhver tid vært mulig for partene i en tvist å mekle utenfor domstolene, men tvistemålsloven ga ikke regler om dette. Gjennomført utenrettslig mekling etter kapittel 7 kan tre i stedet for mekling i forlikrådet, jf. tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav b. Reglene er ment å gi utenrettslig mekling større legitimitet, og kan være et godt egnet virkemiddel for å avlaste domstolene. For partene vil det normalt være kostnadsbesparende og mest hensiktsmessig at sakene blir løst på et så tidlig stadium som mulig utenfor domstolene.

I Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3.1 side 45 fremgår det at hvorvidt tvisteloven har medført et redusert behov for søksmål, skal være gjenstand for evaluering. For å få en indikasjon på hvorvidt dette er tilfellet, ble advokatene i spørreundersøkelsen for 2011 spurt om i hvilken grad det inngås forlik før stevning sammenliknet med situasjonen under tvistemålsloven. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Som det fremgår av diagrammet, svarer de fleste advokatene at dette er uendret. Over 17 % svarer imidlertid at det i større grad enn under tvistemålsloven inngås forlik før stevning tas ut.

Ofte benyttes advokater til utenrettslig mekling med ekstern mekler. En rekke advokater har påtatt seg å ta meklingsoppdrag for domstolene. Disse kan på anmodning fra partene utpekes av retten for utenrettslig mekling. Advokatene ble i 2011 spurt om i hvilken grad saker avgjøres ved advokatmekling sammenliknet med det som var situasjonen under tvistemålsloven. Svarfordelingen vises i diagrammet nedenfor:

Som det fremgår av diagrammet, svarer nesten halvparten av advokatene at de ikke vet om saker i større eller mindre grad avgjøres ved advokatmekling. Dette skyldes nok at mange ikke har erfaring med ordningen, ettersom det i de fleste saker som løses i minnelighet før stevning ikke benyttes ekstern mekler. Blant de øvrige advokatene svarer de fleste at det er uendret hvorvidt saker løses ved advokatmekling. Ca. 11 % av advokatene svarer at sakene i større grad enn under tvistemålsloven avgjøres ved advokatmekling.

Det er vanskelig å måle om tvisteloven har medført et redusert behov for søksmål. Antallet innkomne saker har økt betydelig fra 2006 til 2012. Dette kan isolert sett

synes å tyde på at behovet for søksmål ikke er redusert. Årsaken til det økte sakstilfanget må imidlertid anses å bero på en rekke forhold: Den økonomiske utviklingen i samfunnet og tilfanget av ny lovregulering kan ha betydning for antall søksmål. Videre er terskelen for å oppsøke domstolene der det er behov senket, se punkt 5. Det økte sakstilfanget kan derfor ikke tas til inntekt for manglende måloppnåelsen på dette punktet. Svarene på spørreundersøkelsene som er omtalt ovenfor antyder tvert i mot at partene i større grad enn under tvistemålsloven klarer å løse tvister uten å måtte anlegge sak. Det kan også se ut til at dette i noe større grad enn før skjer ved avtale om utenrettslig mekling etter tvisteloven kapittel 7, selv om det er klart at de fleste saker som løses utenrettslig avklares på annet vis. En kan heller ikke vente annet – tvisteloven kapittel 7 er bare ment å innebære et tilbud til partene. Om det at tvister muligens i noe større grad enn tidligere løses uten saksanlegg skyldes tvistelovens regler, eller andre faktorer – som for eksempel en bedre kommunikasjon mellom advokatene eller en større grad av klargjøring overfor klienten om risikoen ved å gå til sak, er imidlertid usikkert. For partene vil det uansett oftest være en fordel om sakene kan løses utenfor domstolene. Departementet er tilfreds med at det ser ut til at flere saker finner sin løsning utenfor domstolene.

7 Sakskostnader

7.1 Innledning og metode

Et av målene med tvisteloven som kom til uttrykk i Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3.1 side 45 er at kostnadene for partene skal bli lavere. Dette har sammenheng med et ønske om å dempe kostnadsutviklingen i sivile saker, siden nivået på sakskostnadene har en klar sammenheng med domstolenes tilgjengelighet, se punkt 5.

For allmennprosessens del er målet om lavere sakskostnader i proposisjonen punkt 4.3.3 side 47 presisert som følger:

«Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, bør partenes faktiske sakskostnader i gjennomsnitt bli redusert med 30 prosent.»

Når det gjelder småkravprosessen, er potensialet for reduserte kostnader for partene knyttet til at denne er lagt opp så enkelt som mulig – avveid mot hensynet til forsvarlig saksbehandling. Dessuten begrenser tvisteloven § 10-5 hvilke sakskostnader som kan kreves erstattet av motparten. Etter § 10-5 annet ledd kan kostnader til rettshjelp, når det ses bort fra merverdiavgift, bare erstattes med inntil 20 % av tvistesummen, likevel alltid inntil 2 500 kroner og aldri mer enn 25 000 kroner.

Når det gjelder allmennprosessen, vil de virkemidlene for å effektivisere prosessen som er behandlet i punkt 2 – som aktiv saksstyring, konsentrasjon og proporsjonalitet – være egnet til å bidra til kostnadsreduksjoner. Videre er det lagt opp til at rettens kontroll av sakskostnadene skal forenkles gjennom krav til spesifisering av sakskostnadsoppgavene, jf. tvisteloven § 20-5. Det fremgår uttrykkelig i denne bestemmelsens første ledd at det ved vurderingen av om kostnadene har vært nødvendige, skal legges vekt på om det ut fra betydningen av saken har vært rimelig å pådra dem.

For øvrig skal det nevnes at en utstrakt bruk av mekling også sparer partene for kostnader, se punkt 2.4.1 om utenrettslige forlik. Departementet har ikke kvantifisert slike innsparinger.

Opplysninger om sakskostnader registreres ikke i domstolenes saksbehandlingssystem Lovisa. Analysen av sakskostnader er derfor gjennomført ved gjennomgåelse av et statistisk representativt utvalg dommer i tvistesaker, begrenset til saker kodet som «alminnelig tvistesak» i Lovisa, se vedlegg B i punkt 9.2. De statistiske analysene er omtalt i punkt 7.2.

I statistiske analyser som det som er foretatt her, kan det være vanskelig å si med sikkerhet om de endringene som påvises er reelle eller skyldes tilfeldig variasjon. Dersom sannsynligheten for at en endring skyldes tilfeldig variasjon er under en fastsatt grense – som regel 5 % – konkluderes det med at endringen er reell. I statistisk terminologi betegnes dette som at endringen er «statistisk signifikant». Dersom dette er tilfellet, er det ikke nødvendigvis bevist at endringen skyldes tvisteloven, men bare at det er mindre enn 5 % sannsynlighet for at funnene er resultat av tilfeldig variasjon.

Analysen tar for seg utviklingen under tvistemålsloven i 2006–2007 og under tvisteloven i 2009–2011. Departementet har valgt å holde 2008 – som er året loven trådte i kraft – utenfor, for å redusere effekten av eventuelle «innkjøringsproblemer» med tvisteloven og eventuelle utfordringer knyttet til å samtidig skulle håndtere beholdningen av saker som skulle behandles etter tvistemålsloven. Domstolene behandlet 15007 sivile tvister i 2008, og av disse ble over halvparten (8715 saker) behandlet etter tvistemålsloven. I 2009 var andelen saker etter tvistemålsloven ca. 3,3 % og i 2010 var den 1 %.

Alle sakskostnadsbeløp er justert med Statistisk sentralbyrås indeks for juridiske tjenester til kroneverdi desember 2011. Tvistesummer er justert med konsumprisindeksen til kroneverdi desember 2011. Konsumprisindeksen har i snitt økt med 2,5 % per år i perioden 2005–2011, mens prisindeksen for juridiske tjenester i snitt har økt med 3,4 %. Advokatenes timepris har dermed i snitt økt 0,9 % mer per år enn konsumprisindeksen.

Foruten å måle om sakskostnadene i seg selv er redusert, har departementet undersøkt om det har vært noen utvikling i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum. Dette har sammenheng med proporsjonalitetsprinsippet, som tilsier at sakskostnadene skal stå i et rimelig forhold til sakens betydning, jf. tvisteloven § 1-1 annet ledd.

Spørsmål om utviklingen i sakskostnader ble også stilt til dommerne og advokatene i spørreundersøkelsene for 2009 og 2011. Etersom det er foretatt en grundig statistisk analyse av utviklingen i sakskostnadene, er svarene fra spørreundersøkelsene på dette punktet ikke nærmere omtalt her. Enkelte spørsmål knyttet til forholdet mellom den statistiske analysen og spørreundersøkelsene kommenteres likevel i punkt 7.6.

Utgifter til vitner og sakkyndige blir ikke registrert i Lovisa og fremkommer ikke av de dommene som er gjennomgått. Den eneste muligheten for å få sikker kjennskap om dette ville være å gå igjennom sakskostnadsoppgavene knyttet til de enkelte dommene manuelt. Det er ansett å være for ressurskrevende å gjennomføre. Departementet har derfor nøyd seg med å spørre dommerne og advokatene om deres subjektive oppfatning om utviklingen i utgifter til vitner og sakkyndige, se punkt 7.3.

Departementet har dessuten gjennom spørreundersøkelsene søkt å kartlegge i hvilken grad domstolene overprøver partenes sakskostnadskrav og i hvilken grad partene betaler sakskostnader utover det som kreves erstattet av motparten, se punkt 7.4 og 7.5.

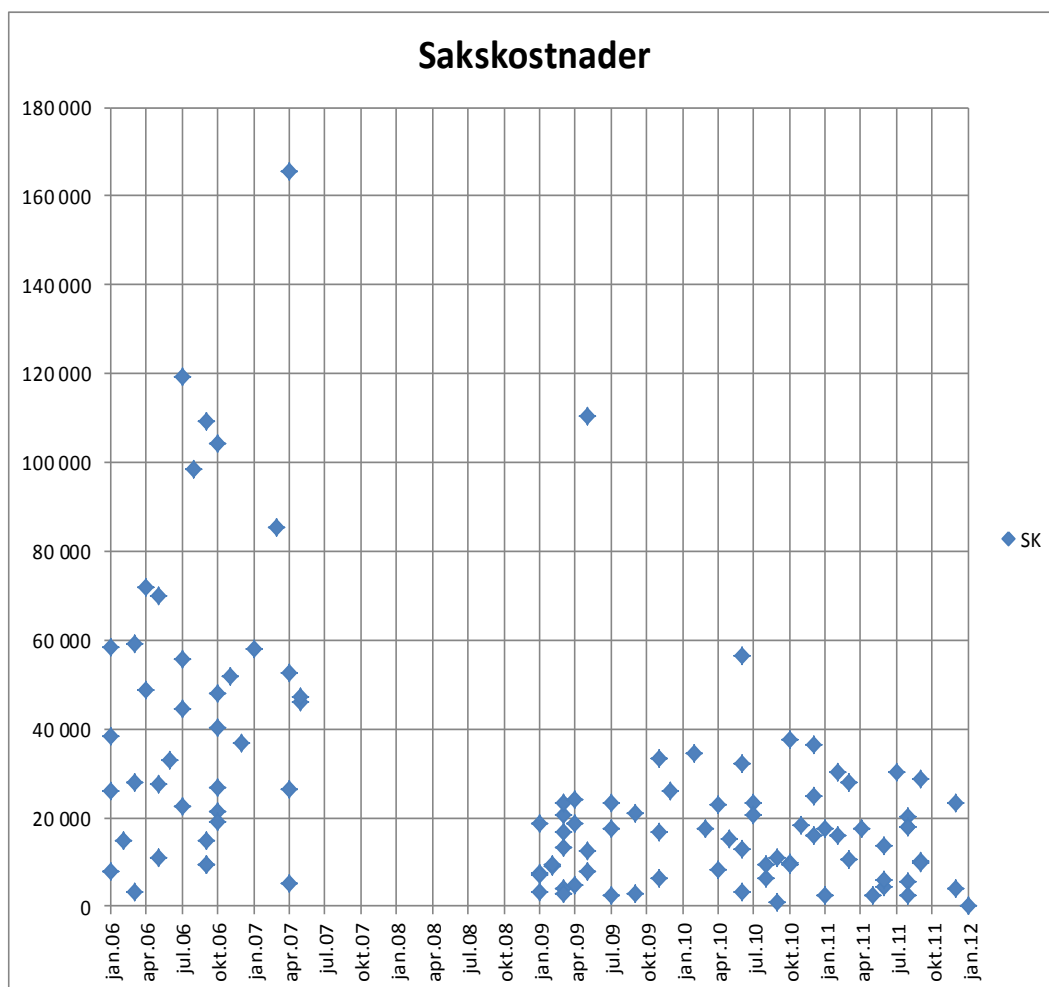
7.2 Statistisk analyse av sakskostnadsutviklingen

7.2.1 Tingrettene

Etter tvisteloven skal som regel tvister med verdi under 125 000 kroner behandles etter småkravprosess og tvister med tvistesum på 125 000 kroner eller mer behandles etter allmennprosess. Den følgende statistiske analysen av dommer fra tingrettene følger derfor denne grensedragningen.

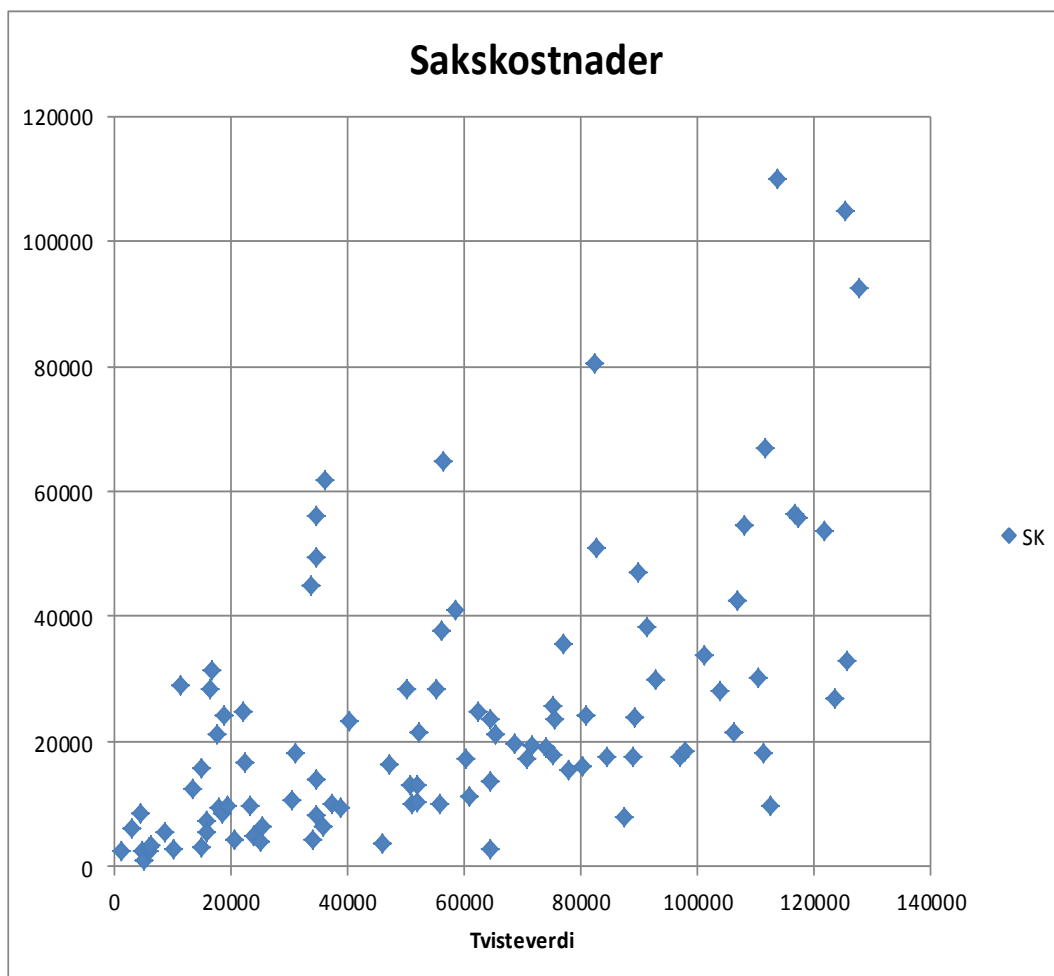
7.2.1.1 Tvistesum under 125 000 kroner

Diagrammet under viser tilkjente sakskostnader for hver av dommene i undersøkelsen med tvistesum under 125 000 kroner. Diagrammet gir et klart inntrykk av at beløpene ligger høyere for årene 2006–2007 enn for årene 2009–2011:

En statistisk analyse av utviklingen i tilkjente sakskostnader viser at de i gjennomsnitt er redusert med 67,3 % og at det er mindre enn 0,1 % sannsynlighet for at nedgangen skyldes tilfeldig variasjon.

Ettersom proporsjonalitetsprinsippet tilsier at sakskostnadene bør stå i et rimelig forhold til tvistesummen, har departementet som nevnt innledningsvis også undersøkt om det er noen sammenheng mellom tvistesum og tilkjente sakskostnader. Diagrammet under viser sammenhengen mellom tvistesum (vannrett akse) og sakskostnader (loddrett akse) i saker med tvistesum under 125 000 kroner:

Som det fremgår av diagrammet, er sakskostnadene i ganske stor grad proporsjonale med tvistesummene – det vil si at små sakskostnader til venstre langs den horisontale akse i stor grad sammenfaller med små tvistesummer langs den vertikale akse, mens de høye tvistesummene mot høyre langs den horisontale akse sammenfaller med høyere sakskostnader langs den vertikale akse. Statistisk kan det regnes ut hvor sterk denne sammenhengen i utvalget av dommer er og angis med en verdi mellom 0 (ingen sammenheng) og 1 (perfekt sammenheng). Tallet man får kalles for en «korrelasjonskoeffisient».

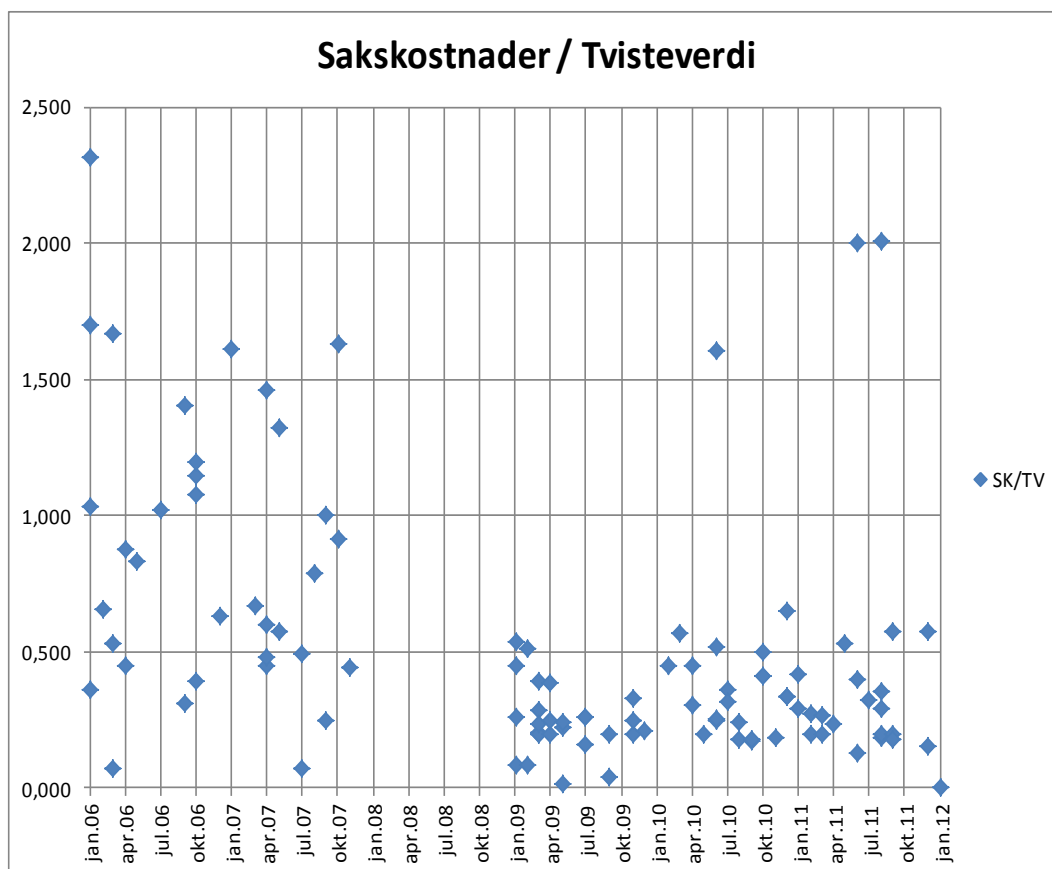
Korrelasjonskoeffisienten i datagrunnlaget ovenfor er på 0,535. Det er mindre enn 0,1 % sannsynlighet for at den sammenhengen som vises er utslag av tilfeldig variasjon. Det er dermed en klar tendens til at det i saker med store tvistesummer er høye sakskostnader og at det i saker med små tvistesummer er lave kostnader. Det er følgelig påvist en stor grad av proporsjonalitet mellom tilkjente sakskostnader og tvistesum.

Korrelasjonskoeffisienter for henholdsvis 2006–2007 og 2009–2011 er dessuten regnet ut for å undersøke om tvisteloven har medført noen utvikling i graden av sammenheng mellom tilkjente sakskostnader og tvistesum. Slike beregninger for de to periodene viser at korrelasjonskoeffisientene er henholdsvis 0,702 og 0,612.

Det er imidlertid nesten 50 % sannsynlighet for at denne forskjellen skyldes tilfeldig variasjon. Det kan derfor ikke påvises noen endring.

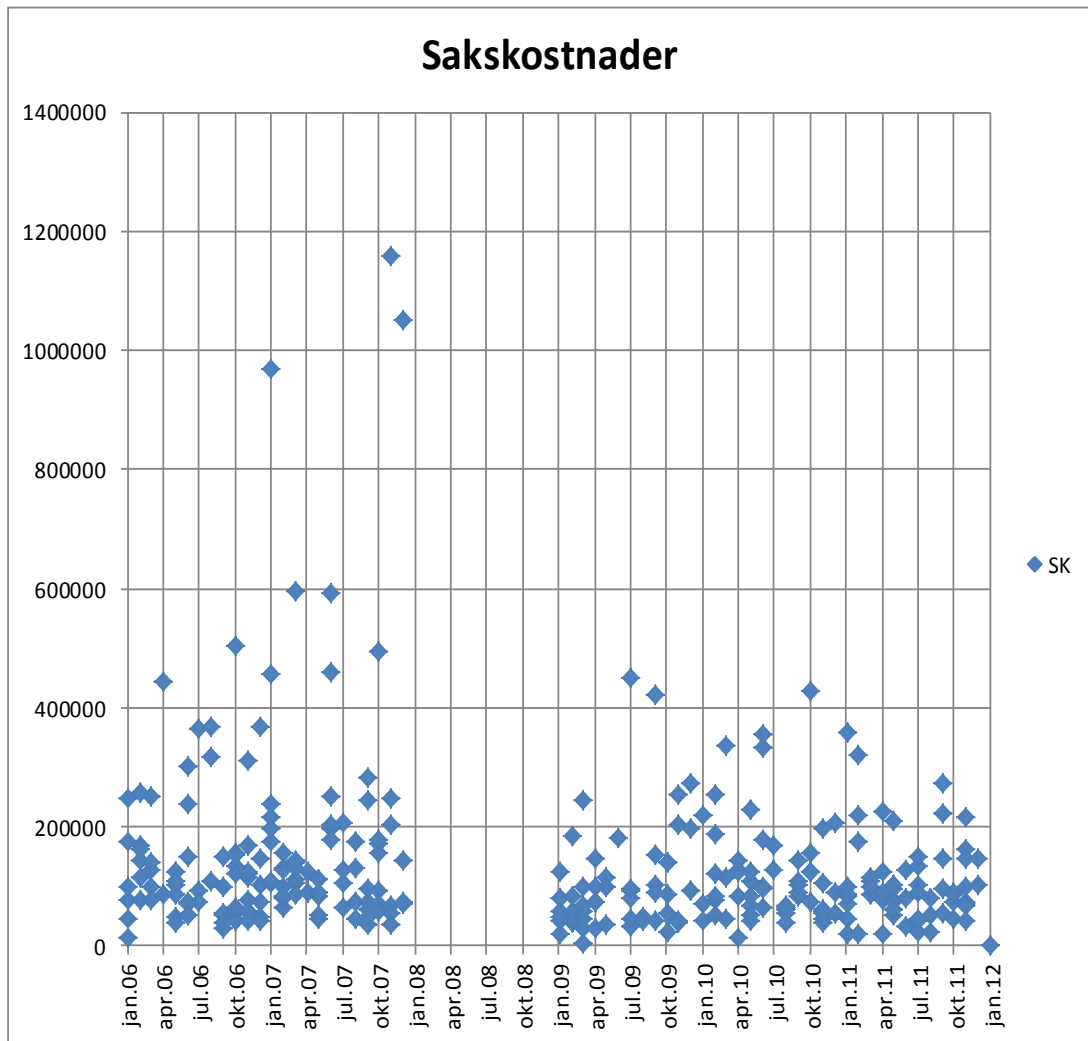
Departementet har likevel undersøkt om det er noen endring i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum. Dette vil vise om sakskostnadene for en gitt tvistesum er økt eller redusert. Forholdet mellom sakskostnader og tvistesum kan vises ved å dele sakskostnadene med tvistesummen i hver enkelt sak. Dette er vist i diagrammet under:

Diagrammet viser klart at forholdet mellom sakskostnader og tvistesum (SK/TV) i 2006–2007 er høyere enn i 2009–2011. En statistisk analyse av utviklingen av forholdet mellom sakskostnader og tvistesum viser at dette forholdet er redusert med 62,2 % og at det er mindre enn 0,1 % sannsynlighet for at nedgangen skyldes tilfeldig variasjon. Gjennomsnittlig tilkjente sakskostnader for en gitt tvistesum under 125 000 kroner er dermed redusert med 62,2 %.

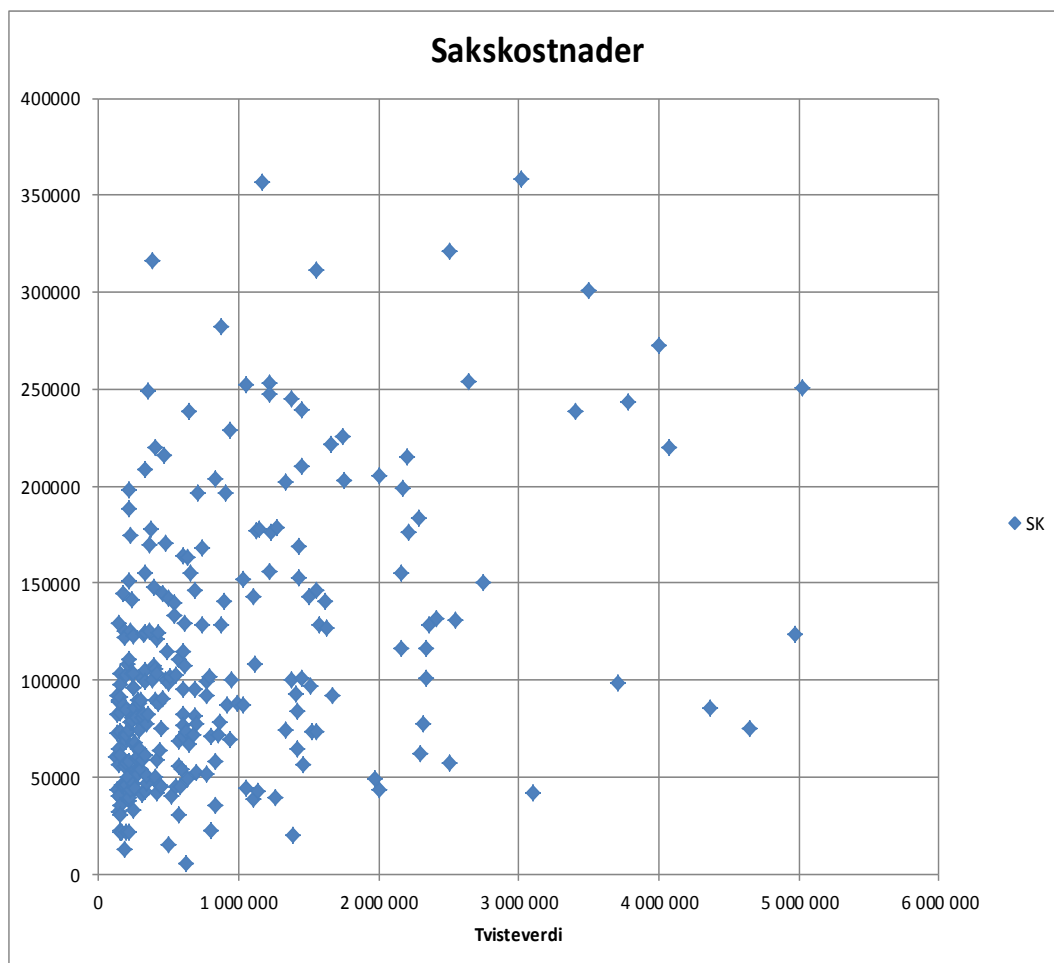
7.2.1.2 Tvistesum på 125 000 kroner eller mer

Diagrammet under viser tilkjente sakskostnader for saker med tvistesum på 125 000 kroner eller mer. Diagrammet gir inntrykk av at beløpene ligger noe høyere i 2006–2007 enn i 2009–2011:

En statistisk analyse av utviklingen i sakskostnadene viser at disse i gjennomsnitt er redusert med 33,6 % og at det er mindre enn 0,17 % sannsynlighet for at nedgangen skyldes tilfeldig variasjon. Det legges dermed til grunn at målet om en reduksjon i sakskostnadene på 30 %, når det ses bort fra småkravsaker, er oppfylt.

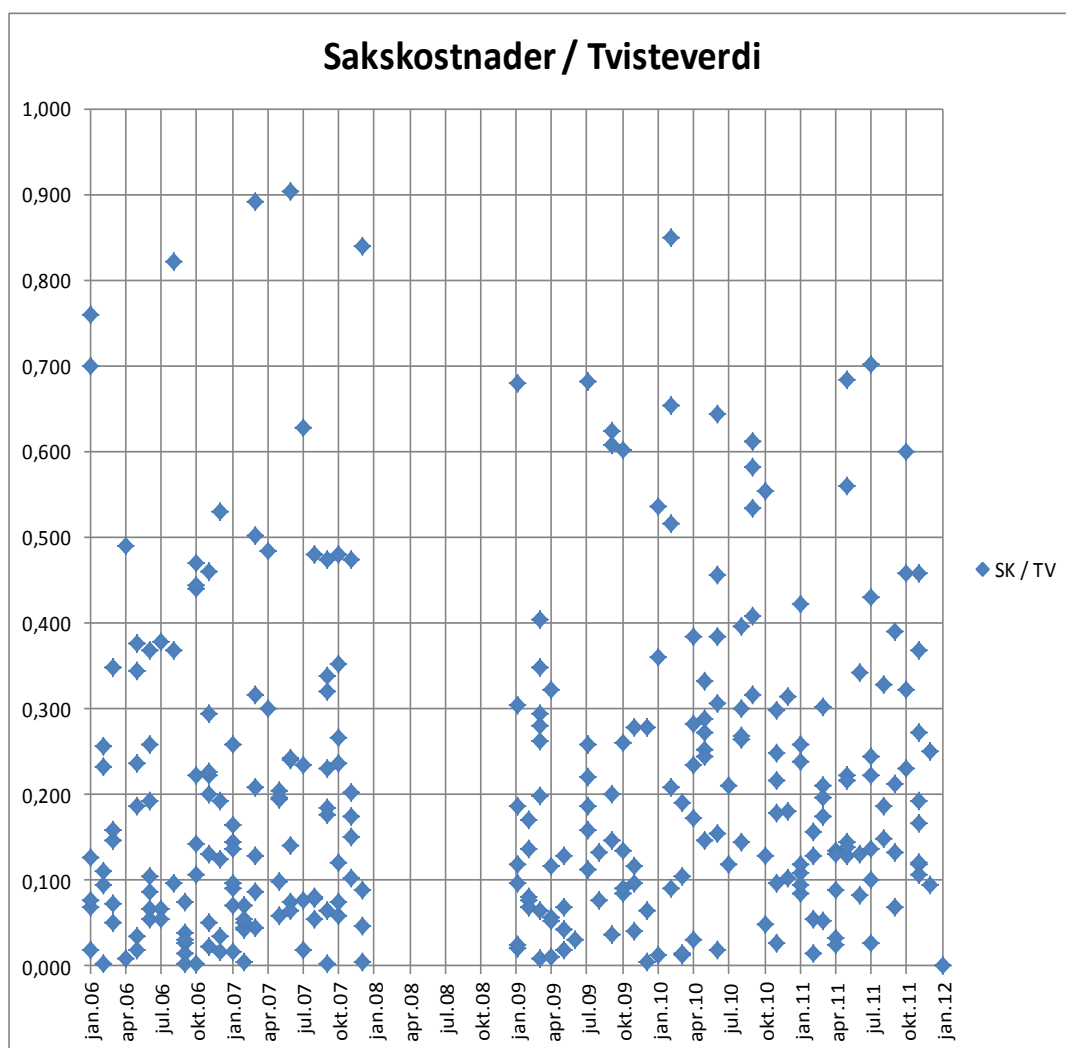
Tilsvarende som for saker med tvistesum under 125 000 kroner, har departementet også undersøkt om det er noen sammenheng mellom tvistesum og tilkjente sakskostnader. Diagrammet under viser sammenhengen mellom tvistesum (vannrett akse) og sakskostnader (loddrett akse) i saker med tvistesum på 125 000 kroner eller mer:

Diagrammet viser at det er en sammenheng mellom lave sakskostnader og lave tvistesummer og mellom høye sakskostnader og høye tvistesummer. Sammenhengen er imidlertid mindre tydelig enn for sakene med tvistesum under 125 000 kroner. Også her er det regnet ut hvilken sammenheng det er mellom sakskostnader og tvistesum. Korrelasjonskoeffisienten for dette datagrunnlaget er 0,438. Det er mindre enn 0,1 % sannsynlighet for at sammenhengen som vises skyldes tilfeldig variasjon. Den beregnede korrelasjonskoeffisienten er noe lavere her enn for sakene med tvistesum under 125 000 kroner, hvilket medfører at sammenhengen mellom sakskostnader og tvistesum er mindre tydelig enn for saker med tvistesum under 125 000 kroner. Saker med høye tvistesummer tenderer likevel mot å sammenfalle med høye sakskostnader, mens saker med lave tvistesummer tenderer mot å sammenfalle med lave sakskostnader.

Videre er korrelasjonskoeffisienter for henholdsvis 2006–2007 og 2009–2011 regnet ut for å undersøke om det har vært noen utvikling i graden av sammenheng mellom sakskostnader og tvistesummer, slik tvistelovens proporsjonalitetsprinsipp skulle tilsi. Slike beregninger for de to periodene viser at korrelasjonskoeffisientene er henholdsvis 0,437 og 0,390. Det er imidlertid over 50 % sannsynlighet for at denne forskjellen skyldes tilfeldig variasjon. Det kan derfor ikke påvises noen reell endring.

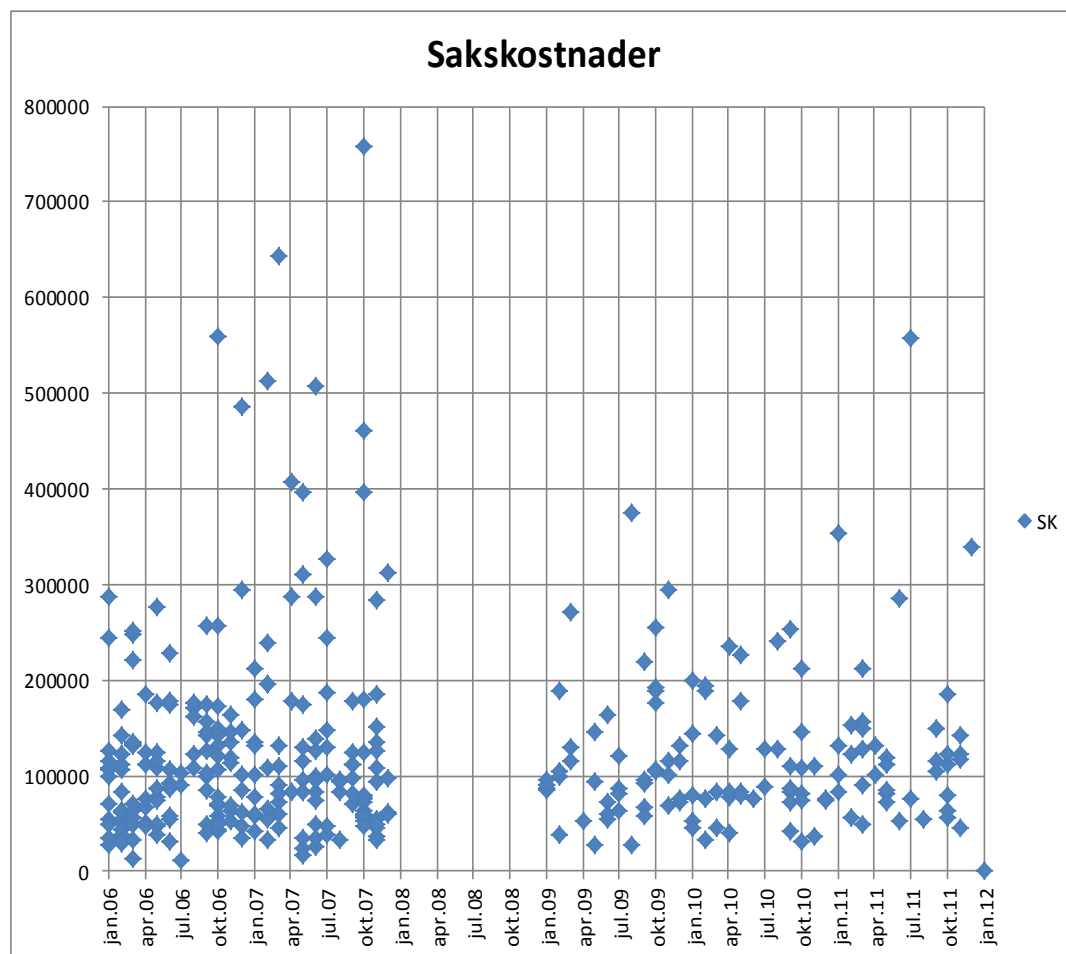
Også her er forholdet mellom sakskostnader og tvistesum regnet ut for hver sak, ved at sakskostnadene er delt med tvistesummen. Resultatene av dette er vist i diagrammet under:

Diagrammet viser ingen klar utvikling, men en liten tendens til at forholdet mellom sakskostnader og tvistesum (SK/TV) i 2006–2007 er høyere enn i 2009–2011. Samtidig er det flere lave verdier i 2006–2007 enn i 2009–2011. En statistisk analyse av utviklingen av forholdet mellom sakskostnadene og tvistesummene viser at det har vært en empirisk økning i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum. Det er imidlertid over 16 % sannsynlighet for at dette skyldes tilfeldig variasjon. I samsvar med vanlig statistisk fremgangsmåte legges det derfor til grunn at sakskostnadene for en gitt tvistesum er uendret når 2006–2007 sammenlignes med 2009–2011. For ordens skyld nevner departementet at dette bare betyr at det statistisk sett ikke kan påvises noen endring i *forholdet* mellom sakskostnader og tvistesum – det røkkes ikke ved funnet foran om at sakskostnadene i saker med tvistesum på 125 000 kroner eller mer er betydelig redusert.

7.2.2 Lagmannsrettene

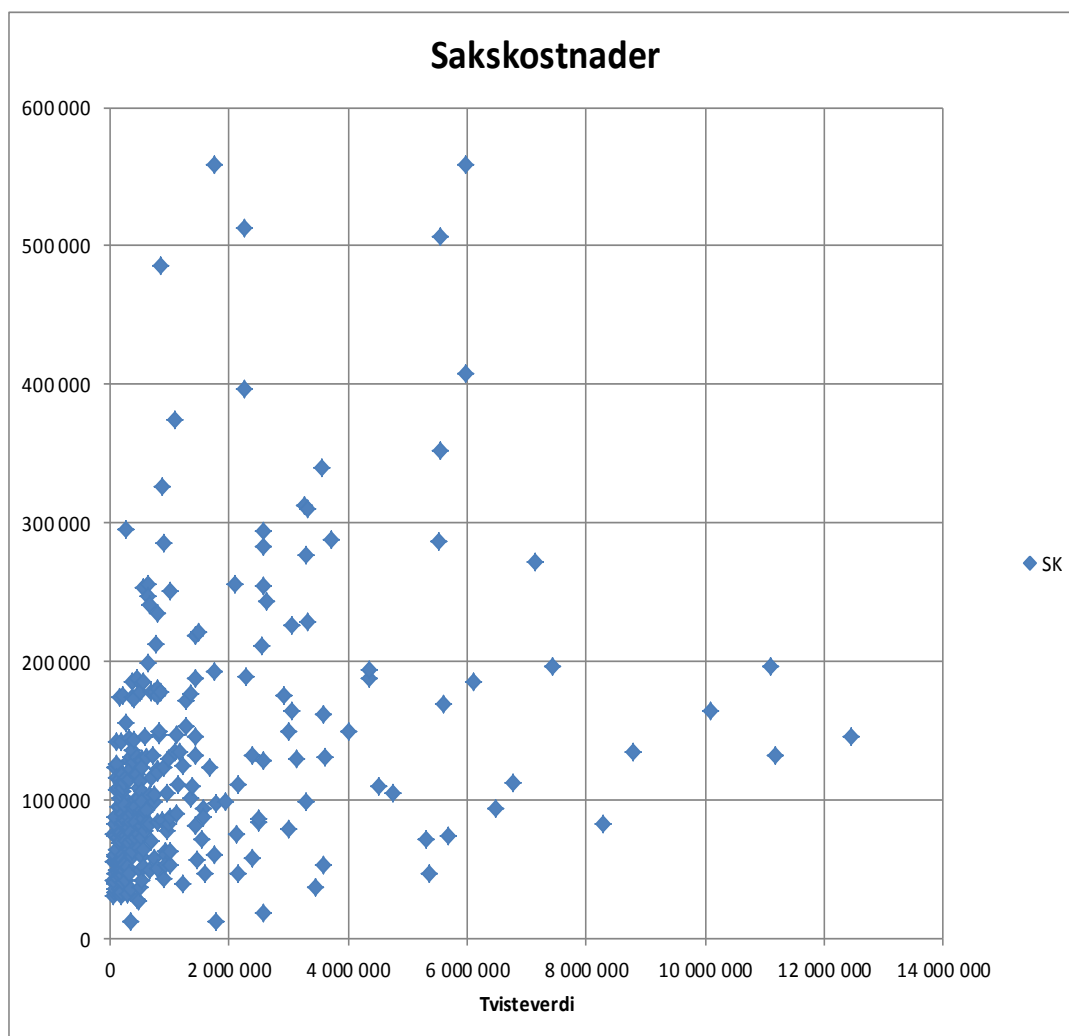
Diagrammet under viser utviklingen i tilkjente sakskostnader hos lagmannsrettene:

Diagrammet gir ikke noe klart inntrykk av om tilkjente sakskostnader er høyere i 2006–2007 enn i 2009–2011, slik målsetningene i Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) skulle tilsi. Det viser riktignok flere store kostnadsbeløp i 2006–2007, men i denne perioden er det også flere saker med små kostnadsbeløp.

En statistisk analyse av utviklingen i sakskostnadene i lagmannsrettene viser at gjennomsnittlige kostnader er redusert med 2,9 %. Det er imidlertid over 35 % sannsynlighet for at denne nedgangen skyldes tilfeldig variasjon. I samsvar med vanlig statistisk fremgangsmåte konkluderes det derfor med at sakskostnadene er uendret når 2006–2007 sammenlignes med 2009–2011. Målet om 30 % reduksjon i sakskostnadene er derfor ikke oppnådd for lagmannsrettens del.

Selv om det ikke kan påvises noen endring i sakskostnadene, er det likevel av interesse å undersøke om det har vært noen utvikling i forholdet mellom sakskostnader og tvistegjenstandens verdi. Diagrammet under viser sammenhengen mellom tvistesum (vannrett akse) og sakskostnader (loddrett akse):

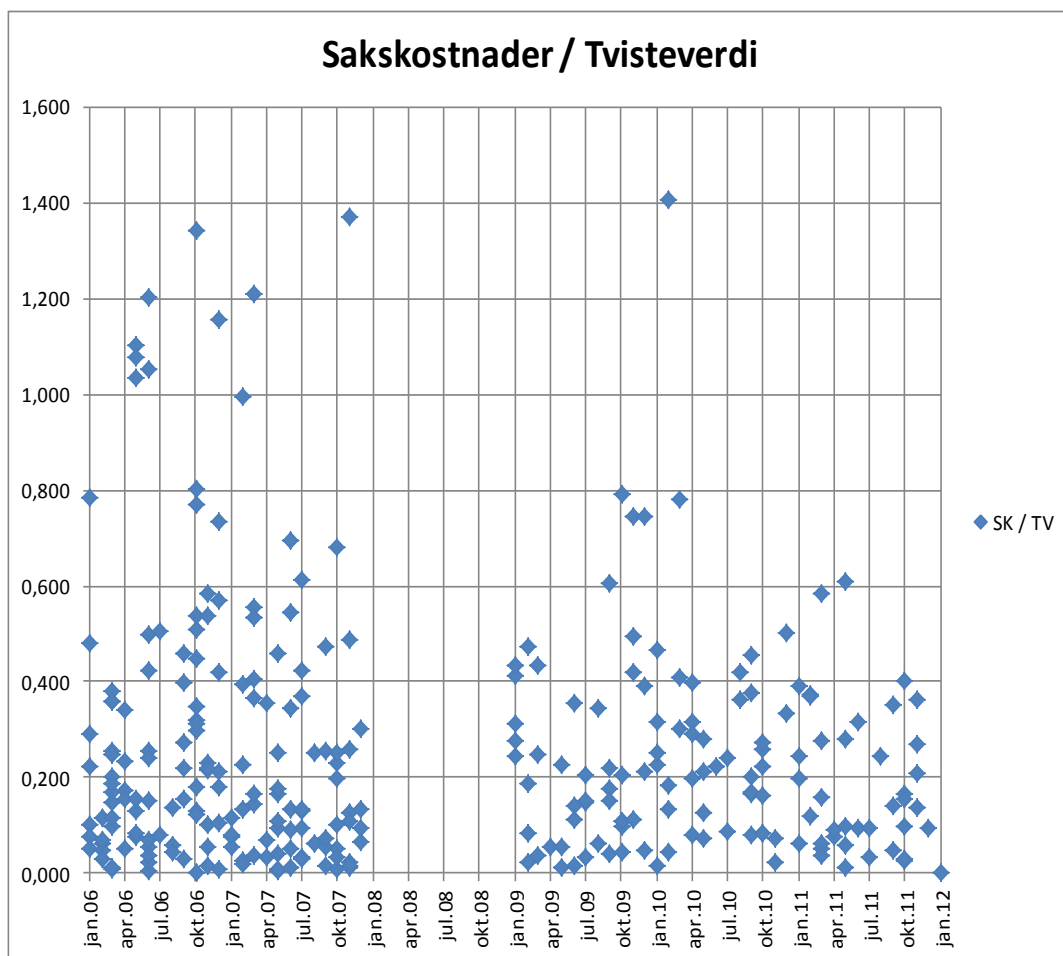

Diagrammet tyder på at det er en sammenheng mellom lave sakskostnader og lave tvistesummer og mellom høye sakskostnader og høye tvistesummer. Også her er det regnet ut hvilken sammenheng det er mellom sakskostnader og tvistesum. Korrelasjonskoeffisienten for dette datagrunnlaget er 0,291. Det er lavere enn for dommene fra tingrettene, hvilket betyr at sammenhengen mellom sakskostnader og tvistesum er mindre tydelig enn for tingrettene.

Videre er korrelasjonskoeffisienter for henholdsvis 2006–2007 og 2009–2011 regnet ut for å undersøke om det har vært noen utvikling i graden av sammenheng mellom sakskostnader og tvistesum, slik proporsjonalitetsprinsippet skulle tilsi. Slike beregninger for de to periodene viser at korrelasjonskoeffisientene er henholdsvis 0,227 og 0,427. Det er 6,2 % sannsynlighet for at endringen skyldes tilfeldig variasjon. Det er nært opptil grensen på 5 % som benyttes for å avgjøre om endringen er reell eller tilfeldig. Ut fra statistisk metode må det likevel konkluderes med at det ikke har vært noen reell endring i sammenhengen mellom tilkjente sakskostnader og tvistesum.

Selv om det ikke kan påvises noen tydelig sammenheng mellom sakskostnader og tvistesum hos lagmannsrettene, har departementet undersøkt om det har vært noen

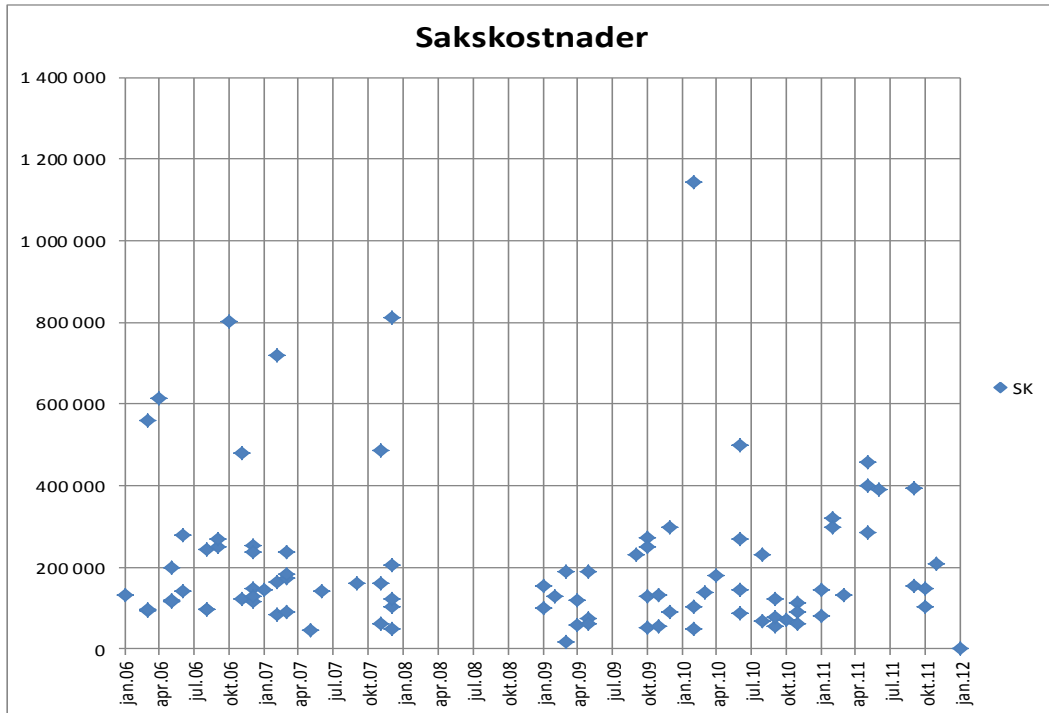
endring i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum. Dette vil vise om sakskostnadene for en gitt tvistesum er økt eller redusert. Forholdet mellom sakskostnader og tvistesum er regnet ut for hver sak, ved at sakskostnadene er delt med tvistesummen. Resultatene av dette er vist i diagrammet under:

Det er vanskelig ut fra diagrammet å påvise noen klar endring i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum når 2006–2007 sammenliknes med 2009–2011. Det er riktignok flere store verdier i 2006–2007, men der er det også flere små verdier. En statistisk analyse av utviklingen viser at det har vært en nedgang på 16,4 % i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum. Ut fra proporsjonalitetsprinsippet er det et ønskelig resultat. Imidlertid er det rundt 6,7 % sannsynlighet for at denne nedgangen skyldes tilfeldig variasjon. I samsvar med vanlig statistisk metode konkluderes det derfor med at det ikke har vært noen endring i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum i lagmannsrettene.

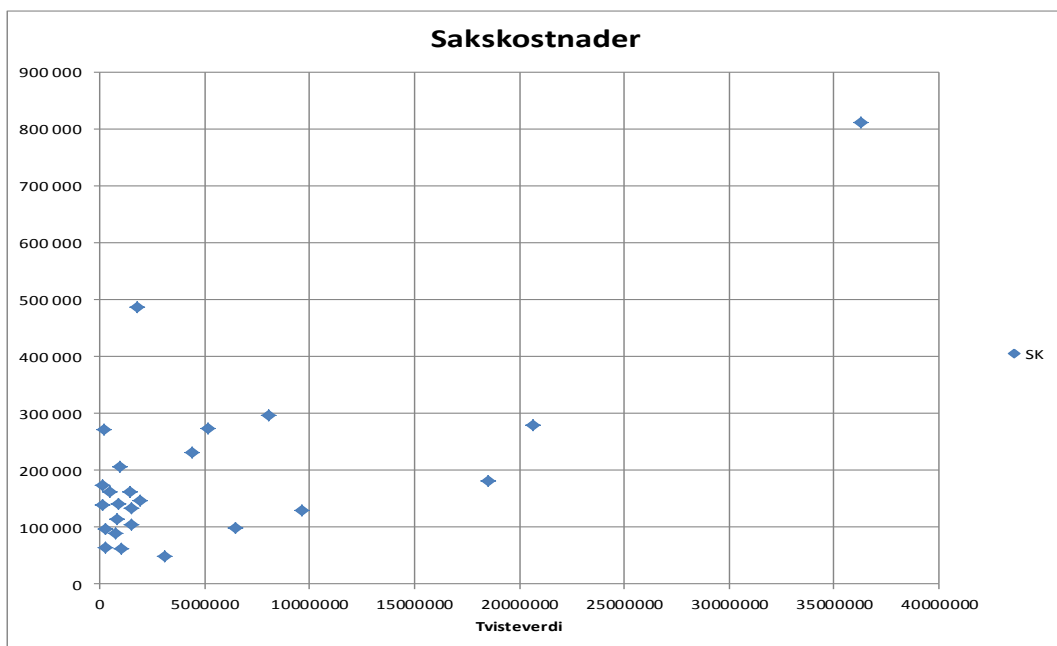
7.2.3 Høyesterett

Diagrammet under viser utviklingen i tilkjente sakskostnader i Høyesterett. Ut fra diagrammet kan det synes som om kostnadene er noe høyere i 2006–2007 enn i 2009–2011.

En statistisk analyse av utviklingen i sakskostnader viser at gjennomsnittlige sakskostnader er redusert med ca. 18,6 %. Det er imidlertid 13,8 % sannsynlighet for at denne nedgangen skyldes tilfeldig variasjon. I samsvar med vanlig statistisk metode konkluderes det derfor med at det ikke har vært noen endring i sakskostnadene for Høyesterett.

Diagrammet under viser sammenhengen mellom tvistesum (vannrett akse) og sakskostnader (loddrett akse) i sakene fra Høyesterett:

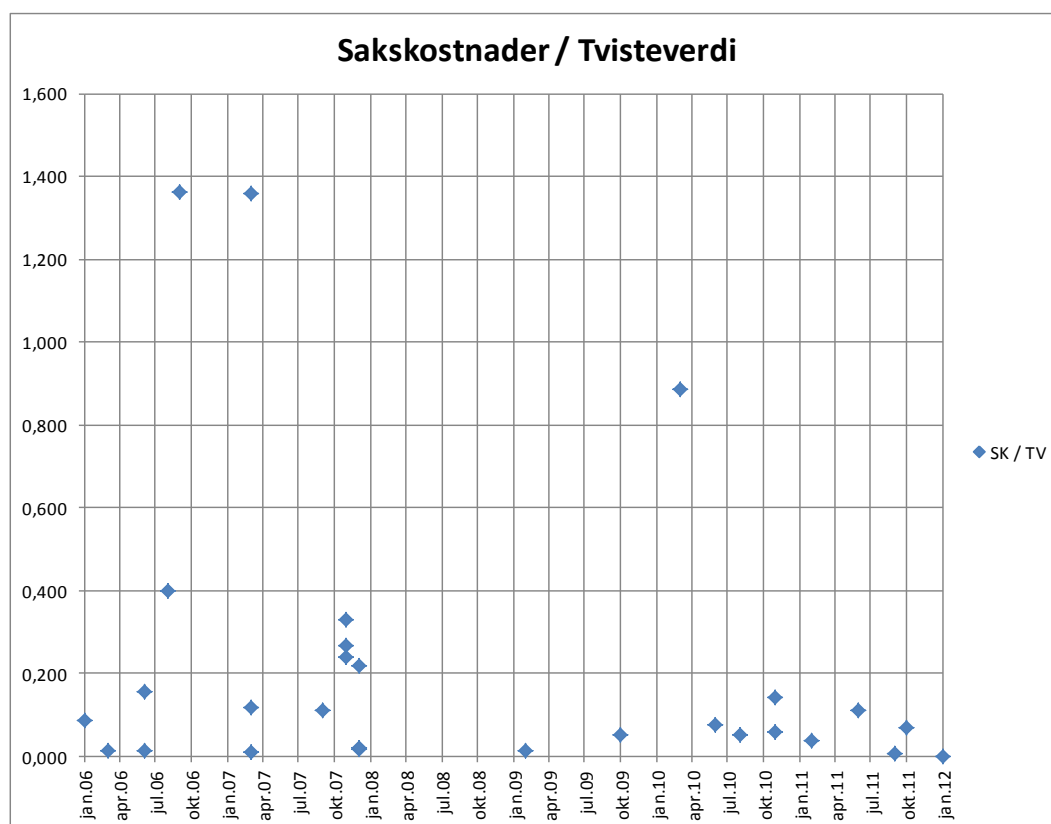

Diagrammet viser at sakskostnadene i noen grad synes å være proporsjonale med tvistesummene. Departementet har beregnet at korrelasjonskoeffisienten mellom sakskostnader og tvistesum er 0,440. Statistisk sett er det mindre enn 0,1 % sannsynlighet for at dette er utslag av tilfeldig variasjon. Det er dermed en tendens til at sakskostnadene er høye i saker med store tvistesummer og små i saker med små tvistesummer. Sammenhengen er riktignok noe svakere enn for dommene fra tingrettene med tvistesum under 125 000 kroner, men klart sterkere enn for dommene fra lagmannsrettene. Likevel skal det nevnes at det i utvalget av saker fra Høyesterett kun er et lite antall saker med kjent tvistesum. Dette bidrar til usikkerhet med hensyn til om nedgangen i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum er tilfeldig eller reell.

Videre er korrelasjonskoeffisienter for henholdsvis årene 2006–2007 og 2009–2011 regnet ut for å undersøke om det har vært noen utvikling i graden av sammenheng mellom sakskostnader og tvistesum. Korrelasjonskoeffisientene for de to periodene er henholdsvis 0,718 og 0,400. Det er imidlertid over 40 % sannsynlighet for at denne forskjellen skyldes tilfeldig variasjon. Det kan derfor ikke påvises noen endring.

Departementet har også undersøkt om det er noen endring i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum. Dette vil vise om sakskostnadene for en gitt tvistesum er økt eller redusert. Forholdet mellom sakskostnader og tvistesum er regnet ut for hver sak, ved at sakskostnadene er delt med tvistesummen. Resultatene av dette er vist i diagrammet under:

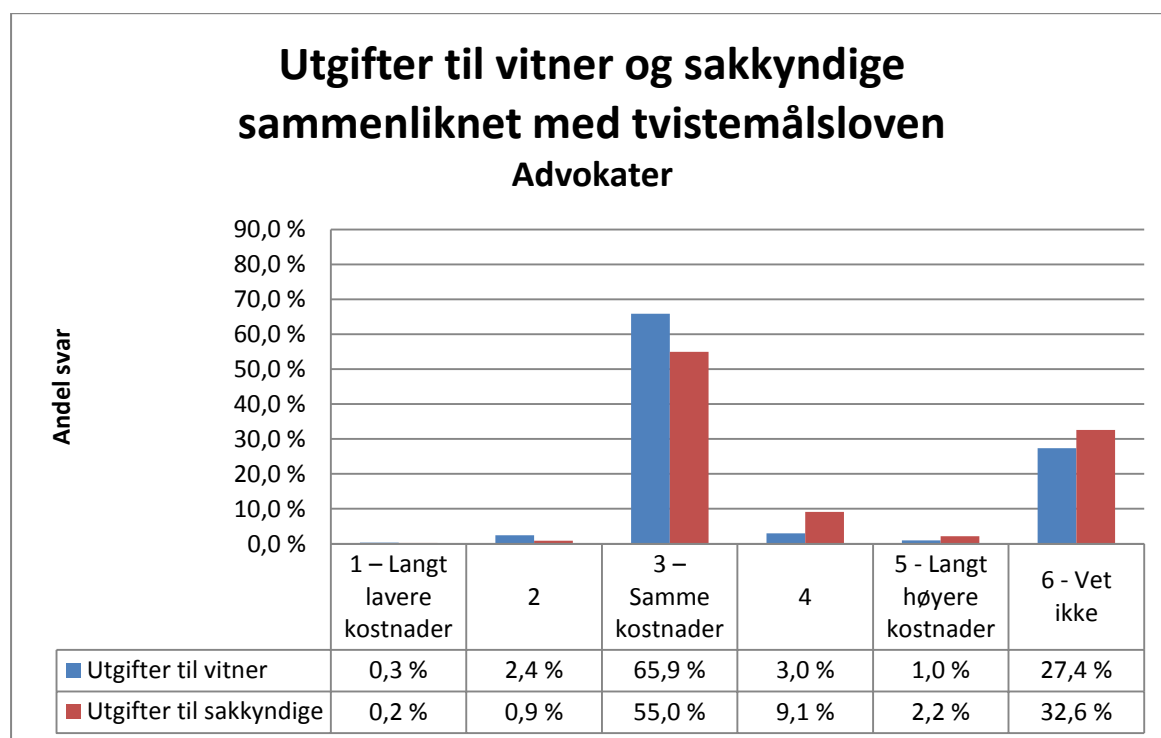

Ut fra diagrammet kan det se ut til å være en viss nedgang i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum når 2006–2007 sammenlignes med 2009–2011. En statistisk analyse av utviklingen av forholdet mellom sakskostnader og tvistesum viser at dette er redusert med 53,5 %. Det er imidlertid ca. 11,5 % sannsynlighet for at dette skyldes tilfeldig variasjon, og i samsvar med alminnelig statistisk fremgangsmåte konkluderes det med at forholdet mellom sakskostnader og tvistesum er uendret når 2006–2007 sammenlignes med 2009–2011.

7.3 Utgifter til bruk av vitner og sakkyndige

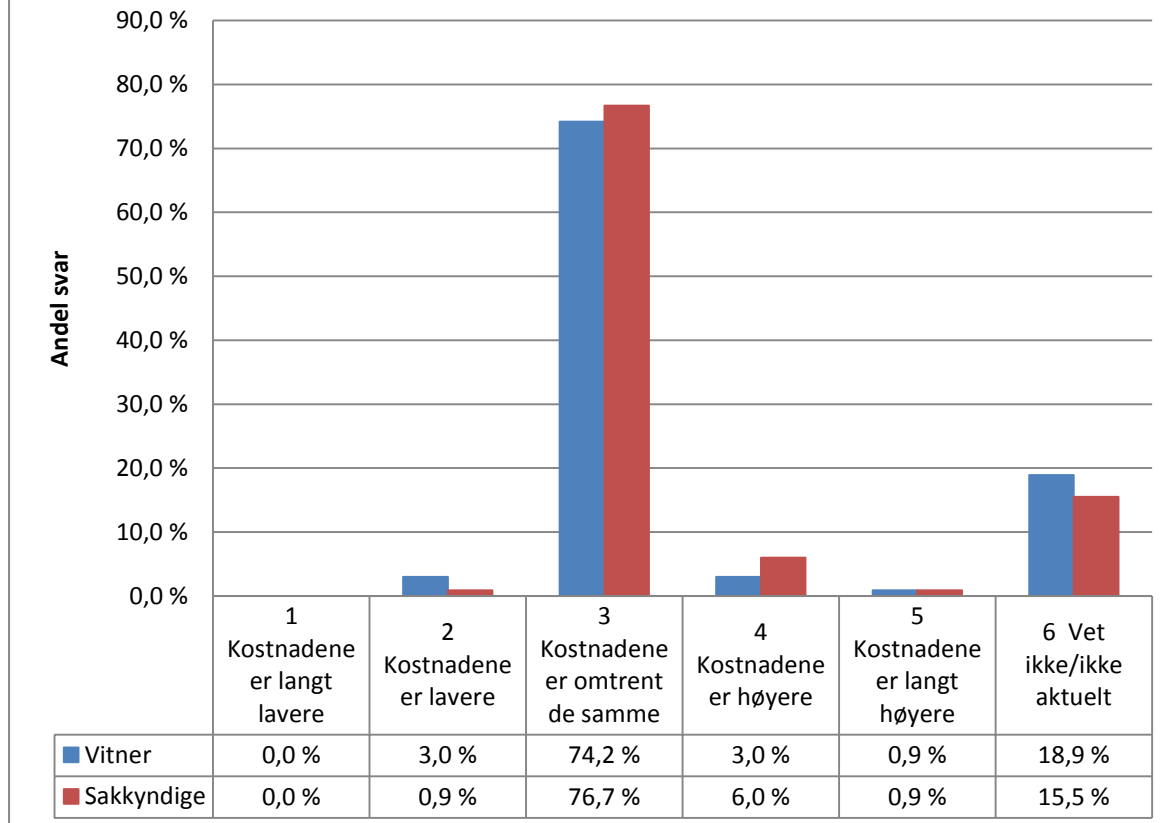
Dommerne og advokatene ble i spørreundersøkelsene for 2009 og 2011 spurt om de hadde inntrykk av om partenes utgifter til vitner og sakkyndige under tvisteloven er endret fra tvistemålsloven. Bakgrunnen for spørsmålet er at en videre adgang for retten til å ta imot forklaringer ved fjernavhør, til å pålegge skriftlige redegjørelser og til å tillate skriftlige forklaringer som bevis, vil kunne være kostnadsbesparende for partene, se punkt 2.4.8 om bruken av disse virkemidlene. I tillegg vil en mer aktiv saksstyring og mer konsentrerte forhandlinger kunne avverge unødig vitneførsel.

Nedenfor vises svarfordelingen fra spørreundersøkelsene for 2011. Det er liten forskjell fra svarene i spørreundersøkelsene for 2009, og disse er ikke vist i diagrammene.

Utgifter til vitner og sakkyndige sammenliknet med tvistemålsloven

Dommere unntatt dommerfullmektiger

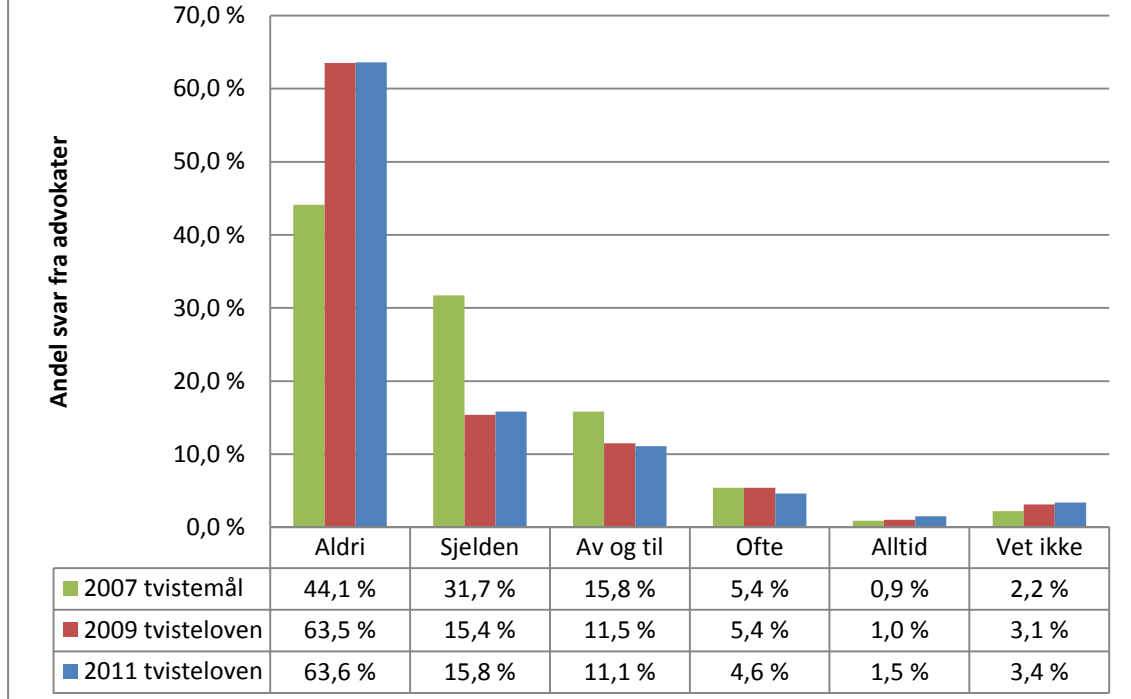

Som det fremgår av diagrammene, svarer de fleste dommerne og advokatene at utgiftene til vitner og sakkyndige er omtrent de samme under tvisteloven som under tvistemålsloven. Selv om bruken av fjernavhør har økt betraktelig fra 2006 til 2010, se punkt 2.4.8, har dette i alle fall ikke i en utstrekning som registreres av advokater eller dommere medført reduserte utgifter til vitner og sakkyndige. Dermed er det også liten grunn til å tro at det er endringer i utgiftene til vitner og sakkyndige som har påvirket utfallet av den statistiske analysen i punkt 7.2.

7.4 Domstolenes overprøving av sakskostnader

Som nevnt i punkt 7.1, legger tvisteloven opp til en større grad av domstolskontroll med sakskostnadsoppgavene. Advokatene er i den forbindelse i spørreundersøkelsene for 2007, 2009 og 2011 spurt om i hvilken grad de opplever at domstolene nedsetter klientens krav på erstatning for sakskostnader. Diagrammet under viser svarfordelingen:

I hvilken utstrekning opplever du at domstolene nedsetter din klients sakskostnadskrav?

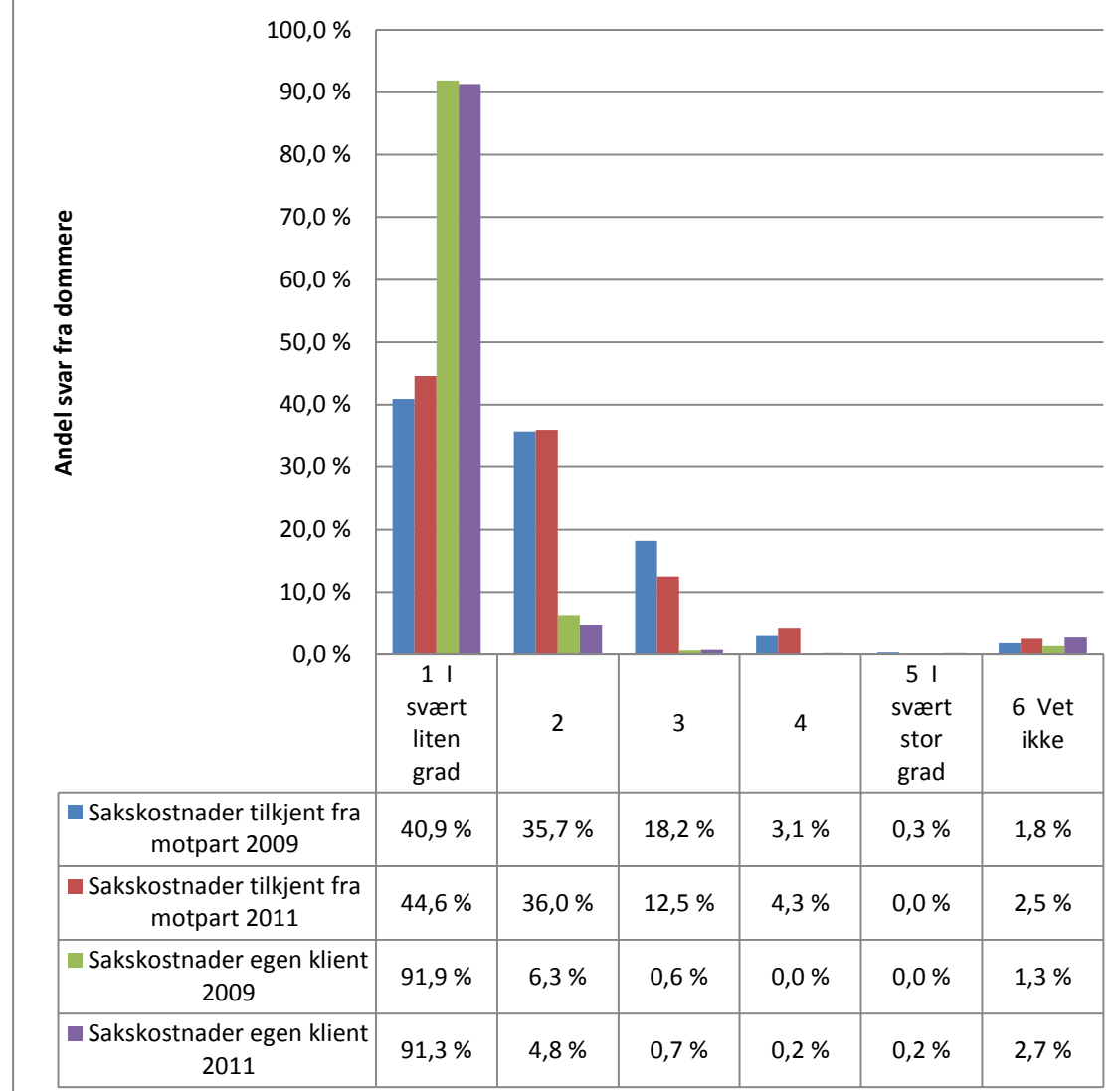

Som det fremgår av diagrammet, svarer de fleste advokatene i spørreundersøkelsene for 2009 og 2011 at sakskostnadskrav sjelden eller aldri nedsettes. Sammenliknet med svarene for 2007 er det i svarene for 2009 og 2011 en betydelig økning i andelen som opplever att dette aldri skjer. Andelen som sjelden eller av og til opplever nedsettelse har gått tilsvarende ned.

I spørreundersøkelsene for 2009 og 2011 ble dommerne spurt om i hvilken grad de setter ned advokatenes kostnadskrav. Det ble skilt mellom nedsettelse av krav tilkjent fra motparten og krav mot advokatenes egen klient. Bakgrunnen for at det siste spørsmålet ble stilt, er at parten etter tvisteloven § 3-8 kan be om at retten fastsetter prosessfullmektigens godtgjøring. Tvistemålsloven hadde en tilsvarende bestemmelse i § 52, som var lite brukt. Bestemmelsen er med visse endringer videreført ut fra et ønske om at domstolene skal kunne påvirke kostnadsnivået for advokattjenester, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 6.3.2.3 side 53.

Dommernes svar på spørsmålet om nedsettelse vises i diagrammet under:

Hvor ofte har du satt ned advokatens sakskostnadskrav?

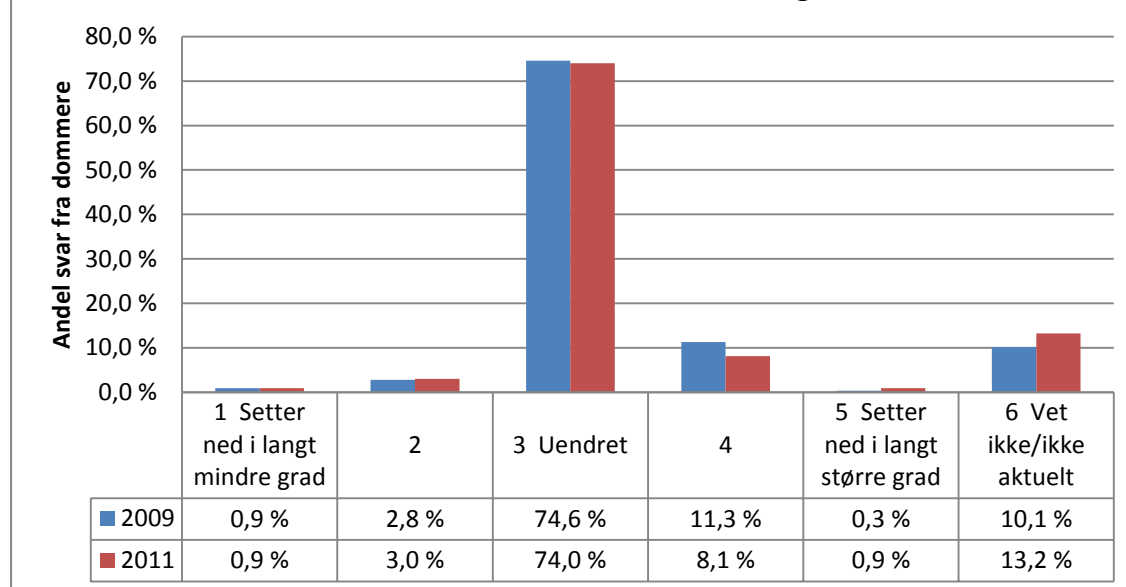
Svarfordelingen viser at sakskostnadskrav mot egen klient settes ned svært sjelden. Dette har nok sammenheng med at hva advokaten kan kreve av egen klient ofte vil være avtalt, og at domstolenes overprøving må begjæres av parten eller prosessfullmektigen.

Når det gjelder sakskostnader tilkjent fra motparten, er svarene nokså like som advokatenes svar, men det er noe vanskelig å sammenlikne siden svaralternativene er forskjellige. Noen realitetsforskjell ser det ikke ut til å være.

Dommerne ble i spørreundersøkelsene for 2009 og 2011 også spurt om de setter ned salærkrav i større eller mindre grad enn tidligere. Svarfordelingen vises i diagrammet under:

Setter du ned advokatens sakskostnadskrav i større eller mindre grad enn under tvistemålsloven?

Dommere unntatt dommerfullmektiger

Som det fremgår av diagrammet, mener ca. 75 % av dommerne at dette er uendret, mens ca 10 % mener at de i større grad enn tidligere setter ned advokatens salær.

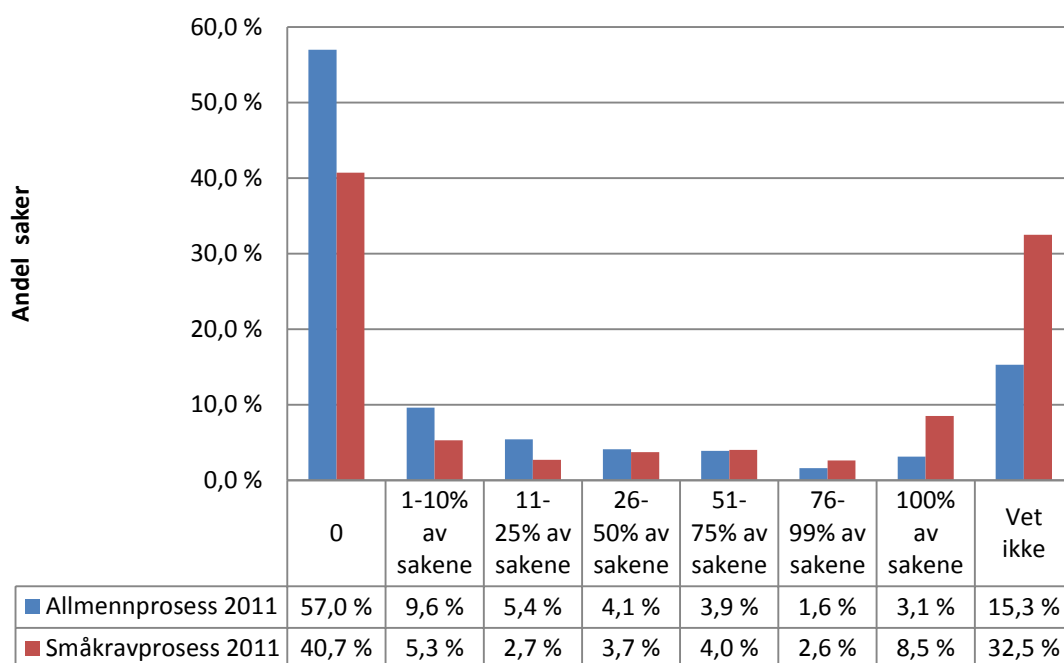
7.5 Betaling av sakskostnader utover det som kreves dekket i retten

For å vurdere i hvilken grad sakskostnadene som kreves dekket av motparten er uttrykk for partenes reelle sakskostnader, har departementet undersøkt om og eventuelt i hvilken grad klientene avkreves salær utover det som kreves dekket av motparten. I den første spørreundersøkelsen (for 2007) til advokatene ble det spurt om i hvilken grad næringsdrivende klienter og private klienter betaler salær utover de sakskostnadene som kreves dekket i retten. Svarene viste at henholdsvis ca. 50 og 40 % oppgir at klientene i større eller mindre grad betaler mer enn det som avkreves motparten.

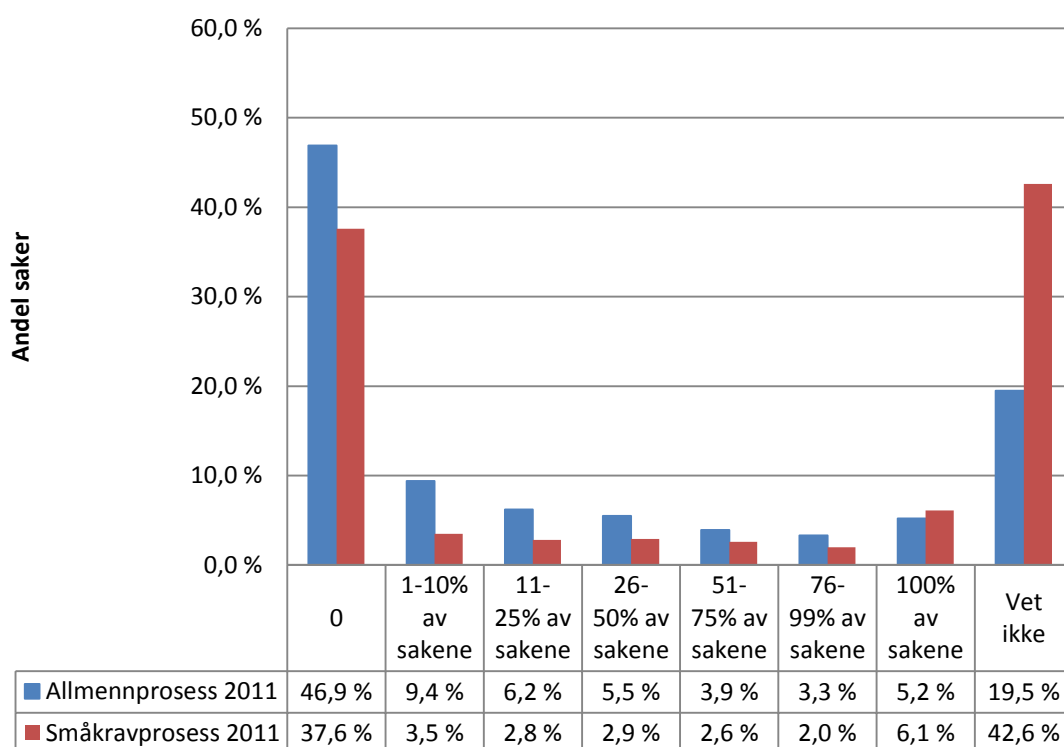
Dette ble fulgt opp i undersøkelsen for 2009, hvor advokatene ble bedt om å angi årsaker i fritekst til at klienten avkreves for mer enn det motparten er avkrevd. På bakgrunn av fritekstsvarene ble det gjennomført en noe mer omfattende kartlegging i 2011-undersøkelsen. Svarfordelingen er nokså lik for de spørsmålene som ble stilt i alle tre undersøkelsene. I det følgende presenteres resultatene fra 2011-undersøkelsen.

Både for allmennprosess og småkravprosess ble advokatene stilt spørsmål om i hvor stor andel av sakene for henholdsvis private og næringsdrivende det betales salær utover det som kreves dekket av motparten. De to følgende diagrammene viser fordelingen av svarene for henholdsvis privatpersoner og næringsdrivende:

Andel saker for privatpersoner hvor det betales salær utover det som kreves i retten

Andel saker for næringsdrivende hvor det betales salær utover det som kreves i retten

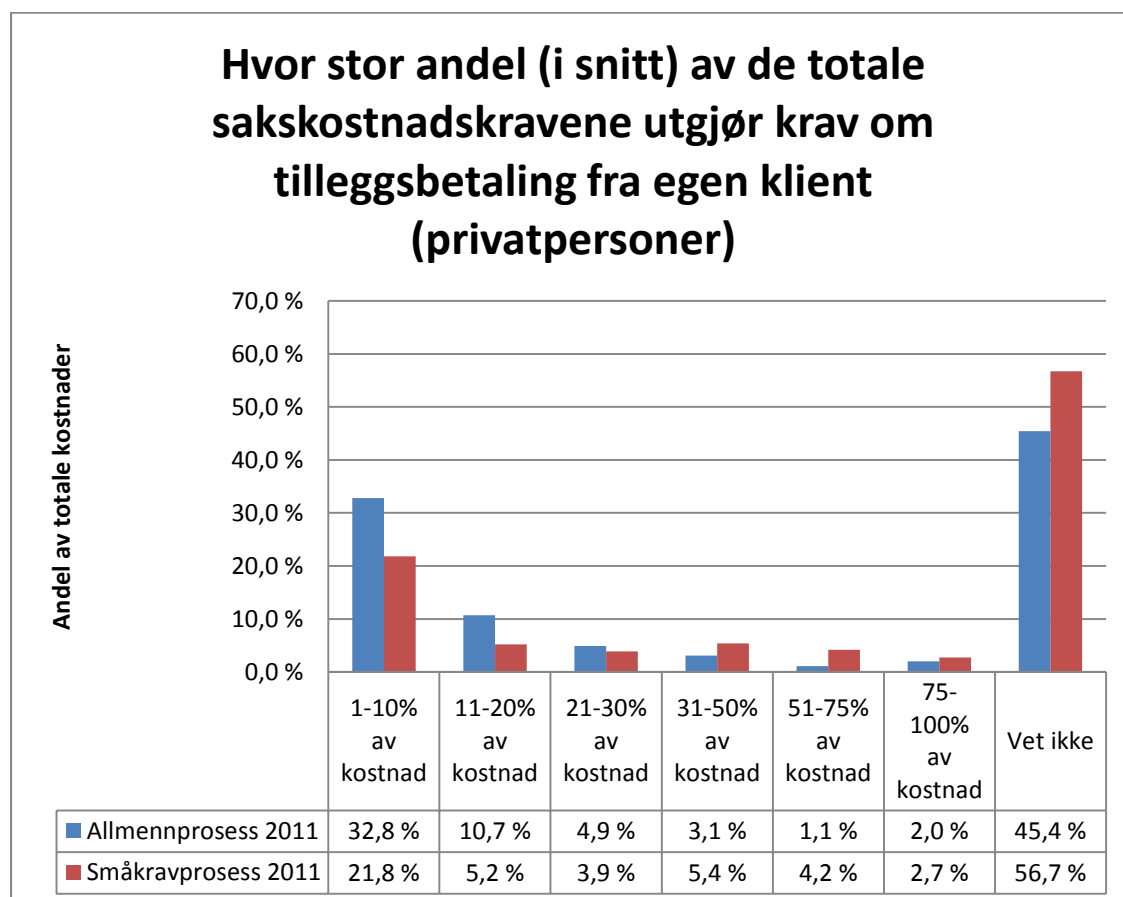
Diagrammet for private klienter viser at en stor andel svarer at det ikke kreves tilleggsbetaling av private. Det er en betydelig variasjon i hvor stor andel av sakene de øvrige advokatene krever tilleggsbetaling. Dette varierer fra 1 til 10 % av sakene og helt opp til 100 % av sakene. Fordelingen blant dem som ikke har svart «vet ikke», tilsier at det i noe større grad kreves tilleggsbetaling i småkravsaker enn i saker som går etter allmennprosess.

Diagrammet for næringsdrivende klienter viser at andelen advokater som ikke krever tilleggsbetaling er noe lavere her. For øvrig er fordelingen nokså lik som i diagrammet for private klienter.

Begge diagrammer viser at det, når det ses bort fra andelen som svarer «vet ikke», er en klar overvekt av advokater som svarer at tilleggsbetaling kreves i 0 til 25 % av sakene. Dette gjelder både for allmennprosess og småkravprosess.

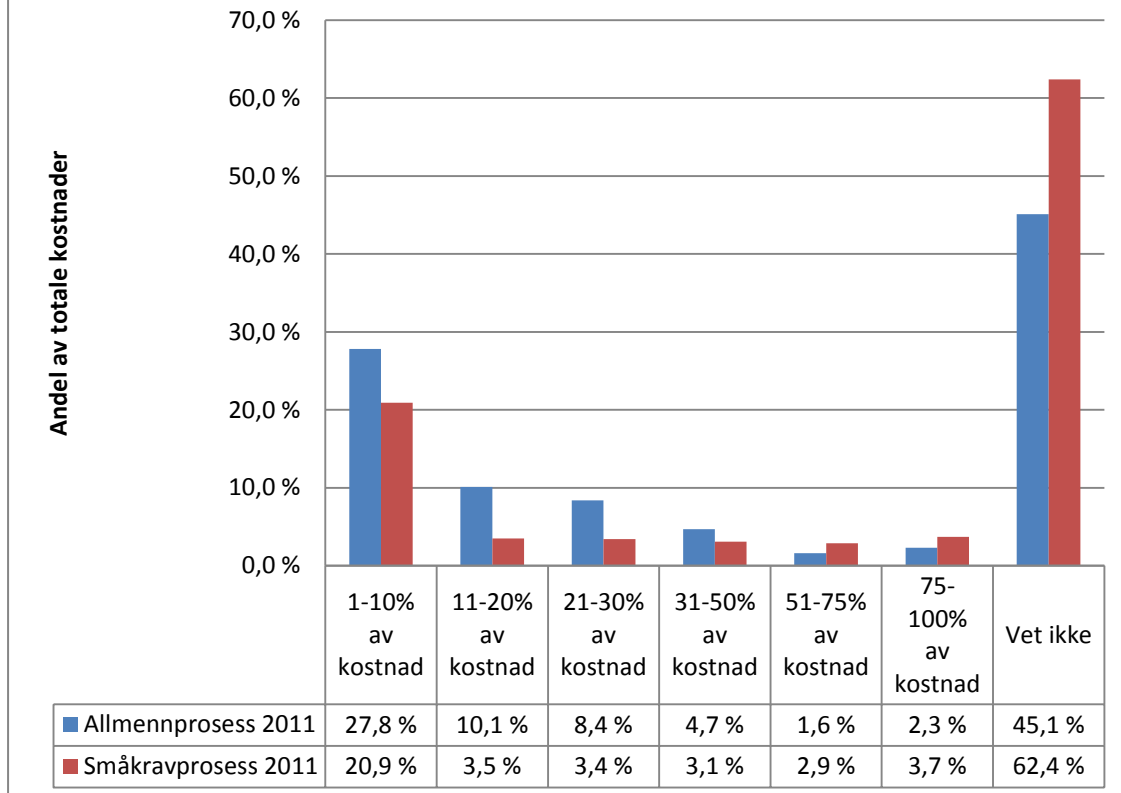
For øvrig viser departementets beregninger at ca. 20 % av respondentene svarer at det ikke avtales ekstra betaling (det vil si svaralternativ «0») på alle fire spørsmål om det kreves ekstra betaling.

Advokatene ble videre spurt om hvor stor andel av de totale sakskostnadskravene som utgjør krav om tilleggsbetaling fra egen klient. De følgende to diagrammene viser fordelingen av svarene for henholdsvis private og næringsdrivende klienter:

Hvor stor andel (i snitt) av de totale sakskostnadskravene utgjør krav om tilleggsbetaling fra egen klient (næringsdrivende)

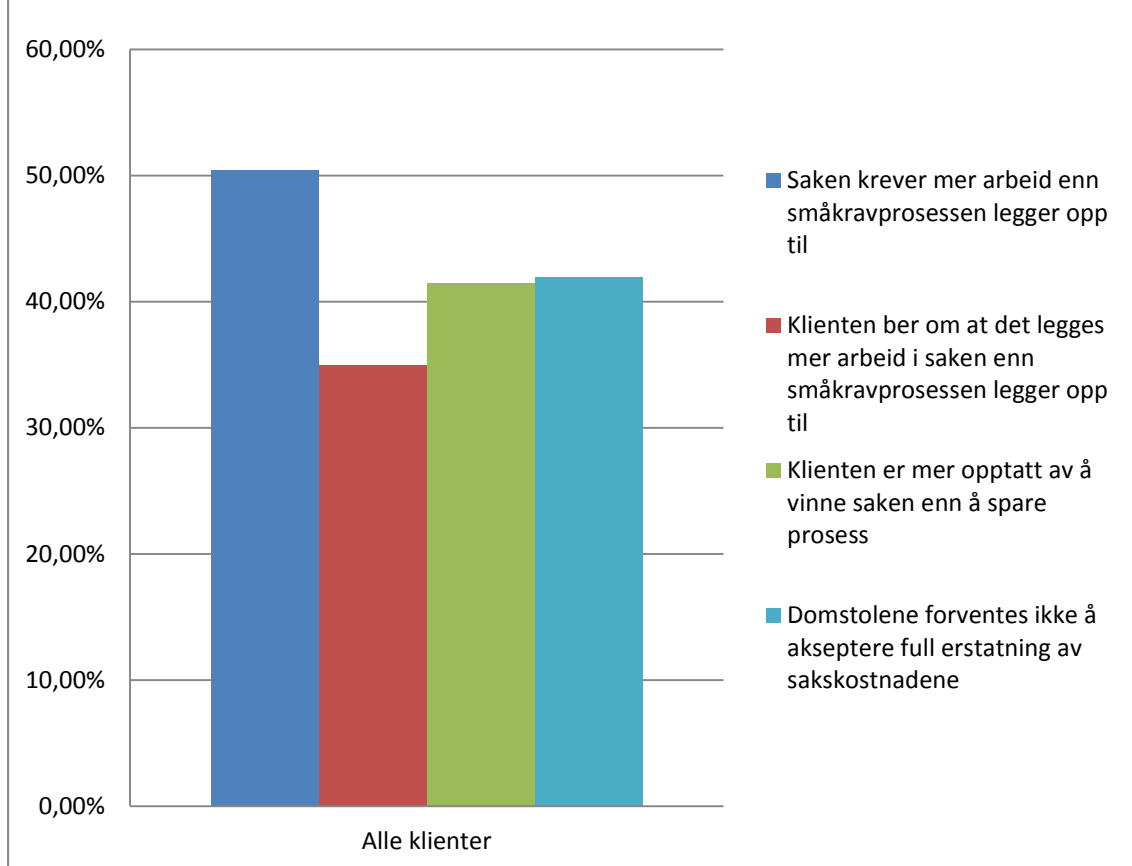
Diagrammene over viser at i de fleste tilfeller dreier det seg om ekstra betaling på 20 % eller mindre.

En relativt stor andel respondenter svarer «vet ikke» på spørsmålene i de fire diagrammene ovenfor. Det må antas at respondenter som ikke har hatt erfaring med en prosessform i 2011, har krysset av for «vet ikke». Men siden undersøkelsen ikke har silt ut disse respondentene, er det grunn til å understreke noe usikkerhet omkring den reelle fordelingen av svarene. De må imidlertid likevel anses å gi en indikasjon på i hvilken grad egen klient avkreves godtgjøring utover det som kreves erstattet av motparten.

Departementet har i spørreundersøkelsen for advokater for 2011 også kartlagt årsaker til at klientene betaler mer enn det som kreves dekket av motparten. Respondentene kunne velge ett eller flere svaralternativer på spørsmål om dette. Svarprosentene i diagrammet under er angitt i andel av alle advokater som svarte at de har ført saker etter tvisteloven i 2011.

Årsaker til at det betales sakskostnader utover det som kreves dekket i retten

Fordeling i prosent av alle advokater

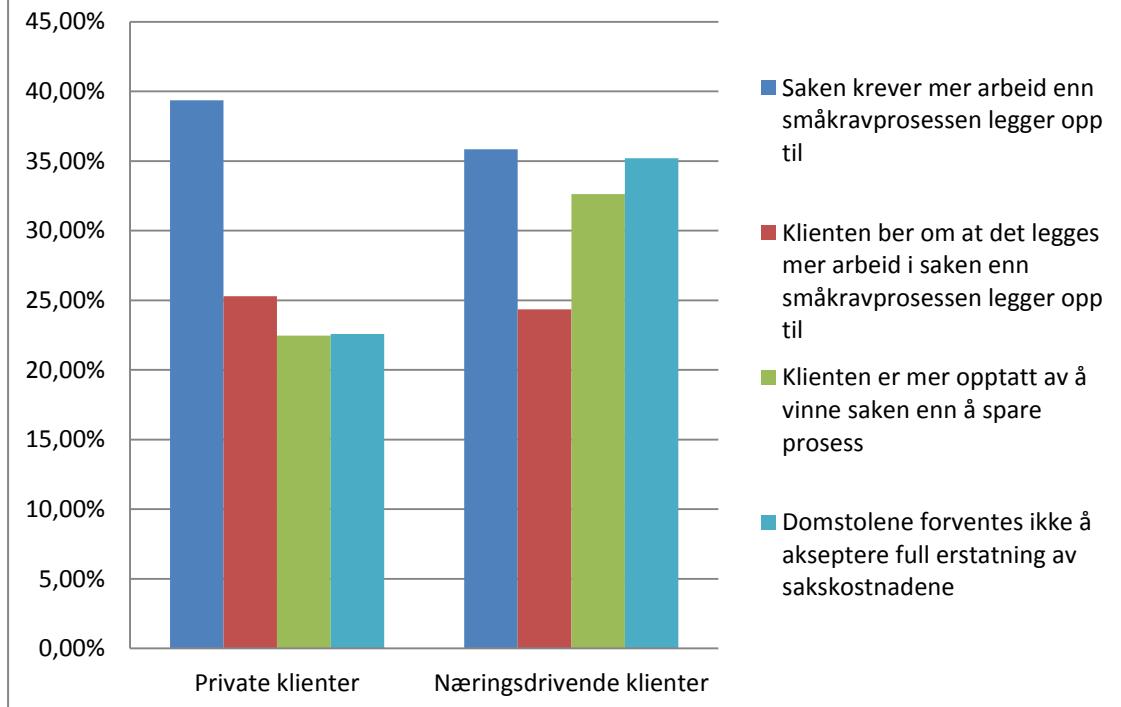
Som diagrammet viser, er to av svaralternativene spesifikt rettet mot småkravprosessen. Det viser at ca. 50 % av respondentene svarer at klienten betaler sakskostnader utover det som kreves dekket i retten fordi sakene krever mer arbeid enn småkravprosessen legger opp til. Ca. 35 % svarer at klienten selv ber om at det legges mer arbeid i saken enn småkravprosessen legger opp til.

Ca. 40 % angir også at klienten betaler sakskostnader utover det som kreves dekket i retten fordi klienten er mer opptatt av å vinne saken enn å spare penger på prosess. En tilsvarende andel oppgir som årsak at de regner med at domstolene ikke vil akseptere full erstatning av sakskostnadene.

Respondentene er også bedt om å skille mellom næringsklienter og private klienter for hver av de fire svaralternativene. Svarene er vist i diagrammet under:

Årsaker til at det betales sakskostnader utover det som kreves dekket i retten

Fordeling på næring og privat i prosent av alle advokater

Diagrammet tilsier at næringsklienter i større grad enn privatklienter betaler mer enn det som kreves dekket i retten fordi de er opptatt av å vinne saken. Dessuten forventer advokatene i større grad her enn for privatklienter, at domstolene ikke vil akseptere full erstatning av sakskostnadene.

7.6 Departementets vurdering

Som det fremgår foran, viser departementets statistiske analyse at tilkjente sakskostnader i tingrettene i saker med tvistesum på 125 000 kroner eller mer i gjennomsnitt er redusert med 33,6 % fra 2006–2007 til 2009–2011. Departementet er fornøyd med at målet om 30 % reduksjon i sakskostnadene, når det ses bort fra småkravsaker, dermed anses nådd for tingrettenes vedkommende.

De statistiske analysene for lagmannsrettene er ikke egnet til å påvise noen reduksjon i sakskostnadene. Målet om 30 % reduksjon er derfor ikke nådd for lagmannsrettenes del. Dette har trolig sammenheng med at sakene for lagmannsrettene ikke er konsentrert i så stor grad som det var ønsket ved tvistelovens ikrafttredelse. Som nevnt i punkt 2.3, vil departementet vurdere om det er behov for regelendringer for i større grad å oppnå en konsentrasjon av ankeforhandlingene i lagmannsretten.

De statistiske analysene viser for øvrig at det i både tingrettene i allmennprosessaker og i lagmannsrettene er lite proporsjonalitet mellom tvistesum og tilkjente sakskostnader. Departementet har forståelse for at dette prinsippet ikke

kan gis gjennomslag i alle saker, men domstolene har likevel ved utmålingen av sakskostnadene en plikt til å legge vekt på om det ut fra sakens betydning har vært rimelig å pådra dem, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd annet punktum. Dette vil kunne innvirke på det generelle sakskostnadsnivået.

Målet om 30 % reduksjon i sakskostnader gjelder etter ordlyden strengt tatt også for Høyesterett. Heller ikke her kan det påvises noen slik reduksjon. Høyesterett står imidlertid i en særstilling. Hovedoppgaven for Høyesterett er sikring av rettsenhet, rettsavklaring og i noen grad rettsutvikling i samspill med de lovgivende myndigheter. Som regel er det ingen umiddelbar bevisførsel i Høyesterett. Selv om flere av reglene om aktiv saksstyring og konsentrasjon også gjelder for Høyesterett, synes det ikke rimelig å forvente en så stor reduksjon i sakskostnadene for Høyesterett som i tingrettene og lagmannsrettene. Det kan også være grunn til å nevne at sakskostnadene for Høyesterett *kan* være redusert, selv om beviskravene i statistisk metode tilsier at dette ikke kan påvises, se punkt 7.2.3.

De statistiske analysene stemmer overens med svarene i spørreundersøkelsene hos advokater og dommere for 2009 og 2011, bortsett fra at svarene her antyder at det heller ikke for tingrettene har vært noen nedgang i tilkjente sakskostnader. De samme innspillene fikk departementet under møtene med domstolene i 2011 og 2012. En mulig forklaring på denne uoverensstemmelsen kan være at reduksjonen, som i den statistiske analysen er beregnet til 33,6 % i gjennomsnitt, i praksis er for liten til at den enkelte dommer og advokat gjennom sitt utvalg saker får tilstrekkelig inntrykk av om kostnadene er redusert. Uansett er den statistiske analysen grundig og omfattende, og det er ikke grunn til å trekke holdbarheten av denne i tvil ut fra de mer skjønnsmessige tilbakemeldingene som er gitt i spørreundersøkelsene og i møter med domstolene.

Ettersom det i Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) også ble satt som et *generelt* mål at sakskostnadene skulle reduseres, har departementet i tillegg vurdert om sakskostnadene i tingrettene er redusert i saker med tvistesum under 125 000 kroner. Den statistiske analysen som er foretatt viser at tilkjente sakskostnader her er redusert med 67,3 % fra 2006–2007 til 2009–2011. Dette har sammenheng med at det i småkravsaker er begrenset hva som kan tilkjennes i erstatning for sakskostnader, jf. tvisteloven § 10-5. Blant advokatene er imidlertid halvparten av dem som ikke har svart «vet ikke» av den oppfatning at kostnadene i denne typen saker omtrent er uendret. Noe av grunnen til dette kan være at spørreundersøkelsen ikke var begrenset til tilkjente sakskostnader, slik at advokatene kan ha uttalt seg om de totale kostandene, dvs. herunder tilleggskrav mot egen klient. Når det gjelder tilkjente sakskostnader, legger departementet uansett resultatene fra den statistiske analysen til grunn.

Hva angår spørsmålet om utgifter til vitner og sakkyndige er redusert, kunne den utvidede adgangen for retten til å ta imot forklaringer ved fjernavhør, til å pålegge skriftlige redegjørelser og til å tillate skriftlige forklaringer som bevis, tenkes å gi seg utslag i reduserte sakskostnader. Selv om disse virkemidlene, som nevnt i punkt 2.4.8, må antas å gi en effektivitetsgevinst, ser det ut fra svarene på spørreundersøkelsene hos advokatene og dommerne for 2011 ikke ut til at dette har gitt seg utslag i reduserte kostnader. Det er imidlertid grunn til å nevne at det

vesentligste for departementet er at sakskostnadene totalt sett reduseres. Ovennevnte virkemidler vil bare i begrenset grad kunne bidra til dette.

Spørreundersøkelsene viser at dommernes overprøving av sakskostnadskravene neppe har endret seg særlig med tvisteloven, og at dommerne fortsatt i ganske liten grad nedsetter kravene. Dette kan være en medvirkende årsak til at sakskostnadene i lagmannsrettene ikke er redusert i henhold til målsetningen. I de fleste saker er det neppe heller grunn til å sette ned kostnadskravene, men i enkelte saker vil det fremsettes krav som overstiger det som er nødvendige kostnader etter tvisteloven § 20-5. Ut fra møtene med domstolene i 2011 og 2012 har departementet inntrykk av at en del dommere vegrer seg for å sette ned sakskostnadskrav, selv der dette ville vært gjort med rette. Departementet fikk også flere tilbakemeldinger om at det er for tungvint å sette ned kostnadskrav der motparten ikke har innsigelser mot kravet. Flere nevnte muligheten av å fjerne regelen i tvisteloven § 20-5 femte ledd annet punktum om at dersom retten overveier å nedsette kravet uten innsigelse fra motparten, skal partene gis adgang til å uttale seg. Domstoladministrasjonens regelutvalg foreslår i sitt innspill til evalueringen 22. november 2011 å fjerne varslingsregelen. Under møtene ga flere dommere også uttrykk for at rettspraksis har utviklet for strenge krav for å nedsette sakskostnadskrav. Departementet vil vurdere om det er hensiktsmessig med regelendringer for å gjøre dommernes overprøvingsadgang med effektiv. Samtidig forutsetter departementet at dommerne er seg bevisste sin kontrollfunksjon på dette området – ikke minst fordi det generelle nivået på sakskostnadene har en klar side til tilgangen til domstolene, se punkt 5.

For øvrig tyder spørreundersøkelsene på at de fleste advokater fra tid til annen krever egen klient utover det som kreves dekket av motparten i retten. Spørreundersøkelsene tyder samtidig på at dette i de fleste saker ikke gjøres. Der hvor det gjøres, tyder svarene på at tilleggskravene mot egen klient oftest utgjør en ganske beskjeden del (1 til 20 %) sammenliknet med det som avkreves motparten. Svarene for 2007 og 2011 lar seg ikke sammenlikne fullt ut, men det er ikke grunn til å tro at det kreves tilleggsbetaling fra egen klient i så mye større grad nå enn under tvistemålsloven at den statistiske analysen i punkt 7.2 ikke skulle vise en reell nedgang i sakskostnader for tingrettene. For øvrig merker departementet seg at der hvor det kreves tilleggsbetaling, er det for en stor del på grunn av at klienten er mer opptatt av å vinne saken enn å begrense kostnadene.

Heller ikke når det gjelder småkravsaker er omfanget av og størrelsen på tilleggsbetaling fra egen klient så høy at det skulle kunne rokke ved det klare bildet av reduksjon som den statistiske analysen av tilkjente sakskostnader viser. Ut fra svarene om årsaker til at klientene avkreves tilleggsbetaling i småkravsaker, kan det spørres om en del flere småkravsaker kunne være tjent med å overføres til allmennprosess, jf. tvisteloven § 10-1 tredje ledd bokstav d, se punkt 2.4.3. Departementet vil neppe gå inn for å endre sakskostnadsbegrensningen i tvisteloven § 10-5, se punkt 4.2.

8 Gevinstrealisering og budsjettmessige virkninger av tvisteloven

Tvistelovreformen er i første rekke en kvalitetsreform som legger opp til en mer tidsriktig behandling av sivile retts tvister gjennom regler som er ment å gi raskere, billigere og riktigere tvisteløsning for partene, og som i tillegg skal bidra til rettsavklaring. I Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) punkt 4.3.1 side 45 gir departementet uttrykk for at det er svært vanskelig å anslå de økonomiske og administrative virkningene for domstolene av loven. Videre uttales det i punkt 4.3.2 side 46 at det er så stor usikkerhet knyttet til det fremtidige ressursbehovet i domstolene, at en ikke finner det faglig forsvarlig å anslå noen økonomiske gevinster. Det tilføyes imidlertid at det ikke er grunnlag for å frykte noen vesentlig økning av domstolenes løpende driftsutgifter på grunn av tvistelovens ikrafttredelse. Departementet uttaler samme sted at det heller ikke er grunn til å vente noen reduksjon i domstolenes driftsutgifter før en har vunnet erfaringer med loven.

Dette er en del av bakgrunnen for at det i Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) ble angitt syv samfunns mål og anslått fire konkrete måltall, som skulle danne utgangspunkt for den evalueringen som nå er gjennomført. I de forutgående kapitlene er i hovedsak graden av måloppnåelse vurdert. I det følgende skal det gis en gjennomgåelse og vurdering av om, og i så fall hvilke, samfunnsmessige gevinster tvisteloven har medført, hvordan disse er realisert, og om dette har budsjettmessige virkninger.

Gjennomgåelsen og vurderingen av effektivitetsmålene i kapittel 2 viser måloppnåelse ved at gjennomsnittlig saksbehandlingstid er redusert både i tingrettene og lagmannsrettene. Dette gir en samfunnsmessig gevinst for partene i form av raskere tvisteløsning, i tillegg til at domstolene fremstår som et bedre og mer aktuelt tvisteløsningstilbud. Departementet finner grunn til å tilføye at redusert saksbehandlingstid ikke nødvendigvis frigjør tid for dommerne til å behandle andre saker, se punkt 3.1.

Evalueringen av produktivitetsmålene i kapittel 3 viser at en har oppnådd en viss samfunnsmessig gevinst gjennom småkravprosessen. Målingene av rettsmøtetimer viser at det er sannsynlig at tvisteloven har muliggjort en behandling av 2,5 småkravsaker per sak etter tvistemålsloven, og at det også kan synes som om et gjennomsnittlig dommerårsverk i tingrettene behandler flere saker etter allmennprosessen enn det ble behandlet tilsvarende saker etter tvistemålsloven. Dette gir samfunnsmessige gevinster i form av et bedre tilbud om rettslig avklaring og økt gjennomslag for materiell rett. Her vil en også isolert sett kunne få en gevinst i tingrettene ved at det frigjøres kapasitet og tid til å behandle flere saker.

Kvalitetsmålene i kapittel 4 omfatter både det at den materielle rett skal slå mer igjennom, og at domstolsbehandlingen skal være rettferdig og tillitsskapende. Evalueringen viser at kvaliteten på saksforberedelsen har økt, og at dommerne nå ser ut til å ha et enda bedre grunnlag for å avsi dom enn tidligere. Evalueringen tyder også på at domstolsbehandlingen oppleves som tillitsskapende og rettferdig. Samlet sett gir dette en samfunnsmessig gevinst både i form av økt gjennomslag for materiell rett, og i form av større tillit til at tvister kan finne sin løsning i domstolene. Samtidig vil dette kunne medføre at sakstilfanget til domstolene øker, og kan dermed isolert sett utløse et økt ressursbehov i domstolene dersom

restanser og lengre saksbehandlingstid skal unngås. Dette vil utgjøre en samfunnsmessig kostnad. Det er imidlertid ikke nødvendigvis en uønsket virkning. Når dette er sagt, finner departementet grunn til å tilføye at det er trygg på at norske domstoler i alminnelighet avsier dommer av høy kvalitet, og at dette også gjaldt under tvistemålsloven.

En av forutsetningene for at den materielle rett skal gis mer gjennomslag, er målet om lavere terskel for saksanlegg der det er behov for det. Dette målet er behandlet i kapittel 5. Evalueringen viser at saker som tidligere ikke ble ført for domstolene, nå blir fremmet i de nye prosessformene – særlig småkravprosess. Dette gir en samfunnsmessig gevinst ved at domstolene fremstår som et aktuelt tvisteløsningstilbud i flere saker enn tidligere, og at flere personer enn før vil kunne benytte seg av det. Måloppnåelsen på dette punktet vil også kunne øke gjennomslaget for materiell rett. Samtidig kan det gi en samfunnsmessig kostnad dersom sakstilfanget til domstolene øker, noe som isolert sett kan medføre økt ressursbehov i domstolene dersom en skal unngå at restansene øker, jf. avsnittet ovenfor.

Evalueringen viser i kapittel 6 at det synes som om flere saker finner sin løsning utenfor domstolene og at behovet for søksmål dermed kan være redusert. Selv om det er usikkert om dette er en effekt av tvisteloven, vil det likevel gi en samfunnsmessig gevinst gjennom reduserte sakskostnader for partene, i tillegg til at partene unngår belastningen som det i noen tilfeller vil være å bringe saken inn for domstolene. Samtidig fører dette til at domstolene får frigjort kapasitet til å behandle andre saker.

I kapittel 7 behandles målet om lavere kostnader for partene, både i allmennprosessen og i småkravprosessen. Evalueringen viser at dette målet er nådd både i allmennprosessaker og småkravsaker for tingrettene, men ikke i lagmannsrettene eller Høyesterett. Dette gir en samfunnsmessig gevinst i form av lavere sakskostnader for partene i tingrettene. I tillegg kommer at også det offentlige vil få lavere sakskostnader, enten fordi et offentlig organ er part eller fordi det dreier seg om en sak hvor det offentlige betaler for rettshjelp med hjemmel i rettshjelploven.

Gjennomgåelsen ovenfor viser samfunnsmessige gevinster i *domstolene* gjennom økt produktivitet, kortere saksbehandlingstid og det at flere saker trolig finner sin løsning utenfor domstolene enn tidligere. Departementet ser at dette isolert sett kan vurderes som grunnlag for å forvente en budsjettmessig gevinst i form av reduksjon i driftsutgiftene i domstolene. Dette må imidlertid ses i sammenheng med at sakstilfanget i domstolene har økt, blant annet som følge av de nye prosessformene. Videre er det også en svak økning i restansene i evalueringsperioden. Departementet har derfor ikke lagt opp til at gevinstene skal tas ut på annen måte enn ved at domstolene behandler det økte tilfanget av saker. Noe annet ville føre til oppbygning av restanser og motvirke tvistelovens formål om å gi partene raskere og billigere tvisteløsning. Dette er også av betydning for samfunnets oppfatning av domstolene som et aktuelt tvisteløsningstilbud.

Evalueringen av tvisteloven viser også at det er samfunnsmessige gevinster for *partene* i sivile tvister, både ved økt kvalitet og økt bruk av domstolene. Dette er

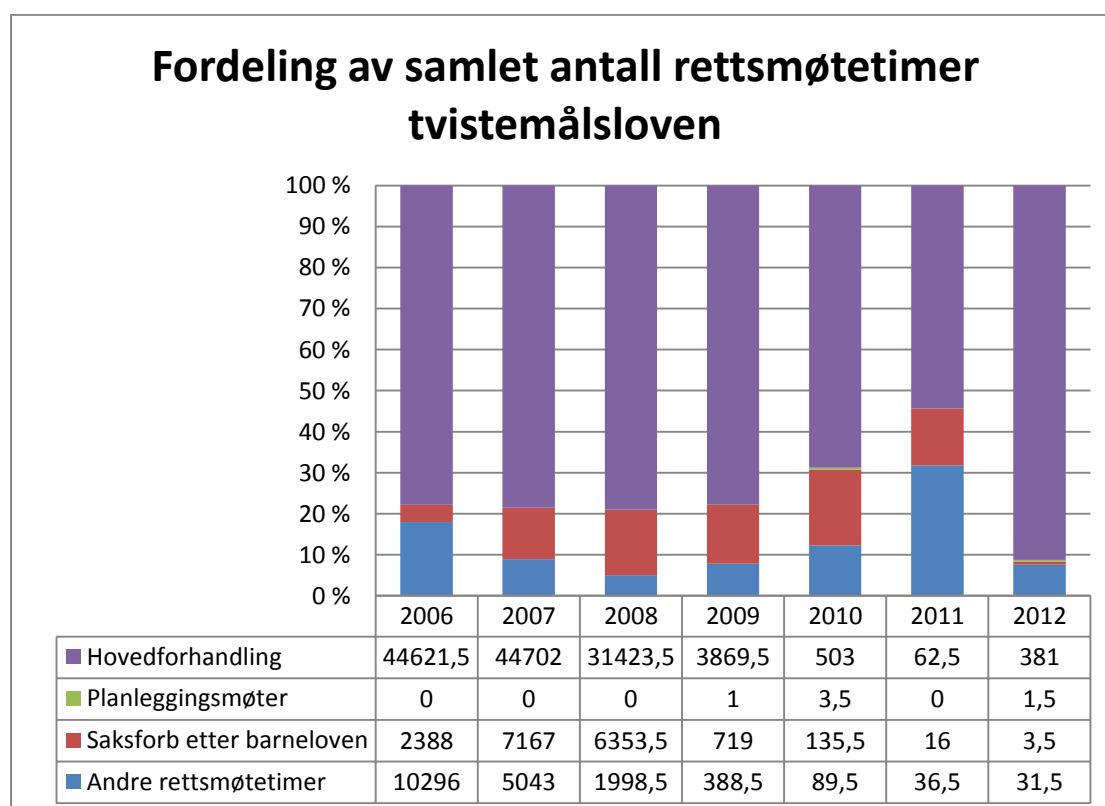
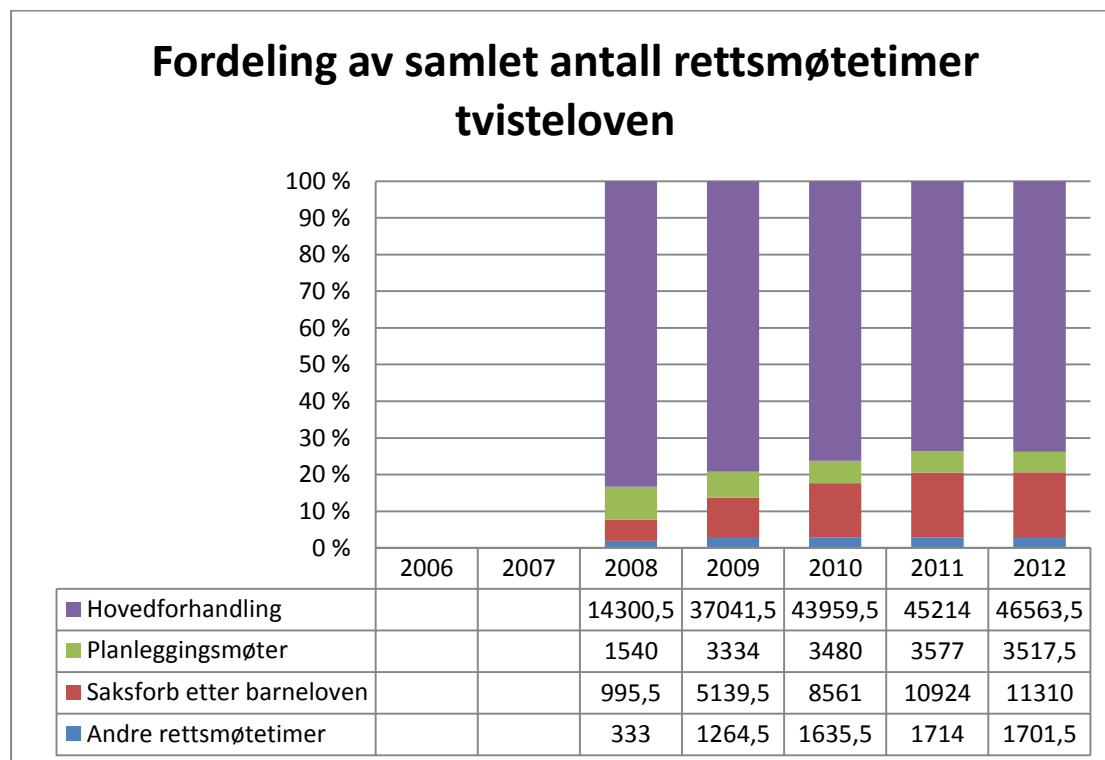
også faktorer som bidrar til å øke rettssikkerheten, både for partene i sivile saker og for samfunnet generelt. Reduksjonen i sakskostnadene i tingrettene utgjør også en samfunnsmessig gevinst for partene. Dette gjelder også der det offentlige betaler sakskostnader, enten fordi et offentlig organ er part eller fordi det er en benefisert sak. Hvor store disse besparelsene blir, avhenger av i hvilken grad sakene som inngår i sakskostnadsundersøkelsen er representative for disse sakene. Sakskostnadsundersøkelsen tar for seg saker kodet som alminnelige tvistesaker (jf. vedlegg B), mens det er svært mange barne- og familiesaker blant de benefiserte tvistesakene. En beregning av eventuelle besparelser ville forutsette en nærmere gjennomgåelse av kostnadene i disse sakene, noe som faller utenfor formålet med denne evalueringen.

Evalueringen viser at en er kommet et godt stykke på vei i arbeidet med den kulturendringen som tvisteloven la grunnlaget for. Departementet er alt i alt tilfreds med utviklingen så langt. Det vil likevel fortsatt være viktig for Domstoladministrasjonen, departementet og aktørene i sivile rettstvister å arbeide med sikte på i enda større grad å nærme seg de målene som ble satt i forbindelse med tvistelovens ikrafttredelse. Departementet vil i samarbeid med Domstoladministrasjonen følge utviklingen fremover. Hensynet til økt måloppnåelse vil også inngå i departementets vurdering av behov for eventuelle regelverksendringer.

9 Vedlegg

9.1 Vedlegg A: Fordeling av samlet antall rettsmøtetimer på møtetype

Som det fremgår av diagrammet, utgjør antallet timer i saksforberedende møter etter barneloven en betydelig andel av rettsmøtetimene totalt sett. Før 2008 ble saker etter barneloven og ekteskapsloven registrert sammen i kategorien «familiesaker», og saker etter barneloven kan derfor ikke skilles ut. For å få en best mulig indikator for rettsmøtetimer i hoved- og ankeforhandling er derfor alle slike saker holdt utenfor beregningene.

Andelen av rettsmøtetimene som er planmøter varierer fra 6,8–9,5 % og utgjør i snitt 7,7 % av rettsmøtetimene. Ettersom tvistemålsloven ikke la opp til at det skulle avholdes planmøter, ble dette derfor ikke særskilt registrert under tvistemålsloven. Departementet har på denne bakgrunn i beregninger av tidsbruken under tvisteloven redusert antallet rettsmøtetimer med 7,7 %.

9.2 Vedlegg B: Sakskostnadsanalysen

9.2.1 beskrivelse av uttrekk av domstoler og antall dommer Innledning

For å avgjøre størrelsen på utvalget av dommer som skulle inngå i den statistiske analysen, ble det først gjennomført en pilotstudie med et begrenset antall dommer fra alle tre rettsinstanser. Dette skulle vise hvilken variasjon i sakskostnadene som kunne forventes. På grunnlag av pilotstudien ble det nødvendige antall dommer fra hver instans fastsatt. I det følgende gis en beskrivelse av antallet dommer som er benyttet og fra hvilke domstoler disse er innhentet. Deretter beskrives hvilke typer dommer som er undersøkt.

9.2.1.1 Beskrivelse av uttrekk av dommer fra tingrettene

Statistisk sett vil et representativt utvalg av dommer være et utvalg hvis størrelse er slik at tilstrekkelig styrke mot det empiriske avvik oppnås. For dommer med tvistesum over 125 000 kroner viser pilotstudien av tingrettsdommer at forholdet mellom sakskostnader og tvistesum i 2006–2007 i gjennomsnitt er på 0,53 – mens det tilsvarende gjennomsnittet i dataene fra 2009–2011 er på 0,30. Følgelig er det empiriske avviket mellom disse på 0,23. Det er ønskelig med et utvalg dommer som, når man gjennomfører analysen, gir en styrke på ca. 90 % mot dette alternativet. Altså er det ønskelig med 90 % sannsynlighet å fatte den konklusjonen at differansen er større enn null, dersom den er på 0,23. Samtidig er det ønskelig med et signifikansnivå på 0,05, hvilket innebærer at dersom nullhypotesen om ingen endring forkastes, skyldes dette med 95 % sannsynlighet ikke tilfeldig variasjon. Dette oppnås ved å trekke 156 dommer fra 2006–2007 (78 fra hvert av årene) og 180 dommer fra 2009–2011 (60 fra hvert av årene).

For dommer med tvistesum under 125 000 kroner (småkravsaker i årene 2009–2011), virker det ganske klart ut fra pilotstudien at forholdet mellom sakskostnader og tvistesum har sunket. Imidlertid er datagrunnlaget knyttet til tvistemålsloven ganske tynt, slik at den teoretiske varians er vanskelig å fastsette basert på det foreliggende utvalget i pilotstudien. Dersom det tas utgangspunkt i øvre endepunkt i denne variansens 95 % konfidensintervall, oppnås ønsket styrke i test rundt småkrav ved å velge 35 dommer med tvistesum på mindre enn 125 000 kroner fra 2006–2007. Videre trengs ca. 50 dommer fra 2009–2011, men ettersom det for disse årene er oppgitt tvistesum, er noen flere dommer tatt med i analysen. I analysen er det tatt med 39 dommer fra årene 2006–2007, mens det for årene 2009–2011 er tatt med 71 dommer.

Utvalget av tingretter som er med i undersøkelsen er gjort ad hoc med tanke på å oppnå representativitet basert på størrelse og geografisk beliggenhet. Både store, middels og små tingretter er inkludert fra samtlige lagsogn. Siden dommene som publiseres ikke nødvendigvis er representative, måtte man få tak i dommer fra saksbehandlingssystemet i tingrettene. Det er bare de enkelte domstolene selv som har tilgang til dette. De er derfor kontaktet og bedt om å finne frem de aktuelle dommene. Følgende bestilling av dommer ble sendt til de aktuelle tingrettene (med unntak av Kongsberg tingrett har alle de forespurte domstolene levert data til undersøkelsen):

Sør-Trøndelag tingrett:

8 dommer 2006 (2 fra hvert kvartal) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

8 dommer 2007 (2 fra hvert kvartal) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

6 dommer 2009 allmennprosess (1 annenhver måned) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

6 dommer 2010 allmennprosess (1 annenhver måned) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

6 dommer 2011 allmennprosess (1 annenhver måned) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

Bergen tingrett:

8 dommer 2006 (2 fra hvert kvartal) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

8 dommer 2007 (2 fra hvert kvartal) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

6 dommer 2009 allmennprosess (1 annenhver måned) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

6 dommer 2010 allmennprosess (1 annenhver måned) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

6 dommer 2011 allmennprosess (1 annenhver måned) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

Stavanger tingrett:

8 dommer 2006 (to fra hvert kvartal) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

8 dommer 2007 (to fra hvert kvartal) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

4 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

4 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

4 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

Kristiansand tingrett:

6 dommer 2006 (3 fra hvert halvår) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

6 dommer 2007 (3 fra hvert halvår) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

4 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

4 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

4 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

Oslo tingrett:

24 dommer 2006 (2 fra hver måned) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under

125 000 kroner

24 dommer 2007 (2 fra hver måned) og 1 fra hvert kvartal med tvistesum under 125 000 kroner

12 dommer 2009 allmennprosess (3 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

12 dommer 2010 allmennprosess (3 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

12 dommer 2011 allmennprosess (3 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

Asker og Bærum tingrett:

8 dommer 2006 (2 fra hvert kvartal) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

8 dommer 2007 (2 fra hvert kvartal) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

4 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

4 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

4 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

Sør-Østerdal tingrett:

2 dommer 2006 (1 fra hvert halvår) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

2 dommer 2007 (1 fra hvert halvår)

4 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

2 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

2 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

Hedmarken tingrett:

2 dommer 2006 (1 fra hvert halvår)

2 dommer 2007 (1 fra hvert halvår) og 1 dom med tvistesum under 125 000 kroner

2 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

4 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

2 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

Kongsberg tingrett (ble ikke levert):

2 dommer 2006 (1 fra hvert halvår) og 1 fra hvert halvår med tvistesum under 125 000 kroner

2 dommer 2007 (1 fra hvert halvår)

2 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 2 dommer småkravprosess (1 fra hvert halvår)

2 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 2 dommer småkravprosess

(1 fra hvert halvår)
4 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 2 dommer småkravprosess
(1 fra hvert halvår)

Eiker, Modum og Sigdal tingrett:

2 dommer 2006 (1 fra hvert halvår)
2 dommer 2007 (1 fra hvert halvår) og 1 dom med tvistesum under 125 000 kroner
2 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 2 dommer småkravprosess
(1 fra hvert halvår)
2 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 2 dommer småkravprosess
(1 fra hvert halvår)
2 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 2 dommer småkravprosess
(1 fra hvert halvår)

Alta tingrett:

1 dom 2006 og 1 dom med tvistesum under 125 000 kroner
1 dom 2007
2 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom etter småkravprosess
1 dom 2010 allmennprosess og 1 dom småkravprosess
1 dom 2011 allmennprosess og 1 dom småkravprosess

Nord-Troms tingrett:

1 dom 2006
1 dom 2007 og 1 dom med tvistesum under 125 000 kroner
1 dom 2009 allmennprosess og 1 dom småkravprosess
2 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
1 dom 2011 allmennprosess og 1 dom småkravprosess

Salten tingrett:

1 dom 2006 og 1 dom med tvistesum under 125 000 kroner
1 dom 2007
2 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
2 dom 2010 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
4 dom 2011 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 1 dom småkravprosess

Sunnmøre tingrett:

1 dom 2006
1 dom 2007 og 1 dom med tvistesum under 125 000 kroner
2 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
2 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
4 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert kvartal) og 1 dom småkravprosess

Sogn tingrett:

1 dom 2006 og 1 dom med tvistesum under 125 000 kroner
1 dom 2007
2 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
2 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
2 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess

Haugaland tingrett:

1 dom 2006

1 dom 2007 og 1 dom med tvistesum under 125.000
2 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
2 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
2 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess

Nedre Telemark tingrett:

1 dom 2006 og 1 dom med tvistesum under 125 000 kroner
1 dom 2007
1 dom 2009 allmennprosess og 1 dom småkravprosess
1 dom 2010 allmennprosess og 1 dom småkravprosess
2 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom etter småkravprosess

Gjøvik tingrett:

1 dom 2006
1 dom 2007 og 1 dom med tvistesum under 125 000 kroner
2 dommer 2009 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
2 dommer 2010 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess
2 dommer 2011 allmennprosess (1 fra hvert halvår) og 1 dom småkravprosess

9.2.1.2 Beskrivelse av uttrekk av dommer fra lagmannsrettene

For å fastsette størrelsen på domsuttrekk fra lagmannsrettene, er i stor grad samme prosedyre som for tingrettene fulgt. Basert på pilotstudien ble det vurdert at ca. 215 lagmannsrettsdommer fra 2006–2007 og 125 lagmannsrettsdommer fra 2009–2011 burde tas med. Ettersom de fleste dommene fra lagmannsrettene blir publisert, kunne de aktuelle dommene hentes ut fra Lovdata.

Fordeling av uttrekket på de enkelte lagmannsretter er fastsatt ut fra størrelsen på den enkelte lagmannsrett. Det er den relative størrelse på lagmannsrettene i 2009 som er benyttet og dette gir følgende sammensetning av dommer fra de seks lagmannsrettene for de to tidsperiodene:

Eidsivating lagmannsrett:

2006–2007: 18 dommer
2009–2011: 10 dommer

Frostating lagmannsrett:

2006–2007: 25 dommer
2009–2011: 14 dommer

Hålogaland lagmannsrett:

2006–2007: 18 dommer
2009–2011: 10 dommer

Gulating lagmannsrett:

2006–2007: 45 dommer
2009–2011: 25 dommer

Agder lagmannsrett:

2006–2007: 31 dommer
2009–2011: 17 dommer

Borgarting lagmannsrett:

2006–2007: 78 dommer

2009–2011: 44 dommer

9.2.1.3 *Beskrivelse av uttrekk av dommer fra Høyesterett*

Når det gjelder dommer fra Høyesterett, er det totale antallet relevante dommer så vidt lavt at alle relevante dommer er benyttet i analysen. Etter gjennomgåelse av samtlige sivile høyesterettsdommer for de aktuelle årene, viste det seg å være 42 relevante dommer fra 2006–2007, mens det tilsvarende tall for 2009–2011 er 51. Dommene er hentet fra Lovdata.

9.2.1.4 *Hvilken type sivile saker som er tatt med i sakskostnadsundersøkelsene*

Dommene i analysen er begrenset til dommer kodet som «Alminnelig tvistesak» av tingrettene i Domstoladministrasjonens saksbehandlingssystem Lovisa. Hensikten med dette var å konsentrere analysen om de typiske sivile tvistene. Ankesakene kodes annerledes og har langt færre kategorier, men utvalget av dommer er søkt begrenset på samme måte her.

9.2.2 Statistiske tabeller

9.2.2.1 *Tingrettene*

Sakskostnader når tvistesummen er mindre enn 125 000 kroner

De tallmessige størrelsene knyttet til testing rundt nedgang i sakskostnader (SK) er oppsummert i følgende tabell:

SMÅKRAV	Sum, SK	Gjennomsnitt, SK	Empirisk st.avvik, SK	Antall, SK
"Småkrav" 06/07	1 856 190	48 847	36 708	38
Småkrav 09/10/11	1 117 312	15 962	10 868	70

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
5,396	1,645	<0,001

Tabellen viser at i årene 2006–2007 var gjennomsnittet av sakskostnadene 48 847 kroner, mens gjennomsnitt i 2009–2011 er 15 962 kroner. Dette gir følgende estimat på reduksjonen: $[(48\,847 - 15\,962) / 48\,847] * 100\% = 67,3\%$.

Forholdet mellom sakskostnader og tvistesum når tvistesummen er mindre enn 25 000 kroner

Den empiriske korrelasjonskoeffisienten for 2006–2011 er på 0,535. De tallmessige størrelsene knyttet til testing av om det er korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum, er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
6,396	1,645	<0,001

Den empiriske korrelasjonskoeffisienten for 2006–2007 er på 0,702. Dette medfører at dersom denne perioden ses isolert, har det vært positiv korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
5,582	1,645	< 0,001

Den empiriske korrelasjonskoeffisient for 2009–2011 er på 0,612. Dette medfører at dersom denne perioden ses isolert, har det vært positiv korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
6,381	1,645	< 0,001

Videre er det undersøkt om det har vært en endring i hvor sterk denne sammenhengen er. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritiske verdier	P-verdi
0,537	< 0,001 og > 5,024	0,464

Det konkluderes med at det for de små tingrettssakene, ikke har vært noen endring når det gjelder korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum.

Tallene knyttet til testing av hvorvidt forholdet mellom sakskostnader (SK) og tvistesum (TV) har gått ned, er oppsummert i følgende tabell:

SMÅKRAV	Sum, SK / TV	Gjennomsnitt, SK / TV	Empirisk st.avik, SK/TV	Antall, SK / TV
"Småkrav" 06/07	33,286	0,979	0,567	34
Småkrav 09/10/11	25,888	0,370	0,349	70

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
5,761	1,645	< 0,001

Tabellen viser at i 2006–2007 var gjennomsnittet av forholdet mellom sakskostnader og tvistesum på 0,979, mens gjennomsnittet i 2009–2011 er på 0,370. Dette gir følgende estimat på reduksjonen: $[(0,979-0,370) / 0,979] * 100 \% = 62,2 \%$.

Sakskostnader når tvistesummen er 125 000 kroner eller mer

De tallmessige størrelsene knyttet til testing rundt nedgang i sakskostnader (SK) for kravene er oppsummert i følgende tabell:

Saker med verdi > 125 000	Sum, SK	Gjennomsnitt, SK	Empirisk st.avik, SK	Antall, SK
Saker med verdi > 125 000, 06/07	22 771 422	166 215	175 449	137
Saker med verdi > 125 000, 09/10/11	18 876 961	110 392	81 989	171

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
3,436	1,645	< 0,001

Tabellen viser at i årene 2006–2007 var gjennomsnittet av sakskostnadene 166 215 kroner, mens gjennomsnittet i årene 2009–2011 er 110 392 kroner. Dette gir følgende estimat på reduksjonen: $[(166 215 - 110 392) / 166 215] * 100 \% = 33,6 \%$.

Forholdet mellom sakskostnader og tvistesum når tvistesummen er større enn 125 000 kroner

Den empiriske korrelasjonskoeffisienten for 2006–2011 er på 0,438. En statistisk analyse av korrelasjonen viser at det er mindre enn 0,1 % sannsynlighet for at det skyldes tilfeldig variasjon. De tallmessige størrelsene knyttet til testing av om det er korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum, er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
8,228	1,645	< 0,001

Den empiriske korrelasjonskoeffisient for 2006–2007 er på 0,437. Dette medfører at dersom denne perioden ses isolert, har det vært positiv korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
5,395	1,645	< 0,001

Den empiriske korrelasjonskoeffisient for 2009–2011 er på 0,390. Dette medfører at dersom denne perioden ses isolert, har det vært positiv korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
5,378	1,645	< 0,001

Videre er det undersøkt om det har vært en endring i hvor sterk denne sammenhengen er. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
0,223	< 0,001 og > 5,024	0,637

Det konkluderes følgelig med at for de små tingrettssakene har det ikke vært noen endring når det gjelder korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum.

Tallene knyttet til testing av hvorvidt forholdet mellom sakskostnader (SK) og tvistesum (TV) har gått ned, er oppsummert i følgende tabell:

Saker med verdi > 125 000	Sum, SK / TV	Gjennomsnitt, SK / TV	Empirisk st.awik, SK/TV	Antall, SK / TV
Saker med verdi > 125 000, 06/07	24,736	0,196	0,197	126
Saker med verdi > 125 000, 09/10/11	37,450	0,228	0,178	164

Verdi på testobservator	Kritisk verdi
-1,428	1,645

Det konkluderes med at det ikke har skjedd noen endring i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum når tvistesummen er 125 000 kroner eller mer.

9.2.2.2 Lagmannsrettene

Sakskostnader

De tallmessige størrelsene knyttet til testing rundt nedgang i sakskostnader for lagmannsrettene er oppsummert i følgende tabell:

Lagmannsrettsdommer	Sum, SK	Gjennomsnitt, SK	Empirisk st.avvik, SK	Antall, SK
06 og 07	28 384 436	125 042	108 012	227
09, 10 og 11	15 295 189	121 390	78 924	126

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
0,364	1,645	0,358

Det konkluderes med at det ikke har vært noen endring i sakskostnader i lagmannsrettene.

Forholdet mellom sakskostnader og tvistesum

Den empiriske korrelasjonskoeffisienten for 2006–2011 er på 0,117. En statistisk analyse av korrelasjonen viser at det er en positiv korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum, selv om denne altså er klart svakere enn for tingrettenes del. De tallmessige størrelsene knyttet til testing av korrelasjon, er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
1,99	1,645	0,023

Den empiriske korrelasjonskoeffisienten for 2006–2007 er på 0,227. Korrelasjonen er positiv, men lavere enn for dommene fra tingrettene. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
2,956	1,645	0,002

Den empiriske korrelasjonskoeffisienten for 2009–2011 er på 0,427. Dette medfører at dersom denne perioden ses isolert, har det vært positiv korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
5,216	1,645	<0,001

Videre er det undersøkt om det har vært en endring i hvor sterk denne sammenhengen er. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
3,494	<0,001 og >5,024	0,062

Det konkluderes følgelig med at for lagmannsrettsdommene har det ikke vært noen endring i korrelasjonene mellom sakskostnader og tvistesum. Det er imidlertid nært opp til grensen på 5 %, som ville ha gitt en konklusjon om at endringen er reell.

Tallene knyttet til testing av hvorvidt forholdet mellom sakskostnader (SK) og tvistesum (TV) har gått ned, er oppsummert i følgende tabell:

Lagmannsrettsdommer	Sum, SK / TV	Gjennomsnitt, SK / TV	Empirisk st.avvik, SK/TV	Antall, SK / TV
06 og 07	45,647	0,280	0,311	163
09, 10 og 11	29,545	0,234	0,203	126

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
1,501	1,645	0,067

Det konkluderes med at det ikke har vært noen endring i forholdet mellom sakskostnader og tvistegjenstandens verdi i lagmannsrettene.

9.2.2.3 Høyesterett

Sakskostnader

Tallene knyttet til testing av nedgang i sakskostnader for høyesterettsdommene, er oppsummert i følgende tabell:

Høyesterettsdommer	Sum, SK	Gjennomsnitt, SK	Empirisk st.awik, SK	Antall, SK
06 og 07	9 755 456	232 273	200 397	42
09, 10 og 11	9 644 420	189 106	178 173	51

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
1,086	1,645	0,138

Det konkluderes med at det ikke har vært noen endring i sakskostnadene for Høyesterett.

Forholdet mellom sakskostnader og tvistesum

Den empiriske korrelasjonskoeffisienten for 2006–2011 mellom sakskostnader og tvistesum er på 0,440.

De tallmessige størrelsene knyttet til testing av korrelasjon, er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
2,452	1,645	0,007

Den empiriske korrelasjonskoeffisienten for 2006–2007 er på 0,718. Dette medfører at dersom denne perioden ses isolert, har det vært positiv korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
3,858	1,761	< 0,001

Den empiriske korrelasjonskoeffisienten for 2009–2011 er på 0,400. Dette medfører at dersom denne perioden ses isolert, har det vært positiv korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
1,233	1,860	0,109

Videre er det undersøkt om det har vært en endring i hvor sterk denne sammenhengen er. Dette er oppsummert i følgende tabell:

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
0,608	< 0,001 og > 5,024	0,435

Det konkluderes følgelig med at for sakene fra Høyesterett har det ikke vært noen endring når det gjelder korrelasjon mellom sakskostnader og tvistesum.

En statistisk analyse av utviklingen av forholdet mellom sakskostnadene og tvistesum viser at denne er redusert med 53,5 %, men at det er ca. 11,5 % sannsynlighet for at det diagrammet viser skyldes tilfeldig variasjon. Det legges derfor til grunn at sakskostnadene for en gitt tvistesum er uendret når 2006–2007 sammenlignes med 2009–2011.

Tallene knyttet til testing av hvorvidt forholdet mellom sakskostnader (SK) og tvistesum (TV) har gått ned, er oppsummert i følgende tabell:

Høyesterettsdommer	Sum, SK / TV	Gjennomsnitt, SK / TV	Empirisk st.awik, SK/TV	Antall, SK / TV
06 og 07	4,726	0,295	0,433	16
09, 10 og 11	1,512	0,137	0,251	11

Verdi på testobservator	Kritisk verdi	P-verdi
1,195	1,645	0,115

Det konkluderes med at det ikke har vært noen endring i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum i Høyesterett.

Utgitt av:
Justis- og beredskapsdepartementet
4. juli 2013